

**Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
Doktori Iskolája**

Monori Gábor

**Esélyegyenlőség és feminista jog –
a női jogok pragmatikus érvényesülése**

Doktori értekezés

**Témavezető: Dr. Visegrády Antal
tanszékvezető egyetemi tanár,
az MTA doktora**

Pécs • 2011

Tartalomjegyzék

I. Az értekezés előzményei.....	5
II. Az értekezés célkitűzése, témája	7
III. A feminista jogtudomány fejlődése és alkalmazási területei	10
III/1.A női jogok megjelenése a jog- és állambölcseletben	10
Platón	10
Arisztotelész.....	13
Morus Tamás.....	14
Tommaso Campanella.....	15
III./2.Napjaink feminista jogtudományának közvetlen gyökerei	15
III/3. A kritikai jogelmélet és a feminista jogtudomány megjelenése.....	16
III./4. A nem kérdése	23
III./5. Feminista jogi módszerek	26
IV. Nőkkel szembeni erőszak	34
IV./1.A nemi alapú erőszak definiálása	34
IV./2. A nemi alapú erőszak folyamata.....	41
IV./3.A nemi alapú erőszak magyarázata.....	42
IV./4. A köz-és a magánélet problémájának vizsgálata a nőkkel szembeni erőszak vonatkozásában	46
IV./5. A nőkkel szembeni erőszak típusai.....	47
IV./5/1. Lelki bántalmazás	47
IV./5/2. Fizikai erőszak.....	48
IV/5/3. Nemi erőszak	49
IV./5/4. Szóbeli erőszak	49
IV./5/5. Gazdasági erőszak.....	49
IV/6. Nemzetközi törekvések a nőkkel szembeni erőszak területén	50
IV/6/1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete /ENSZ/	50
IV/6/2. Az Európai Unió.....	54
IV/6/3. Az Európa Tanács	56
IV/7. A nőkkel szembeni erőszak megoldására vonatkozó külföldi jogi megoldások,	60
távoltartás	60
IV/8. A távoltartás hazai szabályozása	70

IV/9. A zaklatás	75
IV/10. A nemi alapú erőszak mérése.....	77
LIAN CSOPORT	87
IV/11. A férfitársadalom szerepe	88
IV/12. Férfiakkal szembeni erőszak.....	88
IV/13. Összegzés	89
V. A prostitúció.....	92
V./1. Történeti bevezető.....	92
V/2. A prostitúció jelensége.....	95
V/2/1. Mi a prostitúció?.....	95
V/3.A prostitúció szabályozási modelljei	95
V/3/1. A reglementációs modell.....	96
V/3/2. Az abolicionista modell.....	97
V/5. Legalizálni, vagy sem /álláspontok a prostitúció szabályozására vonatkozóan/	100
a.) A legalizáció, dekriminalizáció	100
V/6. Nemzetközi kitekintés, a prostitúció szabályozása más államokban	102
Hollandia	102
Svédország	104
Németország	104
Új-Zéland.....	105
Ázsiai országok.....	105
Oroszország	106
V/7. A prostitúció hazai szabályozása.....	106
a.) A New York-i Egyezmény:.....	108
VI. Az abortusz.....	120
VI/1. Bevezető	120
VI/2. Az abortusz fogalma.....	120
VI/3. Történeti bevezető	121
VI/4. A terhesség-megszakítás során érdekelt felek jogi helyzete.....	124
VI/5. Az abortusz okai.....	130
VI/6. Nemzetközi kitekintés	130
VI/7. Az abortusz statisztikája	133
VI/8. Az abortusz hatályos szabályozása	138
VI/9. Összefoglalás.....	142
VII. A nők hátrányos munkahelyi megkülönböztetése	144

VII./1 Bevezető	144
VII/2. Feltárt és tényleges diszkrimináció	144
VII/3. Női-férfi kereseti különbségek.....	148
VII/4. Gyes-ről, Gyed-ről visszatérőket érintő diszkrimináció.....	150
VII/5. Az álláshirdetésekből, állásinterjúkon alkalmazott nemi- és életkor alapján történő diszkrimináció	152
VII/6. Egyenlő bánásmód az atipikus munkajogviszonyoknál	154
VII/7. Nemi alapú munkahelyi diszkrimináció az Európai Unióban	156
VII/8. A nemi diszkrimináció tilalmának jogszabályhelyei a Magyar Köztársaságban	165
VII/9. Statisztika.....	179
VII./10. Összegzés.....	180
Következtetések.....	183
Melléklet	190
Summary	203

I. Az értekezés előzményei

Kutatásaimat a témában 1994-ben kezdtem el, mikor ösztöndíjjal a brüsszeli Európai Jogelméleti Akadémián folytattam tanulmányaimat. Ebben az időszakban Magyarországon még nemigen foglalkoztak a női jogok és az esélyegyenlőség kérdéseivel. Az időközben elnyert további külföldi ösztöndíjaimnak köszönhetően megismerhettem számos nyugat-európai ország jogi szabályozását is ezeken a jogterületeken. Sok hasznos ötlettel találkozhatunk a vizsgált jogi kultúrákban, amelyek átvételén érdemes elgondolkodni jogalkotói és jogalkalmazói szempontból is.

Magyarországon a diszkrimináció több társadalmi csoportot is érint és az élet számos területén jelen van. Míg a foglalkoztatás terén a nők, a 40 éven felüliek, a romák és a fogyatékosokkal élők szenvednek el leggyakrabban hátrányos megkülönböztetést, addig a lakhatás terén inkább a romák, a szolgáltatások igénybevétele során pedig a romák, a nők és a fogyatékosok. A fentiekben megjelölt társadalmi jelenségek káros hatásainak kiküszöbölésére, illetve megelőzésére a korábban bevett és megfelelően alkalmazott jogi megoldások számos esetben elégtelennek és kevésbé hatékonyak bizonyultak, holott a jogalkotó feladata és kötelezettsége a társadalmi viszonyok adekvát leképezése, az új negatív jelenségekkel szembeni jogállami fellépés, amely kötelezettségének nemcsak a hagyományos jogintézmények módosításával, hanem új jogintézmények bevezetésével is eleget tehet.

Sajnálatos tény, hogy a nemi diszkrimináció napjainkban is megtalálható az egyes országok jogrendszeriben, holott a vallási-, faji korlátozások például már eltűntek. A modern értelemben vett feminizmus a társadalom minden szférájában, a nemek közötti egyenlőség érvényesítését tűzi ki célul. Napjaink jogrendszerei még nem minden területen biztosítják a nők és férfiak számára azt a lehetőséget, hogy ugyanolyan mértékben jussanak előnyökhöz, jogosultságokhoz. A feminista jogtudomány abból a hipotézisből indul ki, hogy az állam – feminista jogi értelemben – hímnemű, a társadalmi kapcsolatokat rendező jogszabályokat a férfiak érdekei szerint határozták meg.

A nemek közötti egyenlőség érvényesítése a modern jogállam egyik alapvető elve, illetve stratégiája kell, hogy legyen.

Fentiek ellenére a nők és a férfiak a mai napig széles körben egyenlőtlenségekkel találják szemben magukat, ami komoly következményekkel jár a gazdasági és társadalmi kohézióra, a fenntartható növekedésre és a versenyképességre nézve.

Ezért fontos, hogy hazánkban erőteljes szerepet kapjon a nemek közötti egyenlőség és valamennyi szakpolitikánkba beépítsük a nemek közötti egyenlőség szempontjait.

Célkitűzésem, hogy fenti felvetéseket is figyelembe véve monografikus igénnyel bemutassam a nőkkal szembeni egyenlő bánásmód jogterületeit, különösen a nőkkal szembeni erőszak, az abortusz, a prostitúció és a munkahelyi diszkrimináció területén.

II. Az értekezés célkitűzése, témája

Alaptézisünk, hogy a jognak igazságosnak kell lennie, amely alapján a jog egyik feladata, hogy biztosítsa a nemek számára az esélyegyenlőséget. Nemek közötti egyenlőségről pedig akkor beszélhetünk, ha a nők és férfiak egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek. Ennek kapcsán felvetődik a kérdés, kisebbségnek tekinthető-e a női társadalom¹. Szükséges-e pozitív diszkriminációval elősegíteni az esélyegyenlőségük megteremtését olyan területeken mint például a munkajog, a családon belüli erőszak, a prostitúció, valamint a nők közéleti szerepvállalása, ahol a nők jogai háttérbe szorulnak? Fenti kérdések mögött pedig meghúzódik egy ezeknél is lényegesebb kérdés: független-e az állam a férfiak érdekeitől? Jogszályaiban, politikai irányvonalában az állam a férfierdekeket testesíti meg?

A nemi diszkrimináció megnyilvánulási területeihez, típusaihoz és eszközeihez illeszkedően formálódnak a nemek viszonyát kutató és azt kritika tárgyává tevő elméleti szakterületek (pl. feminista jogelmélet és jogtudomány). A nőkkel szembeni diszkrimináció jelenlétét és mértékét értelemszerűen az élet minden olyan szférájában vizsgálják, ahol egyáltalán a férfi-nő kapcsolatok fennállása ezt indokoltá teszi (a magánélet területén is). A nemek szerinti megkülönböztetés társadalmi gyakorlatának kritikai-elvi alapját bizonyos morálfilozófiai alapértékek (egyenlőség, igazságosság), illetve az egyetemes emberi jogok érvényre juttatásának követelménye képezi.²

Témánk szempontjából két jelentős intézményt kell vizsgálni. Az egyenlő bánásmód követelményét és az esélyegyenlőség elvét. A két kifejezést a köznyelv szinonim fogalmakként kezeli, holott ezek a definíciók eltérő tartalmat jelölnek. Az egyenlő bánásmód követelménye alkotmányos alapelv, amely a diszkrimináció tilalmának jogi manifestálódása és a hátrányos megkülönböztetéstől mentes élethez való jog garantálását jelenti. Ezzel szemben az esélyegyenlőségi politika azt kívánja meg az

¹ Ádám Antal álláspontja szerint a kisebbségeknek többletjogosítványokat kell adni In. Az Alkotmányba illő alapértékekről, Magyar Jog 2002/4. 193. o.

² Hell Judit: Nők a tudományban, „Egy testvér lesz minden ember” A nemek viszonya globalizálódó világban, Magyar Tudomány, 2002.március, www.epa.oszk.hu/00700/00775/00040/322-332.html, 2010.10.15.

államtól, hogy a diszkrimináció tilalmán túl konkrét lépéseket is tegyen a hátrányos helyzetű személyek tényleges egyenjogúsítása érdekében.³

A nők és férfiak egyenjogúsága a köz- és a magánélet minden szférájában a nemek egyenlő arányú jelenlétét, azonos hatalommal való felruházását valamint egyenlő részvételét jelenti. A nemek közötti egyenlő bánásmódot való küzdelem célja a férfiak és nők maximális társadalmi szerepvállalásának előmozdítása.

Korábban a nemek közötti egyenjogúságon nőknek és férfiaknak az élet minden területén, valamint a társadalom minden rétegében biztosított de iure egyenlő jogokat, egyenlő lehetőségeket, egyenlő feltételeket és egyenlő bánásmódot értettek. Manapság fel kell ismerni, hogy a de iure egyenlőség nem vezet automatikusan de facto egyenlőséghez. Fontos megérteni, hogy a férfiak és a nők életkörülményei – biológiai adottságaik, például a nők gyermekszülési szerepe miatt - gyökeresen különböznek. A lényeg azonban nem pusztán az ilyen különbségek létezése, hanem az a tény, hogy ezek a különbségek nem szabad, hogy károsan befolyásolják a nők és férfiak életkörülményeit, nem szabad, hogy diszkriminációhoz vezessenek, inkább a gazdasági, társadalmi és politikai hatalom egyenlő mértékű elosztásához kell, hogy hozzájáruljanak.

Jelen dolgozat magyarázatot keres arra, mi az oka annak, hogy miközben a feminizmus napjainkban is komoly hatást gyakorol a közgondolkodásra, a több mint két évtizede létrejött feminista mozgalom mára csak bizonyos jogterületeken tud érezhető hatást kifejteni.

Fentiekén túl, mivel a jogot nem lehet csak elméletben művelni, hisz a jog célja a gyakorlati emberi és társadalmi viszonyok szabályozása, feladatom a feminista jogelméletet visszakapcsolni a gyakorlathoz, a valósághoz, mint kontroll mechanizmust. Ez alapján megvizsgálom, hogy a gyakorlatban, hogyan valósultak meg azok a jogalkotói célok, amelyek miatt az esélyegyenlőségre vonatkozó jogszabályaink megalkotásra kerültek.

³ Szerk.: Gyulavári Tamás: Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség, OFA Kht., 2004. 107.o.

A nemek vitájának középpontjában a következő kérdés áll: „Milyen különbséget eredményez- ha eredményez egyáltalán – a nemi különbség?” *Herbert Hart* igazságésszméje a következő volt: A hasonló eseteket azonosan, az eltérőket különbözőképpen kell elbírálni⁴. A Herbert Hart által megfogalmazott princípium lett az alapja a hátrányos megkülönböztetés alapelveinek.

A feminista jogászok szerint, a nők esetében ezt a doktrínát akként alkalmazzák, hogy nemcsak eltérően, hanem másodrangú polgárokként kezelik őket.

A hasonlóság-különbözőség vitájában való elmerülés elterelheti a figyelmet arról a központi feladatról, hogy a jogi és társadalmi egyenlőtlenségeket orvosolni kell. A másik oldalról ez a vita fontos abból a szempontból, hogy világossá váljon a jog és a társadalom miért tagadta meg konzisztensen a nőktől a jogot, hogy egyenlő státusszal rendelkezzenek.

A téma vizsgálata során olyan értékaspektust kell választani, amely objektív módon közelíti meg és vizsgálja a feminista jogtudomány területeit.

Végezetül felmerülhet a kérdés, hogy miért foglalkozunk kutatóként egy ilyen periférikus témával.

A XXI. században a férfiak családban betöltött szerepe felértékelődött, így véleményünk szerint egyrészt szükséges, hogy a férfiak is megvizsgálják a feminizmus tárgykörét és őszintén elmondják véleményüket az ott felvetett kérdésekről, másrészt a férfiaknak igen nagy felelőssége van abban, hogy a múltban gyökerező, de napjaink társadalmában még mindig jelenlévő nemi diszkrimináció problémáit felismerve saját maguk tegyenek azért, hogy a nemek közötti esélyegyenlőség megvalósuljon. Álláspontunk szerint, tisztelni kell a nőket a társadalomban betöltött szerepük miatt és javítani kell a helyzetükön azokon a területeken, ahol az esélyegyenlőségük még nem teljesen biztosított. Egy ország jogi kultúrájához az is hozzátartozik, hogy milyen jogi eszközökkel biztosítják a női jogokat, valamint az is, hogy azok a valóságban ténylegesen érvényesülnek-e.

⁴ Herbert Hart: Are There Any Natural Rights? *Philosophical Review* 64. no. 2, Duke University Press 1955. 184.o.

III. A feminista jogtudomány fejlődése és alkalmazási területei

III/1.A női jogok megjelenése a jog- és állambölcseletben

Több ezer éve tanulmányozzák a filozófusok a társadalom szerkezetét és a jogszabályok szerepét, amely megalkotja, de egyben tükrözi és védelmezi a társadalmi struktúrát. A politikai és jogi teoretikusok – szemlélettől és kortól függetlenül – két módon mutatták be a jog sajátos tárgyát. Egyrészt úgy ábrázolják, mint egy nem nélküli egyént. Másrészt a nőket – ahol egyáltalán tekintettel voltak rájuk – a férfiakhoz képest, alsóbbrendű szociális és jogi helyzetben lévő rétegeként kezelik.

A nők helyzetének meghatározására vonatkozó vita az antik Görögországba nyúlik vissza. *Platón* és *Arisztotelész* is vizsgálta a nők társadalomban betöltött tényleges szerepét, műveiket úgy jellemzik, mintha mély nőgyűlölet élne bennük. Az ókori görög gondolkodásban azonban sok olyan felvetés jelent már meg, melyek a későbbiekben is szerephez jutottak, mint például a köz-és magánélet megkülönböztetése, a nemek szerinti egyenlőség, a nők feletti uralom kérdése.

A fent említett görög filozófusok elkülönítették a formát az anyagtól. Míg a forma szerintük összhangban és kapcsolatban van a racionális gondolkodással, addig az anyag nem racionális. A gondolkodás ezen kettős, párhuzamos jellemzése létrehozta a felsőbb- és alsóbbrendű gondolkodásmódot, amely hatással volt a későbbi elméletekre és kifejezte a korabeli megkülönböztetést a férfi racionalitása /felsőbbrendűsége/ és a nő irracionális /alsóbbrendűsége/ között.

Platón

Az „Állam” című művében⁵ az ideális állam vízióját tárja elénk. Az ötödik könyvben - Szókratész szájába adva mondatait - Glaukónnal vitatkozva a nő megfelelő szerepe és a család is terítékre kerül. A vita kiindulópontja a férfi és nő közti egyenlőség, olyan nők

⁵ Platón: Az állam, ford. és a jegyzeteket írta Jánosy István, Budapest: Gondolat, 1988.

esetében, akiket fizikálisan és materiálisan is ugyanúgy képeztek, mint a férfiakat. Észrevették, hogy habár a férfiaknak és nőknek különböző a természetük, vitathatatlanul képesek ugyanazokat a funkciókat betölteni. A legtökéletesebb nőket úgy kellett kezelni, mint a vezető osztály tagjait, és ugyanolyan beosztásokat is elnyerhettek, mint ők. A nő helyénvaló szerepe nem a biológiai tulajdonságaitól, hanem a képességeitől behatárolt, így egy nő a férfival való egyenlőség alapján orvosnak is alkalmas és részt vehet a harcban is.

Ha ez még nem lett volna elég radikális abban az időben *Platón* továbbment a család tanulmányozásával és megállapította, hogy a család megakadályozza az embereket abban, hogy a legjobban szolgálják az államukat, ez megköveteli azt, hogy a lehető legjobb gyermekeket hozzák létre és hogy megszüntessék a romantikus köteléket férfi és nő között. A vezetőknek kell kijelölni a párokat, akiknek egymással hálniuk kell, a gyermeket állami gondozásban kell felnevelni. A családok megszűnnek és a nőket és gyermekeket közösen birtokolják. A nők pozíciója – megszabadítva a háziasság elvárásától – egyike azon egyenlőségeknek, amely képessé tesz arra, hogy a társadalmi feladatát ellássa.

Platón szerint a három fő érték, amelyeken az ideális és a második legjobb államok nyugszanak: a harmónia, a hatékonyság és a lelki jószág. A férfiak kapzsisága, amely a magántulajdonban tükröződik károsítja az állam harmóniáját. A magántulajdon megszüntetése növelné az államban uralkodó harmóniát. *Platón* számára a kormányzat fő feladata a harmónia és a polgárok jólétének a biztosítása. *Platón Az Állam* című művében és a későbbi Törvényekben is elismeri, hogy a fizikai különbségeknek férfi és nő között nincs nagyobb jelentősége, mint hogy a nő hordozza a gyermeket, a férfi nemzi. Eltekintve ettől a gyermekszülési feladattól a nők, amennyiben a férfikkal együtt helyesen tanítják és képzik őket teljes mértékben részt tudnak venni a polgári és katonai életben. A szerző javaslata - korának a nőszerepekre vonatkozó patriarcális álláspontjával szemben - igen haladónak tekinthető, mivel szerinte a nők az ideális államban ugyanazon hivatásokat gyakorolhatják, mint a férfiak. Ezt a jogot azonban a vezető réteg nőtagjaira korlátozza, a társadalom elitjére, akiknek erejük van ahhoz, hogy kormányozzanak. Más réteg nőtagjai nem voltak egyenjogúak. *Platón* radikális szemlélete szerint a magántulajdon és a család felbomlása, és benne minden tulajdon – amelyben a nők egy osztályt képeznek – a köz tulajdona.

A családalapítást ellentétesnek tartotta a polgárság harmóniájával és olyannak, amely bátorítja és támogatja az önzést és kapzsiságot. A magántulajdon és a nők közös

tulajdonba vételével a magánszféra megszűnt létezni. A vezető osztályban a család eltörlésével a férfiaknak és nőknek azért kellett közöszlőniük, hogy a lehető legjobb utódokat hozzák létre, akik alkalmasak az uralkodásra. A nő itt ugyan egyenjogú, de a tulajdon tárgya is volt egyben. Ezt a gondolatot, mely szerint a nő „tulajdon” *Platón* vezeti be a politikai köztudatba.

Az alsóbb osztályok nőtagjai számára a házasság a helyben maradást és a háztartás ellátását jelentett egyfajta szerepként, amelyet megőrzött a magánszférában. A nők egyértelműen alárendelt helyzetben voltak. A férfi ugyanazt a hatalmat gyakorolja a nő fölött, mint azt egykor az apja tette, ezenkívül szexuális elvárásai is lehettek. Férje halála esetén a nő visszakerült apja fennhatósága alá, akinek a hatalma a sorsa felett abszolút volt. Itt a nő tulajdonnak minősült, egy dolognak, amit adtak – vettek. A nőnek nem lehetett magántulajdona, jogképessége ugyanúgy nem volt, mint a gyermekeknek.

Platón elméletének egy mesterkélt magyarázata – melyet *Luce Irigaray* francia feminista filozófus és pszichoanalitikus készített – *Platón* barlangelméletét tanulmányozza, hogy bemutassa *Platón* nőekkel szembeni álláspontját. A Mitológiában *Platón* szerint a férfiakat egy földalatti barlangba zárják, amelynek a bejárata a barlang egész szélességében nyitott az égboltra. A férfiak meg vannak bilincselve, fejük béklyóban. Sem lábukat, sem kezüket nem tudják mozdítani, még a fejüket sem elfordítani. Felettük és mögöttük tűz ég. A tűz és a férfiak között egy út húzódik, ahol bábjátékosok lépnek fel. Egy áttetsző függöny választja el a férfiakat a többi barlangban tartózkodótól. A bábokon kívül különböző eszközöket és alakokat mozgatnak egyesek. A férfiak csak az árnyakat láthatják, ez alkotja számukra a való világot, a realitást. A férfiakat ezután elengedik és kizavarják a barlangból. A Nap elvakítja őket és képtelenek bármit is látni, csak később lesznek képesek arra, hogy napfénynél is lássanak és ne árnyékképekben gondolkodjanak. *Irigaray* tolmácsolásában: ahogy a férfiak a felszínre érnek, a barlang realitásából és belépnek az Ideák világába, az árnyékképek kezdenek elhalványulni, majd eltűnni, csakúgy, mintha elhagynák az anyaméhet, anyjuk testét és belépnének az Ideák világába.

A barlang árnyékaival és tükörképeivel maga a külvilág leképezése, egy világ, amely elmosódottá és távolivá válik az Ideák világába történő belépés után. Egyfajta apa/anya kapcsolat a barlangé és az Ideák világáé. Elhagyva a barlangot az anyát is elhagyjuk.

Ekképpen az Ideák világa az apák világa a patriarchális világ, amelyből hiányzik az anya a fizikai és árnyékvilággal. Így a nő *Platón* filozófiájában- annak ellenére, hogy a

felsőbb réteg nőtagjai egyenjogúak – árnyék vagy hamis férfiak. A filozófiája férfiuralom, melyben az alsóbbrendű nőnek a materiális világból nincs helye.

Arisztotelész

Elődjéhez, *Platónhoz* hűen igyekezett megtalálni az ideális államot és alkotmányt. *Politika* című művében *Arisztotelész* azt állítja, hogy az állam egy természetes, létező elem / entitás/. Az emberi lények azért emberi lények, mert politikaiak. Arisztotelész számos alapvető feltevést megfogalmazott, de Platónnal ellentétben nem a világ változásának okait kereste, hanem a létező világot akarta leírni a maga valójában. Összehasonlítva elődjével *Arisztotelész* egy őskonzervativista. Először is: az államban természetes, hogy a férfi polgárjoggal születik.

Másodszor: a boldogság a legfontosabb érték és cél az életben.

Harmadszor: A férfi természetesen felsőbbrendű a nőhöz, a rabszolgához és a gyermekhez képest. Álláspontja szerint a hím és a nőtény viszonya természettől fogva az, hogy amaz erősebb, emez gyengébb, amaz uralkodó, emez az alárendelt elem. S szükségszerűen így kell ennek lennie mindenütt az emberek között is.⁶

Elhatárolja magát *Platón* a család szétbontását szorgalmazó nézetétől, *Arisztotelész* szerint a család, a természetes és legjobb alapegysége az Államnak. *Arisztotelész* egyértelműen kimondja, hogy ebben a családban a férjé a vezető szerep, mivel sokkal alkalmasabb az uralkodásra, mint a nő. A családfői hivatásnak szerinte három ága van: az egyik az úr-szolga, a másik az apa-fiú, míg a harmadik pedig a házastársi viszonyra vonatkozik. Ezen belül a feleség kormányzása politikai jellegű /bizonyos mértékig az egyenlőségen alapuló/, a gyermekeké pedig királyi.⁷

Arisztotelész osztályelméleti meggyőződése miatt a nőkről alkotott képe meglehetősen bonyolult. Számára a rabszolgaság természetes intézmény volt. Úgyszintén az is, hogy a férj a rabszolgák ura. Sem nő, sem rabszolga nem vállalhatott tisztséget a poliszban, ugyanakkor a magánszférában mindkettőnek fontos szerepe volt. Néhány különbséget azért tett nő és rabszolga között. A nők szülték a gyereket, akiből polgár lett vagy feleség, a rabszolgák pedig a háztartási munkát végezték. Egyfajta kombinációja a biológiai és pszichológiai tulajdonságoknak volt az, ami megkülönböztette a szabadot a rabszolgától. Ezek a különbségek jelzik, hogy *Arisztotelész* a nők alatt a szabad nőket

⁶ *Arisztotelész: Politika*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1984. 78.o.

⁷ *Arisztotelész: i.m.* 91.o.

érti. Arisztotelész elutasította *Platón* extrém közös tulajdon elméletét a nőket illetően. A Politikában amellet szól, hogy a magántulajdonnak kell megmaradnia a támogatott tulajdoni berendezkedésnek. A férfinak és férjnek abszolút hatalma van a családban. Úgyszintén természetes és magától értetődő a rabszolgák alsóbbrendűsége, ezeket megkülönbözteti a szabad nőktől, akiknek teljesen más státuszuk és feladatuk van. A rabszolga elsődleges feladata, hogy szolgálja urát, a nőé a szaporodás és a háztartás vezetése.

A nők szerepvállalása tekintetében Szophoklész követve útmutatója az, hogy „az asszonyra díszet a hallgatás hoz”.⁸

Morus Tamás

Morus Utópia című művében a kommunisztikus társadalom egyik első modern eszményképét vázolja fel a XVI. századbeli angliai társadalmi viszonyok ellenképeként. Az ideális államnak Sehol szigeten az emberi akarat és a szabad elhatározás alapja. Ezen társadalomban egyetlen mesterség közös, amelyet férfi és nő egyaránt végezhet, ez pedig a földművelés. Az egyéb mesterségek közül mindenkinek meg kell tanulnia egyet. A nők a könnyebb mesterségeket gyakorolják *Morusnál*, mivel szerinte gyöngébbek, így például a gyapjúfonást és a vászonszövést, de olyan komolyabb hivatástól sincsenek elzárva, mint a papság. A munka mellett a nők különböző tárgykörű előadásokat is hallgathatnak.

Bár formaruhát viselnek az emberek, de a viselet a nemi különbségeket és azt is feltünteti, hogy házas-e valaki vagy sem.⁹ A nők feladata a serdülőkor elérését követően, hogy férjhez menjenek.

Az ideális állam alapsejtje a család, amelyben a legöregebb férfi a családfői vezető szerep. A feleségnek engedelmessé kell férjének. A családon belüli munkamegosztásban a főzés, ebédkészítés és étkezéssel összefüggő minden feladat kizárólag az asszonyokra hárul.

⁸ Arisztotelész: i.m.94.o.

⁹ Morus Tamás: Utópia, Európa Könyvkiadó, Bp., 1989. 65.o.

Tommaso Campanella

Campanella Napváros¹⁰ című munkájában a természet törvényein nyugvó társadalmi berendezkedés eljövételét hirdette, amelyben felvázolja részletesen a nők szerepét is. Az ideális államban minden ember egyenlő, ennek biztosítása pedig csak közösségi életformában biztosított. Ez alapján minden közös tulajdonba kerül, így a nők is¹¹.

Az oktatás és a nevelésből a nők nincsenek kizárva. E mellett minden mesterségre mindenkit egyaránt megtanítanak, azzal a különbséggel, hogy amelyikhez nagyobb erőkifejtés szükséges, azt a férfiak végzik.

A harci gyakorlatokat is a két nem közösen végzi, így a nőknek komoly szerepe van a hadviselésben is.

Művének egyik legvitatottabb része a nőközösség és a nemzés módjának leírása, mivel a szerző konkrét eugenetikai javaslatokat tesz az ideális állam számára, amelyet többen kiskarkítva a későbbiekben felhasználtak /pl. a fasizmus időszakában/. Campanella utópiájában a nők például elkülönítve laknak és a közösülés is csak a törvény által előírt módon, időben és helyben mehet végbe¹². Álláspontja szerint a férfiaknak nem csak egy asszonya lehet¹³

Összességében ezen kommunisztikus társadalomban a nők jogegyenlősége, munkához jutása garantált, sőt képességeik alapján akár a kormányzati pozícióhoz is juthatnak.

III./2.Napjaink feminista jogtudományának közvetlen gyökerei

A 18.,19. és a korai 20. századi feminista kampányok, melyek azért folytak, hogy eltöröljék azokat a diszkriminatív törvényeket, melyek megakadályozták a nőket abban, hogy a közösségi élet teljes jogú résztvevői legyenek, jelentik a kortárs feminista gondolkodás eredetét. A feminizmus ekkor a nők egyenjogúságát követelő polgári mozgalom volt.

¹⁰ Tommaso Campanella: Napváros, Vitéz kérdések a legjobb köztársaságról, Nippon Kiadó, Budapest, 1996.

¹¹ Tommaso Campanella: i.m.36.o.

¹² Tommaso Campanella: i.m.100.o.

¹³ A szerző azt nem határozza meg konkrétan, hogy hány asszonya lehet a férjnek, csak annyiban, hogy nem lehet sok felesége. Törvény jelöli ki a párokat, akik nem maguknak, hanem a köztársaságnak nemzenek a filozófia és az asztrológia szabályai alapján.

A 18.század feminizmusának egyik legjelentősebb képviselője Mary Wollstonecraft, aki 1792-ben publikálta a „Vindication of the Rights of Woman” című művét¹⁴, amely az újkori feminizmus alappillérvé vált. A könyv szerzője kiáll amellett, hogy a nők egyenlő jogokat kapjanak a tanuláshoz való jog, a polgári jogok és a munkavizonyok területein.

Európában a I. Világháború, a két világháború közötti időszak és a II. Világháború, valamint az azt követő gazdasági és társadalmi újjáépítésért vívott küzdelem a feminista törekvések csendes időszakát eredményezték egy alapvető kivétellel: az Egyesült Királyságban 1918-ban elfogadták a 30 év feletti nők szavazati jogát és a teljes, férfiakkal azonos minőségű szavazati jogot is 1928-ban.

1949-ben jelent meg *Simone de Beauvoir* műve a „A második nem¹⁵” (Le deuxième sexe) címmel és a mozgalom újjáéledt. *De Beauvoir* művének fő témája szerint a nő a „másik”. A szerző azt állítja, a társadalom, a nyelv, a gondolkodás, a vallás, a család felépítése, szerkezete mind azon a feltételezésen alapszik, hogy a világ hímnemű. A férfi az, akihez mindent viszonyítani kell, ehhez képest a nő a „másik”. A szocializáción keresztül egy leánygyermek megtanulja hogyan váljon nővé. A nők *de Beauvoir* szerint inkább szociálisan, mint biológiailag meghatározottak: „nem születik, hanem válik valaki nővé.” A jog szerkezetében is érzékelhető a nő eltérő meghatározottsága. A jog hímnemű. *De Beauvoir* szerint: „A nőt a férfhoz képest és nem a férfit a nőhöz képest határozzák meg. A nő a mellékes, szembeállítva a férfi nélkülözhetetlenségével.

III/3. A kritikai jogelmélet és a feminista jogtudomány megjelenése

Az 1960-as 70-es években az Egyesült Államokban létrejött kritikai jogelméleti irányzat és benne a feminista jogtudomány kihívást jelentettek a hagyományos jogelmélettel szemben. Az irányzat képviselői szerint a hagyományos jogelméletek funkciója a hatalmon lévők érdekeinek védelme azokkal a hatalommal nem rendelkezőkkel szemben, akiket az a legitimáló illúzió éltet, hogy a hatalmi egyenlőtlenségek csak bizonyos semleges racionális értelemben léteznek. Ez az illúzió segít meggátolni azt az

¹⁴ Mary Wollstonecraft :Vindication of the Rights of Woman, www.bartleby.com/144/, 2011.03.08.

¹⁵ Simone de Beauvoir: A második nem, Gondolat Kiadó, 1969, Budapest

egyetlen lépést, amit a hatalommal nem rendelkező egyébként megtehet, nevezetesen: a status quo felszámolását és a nagyobb hatalomhoz jutás megkísérlését¹⁶.

De Beauvoir nézeteihez hasonlóan, hagyományosan a jog is hímnemű a feminista jogászok szerint. A nők voltak sokáig a leginkább elnyomottak és a jog által leginkább sértettek. Sokáig a jog, jogtudomány, jogi gondolkodás úgy láttatta önmagát, mint egy racionális, nemileg semleges rendszert, mialatt tudat alatt csak a hímnemhez szólt.

A feminista jogtudósok nem képviselnek egységes álláspontot, vannak liberális, kulturális, szocialista, marxista, radikális feministák, vagy olyanok, akik kutatásaik középpontjába a nemi orientációt helyezik.

Az 1960-as évektől a feminista tudósok politikai küzdelmet folytattak a nők egyenjogúságának eléréséért a családban, a munkahelyeken és a politikában. A feminista jogtudomány a nők igényeit tükrözi arra vonatkozóan, hogy egyenlő félként kezeljék őket. Az egyenlőséggel kapcsolatban sok kérdés merül fel. Például, honnan erednek a jogban régóta meglévő egyenlőtlenségek, vagy hogy – feminista perspektívából szemlélve - a társadalom és a jog miért a férfihatalom és erő reflektációja. Az irányzat egyik célja egy olyan elméleti bázis kidolgozása, ahonnan a reformok kikényszeríthetők.

A feminista jogtudománynak különböző fázisai vannak, melyek azonban nem különíthetők el teljesen egymástól.

A feminizmus első szakaszának képviselői azért küzdöttek, hogy feltárják azokat a körülményeket, melyek a nőket kizárták a közösségi életből. Ahogy *Ngairé Naffine* írta: „Az első fázis a jog férfi uralmának vizsgálatával jellemezhető”.¹⁷ Küzdelem folyik az egyenjogúság eléréséért a munka és a politika terén is. Ebben a szakaszban a feministák a fennálló rendszerben lévő egyenlőtlenségeket próbálják kiküszöbölni, de a rendszert magát nem kérdőjelezzik meg. A női jogok mozgalma elfogadta a jogrendszerről alkotott hagyományos képet, miszerint az objektív, racionális, fair, semleges a nemek tekintetében.

A második fázisú feminizmus, amely az 1970-es évek végétől az 1980-as évekre jellemző, nem annyira a nőket sújtó jogi egyenlőtlenségekre helyezte a hangsúlyt, bár ez

¹⁶ Visegrády Antal: Modern jogbölcseleti irányzatok, JPTE ÁJK, Pécs, 1995. 23-26.o. és Uő: Jog- és Állambölcselet Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002, 39-40.o.

¹⁷ Ngairé Naffine: Law and the Sexes, Allen & Unwin, 1990, Sydney,fn 12, p.2

is központi kérdés maradt, hanem a jogi és társadalmi rendszerre, mely az egyenlőtlenségeket állandósítja. Az első fázisú feministák sok jelentős eredményt értek el a női egyenjogúság terén, mégis ezen vívmányok ellenére megmaradt a nők diszkriminációja és eltérő kezelése. Feltehető a kérdés, hogy amennyiben a nők ugyanolyan tehetséggel rendelkeznek, mint a férfiak, hogyan lehetséges az, az összes reform ellenére, hogy ők még mindig a „második”, a „kevesebb” nem. A válasz a jog és a jogrendszer férfiasságában keresendő. A második fázisú feministák számára a probléma gyökere a jog tettetett objektivitásában, pártatlanságában keresendő. A jog jelentős mértékben hímnemű mintákkal, mértékekkel van tele. Az „ésszerű ember” fogalmába a nő nem tartozik bele. Amennyiben a nő „ésszerű” szeretne lenni, el kell fogadnia az ésszerűség férfi mértékét.

A radikális, marxista, szocialista feministák nemcsak a jog általi egyenlőtlenségeket vizsgálják, hanem a társadalmi rendszert is, mely a jogot alakítja. A kulturális feminizmus inkább a nők – férfiak nemi különbözőségére koncentrálnak.

A radikális feministák például azt állítják, hogy az egyenlőtlenség valódi eredete nemcsak abból adódik, hogy a társadalom (és a jog) nem helyezi egyenlő alapra a nőket és a férfiakat, hanem sokkal inkább abból, hogy a jog és a társadalom nemileg meghatározott minden aspektusában és a nemek közötti kapcsolat a férfi dominanciájára épül, mely a nők alárendeltségét eredményezi. A szexuális kapcsolatokat nem annyira biológiai vagy nemi különbségekkel magyarázzák, hanem a férfiak dominanciájával és a nők alávetettségével, mely helyzetet sok nő maga is tudat alatt elfogad és támogat. Ez a patriarchális hagyomány a korábbi fejezetben már említett ókori Görögországba nyúlik vissza, ahol Arisztotelész például egyértelműen meghatározza, hogy a férfi a háztartás feje, övé a hatalom a felesége és gyermekei felett. A férfi alkalmasabb az uralkodásra, mint a nő.

A nők szerepéről alkotott ilyen vélemény a csekélyebb fizikai erejükön és a gyermekszülésben betöltött szerepükön alapul. A feminista *Shulamith Firestone* az 1970-es években azt állította, hogy a nők alárendeltsége biológiai szerepükből fakad és amíg a reprodukív technika nem jut el addig a pontig, hogy a nőket felszabadítsa méhük fogságából, a nők nem lesznek soha igazán szabadok¹⁸. Mialatt az

¹⁸ Firestone S.: *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*, 1972, New York: Bantam

orvostudomány egyre közelebb kerül ahhoz, hogy a nőket kiszabadítsa a gyerekszülés szerepéből és a társadalom felismeri annak szükségességét, hogy több segítséget nyújtson a gyermeknevelésben ahhoz, hogy a nők más területen is kamatoztathassák energiáikat, még mindig jelentős ellenállásba ütköznek azok a nők, akik felhagynak vagy kevesebb figyelmet szentelnek a hagyományos anyaszerepnek. A *Firestone*-hoz hasonló törekvések, melyek arra irányulnak, hogy felszabadítsák a nőket a hagyományos szerepekből, azok részéről is ellenállásba ütköznek, akik politikai programjában központi szerep jut a családnak és a családi értékeknek. Azokat a nőket, akik a fentiekhez hasonló követelésekkel állnak elő, úgy mutatják be, mint akik veszélyt jelentenek a hagyományos társadalmi rendszerre.

A harmadik fázisú feministák a jogot úgy vizsgálják, mint ami férfi monopólium alatt áll, és megkérdőjelezzik objektivitását, racionalitását. Szerintük a jog éppolyan komplex, mint az a társadalom, melynek szolgálatában áll. *Carol Smart* vizsgálata szerint például az abortuszhoz való jog, a családon belüli erőszakra vonatkozó, vagy a nők válás utáni vagyoni helyzetére vonatkozó jog ugyan védelmet nyújt a nő számára, de annyira egyenlőtlenül teszi és olyan módon, amely elfedi a jog és a társadalom patriarchális rendszerét.

A feminizmus következő domináns szakasza tükrözi mind a „nagy elméletek” tagadását, mind a jog szerepével kapcsolatos kételyeket. Az 1980-as évek végétől az 1990-es éveken át a feministák elfogadták azt a posztmodern filozófiát, mely tagadja a globális magyarázatok érvényességét, ugyanakkor ez a társadalmi és politikai elmélet számos kétséggel és bizonytalansággal küzd.

Amikor a jogról és a társadalomról alkotott tradicionális elképzeléseket analitikus vizsgálat alá vesszük a posztmodern világban, nem meglepő, ha olyan eredmény születik, mely tagadja, hogy a társadalom az úgynevezett „nagy teóriák” által megérthető.

A feminista tudomány kétségbe vonja, hogy a nőket be lehetne sorolni egyetlen jogról és társadalomról alkotott elméletbe, tagadja, hogy valamennyi nő érdeke azonos, mintha létezne néhány „alapvető nő”, akik megtestesítik valamennyi nő szükségletét és jellemzőit osztályra, fajra, korra tekintet nélkül.

A posztmodern gondolkodás kihívást jelent a feminista jogtudomány számára, de sok lehetőséget is kínál. A nők tényleges életét vizsgálja, ahelyett, hogy helyzetük magyarázatára egyetlen okot adna és ezáltal kiszélesíti a feminista jogtudomány határait és összehasonlíthatóbb kapcsolatot eredményez a nők élete és a jog között. A feminista jogtudomány különösen az 1960-as évektől a nők társadalomban és a jogban elszenvedett egyenlőtlenségére fókuszálva nemcsak azt érte el, hogy a nők helyzetét szélesebb körben kezdték vizsgálni, de jelentős eredményt hozott a jogi és politikai reformokért folytatott küzdelemben is.

Az elméleti iskolák mindig függnek és egyben reakciók is az adott történelmi helyzetre. Például *Marx* sem tudta volna megalkotni radikális nézeteit a kapitalista rendszer részletes vizsgálata nélkül.

A nők, mint osztály a történelem folyamán folytonos elnyomás alatt álltak, olyan megkülönböztető gazdasági, politikai, kulturális, szociális feltételek között éltek, melyeket a hatalmon lévő rezsimektől diktáltak.

A feminista jogászok szerint, a nyugati iparosodott „liberális” világban, mialatt a nők de iure egyenlő gazdasági lehetőségeket élveznek, a de facto egyenlőség elérése mindig akadályba ütközik. A nők autonómiához és egyenlőséghez való jogát a fennálló jogrendszer akadályozza, melynek képviselői a törvényhozók és a bírák, a férfi dominancia megtestesítői.

Álláspontjuk alapján a nő azon joga, hogy saját reprodukcióját szabályozza- mely az individuális autonómia, egyenlőség és szabadság elsődleges jegye- egyáltalán nem garantált. Ezeket a jogokat a jogrendszer és az orvosi gyakorlat szabályai határozzák meg az abortusz, sterilizáció, fogamzásgátlás keretében.

A jog, a vallás, a társadalompolitika és az orvosi hivatás együttesen biztosítják, hogy a nők reprodukcióra való képessége és termékenysége az állam által szabályozott legyen. Minden társadalom kulturálisan és történelmileg eltérő hagyományokkal rendelkezik. Mégis megállapítható, hogy a reprodukció ellenőrzése és a másik oldalról nézve a nő joga, hogy saját termékenysége felett rendelkezési joga legyen számos országban az állami politika által meghatározott. A népesség ellenőrzési programok, melyeket az ENSZ támogat és sok „Harmadik Világbeli” ország is átvett, nemcsak a fogamzásgátlók használatát hozták magukkal, de olyan politikák, mint Kínában az egy gyerekes modell, vagy Indiában és Pakisztánban a nők kikényszerített sterilizációjának bevezetését is.

Az erősen vallásos római katolikus országokban az egyház és az állam együttesen akadályozza meg a nőket abban, hogy saját termékenységük felett rendelkezzenek az abortusz és a fogamzásgátlás doktrinális alapokra helyezett elutasításával¹⁹.

Megállapítható, hogy a feminista törekvések csak olyan politikai körülmények között tudnak hathatós eredményt elérni, melyet a nyugati liberális demokráciák biztosítanak. A legradikálisabb változások, melyek a nők jogaiban bekövetkeztek, ilyen feltételek között valósultak meg.

A nők a nyugati világ jelentős részében elérték a de iure egyenlőséget a foglalkoztatás terén.

Az Európai Bíróság több határozatának indokolásában kifejtette, hogy a munkaadók nem tehetnek különbséget a férfiak és a nők között a fizetés és a munkafeltételek terén.²⁰ Az Egyesült Államok Alkotmányában és a Bill of Rights-ban a feministák jelentős változásokat értek el a nők jogainak elismertetése terén. A szexuális zaklatás az 1980-as években a nők elleni diszkrimináció bíróság előtt érvényesíthető formája lett az „egyenlő védelem” alkotmányi klauzulájának megsértéseként, míg az abortuszhoz való „korlátozott” jogot a magánélethez való jog alkotmányi garanciája biztosította. Hazánkban a kezdeti 19. és 20. század fordulóján megjelenő feminista civil szervezetek után, az 1990-es évek második felétől jelentkezett mind kormányzati, mind civil szinten a nők esélyegyenlőségének megteremtése iránti igény.

Mialatt a nyugati demokráciák jogi és politikai környezete kínálja a legvalószínűbb körülményeket a nők jogaiért folytatott küzdelem eredményességéhez, nem szabad azt a következtetést levonni, hogy nem biztosíthatók a reformok a nők által és számára az ezektől eltérő, különböző országokban. Az ENSZ szervezete sokat tett ezért, hogy feltárják a nők egyenlőtlenségének természetét és kitartóan segítenek a nők társadalmi helyzetének javításában.

A feminista jogtudomány minden manifesztációja célként azt tűzte maga elé, hogy kutassa és elemezze a nők helyzetét a különböző kulturális, jogi és politikai környezetben azért, hogy javíthassa helyzetüket.

¹⁹ Ilyen országok pl. Írország, Brazília és a Fülöp szigetek

²⁰ 20/71 Sabbatini v. European Parliament /1972/ és 43/75 Defrenne v. Sabena /1976/

Az 1960-as években a nők liberalizációjáért küzdő mozgalom sikerét nem fogadták ellenállás nélkül. A feminizmust egyértelmű támadás érte a férfiak részéről. A nők a „természetes rend” követelményeit fenyegették: elfoglalják a (férfi) munkahelyeket, elhagyják az otthonot, felbontják a családot, elhanyagolják a férjet és a gyerekeket.

Ahogy *Susan Faludi* megállapította a reakció egyforma és egyetemes volt: a nők kerüljenek vissza saját helyükre-haza.

A televíziózás, nyomtatott sajtó, divat-, szépség- és filmipar elemzése során *Faludi* bemutatja a hatalommal rendelkező férfiakat, amint a nőket igyekeznek kizárni, előrehaladásukat gátolni és a nőket úgy láttatják, mint akik megfontolatlanul az egyenlőség elérése kedvéért feláldozzák magukat a siker oltárán és eközben elveszítenek olyan értéket, ami korábban fontos volt az életükben.²¹

A feminizmust sok szemrehányás is érte a nők helyzete: a hajadonság, gyermektelenség miatt, illetve pszichológiai nyomás nehezedett rá, mikor azt állították, hogy ha a nők a „helyükön” maradnának, nem szenvednének attól a sok stressztől, amivel a mai gyorsan fejlődő, komplex világunkban szembesülnek (és a férfiak továbbra is élvezhetnék az otthon maradó feleség és anya nyújtotta luxus kényelmét, mert a nő gondját viselné neki és a gyerekeknek is).

Faludi megállapítja, hogy a nők egyenlőségének eléréséért folytatott küzdelem soha nem volt akadálymentes és nem sikerült még kivívni a teljes egyenlőséget és szabadságot.

A fejlődés akadozásának négy oka van:

Először, a korai mozgalom (különösen a II. Világháború előtt), a többi politikai mozgalommal együtt, azoktól az „utcai” aktivistáktól függött, akik készek voltak arra, hogy a fennálló társadalmi és jogrenddel szemben fellépjenek és ezért nagy árat is fizettek. Legjobb példa erre, a választójog eléréséért folytatott küzdelem, melynek során a cél elérése érdekében még a bebörtönzést is vállalták az aktivisták.

Másodszor, mindegyik politikai mozgalom működéséhez, fejlődéséhez szükség van arra, hogy felébresszék az elnyomás alatt állók öntudatát. A feminizmus elsődlegesen fontos eszközként tartja az öntudatra ébresztést az egyenlőségért folytatott küzdelemben.

²¹ Susan Faludi: *Backlash: The Underclared War Against Women*, Vintage, London, 1992. p.67.

A nők diszkriminációja a történelem folyamán azzal magyarázható, hogy a patriarchális rendet tekintették „természetesnek” és ezáltal helyesnek is.

Harmadszor a nőktől olyan hosszú időn keresztül tagadták meg a hivatalokba történő bekerülés lehetőségét és az egyenlő esélyek biztosítását a piacon, hogy nehéz volt megtalálni saját hangjukat. A nőket elhallgattatták és a társadalom többsége elfogadta, hogy ez így természetes. A formális jogegyenlőség az iparosodott, demokratikus Nyugaton széles körben, de még nem teljes körűen biztosított.

Negyedszer és utoljára ismét meg kell állapítani, hogy a feminista jogtudomány nem egy egységes, koherens tudomány. A feminista jogtudományon belül sokféle specializált terület, téma létezik. Nem minden feminista tudós ért egyet a célokkal, kivéve, hogy a nőkkel szemben még létező diszkriminációt megszüntessék, amely kihívást jelent a konvencionálisan „hímnemű” jogtudomány számára.

III./4. A nem kérdése

Mi a nő? Erre a kérdésre *Simone de Beauvoire* a „A második nem” című művében²² így válaszol: ... az emberi természet hímnemű és a férfi a nőt magához képest, nem önmagában határozza meg, nem fogadja el a nőt autonóm lényként. A férfi az Abszolút, a nő a Másik. A nőt a felette álló férfi nemhez viszonyítva határozza meg. A férfi szabja meg a nő szerepét és alkot a nőről olyan képet, mely a gyengeségen, alárendeltségen alapul. *De Beauvoire* szerint a nő nem születik, hanem nővé válik. Nem biológiai, gazdasági vagy pszichológiai tényezők azok, amik meghatározzák ezt a szerepet, hanem a civilizáció alkotja.

A nőt társadalmilag megalkotott személyként határozzák meg, megkülönböztetve a férfitől. A nyelvben a férfi ellentétpárjaként jelenik meg, mint a „másik”, a „gyengébb”, akit csak az erős férfihoz képest lehet meghatározni.

A nő fogalma mások szerint a hagyományos és folyamatosan megjelenő női sztereotípiákkal azonosítható, így ők a gyermekszülők és nevelők, az otthonteremtők és a (fizetetlen) háztartásbeliek.

A nemi adottságokon alapuló kategorizálás állandósítja a nőkkel szemben támasztott alacsonyabb elvárásokat és ez magyarázza a munkaerőpiacon való alacsonyabb számú

²² Simone de Beauvoire: *A második nem*, Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1969.

foglalkoztatásukat, alacsonyabb fizetésüket, az előrelépés csekélyebb lehetőségét. A társadalom, illetve azok akik a társadalomban hatalommal bírnak, úgy határozzák meg a nem fogalmát, hogy elfogadja a fizikai és pszichológiai megkülönböztetést nők és férfiak között. A jog, mely leginkább a társadalom letükröződése átveszi a nem társadalmi meghatározását és a jog nyelvére fordítja azt.

A társadalmi és jogi egyenlőségért folytatott küzdelemben a nem kérdése az 1970-es évek végén és az 1980-as években került előtérbe és játszott központi szerepet a feminista vitákban, különösen az Egyesült Államokban. Mialatt a liberális feministák elsősorban a társadalmi és jogi akadályokat igyekeztek elmozdítani a nők politikai és civil érvényesülése előtt, mások *de Beauvoire* koncepciója felé fordították figyelmüket, miszerint maga a nő fogalma társadalmi konstrukció és ennek alapján vizsgálta a nő helyét a patriarchális társadalomban.

A „különbséget alkotó különbözőség” megértése hozzásegít a nemi különbségek által befolyásolt jog működésének tanulmányozásához. A feminista jogtudósok vizsgálták például a büntető jogot és a büntetőjogi igazságszolgáltatást és megállapították, hogy a jog a nők érdekei ellen működik és kizárja sajátos jellemzőiket működési köréből.

A liberális feministák szerint azoknak a formális jogi akadályoknak az eltávolítására kell törekedni, melyek megakadályozzák a nőket abban, hogy a közélet részesei legyenek a teljes egyenlőség alapján.

A marxista-szocialista feministák elfogadják a nők egyenlőtlenségét és azt az osztályrétegződésen keresztül vizsgálják.

A kulturális feministák abból a percepcióból indulnak ki, hogy a nők és a férfiak különbözőképpen gondolkodnak és eltérő társadalmilag formált szerepeik vannak.

A radikális feministák, például *Catherine MacKinnon*, a nemi kérdést a hatalmi viszonyok fényében vizsgálják, a hatalom egyenlőtlenségét férfiak és nők között, mely egyenlőtlenséget a jog és a társadalom támaszt alá. Ebből a nézőpontból a nő szerepe meghatározott az ő társadalmilag megalkotott neme által, ami biztosítja a nők egyenlőtlenségét a jogban és a társadalomban, melyet a férfi dominancia jellemez.

A radikális feministákat azzal kritizálták, hogy leginkább a fehérbőrű, középosztálybeli nők érdekeit képviselik.

A feminista elméleteknek azonban befogadónak és nem kizárónak kell lenniük. Arra kell törekednie a kutatásoknak, hogy a nők különböző rétegei, csoportjai által elszenvedett specifikus egyenlőtlenségeket feltárja.

III./5. Feminista jogi módszerek

A jog és a jogi gondolkodás hagyományos, nyugati, liberális felfogása szerint osztály-, kor-, faj- és nem-semleges. A feminista jogi gondolkodók a jog nem-semlegességének mítoszát igyekeznek leleplezni és ezáltal társadalmi változásokat elérni. A feladat jogi és politikai természetű is. A feminista jogtudósok a cél elérése érdekében többféle módszert használnak. Ezek a következők:

- (a) öntudat emelés, a nőket hallgatásukból felrázni
- (b) feltenni a „női kérdést”
- (c) feltárni a jog nemi természetét
- (d) feminista gyakorlati gondolkodás, érvelés bevezetése

(a) Öntudat emelés

A formális jogegyenlőség ugyan megvalósult már, de a nők mindaddig nem érik el a tényleges egyenlőséget, míg, a régóta létező anyagi- és eljárásjogi hátrányok nem szűnnek meg velük szemben. Az öntudatra ébresztés olyan módszer, ahol viták és beszélgetések során a nők felismerik saját és mások helyzetét és azokat a hátrányokat, melyeket a társadalom és a jog rejt velük kapcsolatban.

Itt párhuzam vonható a marxizmus módszereivel azáltal, hogy hangsúlyozni kell annak elutasítását, hogy a társadalmi rend „természetes”, holott valójában az a társadalmi erők terméke. A marxizmus esetében az osztályszerkezetet és a kapitalista rendszert, mely ezt a szerkezetet fenntartja, a történelem folyamán mindig jelen lévő termelési viszonyokkal és a gazdasági rendszerrel magyarázták. Ez a „történelmi materializmus” határozza meg a társadalom szerkezetét és ezen belül az egyén helyét. Az osztályszerkezet kialakulását a társadalmi-gazdasági fejlődéssel magyarázták. Csak e folyamat megértése után tudja a proletáriátus – dolgozó osztály- elutasítani azt a felfogást, hogy a rendszer „természetes” és tud küzdeni a változtatás szükségességéért, hogy felszabadulhassanak a kapitalista dominancia alól.

A feminizmusban az öntudatra ébresztés hasonló szereppel bír. Anélkül és addig, míg a nők nem értik meg, hogy társadalmi helyzetüket és alsóbbrendűségüket miért tartják fenn, nem lehet előrelépés a változtatásra. Azért, hogy a változás feltételeit megteremthessük, meg kell találni a nők „saját hangját”. Ezekon a beszélgetéseken keresztül mind az egyén, mind a csoport megszabadul az izolációtól. Az öntudatemelés olyan módszer, mely helyet kaphat a privát csoportmegbeszéléseken, de a közszférában is, például annak vizsgálata során, hogy az állam és joga, hogyan diszkriminálja a nőket, kizárva őket a közéleti pozíciókból illetve ha ki nem is zárja, diszkriminatív és patriarchális módszereket alkalmaz.

Leslie Bender szerint a feminista öntudat emelés olyan tudásanyagot hoz létre, amely a korábban egyénileg elszenvedett személyes jogsérelmekből adódik²³.

Ez a módszer számos nehézséggel is küzd, ugyanis annak kimondása, hogy valamennyi nő élettapasztalatát egy nő, illetve bármelyik nő- tekintet nélkül a szexuális orientációra, osztályra, korra, képességekre- képviselheti, problémákat vet fel.

Elttekintve a nehézségektől, az öntudat emelése a nők számára biztosítja a megnyilvánulás lehetőségét a jogtudomány területén, hallhatóvá válik a „nők hangja”, mely egyébként nem kerülne felszínre, vagy nem találna meghallgatásra. Biztosítja továbbá számukra hogy az általuk elszenvedett szexuális erőszak vagy más fenyegetések tapasztalatait megoszthassák egymással. Ezért az öntudatra ébresztés fontos eszköz az egyenlőtlenség felszámolásáért folytatott jogi küzdelem előmozdításához.

Álláspontom szerint a feminista jogászok indokolatlanul szűk körben csak a nőket jelölik meg, mint az öntudatra ébresztendő társadalmi rétegét. Rajtuk kívül szükség lenne a férfitársadalom öntudatébresztésére is ahhoz, hogy a népesség teljes körében megváltozzon a női szerepekről való gondolkodásmód.

(b)A „ női kérdés „ felvetése

²³ Leslie Bender: A lawyer's primer on feminist theory and tort, 1988. 38 J Legal Educ 3, p 9.

A női kérdés felvetésének célja, hogy magyarázatot követeljenek azoktól a jogalkotóktól, akik a nők kizárását az élet minden területéről állandósítják. A női kérdés felveti: hogyan lehetséges az, hogy a többé-kevésbé egyenlő munkavállalási feltételek ellenére még mindig a nők azok, akik az otthoni és gyermeknevelési feladatokat ellátják?

Felvet orvosi-jogi kérdéseket is: mi alapján tagadja meg vagy korlátozza a jog az abortuszt a nő kérése ellenére vagy szentesíti a sterilizációt a nők hozzájárulása nélkül vagy jóváhagyja a nőkre kényszerített császármetszést.

Azt is vizsgálják, hogy a politikusok, mint jogalkotók, hogyan határozzák meg a nő fogalmát a jogban. Az 1967-es angol Abortusz törvény parlamenti vitáinak tanulmányozása során megállapítható volt, hogy a nőket többek között olyan jelzőkkel illették, mint „felelőtlen, érzelmes, éretlen”, ellentétben a (túlnyomórészt férfi) orvosokkal, akiket úgy jellemeztek, mint akik felelősek, érettek, racionálisak és tárgyilagosak.

A női kérdés akkor is felvetődik, amikor a nők arra keresnek magyarázatot, hogy miért nem szolgálhatnak ugyanolyan minőségben a fegyveres erőknél vagy börtönőrökként. A történelem folyamán felmerült ez a kérdés akkor is, amikor a nők arra kerestek választ, hogy miért nem szavazhattak, miért nem lehetett saját vagyonuk a házasságkötést követően vagy miért nem szerződhetek, mint szabad és független személyek.

A jogszabályok általában nem-, osztály-, faj-, korsemleges kifejezéseket használnak. Az erőszakos bűncselekményekkel foglalkozó büntetőjog is nemsemleges nyelven íródik, azonban a feminista jogi kutatások kimutatták, hogy a jog mélyen maskulin. A bűncselekmények meghatározása semleges nyelven íródik. A jog valójában mégis sokszor olyan módon működik, hogy a nemiséget a középpontba helyezi. Például az angol jogban a provokáció, amely az emberölés vádjával szemben hozható fel védekezésként, inkább az erőszakra adott férfi válaszként fogadják el, semmint az erőszak női áldozatai számára, akik gyakran a családon belül, az apától vagy a házastársától szenvedik el az erőszakot.

Több vizsgált eset alapján megállapítható, hogy a családon belüli erőszak női áldozatai, akik a férj bántalmazásától tartva rettegésben élik az életüket, nem reagálnak olyan spontán módon, mint ahogy azt a provokáció angol joga megkövetelné.

A női kérdés felvetése azt is szeretné elérni, hogy ez a védekezési mód, mind férfiak, mind nők számára elérhető legyen azonos feltételek szerint.

A fentebb írtak illusztrálásaként, egy pár éve hazánkban komoly sajtó visszhangot kiváltó esetet, *Simek Kitti* /továbbiakban S.K./ ügyét és annak anyagi- és eljárásjogi problémáit mutatom be.

2003. december 1.-én hajnalban S.K. fegyverrel kezében bement nevelőapja szobájába és fejbe lőtte a férfit, mivel a sértett több éven keresztül bántalmazta őt és édesanyját. A büntetőeljárás lezárultával a bíróság egy év nyolc hónap, fiatakorúak börtönében letöltendő szabadságvesztésre ítélte a vádlottat, amelynek végrehajtását három év próbaidőre felfüggesztette. Az ügy előzménye, hogy a bántalmazó a lányt 6 éves kora óta, tehát nyolc éven keresztül szexuálisan is bántalmazta, egyebek közt a lányt orális szexre is kényszerítette. A bántalmazó, hogy erősítse az anya és a lány neki való kiszolgáltatottságát, őket a külvilágtól elszigetelni törekedett, ennek részeként nem engedte dolgozni az anyát és kieszközölte a lány magántanulói státuszát. A lány és anyja a bántalmazástól való állandó rettegésben élte életét. E terror ellen a család nem kapott a külvilágtól védelmet. A hatóságok és egyéb társadalmi intézmények, de a lakóközösség sem nyújtott a családnak védelmet a bántalmazó férfival szemben.

Annak, hogy a család a leghalványabb külső segítséget sem kapta meg az erőszak ellen, a jelentősége az, hogy számukra ennél fogva nem volt meg az akut támadás ideje és az ezek közötti, akár pillanatnyi szünetek ideje közötti azon különbség, hogy a szünetekben lehetséges védelmet kérni. Ez azért fontos, mert a jogos védelemnek a törvényben lefektetett szabálya a bűnözés elleni fellépés állami monopóliumára épül. Arra a hipotézisre, hogy az állam megteszi a megfelelő intézkedéseket a polgároknak a jogtalan támadásoktól való megvédésére. Ezért nem ad felhatalmazást a törvény a támadás utáni, a következő támadást időben jóval megelőző védekezésre, és ezért értelmezi a Btk.-nak a jogos védelemről szóló rendelkezését az állandó bírói gyakorlat úgy, mintha a törvény a jogtalanul megtámadottat csak arra a legrövidebb időre hatalmazná fel a jogos védelemre, amikor a támadás a legszorosabb értelemben közvetlenül fennállt, vagyis amikor a támadás elleni védekezésre fizikailag csak a megtámadottnak van lehetősége, a bűnüldöző és egyéb hatóságok közbelépése az idő

rövidsége folytán lehetetlen. Azonban ezzel a szokásos értelmezéssel szemben a törvény pontos megfogalmazása nem tartalmaz ilyen megkötést. A jogszabály úgy határozza meg a jogos védelmi helyzetben cselekvő személy védekező magatartását, hogy az az ellene intézett jogtalan támadás elhárításához szükséges. A Legfelsőbb Bíróság 15. sz. Irányelvének III. része is csak annyit mond, hogy "Nincs helye jogos védelmi helyzet megállapításának a jogtalan támadás befejezése után, ha újabb támadás veszélye közvetlenül nem fenyeget."

A jelen ügyben nem beszélhetünk arról, hogy az évtizedes terrorban élő lány és anyja elleni jogtalan támadás befejezése után történt volna a bántalmazó megölése. Az állandósult terrorban őket folyamatosan, közvetlenül fenyegette őket az újabb támadás.

A bűnüldözés állam általi ellátásának hipotézise, melyre a törvény és szokásos bírói alkalmazása alapul, oly módon strukturálja a támadás előtti, alatti és utáni időt, hogy feltételezi, a támadás utáni időben a megtámadottnak módja van a hatóságoktól segítséget kérni, s azok többé vagy kevésbé sikeresen tenni is fognak valamit a támadás orvoslására. Ez a feltételezés azonban a családon belüli erőszak eseteire a távollattartásról szóló jogszabály elfogadását megelőzően Magyarországon túlnyomórészt csak erős megszorításokkal vagy egyáltalán nem volt érvényes. A közvetlen támadások előtti, alatti és utáni idő a jelen ügyben nem differenciálható azon az alapon, hogy a lánynak vagy anyjának módja lett volna a közvetlen támadástól mentes időpontokban érdemi segítséget kérve hatósághoz fordulnia.

Feminista jogi nézőpontból, az erőviszonyok egyenlőtlensége folytán a S.K.-nak és anyjának az önvédelemre nem volt lehetősége a bántalmazó éber állapotában, akut támadása idején. Ha a jogos védelem szabályát a törvény szövegéhez képest leszűkítve, oly módon értelmeznénk, hogy a lánynak és anyjának csak a támadás legközvetlenebb pillanataiban lett volna joga az önvédelemre, ezzel valóságosan megfosztanánk őket a jogos védelem jogától. Az effajta értelmezés nemcsak a mindennapos terrornak a lány és anyja által átélt objektív valóságát, az e terror által strukturált idő szintén objektív jellemzőit hagyná figyelmen kívül, és lenne ezért erkölcsileg elfogadhatatlan, hanem a jogos védelem jogpolitikai indokaival és a törvény szövegével is ellentétes volna.

Meg kell jegyeznünk, hogy a jogalkotó fontos lépést tett a női jogok szempontjából akkor, amikor 2009-ben bevezette a megelőző jogos védelem intézményét a Btk.-ba.²⁴ A

²⁴ Btk. 29. § (1) Nem büntethető, akinek a cselekménye a saját, illetőleg a mások személye, javai vagy közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

jogszabályváltozás célja, hogy az abuzus elhárításának kockázatát, ezentúl a jogtalan támadó viselje, mivel a megtámadott elhárító cselekményét a jogalkalmazónak méltányosan kell megítélnie. A családon belüli erőszakos cselekmények számának növekedése és a rájuk vonatkozó megváltozott társadalmi megítélés miatt a megtámadott védekezési jogát szűkítő bírói gyakorlat nem állja meg a helyét, ezért a norma nem követeli meg a bántalmazottól a támadás előtti menekülést.

A pozitív előrelépés ellenére a büntető igazságszolgáltatás további vizsgálatra szorul, a női kérdés felvetésekor. Például az erőszakos közösülés törvényi tényállásába ütköző cselekmények tárgyalásakor, annak ellenére, hogy vádlottként férfiak állnak a bíróság előtt, valójában az eljárás eredményeképpen a nőket - az erőszak áldozatait - vizsgálja a bíróság. Annak ellenére, hogy a férfi cselekményeit és elmeállapotát értékeli, valójában a nő, az áldozat az, akinek az életvitelét alaposan megvizsgálják és a szexuális érintkezésbe való beleegyezése vagy bele nem egyezése az eljárás központi kérdése.

(c) Feminista gyakorlati gondolkodás

A konvencionális-hímnemű jogi érvelés a deduktív logikával, objektivitással, racionalitással, absztrakcióval jellemezhető. A jogi érvelés egy bináris rendszert alkalmaz: ellentétpárokra épít, jó és rossz, jogos és jogtalan. A jogszabályok mechanikus alkalmazása során azonban a jog igazságtalanul és szigorúan működhet. A jelenség illusztrálására megvizsgálhatjuk a zaklatás tényállását.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 10. § (1) szerint zaklatásnak minősül az az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű magatartás, amely az érintett személy nemével függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása.

(2) Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi.

(3) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.

29/A. § Nem büntethető, aki a saját, illetőleg a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzéséhez szükséges védelmi eszközt alkalmaz, ha az az élet kioltására nem alkalmas, és annak folytán a jogtalan támadó szenved sérelmet, továbbá ha a védekező a sérelem elkerülése érdekében mindent megtett, ami tőle az adott helyzetben elvárható volt.

A feminista jogászok szerint, a tárgyi jog a körülmények vizsgálatakor figyelmen kívül hagyja a bántalmazott nők szubjektivitását. Álláspontjuk alapján a zaklatás szabályozását nemsemleges módon kellene átalakítani, ami teret engedne a női szubjektumnak is, az eltérő reakciók vizsgálatának, melyeket egy erőszakos cselekmény kivált. Ezáltal a nőket kizáró jog átalakulhatna őket befogadó joggá.

Véleményem szerint erős kritika fogalmazható meg azzal szemben, ha a nők szubjektív megítélésére bízánk a zaklatás minősítését.

Carol Gilligan vizsgálta a lányok és fiúk erkölcsi és fizikai fejlődését.²⁵ Megállapította, hogy amíg a fiúk logikus, deduktív módszerrel érvelnek, a lányoknál ezt a folyamatot sokkal inkább a másokkal való kapcsolataik határozzák meg. Felmerül a kérdés, hogy ezt a két különböző módozatot hogyan lehet a jogba inkorporálni?

A jogi érvelést a jogrendszerekben a deduktív logikával, a releváns tények megállapításával a jogszabályértelmezés módszereinek felhasználásával lehet jellemezni. Objektivitás és racionalitás a joggyakorlat meghatározói. A joggyakorlat nagy hangsúlyt helyez a szabályok kiszámíthatóságára, pontosságára. A másik oldalon a feminista jogi gondolkodás előtérbe helyezi a szabályok flexibilitását és azt a szemléletmódot tükrözi, hogy a jogszabályok alkalmazása során több nézőpontot is figyelembe vegyenek.

Elfogadva Gilligan kutatásainak eredményét és ezeket a joggyakorlatban alkalmazva feltehető a kérdés, hogy kimutatható-e különbség a két felfogás gyakorlati alkalmazása során?

Carrie Menkel-Meadow és Leslie Bender műveiben válaszolnak a feltett kérdésre.

Menkel-Meadow vizsgálta azt a jelenséget, hogy a jogászai munkahelyeken egyre nagyobb számban megjelenő nők eltérő gondolkodása, milyen hatással van a joggyakorlatra.

Megállapítja, hogy a nőket sokáig kizárták a magasabb fokú képzésből és foglalkozásokból. Mialatt manapság a jogvégzettek mintegy 50 %-a nő, még ma is előrehaladásuk során sokkal több nehézséggel kell megküzdeniük mint férfi kollégáiknak. Menkel-Meadow szerint, a női jogászok jogrendszerre gyakorolt hatása

²⁵ Carol Gilligan: *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*, 1982. Cambridge, Mass; Harvard UP

leginkább abban jelentkezik, hogy megpuhítják a hideg és kemény férfi érvelés logikáját. Az eredmény egy sokkal inkább együttműködő, egyezségere törekvő eljárás lehet.

IV. Nőkkel szembeni erőszak

A diszkrimináció definíciója a nemi alapú erőszakos cselekményeket is magában foglalja. A nők elleni erőszak általános, minden történelmi korban jelen lévő jelenség. Megjelenik világszerte, kulturális, gazdasági fejlettségre tekintet nélkül. A nemi alapú erőszak, mely leginkább a férfi családtagtól származik a nőnemű partner és leánygyermek vonatkozásában számos kérdést vet fel.

Az első feladatunk, a nemi alapú erőszak definiálása. A második kérdés az ilyen típusú erőszak okaira vonatkozik. A családon belüli erőszak megmagyarázható a nemek közötti erőviszonyokkal? A nők elleni erőszak szociálisan tanult jelenség, amely generációról generációra öröklődik? Miért tolerálja számos nő az anyagi, fizikai, pszichológiai és szexuális erőszakot? Milyen mértékben tud a jog segítséget nyújtani az erőszak áldozatainak?

Megjegyzendő még, hogy a jogirodalom a családon belüli erőszak témakörében taglalja a feleség-, partner-, gyermek- és szülőbántalmazást is. A mű témája és terjedelmi korlátok miatt jelen dolgozatban kizárólag a nőkkel szembeni erőszakkal foglalkozunk.

IV./1.A nemi alapú erőszak definiálása

Mind az elmélet, mind a gyakorlat szempontjából nehéz olyan erőszak fogalmat meghatározni, amely általánosan elfogadható lenne a családon belüli abuzusok területén.

A fogalom meghatározásánál mindenképp tisztázni szükséges, hogy mely cselekményeket vonhatjuk a családon belüli bántalmazás körébe, illetve, hogy kik azok a személyek, akik ezen cselekmények áldozatai lehetnek.

Országoként és nemzetközi szinten is eltérő megállapítások születtek.

A nemi alapú erőszak fogalmát az ENSZ a következőképpen határozta meg a Nők Elleni Erőszak Kiküszöbölésére kiadott Deklaráció²⁶ 2. cikkében:

²⁶48/104. Declaration on the Elimination of Violence against Women

A nők elleni erőszak megnyilvánulhat az alábbiakban, de nem korlátozható kizárólag ezekre a formákra:

(a) a családban megjelenő fizikai, pszichológiai, szexuális erőszak, beleértve az ütlegetést, a háztartásban élő leánygyermek elleni szexuális erőszakot, hozománnyal kapcsolatos erőszak, házastársi erőszak, leánygyermek genitális megcsónkítása és más tradicionális gyakorlatok, melyek a nők számára fájdalmasak, kizsákmányolással kapcsolatos erőszak;

(b) fizikai, szexuális és pszichológiai erőszak, mely a közösségben jelenik meg, beleértve a szexuális bántalmazást, erőszakot és megfélemlítést mely a munkahelyen, oktatási intézményben és bármely más helyen jelenik meg és a kikényszerített prostitúciót;

(c) fizikai, szexuális és pszichológiai erőszak, melyet az állam követ el, vagy elnézi, bárhol jelenjen is meg.

Több országban, főleg azokban, ahol a katolikus vallás domináns szerepet játszik a társadalmi felfogás kialakításában, - példának okáért Spanyolországban, Portugáliában – csak a fizikai és a lelki erőszakot ismerik el. Ezekben az országokban a szexuális erőszakról említést sem tesznek a párkapcsolatok szintjén, hiszen házastársi kötelezettségnek tekintik a szexuális érintkezést.

A lengyelek meghatározása szerint a kiszolgáltatott személyek állnak a feleségbántalmazás középpontjában. A portugál nézet nem szűkül le a jogi kötőerővel bíró kapcsolatokra. Portugália az egyetlen európai ország, ahol először az élettársi kötelékekre és a házasságokra azonos jogszabályok vonatkoznak a családon belüli erőszakkal kapcsolatban. Spanyolország a „szoros érzelmi kapcsolattal” operál, ez azonban ugyancsak problémás, hiszen igen nehéz meghatározni az érzelmet, ez ugyanis teljesen szubjektív kategória. Nehéz meghatározni, hogy a szoros érzelmi kapcsolat hol kezdődik, hol végződik, azaz szoros kapcsolatnak számít-e a futó, egy éjszakás kaland, vagy a több év után elvált párok, akik között elhidegült, megromlott a viszony.

Ahogy azt már említettük a szóban forgó fogalom két részből tevődik össze, egyrészt abból, hogy mit értünk erőszak alatt, másrészt, hogy milyen személyi kört vonhatunk a család fogalma alá. Egyrészt, a fogalomba beletartozik minden olyan erőszakos cselekmény, amely az otthon falai között következik be.

A családon belüli abuzusoknak az alábbi öt típusát különböztetjük meg: a lelki, a fizikai, a szexuális, a szóbeli és a gazdasági /anyagi/ erőszak.

A fogalom további meghatározásában a probléma abból következik, hogy a fent említett ötféle erőszakcselekményeket mikor tekintjük családon belülinek, vagyis kik tartoznak a családba. Attól válnak ezek a cselekmények „családi jellegűvé”, hogy az elkövető és a sértett közötti ismeretségből fakadó intim viszony van. Azaz a felek között valamiféle közeli, vagy akár bensőséges viszony van vagy volt, így a fogalom körébe nemcsak a még fennálló kapcsolatok, hanem a volt házastársak, ex partnerek is beletartozhatnak a bensőséges intim viszonyból fakadóan.

A családon belüli erőszak, mint jelenség körét, terjedelmét szűkebben, vagy tágabban értelmezhetjük.

A „szűkebb felfogás” szerint ide tartoznak a párkapcsolaton belüli bántalmazások, de nem csupán a fennálló párkapcsolatokat, hanem a volt házastársi és élettársi kapcsolatokat is ide tartozónak kell értékelnünk. A feministák felfogása szerint a fogalomba csak és kizáróan a nők elleni erőszak tartozik bele. Ezért csak a nőkkel szemben férfi partnerük részéről megvalósuló bántalmazást tartják családon belüli erőszak forgalomkörébe tartozónak. Ebből a szempontból a jelenség elsősorban a nemek kapcsolatából származó, úgynevezett „gender-probléma”. Ezen felfogás szerint, az erőszakos cselekmények a nő és férfi hagyományos hatalmi helyzetéből, a közöttük lévő egyenlőtlenségekből, a tradicionális nemi szerepekből vezethetők le.

A „tágabb felfogás” szerint, a feminista felfogással ellentétben, a gyermekvédelmi érdekeket képviselők a családon belüli erőszak fogalmát ennél kiterjedtebben fogják fel. E szerint nem csupán a partnerek, hanem valamennyi közös háztartásban élő esetleg rokoni kapcsolatban lévők /pl. gyermekek és idős személyek/ közötti erőszakos cselekmények is ide tartoznak. Ezeken kívül idetartozik még a „családszerű helyzetben” nevelkedők vagy az intézményekben élők elleni erőszakot is, azaz a „rendszer-abuzust”. Az intézetekben, intézményekben élők ellen elkövetett erőszakos cselekmény alatt értjük a társaiktól, az őket kiszolgáló vagy segítő személyzettől, illetve az intézeti rendszertől elszenvedett erőszakot.

A fentiek mellett létezik egy „középutas” megközelítés is. Ezen álláspontot képviselők szerint a családi viszonyok, a függőség, a fokozott kiszolgáltatottság az, ami fogalmi meghatározói lehetnek a családon belüli erőszaknak. Úgy vélik, hogy a család tagjai részéről egymás sérelmére megvalósuló valamennyi bántalmazás a fogalom körébe

tartozik, másfelől azok a magatartások sorolhatók ide, amelyek a családban, mint társadalmi egységben jelennek meg.

Hazánk jogrendszerében két helyen találkozhatunk a családon belüli erőszak definiálásával. Kronológiailag az első, az Országos Rendőrfőkapitány által kiadott, a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról szóló 32/2007. sz. utasítás általános rendelkezései között meghatározott családon belüli erőszak és áldozatainak fogalma, amely a tágabb értelemben vett felfogást teszi magáévá.

E szerint családon belüli erőszak: az egy háztartásban élő személyek, illetőleg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 137. §-ának 6. pontjában meghatározott hozzátartozók, a volt házastársak, illetve volt élettársak / partnerek/ , valamint az intézményes ellátás keretében életvitelszerűen együtt élő személyek között megvalósuló, vagy őket a felsorolt személyek cselekménye által érint, az utasításban felsorolt bűncselekmények és szabálysértések. Családon belüli erőszak körébe sorolandó a felsorolt jogsértésekkel összefüggésben elkövetett hamis tanúzásra felhívás, illetve a hatósági eljárás akadályoztatása is.

A családon belüli erőszak áldozata: a családon belüli erőszak körébe tartozó jogsértések sértettjei és mindazok a személyek, akik azzal közvetlen összefüggésben testi, értelmi, érzelmi, vagyoni, vagy erkölcsi sérelmet szenvedtek, így azok a hozzátartozók is, akiket a bántalmazás nem érintett.

Az Országgyűlés által a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló, 2008. december 15-ei ülésnapon elfogadott törvényben szereplő erőszak koncepciót az Alkotmánybíróság 8/A/2009. AB határozatában alkotmányellenesnek minősítette.

Az Alkotmánybíróság fenti határozata és az ENSZ Deklaráció alapján, meg lehet alkotni egy olyan jól használható definíciót, amely a jogbizonytalanságot kiküszöböli és jól használható intézményként szolgál minden jogalkalmazó számára.

A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló törvény 1. § (1) bekezdés alapján „Hozzátartozók közötti erőszaknak minősül a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül, vagy rendszeresen, ismétlődő jelleggel veszélyeztető tevékenység, vagy mulasztás (a továbbiakban: hozzátartozók közötti erőszak).”

Az AB. határozat indokolása szerint az életet, a testi-lelki egészséget, a szexuális önrendelkezést súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenységekre a rendőrségi intézkedés, illetve a bíróság által figyelembe vett szempontok alapján megalapozottan lehet következtetni, így az alapjog-korlátozással is járó távoltartás elrendelése ebben az esetben alkalmas eszköznek tekinthető. A taláros testület szerint azonban Törvény 1. § (1) bekezdésébe foglalt erőszak-fogalom ezeknél a magatartásoknál tágabb. Beletartozik a rendszeresen ismétlődő pl. méltóságot, lelki egészséget veszélyeztető tevékenység akkor is, ha a veszélyeztetés (vagy a mulasztás) nem súlyos, és nem közvetlen. Ez alapján a veszélyeztető tevékenység közvetlenségétől és súlyosságától függetlenül is elrendelhető a távoltartás. A Törvény szerint a bíróságnak a felek személyes meghallgatása során, a rendőrségnek pedig a helyszíni intézkedése alkalmával kell megalapozottan állást foglalni a rendszeresen ismétlődő jelleg tekintetében is. Az Alkotmánybíróság véleménye szerint, amennyiben a távoltartást elrendelő jogalkalmazó – tekintettel arra is, hogy igen gyorsan kell döntenie - nem vizsgálja a bántalmazó tevékenység súlyos és közvetlen voltát, hanem csak a „rendszeresen, ismétlődő jelleggel” meghatározást elfogadva megállapítja az erőszak megtörténtét, úgy a Törvény a definíciót oly módon tágítja ki, ami aránytalan, és ezért az adott cél eléréséhez nem igazodó alapjog-korlátozást eredményezhet. Ezen okfejtésére a testület azt a példát hozza fel, hogy a méltóságot sértő verbális kifejezések ismételtetése, önbizalmat (lelki egészséget) sértő tevékenységek önmagukban nem tekinthetők olyan súlyúnak (még ha rendszeresek is), amely rendőrségi, bírósági beavatkozást válthatna ki. Álláspontom szerint azonban a lelki terror ugyanolyan erőszaknak minősül, mint pl. a fizikai abuzus. A folyamatos lelki bántalmazás hatására a bántalmazott pszichés-egészségi állapota sérül. A rendszeresen és ismétlődő jelleggel megvalósuló lelki terror következtében a bántalmazott személyben kialakul a félelem, a fenyegetettség érzés²⁷ és sok esetben a súlyos depresszió.

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy értelmezési bizonytalanságot az okoz, miszerint a Törvény a rendszeresen, ismétlődő jelleggel történő veszélyeztető tevékenységet (a „vagy” kötőszó alkalmazásával) elválasztotta a súlyos és közvetlenül veszélyeztető tevékenységtől. Így pl. bár a verbális erőszak is lehet súlyos és közvetlen, de a törvény alkalmazásában az is erőszaknak minősül, ha (az egyébként nem súlyosan) sértő kifejezéseket az érintett rendszeresen ismételi. Meg kell jegyezni, hogy a

²⁷ Morvai Krisztina: Terror a családban, A feleségbántalmazás és a jog, Kossuth Kiadó, 1998. 118 o.

testület ezen okfejtésében nem vette figyelembe, hogy az általuk példaként felhozott sértő kifejezések sohasem csak önmagukban jelentkeznek, hanem e mellett a „megöllek”, „agyonverlek” szavak és a fizikai erőszak is rendszeresen kötődnek az egyéb sértő kifejezésekhez. Egyébként maga az indokolás végén lévő összegzése is a testületnek ezen álláspontomat támasztja alá akkor, amikor kimondja, hogy a családon belüli erőszak elleni fellépés – pontos fogalom meghatározás esetén - indokolt lehet olyan magatartások esetén, amelyek nem minősülnek bűncselekménynek, illetve szabálysértésnek.

Az Alkotmánybíróság fenti határozatához Bragyova András és Kiss László alkotmánybírók különvéleményt fogalmaztak meg, amiben lényegében mindketten kifejtik, hogy nem értenek egyet azzal, hogy a távoltartási törvény 1. § (1), valamint 1. § (5) bekezdései alkotmányellenesek lennének. Bragyova szerint, ha a többség álláspontja alapján a törvényben olvasható fogalom-meghatározás olyan esetekre is kiterjed, amelyekben már nem lenne arányos alapjog-korlátozás a távoltartás elrendelése, meg kellett volna mondani, meddig és miért arányos a távoltartással járó alapjog-korlátozás, és mikor nem. Az erőszak fogalma ugyanis a távoltartási intézkedések elrendelését megalapozó magatartástípusokat (illetve magatartásfajtákat) határozza meg. Mivel a meghatározást túl széles terjedelműnek tartotta az Alkotmánybíróság, meg kellett mondania, melyek azok „a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, a testi és lelki egészséget (...) veszélyeztető” magatartások, amelyek elkövetése esetén még nem arányos a távoltartás.

Kiss László különvéleményében kifejti, hogy a határozat szerint a jogalkotó túl szélesen, parttalanul határozta meg az erőszak, valamint a hozzátartozó fogalmát, ezáltal sérül a normavilágosság követelménye, így a testület szerint a határozatlan jogfogalmak a magánszférához való jog, a tartózkodási hely szabad megválasztása és a mozgásszabadság „törvény céljával ellentétes”, aránytalan sérelmét is okozhatják. Ezzel szemben Kiss László szerint a határozat indokolásában foglaltakat figyelembe véve a támadott legális definíciók azonban nem olyan mértékben és nem olyan kirívóan határozatlanok a jogalkalmazás számára, amelyek aránytalan alapjog-sérelmet okozhatnának. Úgy véli a többségi határozat nem végezte el kellő mélységben azokat az alkotmányossági vizsgálatokat, amelyek meggyőzően alátámaszthatnák az arányosság sérelmét. A többségi határozat indokolása ebben a részében nem tartalmaz meggyőző érveket. Kiss sem a definíciókban, sem a Törvény által megteremtett garanciákban nem érzékelt olyan hiányokat, amelyek az Alkotmány 55. § (1) és 58. § (1) bekezdésében

írtak elkerülhetetlen sérelméhez vezethetnének. A különvélemény az erőszak definícióval kapcsolatosan arra az álláspontra jut, hogy a Törvény 1. § (1) bekezdés két fordulatának egymásra vetítésével a testület maga hozott létre olyan értelmezési bizonytalanságot, amely a definícióban valójában nincs is meg.

Az alkotmánybíróság határozatának lényegi elemeit értelmezve, álláspontunk szerint valóban nem volt szerencsés a vagy kötőszó használata az erőszak definícióban, valamint azon fordulata a meghatározásnak, hogy a mulasztásban megjelenő erőszakot a szexuális önrendelkezéshez is hozzákapcsolta a jogalkotó.

Figyelembe véve azt a fontos társadalmi igényt, hogy a jelenség ellen gyorsan és hatékonyan fel lehessen lépni, valamint az AB. határozat instrukcióit és azt a tényt is, hogy nem csak hozzátartozók, hanem egyéb ismerősök pl. szomszédok sérelmére is el lehet követni hasonló abuzusokat, álláspontunk szerint a hozzátartozók és ismerősök közötti erőszak az alábbiak szerint definiálható:

Hozzátartozók, illetve ismerősök közötti erőszaknak minősül a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül, rendszeresen, ismétlődő jelleggel veszélyeztető tevékenység, vagy mulasztás, valamint a szexuális önrendelkezéshez való jogot súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység.

Az Országgyűlés 2009. június 22-i ülésnapján elfogadta a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. Törvényt, amelybe a jogalkotó követve az Alkotmánybíróság határozatát, új erőszak, illetve hozzátartozó koncepciókat vezet be.

A törvény értelmező rendelkezései között szabályozza, hogy mi minősül hozzátartozók közötti erőszaknak. Így egyrészt hozzátartozók közötti erőszaknak minősül a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység, másrészt a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető mulasztás. Ezen új jogszabálynak a családon belüli erőszak területén betöltött szerepét illetően a fejezet végén külön pontban foglalkozom.

IV./2. A nemi alapú erőszak folyamata

Lenore Walker²⁸ pszichológus nevéhez köthető a bántalmazási folyamat ciklikusságának felismerése a családon belüli erőszak területén az 1970-es években. A kutató olyan nőekkel készített mélyinterjúkat, akik túléltek a súlyos abuzusokat. Megállapította, hogy a bántalmazási folyamat az esetek többségében nem lineáris folyamat, hanem ciklikusan ismétlődő három jól elkülöníthető alábbi szakaszból áll:

- Nászút fázis,
- Feszültség kialakulásának és fokozódásának időszaka,
- Akut bántalmazás.

A nászút periódusa az a szakasz, ahol az erőszakos kapcsolatok gyakran elkezdődnek. A bántalmazó a házastársi- vagy élettársi kapcsolat kezdetén még kedves, gondoskodó és ragaszkodó.

A feszültség kialakulása időszakában megjelennek a viták a partnerek között, amelyek egyre gyakrabban és súlyosabb formában fordulnak elő. A bántalmazó sokszor ingerlékeny és különösebb ok nélkül vitázik partnerével. A nő folyamatosan érzi, hogy valami nincs rendben a kapcsolatukban és megpróbálja a konfliktushelyzeteket megelőzni, vagy elkerülni. Ennek ellenére a vitákat nem tudja megszüntetni, mert bármit is tesz a bántalmazó igazi célja az, hogy bizonyítsa azt, hogy a nő folyamatosan rossz döntéseket hoz.

Az akut bántalmazás²⁹ szakaszában valósul meg a konkrét fizikai bántalmazása a sértettnek /megütik, megverik/, de a folyamat sokszor halállal végződő emberöléshez, vagy nemi erőszakhoz is vezet. Ebben a periódusban az áldozat gyakran annyira megijed és kiszolgáltatott, hogy nem képes, illetve nem tud segítséget kérni.³⁰

Ezt követően a folyamat visszajut a nászút időszakába, amikor a bántalmazó felismeri tettének súlyát és bocsánatot kér a sértettől, vagy megpróbálja bagatellizálni tettének súlyát. Egy bizonyos időszakig (amelyek napok, hetek, illetve hónapok is lehetnek) újra kedves lesz, figyelmes és megértő. Ezen érzelmi manipulálás megtéveszti a

²⁸ www.drLenoreWalker.com, 2010.12.23.

²⁹ Morvai Krisztina: i.m. 19 p.

³⁰ Ezt a jelenséget nevezzük poszttraumás stressz szindrómának

bántalmazott partnert, ami miatt nem, vagy csak nehezen válik meg erőszakos kapcsolatától.

Walker szerint azonban a nőnek tudnia kell azt, hogy ha nem szakítja meg a kapcsolatot a bántalmazóval, vagy nem fejezi ki határozatlan véleményét neki azzal, hogy ha még egyszer ilyen cselekmény vele szemben előfordul szakít vele, az idő múlásával az erőszakfolyamat újra kezdődik és ciklikussága kialakul, sőt a periódusok időtartama egyre rövidebb, míg a sértettekkel szembeni erőszakos cselekmények pedig egyre súlyosabbak lesznek.

Lenore Walker elmélete több kritikát kapott az utóbbi években. Vannak akik szerint Walker kicsi és nem változatos mintából alkotta meg koncepcióját, így abban az erőszakos kapcsolatok pontos ábrázolása nem fejeződik ki. Mások vitatják azt, hogy egyedi esetekben kiszámítható valakinek a jövőbeni viselkedése, motivációi illetve azt is leszögezik, hogy sok esetben a bántalmazó csak a lelki terror eszközeivel él és csak ritkán bántalmazza fizikailag partnerét.

IV./3.A nemi alapú erőszak magyarázata

A nemi alapú erőszak hagyományos, patriarchális magatartásra vezethető vissza, így a férfiak tulajdonra, dominanciára, ellenőrzésre irányuló törekvésére. A kulturális és vallási hagyományoknak, a bevett gyakorlatoknak jelentős szerepe van a társadalmakban. *Edwards* szerint az otthoni erőszak a férfierő szisztematikus megjelenése. Ugyanolyan állandó, mint a patriarchizmus, mely fenntartja és támogatja ezt az erőszakot.³¹

A nőekkel szembeni erőszaknak vannak bizonyos strukturális okai, nevezetesen a férfiak és nők közötti, hagyományosan egyenlőtlen erőviszonyok, amelyek számos társadalmat jellemeznek. Ezenkívül a szokásokra, a hagyományos és vallási értékekre is gyakran hivatkoznak a nőekkel szemben elkövetett erőszakos cselekmények indoklásaként. A nőket sújtó gazdasági egyenlőtlenségek, valamint a függetlenségük hiánya a velük szembeni erőszak meghatározó tényezői annyiban, hogy csökkentik a nők cselekvési és döntéshozatali képességét, ugyanakkor növelik az erőszakkal szembeni sérülékenységüket.³²

³¹ Susan Edwards: *Sex and Gender in the Legal Process*, London, Blackstone, 1996. 180 p.

³² Az Európai Unió iránymutatásai a nők elleni erőszakról, valamint a nőekkel szembeni megkülönböztetés valamennyi formája elleni küzdelemről. <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/16173.hu08.pdf>

Szil Péter álláspontja szerint, a nők elleni erőszak elsősorban abban különbözik az erőszaktól általában, hogy úgynevezett strukturális erőszak, vagyis egybecseng a közfelfogás alapjául szolgáló társadalmi és kulturális normákkal és értékrenddel. Ezért tűnik a társadalom számára a valóságosnál kisebbnek, illetve normálisnak, és ezért nem ítélik el ugyanolyan egyértelműen, mint az erőszak többi formáit.³³

A nemi alapú erőszak magyarázatával kapcsolatban fentiekén túli egyéb elméletek is napvilágot láttak.

1970-ben *Erin Pizzey* azt állította, hogy az erőszakos férfi pszichotikus: mentálisan zavarodott és szabadságvesztés büntetés kiszabására van szükség vele szemben ahhoz, hogy az áldozatai biztonságban legyenek.³⁴

Szociális-gazdasági okok szintén felmerültek: a munkanélküliség, majd ezt követő önértékelés, önbizalom vesztes mind kétségtelenül szerepet játszanak az erőszak magyarázatában.

Mégis, ez a magyarázat nem meggyőző, ha elfogadjuk, hogy a családon belüli erőszak elsődlegesen és dominánsan férfi bűncselekmény, fel kell tenni a kérdést, hogy a hasonlóan szegény társadalmi gazdasági körülmények között élő nők miért nem válnak erőszakossá?

Egyesek szerint az erőszakos viselkedést korán tanulják a férfiak: az erőszakos gyerekek erőszakos felnőttekké válnak. Azok a gyerekek, akik megtapasztalták az erőszakot otthon – akár közvetlenül ellenük, akár anyjuk ellen irányult- valószínűleg erőszakos felnőttekké válnak.

Dobash és Dobash a bántalmazott nőkről írt tanulmányban megállapították, hogy az esetek 45%-ában az erőszakot a birtoklási vágy vagy szexuális féltékenység váltotta ki, az esetek további 16%-ában az agresszor valamilyen konfrontációt keresett az otthoni környezetben, az esetek 15%-ában az erőszak utolsó megnyilvánulása akkor volt, mikor a nő megpróbált elmenekülni és a nők azt állították, hogy ez az utolsó erőszakos cselekmény volt a legkegyetlenebb.³⁵

Számos pszichiáter a birtoklási vágyat jelöli meg a férfi erőszak okaként: és a szexuális birtoklási vágy a legalapvetőbb aspektusa ennek a kérdésnek.

³³ Szil Péter: *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? Habeas Corpus* Munkacsoport, 2005. 16. o.

³⁴ Erin Pizzey: *Scream Quietly or the Neighbours Will Hear*, London: Penguin 1974.

³⁵ R.Dobash and R.Dobash: *The nature and antecedents of violent events*, 1984. 24 Br J Crim 269

Radikális feminista szemszögből nézve, a szexuális és más a nők ellen irányuló családon belüli erőszak a társadalmon belüli egyenlőtlen hatalmi erők tünete, mely a múltból öröklődik és a hatalmon lévők tartanak fenn, amely megállapítás a CLS mozgalom szerves részét képezi.

Catherine MacKinnon szerint a nők elleni szexuális erőszak leginkább azzal magyarázható, hogy a nők hagyományosan az alárendelt, míg a férfiak a domináns szerepet játsszák. A marxista teória szerint az egyenlőtlenség a termelési kapcsolatok és gazdasági determinizmus eredménye, mely a kapitalizmusban megfosztja a munkást munkája valódi értékétől és a kapitalista elitnek rendeli alá. MacKinnon szerint – ellentétben a fentiekkel- az alapvető és elsődleges forrása az egyenlőtlenségnek a szexualitás és a nők elnyomásában keresendő: ami a munka a marxizmusban, az a szexualitás a feminizmusban³⁶.

A modern feminista elmélet szerint, az abuzusok célja a nő feletti hatalomgyakorlás. Fentiekre vonatkozóan kérdésként vetődik fel, hogy a modern XX. és XXI. századi jogállami eszközökkel a jelenség miért nem számolható fel?

A partner vagy házastárs elleni erőszak eredetére, indokaira Gelles a következő elméleteket állította fel.³⁷

a). Szociális tanuláselmélet:

Az ember a „gyermekkori” családjában tanulja meg, hogyan kell viselkednie egy férjnek vagy feleségnek, vagy éppen gyermeknek. Akit gyermekkorában vertek a szülei, vagy azt látta, hogy szülei a konfliktusokat erőszakkal intézik el, az maga is megtanulja azt a viselkedést. Így felnőtt korában nagyobb az esélye arra, hogy bántalmazó kapcsolatba kerüljön akár férfi, akár nő. Ezek szerint a családon belüli erőszak intergenerációs átörökítése kimutatható és az újra termelődő erőszak visszavezethető az elkövetők és áldozatok gyermekkori tapasztalataira.

b). Szociális helyzet és megbirkózási képesség elmélete:

³⁶ Catherine MacKinnon: *Toward a Feminist Theory of the State*, Cambridge, Mass, Harvard UP, 1989.

³⁷ Gelles, R. J. : *Spouse abuse: theoretical explanations.*/ Ponzetti, J. Jr. (szerk.): *International Encyclopedia of Marriage and Family*. USA, Macmillan Reference, 2003. hivatkozik rá Tóth Olga: *A családon belüli, partner elleni erőszak*, www.equalgender.eu/img/HU/file/tothoszerk.pdf 2-3.o., 2011.01.21./

A családon belüli erőszakot ezen elmélet szerint két fő tényező okozza, az első az, hogy a családban olyan szociális, anyagi helyzettel kapcsolatos stressz helyzet alakul ki, amelyre a családtagok nem tudnak megfelelő küzdelmi stratégiát kialakítani. A második fő ok a kulturális normák, melyek azt erősítik, hogy egy erőszakra épülő, illetve erőszakos normákat sugalló társadalomban a konfliktus leghatékonyabb megoldása az erőszak maga. Tipikus példája ezen elméletnek, hogy az alacsony jövedelem, a szegénység mely megoldhatatlan helyzetet teremt a családon belül, kiváltja az erőszakot.

c). Rendszerelméleti magyarázat:

A partnerkapcsolati erőszak nem az egyéni patológia következménye, hanem a család, mint rendszer működéséből következik. A család, mint rendszer működése során kiváltja, fenntartja, növeli vagy időszakonként, csökkenti az erőszakot. A rendszerelméleti megközelítés arra törekszik, hogy leírja azokat a mechanizmusokat, ami az erőszak használatát jellemezi, és azokat az interakciókat, amelyek kiváltják az erőszakot.

d). Erőforrás elmélet:

Ezen elmélet szerint valamennyi társadalmi intézmény, így a család is tartalmazza a tényleges erőszak, kényszer vagy az erőszakkal való fenyegetettség bizonyos fokát. Ha valaki több erőforrással rendelkezik – személyes, anyagi szociális- könnyebben keresztül viszi akaratát egy csoporton belül. Dominanciája elegendő ahhoz, hogy akaratát érvényesítse, kevésbé szorul arra rá, hogy nyílt erőszakot alkalmazzon. Ha azonban a férjnek alacsony az iskolázottsága, vagy alacsony a keresete, és nem rendelkezik olyan képességekkel, mellyel tekintélyt érne el a családban, akkor dominanciájának érvényesítése érdekében kénytelen erőszakhoz folyamodni.

e). Csereelmélet:

Az erőszakot a költség-haszon dimenzióban magyarázza, azaz ha a partner bántalmazása esetén nyert „jutalom” nagyobb, mint a „ráfordítás” akkor megéri ehhez a viselkedéshez folyamodni. Amennyiben az erőszakos viselkedés kulturális elfogadottsága nagy, és a várható felelősségre vonás veszélye és a büntetés kicsi, addig az emberek egy része ehhez a viselkedéshez fog folyamodni, mivel sem, morális sem jogi vonatkozásban nincs visszatartó erő.

f). Patriarchátus- elmélet:

Az irányzat a férfiak családon belüli uralmával és a nők alárendelt szerepével magyarázza a családon belüli erőszakot. Az erőszak ebben a megközelítésben kifejezetten hatalmi kérdés mivel a nők alárendelt szerepe mintegy előhívja az erőszakot. Az elmélet szerint nem az egyénben vagy az adott család működésében rejlő okok, hanem maga a társadalom tartja fenn és termeli újra a családon belüli erőszakot.

Ezen elméletek közül a legelfogadottabb és leginkább tesztelt a tanuláselmélet, mivel a jelenleg folytatott erőszakos viselkedésről szóló kutatások is abból a hipotézisből indulnak ki, hogy a gyermekkorban elszenvedett bántalmazási, illetve szülők erőszakos vagy fenyegető kapcsolata növeli az esélyét a felnőttkori erőszakos viselkedésnek. A többi elméletnél a rendelkezésre álló adatok csekély száma és a vizsgálatok nehézségei, nem teszi lehetővé sem igazolásukat, sem pedig elvetésüket.

IV./4. A köz-és a magánélet problémájának vizsgálata a nőkkel szembeni erőszak vonatkozásában

A feminista jogtudomány, mint a kritikai jogelméleti irányzat egyik ága³⁸ megkérdőjelezi azt a liberális tradíciót, mely a magánélet szentségéhez ragaszkodik, ami mentes a jog kontrolljától és azt az álláspontot képviseli, hogy a családon belüli erőszak a család belső, saját magánügye, mely nem a 'jog problémája'.

Ahogy Katherine O'Donovan megállapította³⁹: „ Az otthon privát hely, menedék a társadalomból, ahol társadalmi befolyás nélkül alakulhatnak a kapcsolatok. „

A korábbi időszakok jogrendszerei a férfi számára abszolút jogot biztosítottak felesége teste felett a szexuális aktusokhoz – tekintet nélkül a nő beleegyezésének hiányára-, és a családon belüli nemi kapcsolatokat hatalmi alapon határozta meg

A rendőrség vonakodása attól, hogy családi vitákba avatkozzon, a női áldozatok vonakodása attól, hogy az eljárásokban bizonyítékot szolgáltatassanak partnerük ellen; az a tendencia, hogy a bíróságok ítéletükben nem letöltendő szabadságvesztést szabnak ki,

³⁸ Visegrády Antal: A jog- és állambölcselet alapjai, Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001. 84.o.

³⁹ O'Donovan, K., *Sexual Divisions in Law*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1985. 107 p.

vagy ha igen, akkor is csak rövid tartamú szabadságvesztést: mind azt a felfogást erősítették, hogy a családon belüli erőszak 'elfogadható' és ennek eredményeképp jelentőségét trivialisálja mind az állam, mind a résztvevők. Az a magatartás, melyet az állam a közéletben nem tolerál idegenek között, a családon belül teljesen kontrollálhatatlanná válik. A feminista jogászok szerint az állam a férfit és a magánszférát privilegizálja az erőszak áldozatainak védelmével szemben és megerősíti a patriarchizmust a családon belül.

IV./5. A nővel szembeni erőszak típusai

A nővel szembeni erőszak esetében nehéz taxatív felsorolást adni, mivel a szóbeli sértegetésektől kezdve az emberölésig mindenfajta erőszakos cselekmény beletartozik, amely párkapcsolatban élők között megvalósulhat. Ezek közül számos magatartás minősítése a Büntető törvénykönyvünkben vagy a Szabálysértési törvényünkben nevesítve van. Az erőszak módzatai annyira sokfélék lehetnek, amennyit az emberi elme tárháza az elkövető rendelkezésére képes bocsátani, éppen ezért nem lehet konkrét erőszakos magatartásokról beszélni, hiszen újabb és újabb formát öltenek az elkövetők cselekményei.

Hagyományosan a családon belüli erőszaknak három⁴⁰, míg újabb nézetek szerint öt fajtája között szokás különbséget tenni. A klasszikus abuzus típusok: a lelki és a fizikai bántalmazás, valamint a nemi erőszak, amelyek a modern felfogások szerint kiegészülnek még a szóbeli, illetve a gazdasági /anyagi/ erőszakkal.

IV./5/1. Leleki bántalmazás

A lelki bántalmazás véleményem szerint az első lépcsőfok a nők elleni erőszak folyamatában, amelynek célja, hogy elbizonytalanítsa, elmagányosítsa és folyamatos félelemben tartsa a partnert.

A lelki bántalmazásnak Morvai Krisztina szerint a leggyakrabban előforduló megnyilvánulási formái a következők:⁴¹

⁴⁰ Megjegyzendő, hogy napjainkban az abuzusok tradicionális típusai mellett egyes civil szervezetek már megkülönböztetik a szóbeli erőszakot és a gazdasági erőszakot is ld. www.nane.hu/eroszak/index.html, 2011.01.21.

⁴¹ Morvai Krisztina: i.m. 33 o.

- elszigetelés, elmagányosítás;
- a mozgásszabadság és cselekvésszabadság korlátozása;
- a pénzzel kapcsolatos visszaélés;
- külső szexuális kapcsolat nyílt és bántó folytatása;
- a megalázás nem szóbeli módzatai;
- állandó bizonytalanságban tartás;
- tárgyak rongálása;
- zaklatás a kapcsolat megszakítása /válás/ után.

Morvai megállapítása szerint mindezek eredményeként az áldozat teljesen elmagányosodik, önbizalma megrendül, félelemben, szorongva él. Ezen magatartások, ha csak egy-egy vita alkalmával – ami minden családban előfordulhat- fordulna elő, még nem nevezhető bántalmazásnak. Azonban, ha mindez rendszeres, hosszú ideje tart, egyre súlyosabb és célzatos akkor már lelki erőszakról beszélhetünk.

A célja egyértelműen az uralom és a hatalom gyakorlása, a másik ember alávetettségbe taszítása.

Sajnos a látencia igen magas az abuzus ezen típusánál, egyrészt mert az erőszak még nem éri el azt a szintet, hogy akár a sértett megszakítsa emiatt a kapcsolatot, akár hogy külső segítség hivatalból beavatkozzon, másrészt mert a nő sokszor szégyenli, hogy vele ilyen megtörténhet.

IV./5/2. Fizikai erőszak

A fizikai erőszakban megnyilvánuló abuzusok olyan cselekmények, melyek vagy közvetve, vagy közvetlenül sértik a bántalmazott életét, testi épségét. Valamint egészségét.

Csak exemplifikatív felsorolásban ismertethetők a tetteges bántalmazás megnyilvánulási formái.

A leggyakoribb elkövetési módok: felpofozás, ellökés , ütlegelés, rúgás, erőteljes megszorítás, fojtogatás, szúrt vagy vágott seb okozása, forró vízzel leöntés, megégetés, felgyújtás⁴².

A fájdalom okozásán, a félelem és megalázottság érzésén kívül a verések súlyos sérüléseket, testi fogyatékoságokat okozhatnak.

⁴² Morvai Krisztina: i.m. 95 o.

A bántalmazási folyamatban rendre megfigyelhető az a jelenség - Morvai Krisztina szerint -, hogy a kezdetben kisebb súlyú tetteges cselekmények idővel egyre súlyosabbak lesznek.

IV/5/3. Nemi erőszak

Általában azokban a párkapcsolatokban, ahol a nőt lelki és fizikai terror éri gyakran előfordul a bántalmazási folyamat szerves részeként a nemi abuzus is, amely a feministák szerint szintén a folyamatos kínzás és hatalomgyakorlás egyik megnyilvánulási formája. A bántalmazó olyan szexuális tevékenységre kényszeríti áldozatát, amelyet ő nem akar, a szexszel fájdalmat okoz neki vagy megalázza⁴³. Megerőszakolja, intim testrészeit bántalmazza. Ide tartozik a reprodukív / a termékenységgel és a fogamzással járó / jogukban való korlátozás az által, hogy a bántalmazó nem engedi, hogy fogamzásgátlót szedjen, ezzel kényszerítve őt számos terhességre, gyerekszülésre, vagy abortuszra.

Az erőszakos szexuális cselekmények esetén sikerül elérni azt, hogy a nő úgy érezze, már semmi nincs, ami az övé: totálisan leigázott, megalázott emberből tárgygyá vált. A nemi esélyegyenlőségért való küzdelem jelentős sikere, hogy Magyarországon 1997. óta a házasságon belüli nemi erőszak is büntetendő cselekmény.

IV./5/4. Szóbeli erőszak

Ezen abuzus olyan verbális megnyilvánulásokat foglal magában, amikor a bántalmazó a sértettet egyrészt valamilyen formában megfenyegeti, például azzal, hogy elhagyja, elviszi a gyerekeket, megveri-,megöli őt vagy végez saját magával, másrészt sértegeti, kigúnyolja, esetleg neveltség tárgyává teszi azzal, hogy negatív megjegyzéseket tesz a külsejére, vallására, bármiféle meggyőződésére.

IV./5/5. Gazdasági erőszak

Ebben a helyzetben a bántalmazó függőségi helyzetet kíván kialakítani a maga javára, mégpedig úgy, hogy társa keresetét elveszi, esetleg dolgozni sem engedi, hogy egyáltalán ne legyen keresete, valamint rendszeresen elszámoltatja, milyen célra

⁴³ www.nane.hu/kiadvanyok/szorolapok/csaladonbelulieroszak.doc/2009.06.04./

fordította kiadásait. Célja egyrészt, hogy az anyagi javakkal, a pénzzel csak ő rendelkezzen, ezzel is éreztetve a nő függőségét a férfitől másrészt, hogy megnehezítse a párkapcsolatból való kilépést a nő számára, hiszen anyagi háttér nélkül a bántalmazottak nagy része nem mer új életet kezdeni.

A fejezet lezárásaként meg kell említenem, hogy a NANE álláspontja szerint igen gyakori tévhit az, hogy: „Igaz, hogy a férfiak inkább odacsapnak egyet, a nők viszont lelki terrorban tartják partnerüket.” Álláspontjuk szerint a valóságban azonban a fizikai erőszakot mindig kíséri lelki erőszak is, ezért nem létezik a „viszontbántalmazás”, mivel a bántalmazott nő nincs abban a helyzetben, hogy „törlesszen” a partnerének. Álláspontom szerint ezen megállapítás túlzottan egyoldalú, mivel a lelki-, sőt a fizikai erőszakkal is élnek, élhetnek a nők. Olaszországban például vizsgálatot folytattak a férjbántalmazás témakörében, ahol megállapították, hogy azokban a párkapcsolatokban, ahol a nő többet keres, mint partnere többször előfordul, hogy a nő nemcsak a szóbeli és lelki terror eszközeit használja, hanem megkarmolja, megpofozza, megrúgja élettársát, illetve férjét. A férfiak azonban nem büszkék arra, hogy ilyen velük megtörtént, feljelentést szinte soha nem tesznek, ezért ezeknek a cselekményeknek igen nagy a látenciája.

IV/6. Nemzetközi törekvések a nőkkel szembeni erőszak területén

A nőkkel szembeni abuzusok okozta súlyos társadalmi károk globális jogi problémaként is megjelentek, amelyekre a nemzetközi szervezetek nem maradhattak tétlenek. Az 1970-es években felismerték a tágabb értelemben felfogott családon belüli erőszak elleni küzdelem jelentőségét. Az Egyesült Nemzetek Szervezete /továbbiakban: ENSZ/, az Európai Unió és az Európa Tanács régóta foglalkozik a nőkkel szembeni erőszak problémájával, így számos egyezményt, deklarációt és ajánlást adtak ki ebben a tárgykörben. Közös a dokumentumokban, hogy mindegyik elítéli a feleségbántalmazást, amelyet egyben az emberi jogok durva megsértésének tekintenek, ezért legfontosabb feladatként az egyes tagállamok számára a bántalmazottak támogatását jelölik meg, valamint emellett a megelőzést, az abuzusok okozta problémák hatékony kezelését és a bántalmazók elleni hatékony fellépést.

Az alábbiakban az említett nemzetközi szervezetek dokumentumait kívánom bemutatni – tekintettel a dolgozat formai korlátaira a teljesség igénye nélkül - ,melyek szemléltetik számunkra azt, hogy milyen elvárások vannak a tagállamok irányában a nőkkel szembeni erőszak területén.

IV/6/1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete /ENSZ/

Az ENSZ keretében több dokumentum került kiadásra, amely a nők elleni bármilyen téren megnyilvánuló jogsértésekkel foglalkozik. Ezek közül kiemelkedik a Nőkkel Szembeni Diszkrimináció Valamennyi Formájának Felszámolásáról szóló Egyezmény /CEDAW Egyezmény /, amely jogi kötelezettséget is ró a részes államokra⁴⁴. Az Egyezményt aláíró államok arra vállaltak kötelezettséget, hogy a belső joguk szabályozását összhangba hozzák az Egyezmény tartalmával.

A CEDAW Egyezményhez Magyarország is csatlakozott, az 1982. évi X. törvény ratifikálta és vezette be a magyar jogrendszerbe.

Az Egyezmény *expressis verbis* nem rendelkezik a nők elleni erőszak kérdéséről, de az Egyezmény végrehajtására 1982-ben felállított a Nőkkel Szembeni Hátrányos Megkülönböztetés Kiküszöbölésével Foglalkozó Bizottság / CEDAW Bizottság / ajánlásában megállapította, hogy a diszkrimináció fogalma magával hordozza a nemi alapon elkövetett erőszakot.

A Bizottság 23 tagból áll, tagjait a részes államok jelölik, és a tagokat négy éves időtartamra választják meg. A Bizottság feladata, hogy figyelemmel kísérje a csatlakozó államokban bekövetkező változásokat az Egyezmény körében. A Bizottság évente kétszer ülésezik, amely során az Egyezményt aláíró államok által a nők helyzetének javítására hozott nemzeti szintű intézkedésekről készített és négyévente benyújtott „országjelentéseket” értékeli és ezek alapján ajánlásokat fogalmaz meg”.

Az ENSZ Közgyűlése 1999. október 15-én fogadta el az Egyezményhez kapcsolódó Kiegészítő Jegyzőkönyvet, amelyet a magyar joganyagba a 2001. évi LX. törvény iktatott be⁴⁵.

⁴⁴ Az egyezmény 1979. december 18-án került elfogadásra New Yorkban és 1981. szeptember 8-án lépett hatályba.

⁴⁵ Hatályos 2001.március 22.napjától

A Jegyzőkönyv lehetőséget biztosít arra, hogy a Bizottsághoz panasszal forduljon az az állampolgár, akinek az Egyezményben rögzített jogát a saját állama vagy más természetes személy sértette. Panasszal csak akkor lehet élni, ha az érintett saját hazájában már minden lehetséges fórumot végigjárt, eredménytelenül.

Fentiek alapján egy olyan jogesetet kívánok bemutatni, amely jól szemlélteti azt, hogy jogrendszerünkben a rendelkezésre álló eszközök megléte esetén sem tudják a hatóságok megfelelő módon kezelni a családon belüli abuzusok problémáját.

T.A. v. Magyarország-ügy

T.A. magyar állampolgár 2003.évben előterjesztést nyújtott be hazánkkal szemben, az Egyezmény 2.cikk /a/, /b/ és /c/ , az 5.cikk /a/ bekezdéseinek és 16.cikkének megsértését állította, mivel álláspontja szerint Magyarország nem nyújtott hatékony védelmet volt élettársa erőszakos cselekményeivel szemben.

Az előterjesztő elmondása szerint beadványát megelőző négy évben rendszeres és súlyos erőszaknak volt kitéve családjában, e mellett súlyos fenyegetések is érték élettársa, F.L. részéről. F.L. lőfegyverrel rendelkezik és többször fenyegetőzött azzal, hogy megöli az előterjesztőt és megerőszakolja a gyermekeket. A sértett azonban nem keresett menedéket anyaatthonban, mivel véleménye szerint Magyarországon nincs olyan intézmény, amely alkalmas lenne egy teljesen magatehetetlen gyermek, édesanyja és leánytestvére befogadására.

Fentiek előzményeként a sértett előadta, hogy 1999.márciusában F.L. elköltözött otthonról. Majd ezután látogatásai során tettelegesen bántalmazta /amelyről tíz alkalommal állítottak ki orvosi látellelet/, valamint hangosan kiabált vele, emellett három éve nem fizet gyermektartást, azaz a folyamatos fizikai fenyegetések mellett a korábban említett gazdasági erőszaknak ezt a módját is eszközként használta a család megfélemlítéséhez.

A lakásra vonatkozó közös tulajdon megszüntetésére és F.L. lakáshasználati jogának korlátozására felek között polgári peres eljárás indult, amelyben elsőfokon 2001.márciusában, majd jogerősen 2003.szeptemberében ! hozott határozatot a bíróság. Az ítélet engedélyezte F.L. részére a lakásba való visszatérést és a lakás használatát. Az indokolás szerint ugyanis egyrészt a keresetnek azon része, miszerint F.L. rendszeresen bántalmazta a sértettet nem kellően megalapozott, másrészt F.L.-nek a közös tulajdonban lévő ingatlanon birtokláshoz való jogát nem lehet korlátozni.

Az előterjesztő előadta még, hogy két büntető eljárás volt folyamatban F.L. ellen, amelyből az első 1999-ben indult kétrendbeli tetteleges bántalmazás és testi sértés tárgyában, a második pedig 2001-ben, szintén súlyos testi sértés tárgyában. Utóbbi esetben a sértett egy héten keresztül kórházi ellátásra szorult, súlyos vesesérülése miatt. A kérelmező előadta, hogy egyik büntető eljárás folyamán sem került sor a bántalmazó őrizetbe vételére, előzetes letartóztatására, illetve a magyar hatóságok a sértett védelmében semmilyen intézkedést nem fogantatosítottak.

A sértett szerint az állam passzív magatartásával figyelmen kívül hagyta az Egyezmény alapján vállalt erőszakos magatartások felszámolására vonatkozó pozitív kötelezettségét, másrészt ésszerűtlenül hosszúra nyúltak a bántalmazóval szembeni büntető eljárások.

A Magyar Állam az ügyre vonatkozó előterjesztésében előadta, hogy az F.L. ellen indult több büntetőeljárásból az első alkalommal 2000.januárjában bizonyíték hiányában felmentette a vádlottat a bíróság, az ügyész fellebbezett, de az ügy aktája a II.fokú bíróság felé vezető úton elveszett. 2003.április 29-én a II.fokú bíróság új eljárást rendelt el. Egy másik alkalommal 2001.év októberében egyrendbeli súlyos testi sértés kísérlete miatt bűnösnek mondta ki és 60.000 forint pénzbüntetés megfizetésére ítélte. F.L. ellen további büntetőeljárás indult egy 2001. júliusában elkövetett testi sértés ügyében, amelynek következtében a sértett mindkét veséje megsérült. Az eljárás során a rendőrség két alkalommal is le akarta zárni a nyomozást, de az ügyészség mindkét alkalommal elrendelte a nyomozás folytatását. A sértett előadta, hogy az ügy 2004. évben zárult le és a vádlottat kétrendbeli súlyos testi sértésért ismét csak pénzbüntetésre ítélték.

Az állam álláspontja szerint az előterjesztő nem használta ki kellő hatékonysággal a rendelkezésre álló hazai jogorvoslati lehetőségeket. Ezzel szemben a Nőkkel Szembeni Diszkrimináció Felszámolásának Bizottsága megállapította, hogy Magyarország megszegte az Egyezmény 2.cikk /a/, /b/ és /e/ , az 5.cikk /a/ bekezdéseiben és 16.cikkében foglalt előterjesztőt megillető jogokat.

Fentiek alapján jól látható, hogy a magyar jogrendszerben egy folyamatosan bántalmazott nő, milyen nehézségekkel kell, hogy megküzdjön illetve, hogy hatóságaink eljárása egyrészt igen lassú és nehézkes, másrészt pedig döntéseik nem jelentenek hatékony védelmet az abuzusokat elszenvedő nők számára. Az említett problémák megoldására feltétlenül szükség lenne az alábbi megállapítások figyelembe vételére és az ahhoz kapcsolódó esetleges jogszabály módosításokra:

1. A nők emberi jogait az élethez és a testi-lelki egészséghez semmilyen egyéb jog, így például a tulajdonhoz, vagy a magánélethez való jog nem bírálhatja felül.
2. Nemcsak a *ratione temporis* alapelve kell, hogy érvényesüljön fenti ügyekben, de a családon belüli erőszakos esetek soron kívüliséget kell, hogy élvezzenek a hatósági eljárásokban.
3. A családon belüli erőszak sértettjeinek a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő, összehangolt, átfogó és hatékony védelmére oly módon, hogy az állami szervek feladatkörei jogszabályilag egyértelműen rögzítve legyenek, így hatásköri vitáik egymással ne lehessenek. Másrészt, ha az állami szerv obligációjának nem tesz eleget a felelősök, így egyértelműen megállapíthatók legyenek.
4. A bírói gyakorlat átalakítása és olyan szankciók kiszabása a bántalmazókkal szemben, amely egyrészt speciál preventív módon megakadályozza azt, hogy a vádlott újból rövid időn belül hasonló erőszakos cselekményt kövessen el a sértettel szemben, másrészt generál preventív hatása is van az egész férfitársadalomra.
5. A Btk. 74. §-ban megjelölt kényszergyógykezeléshez⁴⁶ hasonlóan a családon belüli erőszak elkövetőit a bírói ítélettel egyidejűleg konfliktuskezelő programban való részvételre kötelezni.
6. A nőkkel szembeni erőszakos ügyekkel foglalkozó jogi képviselők speciális felkészítése, ügyvédi továbbképzések során.
7. A bántalmazott nők ideiglenes anyagi támogatása az állam által azért, hogy ki tudjanak lépni erőszakos párkapcsolatukból és új életet tudjanak kezdeni.

IV/6/2. Az Európai Unió

Az Európai Unió is több dokumentumot fogadott el a családon belüli erőszak témakörében. Az egyik legfontosabb Európai Uniós kezdeményezés a Daphne program, mely 1997-től működik, feladata olyan tevékenységek anyagi támogatása, melynek célja az erőszak megelőzése, valamint a gyermekek és a nők erőszakkal szembeni védelme.

⁴⁶ Btk.74. § (1) Személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjének kényszergyógykezelését kell elrendelni, ha elméműködésének kóros állapota miatt nem büntethető, és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, feltéve, hogy büntethetősége esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni.

Az Európai Parlament 1986-ban határozatot fogadott el a nők elleni erőszakkal szembeni fellépésről, mely többek között a magánszférában elkövetett erőszakra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. Ennek keretében felszólítja az államokat az áldozatokkal kapcsolatba kerülő szervek dolgozóinak képzésére, a megfelelő menedékházak kiépítésére, a hátrányos anyagi helyzetű nők támogatására annak érdekében, hogy jogi segítséghez jussanak.

Az Unió, a nők elleni fizikai és szexuális erőszak témájában 1991-ben Brüsszelben rendezte meg az európai miniszterek első konferenciáját. A konferencia záródokumentuma szerint, az akkori tizenhat ország határozott lépéseket kíván tenni a nők elleni erőszak leküzdésében. A következő követelményeket állapítja meg a csatlakozott és a csatlakozni kívánó országoknak.

Az igazságszolgáltatás és a rendőrség, feladataik ellátása során kötelesek a következőket szem előtt tartva eljárni: „Bármely olyan esetben, amikor egy nő ellen erőszakos cselekményt követnek el, a sértettet bátorítani kell, hogy az esetet jelentse a rendőrségnek és működjön együtt a nyomozás során. A rendőrségnek az ilyen ügyekben kettős feladata van. Egyfelől az elkövető elfogása és vele szemben az eljárás lefolytatása. Másfelől annak biztosítása, hogy az áldozat azonnali támogatást és a megfelelő segítőszervekkel kapcsolatos felvilágosítást, tanácsot kapjon. A nők elleni erőszakkal kapcsolatos problémákat be kell építeni a rendőrök alap-és továbbképzésébe. Irányelveket és ajánlásokat kell meghatározni a rendőrség számára a következő területeken: a női sértettek felvilágosítása jogaikról és a nekik járó támogatási formákról, a bizonyítékként felhasználható orvosi vizsgálat lehetőségéről és a rendelkezésre álló támogató és segítő szolgáltatásokról. Amennyiben az áldozat szívesebben beszélne női rendőrrel, minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy nő vezesse a nyomozást, illetve nő adjon felvilágosítást. A bíróságoknak gyors döntéssel meg kell teremteniük annak a lehetőségét, hogy a nők és a gyerekek visszatérhessenek az otthonukba. Ezzel párhuzamosan a bírósági határozattal kell elrendelni a bántalmazó eltávolítását a közös otthonból, ha kell a végrehajtásra hivatott hatóságok közreműködésével.

A záródokumentum követelményként fogalmazza meg azt is, hogy ha veszélyhelyzet fordulna elő, akkor azonnal be kell avatkozni és segítséget kell nyújtani az áldozatnak.

Fontosnak tartják ezen kívül, hogy a „női menedékházak/anyaotthonok és minden más olyan segítségforma létrehozásához, amely a bántalmazott nőket és gyermekeket segíti, megfelelő és folyamatos támogatást kell nyújtani.”

Az asszonybántalmazást megelőző feladatok közé sorolják még az oktatás olyan jellegű kitégítését, amely magába foglalja a nemek egyenjogúságának elvét, illetve a konfliktusmegoldás békés eszközeinek tanítását. Kiemelték a felvilágosító kampányok fontosságát, valamint a küzdelem egyik legfontosabb eszközének, a médiának a szerepét.

IV/6/3. Az Európa Tanács

Az Európa Tanács is több dokumentumot elfogadott a témával kapcsolatban, ezek közül a három legfontosabb, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1985. évi 4. sz. Ajánlása a családon belüli erőszakról, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec / 2002/ számú Ajánlása a családon belüli erőszakról és az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1582 /2002/ számú Ajánlása.

A következőkben az egyes Ajánlások elemzésével kívánom bemutatni azok tartalmát a feleségbántalmazásra vonatkozóan.

a.) Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának 1985. évi 4. számú Ajánlása

A Miniszteri Bizottság javaslatokat tesz a tagállamok kormányainak a következők szem előtt tartásával. A család a demokratikus társadalom alapvető szervezeti egysége, a család védelme szükségessé teszi tagjainak az erőszak bármely formájával szembeni védelmet. Erőszak nyilvánul meg bármely cselekményben vagy mulasztásban, amely veszélyezteteti az életet, fizikai vagy pszichikai integritást vagy szabadságot. A nők tényleges egyenlőtlenség alanyai, ez megakadályozza őket abban, hogy azt az erőszakot, melynek ők az áldozatai, bejelentsék. Fentiekre tekintettel a Bizottság azt javasolja, hogy a tagállamok a családon belüli erőszak megelőzése érdekében hívják fel a közvélemény figyelmét a hozzátartozók közti erőszak súlyosságára és különleges jellemzőire.

Hozzanak létre és bátorítsanak olyan ügynökségeket, szövetségeket, alapítványokat és támogassák ezek munkáját, amelyek célja a segítségnyújtás olyan embereknek, akik erőszak áldozatává váltak az otthon falai között. Állítsanak fel olyan testületeket, amelyek feladata az áldozatok sorsának figyelemmel kísérése, az áldozatok orvosi vizsgálatának megszervezése és tanácsadás.

A családon belüli erőszak elkövetésekor biztosítsák a gyors állami beavatkozás lehetőségét, támogassák az áldozatot és előzzék meg minden lehetséges eszközzel, hogy újabb bántalmazásra sor kerülhessen. Tegyenek meg mindent azért, hogy a sértettek érdekei ne sérüljenek a polgári, adminisztratív, vagy büntető következmények eredményeként. Csak akkor folytassanak eljárást, ha az áldozat ezt kérte, vagy azt a közösség érdeke megkívánja. Biztosítsanak védelmet, bármely nemű külső behatással szemben a családon belüli erőszak ügyében tanúbizonyítékot szolgáltató személyeknek, de különösen a családtagoknak.

b.) Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának Rec /2002/ 5. számú Ajánlása

A Bizottság ezen ajánlása kimondottan a nők erőszakkal szembeni védelmét hangsúlyozza ki. Az Ajánlásban újra megerősítést nyert, ezzel újra kihangsúlyozták, hogy a nők elleni erőszak nem más, mint a nők és a férfiak közötti egyenlőtlenség eredménye.

A nőkkel szembeni mindenfajta erőszak, akár a nyílt utcán, akár a családban valósuljon meg, súlyos diszkriminációt von maga után. Továbbra is hangsúlyt kap az a megállapítás, hogy a nők elleni erőszak sérti, és csorbítja a nőket megillető emberi jogokat és lehetetlenné teszi az alapvető szabadságjogok gyakorlását.

Az Ajánlás mellékletében találjuk a nők elleni erőszak fogalmát: „ minden olyan nemem alapuló/nemhez kötődő erőszakos cselekményt érteni kell, mely a nők fizikai, szexuális, vagy pszichológiai sérülését vagy szenvedését eredményezi, illetve eredményezheti, ideértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, az ezekre való kényszerítést, illetve a szabadság önkényes korlátozását, tekintet nélkül arra, hogy e cselekményekre a köz-, vagy magánszférában kerül sor.”

A fogalom meghatározása után ugyanitt, rögtön tisztázza azt is, hogy mit ért családban vagy közös háztartásban előforduló erőszak alatt. E körbe tartozónak tekinti a fizikai és mentális agressziót, az érzelmi és pszichikai abuzust, a nemi erőszakot és a szexuális abuzust, a vérfertőzést, a házastársak, rendszeres, vagy alkalmi partnerek, illetve élettársak közötti nemi erőszakot, a becsület megsértését, a nőkön végzett csonkítást és a nőkre sérelmes egyéb tradicionális szokásokat, mint például a kényszerházasság.

Általános intézkedésekre tesz ajánlást az államok számára. Felhívja az államok figyelmét, hogy az ő felelősségük és érdekük, hogy biztosítsák a jogot a nők számára, hogy ne váljanak áldozattá, bármilyen formában is következzen be az erőszak, illetve bárki is kövesse azt el. Az államok a felelősség alól nem mentesülhetnek az arra való hivatkozással, hogy szokásról, vallásról, vagy tradícióról van szó, amely már évszázadok óta a társadalmi felfogás részét képezi.

Felszólítja a tagállamokat, hogy fejlesszék tovább jogrendszerüket vagy vezessenek be olyan nemzeti szintű erőszakellenes politikát, amely a következőket veszi figyelembe:

- az áldozatok maximális biztonsága és védelme,
- a bántalmazott nőket támogatni kell, tanácsokkal kell ellátni, hogy elkerülhessék a további bántalmazást,
- változásokat kell bevezetni a bírósági eljárásokban, azaz biztosítsák, hogy az erőszak áldozatainak lehetőségük legyen eljárást indítani, illetve biztosítsák a megfélemlítés és a lehetséges bosszúálló cselekményektől való védelmet,
- köztudatosság növelése, gyermekek, fiatalok oktatása,
- nők elleni erőszakkal szembekerülő szakemberek speciális képzésének biztosítása,
- megelőzés minden területen.

Ajánlja az államoknak, hogy a családon belüli erőszakkal kapcsolatban, minősítsék bűncselekménnyé a hozzátartozók közti erőszak minden megnyilvánulását. Vizsgálják felül és/vagy emeljék a büntetéseket, azoknál az erőszakos cselekményeknél, amelyeket hozzátartozó sérelmére követtek el. Vezessenek be intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy a rendőrség a veszélyben lévő személy lakásába belépjen, ott intézkedjen, az elkövetőt őrizetbe vegye és biztosítsa a bíróság előtti megjelenését. A bíróság hozhasson olyan ideiglenes védelmi intézkedést, mely eltiltja az elkövetőt attól, hogy az áldozattal kapcsolatot vegyen fel, kommunikáljon vele, megközelítse az áldozatot, továbbá bizonyos meghatározott helyeken tartózkodjon vagy oda belépjen.

c.) Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlés 1582 /2002/ számú Ajánlása

Az Ajánlásban ismét kihangsúlyozzák, hogy a családon belüli erőszak a nők ellen elkövetett erőszak legelterjedtebb formája, amely az áldozatok életére jelentős hatást gyakorol. Ez a jelenség minden európai országban jelen van és a legtöbb államban még mindig magánügyként tekintenek rá. A statisztikák mutatói szerint a 16 és 44 év közötti nők esetében a családon belüli erőszakot tartják a fő halál-és munkaképtelenségi oknak, a rákbetegséget és a közúti baleseteket és még a háborút is megelőzve. Mindezekre tekintettel a családon belüli erőszakot a tagállamoknak, politikai problémaként és az emberi jogok súlyos megsértéseként kell kezelniük. A közgyűlés bűncselekménynek minősíti a családon belül elkövetett erőszakos cselekményeket.

A közgyűlés a családon belüli erőszak megelőzésével kapcsolatban teendő intézkedések terén felhívja a tagállamok figyelmét a következőkre:

- az áldozatok számára ingyenes jogi tanácsadást kell nyújtani,
- védelmet kell biztosítani az erőszakos cselekmény után és a jogi eljárások során,
- az orvosokat tovább kell képezni azért, hogy felismerjék az erőszak jeleit,
- rehabilitációs központokat és menedékházakat kell létrehozni a veszélyeztetett nők számára,
- a családon belüli erőszakot elutasító általános légkört kell kialakítani társadalmi szervezetek bevonásával,
- fiatal korban el kell kezdeni az oktatást a nemek egyenlőségéről és az erőszakmentes viselkedésről,
- képzési programokat kell kidolgozni, speciálisan a nők elleni erőszakos cselekmények elkövetői számára.

IV/7. A nőkkel szembeni erőszak megoldására vonatkozó külföldi jogi megoldások, távoltartás

Ebben a fejezetben olyan országokat vizsgálunk meg, amelyek példaértékű megoldásokat fejlesztettek ki a családon belüli abuzusok jogi kezelésére.

a.) Az Egyesült Államok jogi szabályozása

Amerikában a családon belüli erőszakra reagáló állami beavatkozásként került bevezetésre a Duluth-modell. Ezen program a helyi civil társadalom kezdeményezésére komplex stratégiát állít fel a probléma kezelésére. A modell célja, hogy az állami szervek /rendőrség, ügyészség, bíróság, gyámhivatal/ és a civil szervezetek tevékenységének koordinálásával lehetőség legyen felelősségre vonni az abuzust elkövető személyeket. Mindezen célokat a következők szem előtt tartásával kívánja elérni:

1. A beavatkozásnak elsődlegesen az erőszakos cselekményt kell azonnal megszüntetnie.
2. Ezzel egyidőben hatósági eszközzel el kell távolítani a bántalmazót a családi környezetből.
3. Megfelelő módon garantálni kell az áldozat védelmét menedékhelyek fenntartásával, valamint távoltartást elrendelő intézkedéssel.
4. Az adott eset rendőri, bírói nyomon követésével, valamint segélyvonalakkal biztosítani kell a megfelelő konszenzus létrejöttét a felek között.⁴⁷

A hozzátartozók közötti erőszak kezelésére 1981-ben megalkották a családon belüli erőszak felszámolására vonatkozó intézkedési tervet, amelynek előzménye, hogy 1974-1979 között már több, fenti problémát szabályozó jogi normát alkottak, pl. az áldozatok jogi támogatásáról, felvilágosító programok szervezéséről, női menedékszállások felállításáról.

⁴⁷ www.theduluthmodell.org /2009. 09. 3./

Újdonságnak számít, hogy a jelenséget nem magánügyként kívánta kezelni, hanem a közösség érdekeit szemelőtt tartva, közérdeknek minősítette az ilyen típusú erőszak elleni fellépést is. A felfogás központi eleme, hogy a közösségnek szembe kell szállnia az elkövetővel. A konfliktusok kezelésére a megoldást abban látták, hogy az elkövetőt el kell távolítani a sértett környezetéből, ezzel biztosítva az áldozat számára, hogy megfélemlítéstől mentesen dönthessen, hogy akar-e büntető feljelentést tenni, illetve a házassági kötelék felszámolására vonatkozóan bontókeresetet benyújtani.

Amennyiben a rendőrség tudomására jut a bántalmazás ténye, azonnal rendőrt küldenek a helyszínre. Az intézkedő rendőr erre irányuló külön parancs nélkül eltávolíthatja, illetve őrizetbe veheti a bántalmazót. Ezt követően a rendőr értesíti a székhely szerint illetékes női menedékházat, majd 24 órán belül a menedékház szakemberei felkeresik a sértettet tanácsadás, segítségnyújtás céljából. A jogszabály még lehetővé teszi, hogy a nehéz anyagi körülmények között élő bántalmazott jogosult anyagi támogatásért az államhoz fordulni. A norma egyben felhatalmazza a sértettet azzal a joggal, hogy eltiltó végzés iránti kérelmet nyújtson be a bírósághoz. Amennyiben a bíróság elrendeli az eltiltást, az elkövető köteles a bántalmazottól távol maradni, ezzel megelőzve az elkövető további erőszakos magatartását /zaklatását, fenyegetőzését/ a hozzátartozójával szemben. A bíróság az eltiltást határozott időre rendeli el. Amennyiben az elkövető nem tartja be az eltiltó végzés szabályait, úgy 90 napig tartó szabadságvesztéssel és/vagy pénzbírsággal sújtható. Az eltiltás ismételt megszegése bűncselekménynek minősül, amiért már hosszabb távú szabadságvesztés és 10 ezer dollárig terjedő pénzbüntetés szabható ki.⁴⁸

b.) A családon belüli erőszakkal kapcsolatos angol jogfejlődés

A családon belüli erőszak és a gyermekbántalmazás a jog által 'felfedezetlen' maradt az 1970-es évekig. Az angolszász jogirodalomban indult meg a probléma feltérképezése. Erin Pizzey sokat tett azért, hogy a bántalmazott nők helyzetét bemutassa. A 'Scream Quietly or the Neighbours Will Hear' című munkájában⁴⁹ szexuálisan és fizikailag bántalmazott nőket ábrázolt és a jelenséggel kapcsolatos inadekvát jogi szabályozást írta le.

⁴⁸ Kemény Gábor: Piros lap az erőszaknak Ausztriában. Belügyi Szemle, 2006/3. 113-129. o.

⁴⁹ Erin Pizzey: Scream Quietly or the Neighbours Will Hear, Enslow Publishers, 1978. 154 p.

Az angol büntetőjog

A rendőrség az Egyesült Királyságban, akárcsak más országokban is, tartózkodott a családi problémákba való beavatkozástól. Sok esetben a családi erőszak áldozata, ha fel is készül lélekben arra, hogy részt vegyen a jogi eljárásban később mégis megtagadja, hogy bizonyítékot szolgáltatson az erőszakos partnere ellen. A büntetőeljárás lefolytatását az is hatástalanná teszi, hogy az esetek többségében a családon belül erőszakot elkövető személyekkel szemben nem szabadságvesztéssel járó büntetést szabnak ki és rögtön visszatérnek a családba, ahol a lefolytatott büntetőeljárás miatt újabb erőszakos cselekményt követnek el az eljárást kezdeményező partner ellen. Az elzárást kiszabó határozatok, pedig általában rövid tartamúak és legtöbbször az a következményük, hogy tovább rontják a család gazdasági bázisát.

A polgári jog is inadekvátnak bizonyult a családon belüli erőszakkal kapcsolatban. Ahogy Erin Pizzey írta, 'a zsebben tartott maréknyi fekete borsnak több haszna van egy erőszakos partnerrel szemben, mint egy bírói tiltó végzésnek'. Pizzey nyitotta meg az Egyesült Királyságban az első olyan menedékhelyet, ahova a családon belüli erőszak elől menekülhettek a nők. Azonban itt sem voltak biztonságban, mert ahogy a partner megtalálta a menedékhelyet, megpróbálta megtámadni társát, mégis nyújtott némi biztonságot. Pizzey kampánya indította el az otthoni erőszakkal kapcsolatos jogi szabályozást.

Hosszas törvényhozási eljárás után fogadták el 1996-ban a Family Law Act-et, mely egységes ítélkezést biztosít.

Az English Law Commission annak illusztrálására, hogy a családon belüli erőszakba való jogi beavatkozáshoz milyen kritériumokra van szükség, meghatároz olyan eseteket, mikor ez szükséges:

'...beleértendő minden olyan fizikai, szexuális, pszichológiai molesztálás vagy erőszak, melynek komoly hatása van az áldozat egészségére és jó közérzetére. A molesztálásra vonatkozó példák a viselkedés széles skáláját ölelik fel. Ilyenek a folyamatos zaklatás, megfélemlítés, a kiabálás, rossz hírbe hozás, fenyegetés, kellemetlen telefonhívások, birtokháborítás, az áldozat követése és ismételt hívása otthon vagy a munkahelyén'.

Amikor egy döntés azt követeli meg az egyik partnertől, hogy hagyja el a családi házat azért, hogy az erőszak áldozata és gyermekei számára biztosítsa a biztonságos környezetet, az erőszak áldozatának fizikai védelméhez való joga és a zaklató

tulajdonosi jogainak védelme között feszültség keletkezik. Ez a feszültség még erőteljesebb, ha nem házas felek között kerül sor ilyen szabály alkalmazására, mert a jog a házas feleket privilegizálja a nem házasokkal szemben. A személyes védelem és a tulajdonosi jogok közötti feszültség régóta nyilvánvaló az angol jogban, mely hangsúlyozza a tulajdonosi jogok prioritását.

Ez a felfogás nem is olyan meglepő, ha megnézzük, hogy a történelem folyamán a házas nőknek nem volt joguk tulajdonra és még általánosabban azokat a különféle jogi diszkriminációkat is ismerjük, melyek a nők ellen irányultak egészen a 20. század utolsó feléig.

Annak ellenére, hogy 'felfedezték' már a családon belüli erőszakot, melyben leginkább a nők és a gyermekek az áldozatok, a tulajdonosi jogok előnyben részesítése a személyes védelemmel szemben még mindig azt mutatja, hogy a jogalkotók nem veszik olyan komolyan a családon belüli erőszak problémáját, mint amilyent a jelenség megkövetelne.

Az 'otthoni' erőszak újrafogalmazása az angol jogban

Az 'otthoni' kifejezés magában foglalja a magánéletet- vagyis az az egyének magánügye, saját problémája- és annak kimondását, hogy nem az állam felelőssége beavatkozni a privát szférába.

A feminista álláspont szerint az otthoni erőszak biztosítja a folyamatos férfi dominanciát fizikailag, gazdaságilag és pszichológiailag a nők felett és megtagadja a jogot a nőktől az egyenlőségre.

Az otthoni erőszak újrafogalmazása értelmében, ezek a cselekmények az emberi jogokat, a nők jogait ért erőszak.

A nemi alapú erőszak elsődlegesen és specifikusan a nők elleni erőszak. Az a tény, hogy ez az erőszak különböző formában jelenhet meg és kulturálisan specifikus lehet, nem csökkenti annak a megállapításnak az erejét, hogy a nemi alapú erőszak olyan erőszak, melyet férfiak követnek el nők ellen.

Feminista nemzetközi jogászok folyamatosan azon dolgoznak, hogy újrafogalmazzák a nők elleni erőszakot az emberi jogokat ért erőszakként és szexuális diszkriminációként. Igyekeznek elérni azt is, hogy megerősítsék az állami felelősséget a nőket ért erőszak miatt.

A hagyományos védekezési módok hiánya az emberöléssel vádolt nők vonatkozásában, akik maguk is erőszak áldozatai

A provokáció és az önvédelem a hagyományosan elfogadott, felmentést eredményező védekezési módok az emberölés vádjával szemben. Az önvédelem mégis ritkán sikeres védekezés azon nők vonatkozásában, akik megölik partnerüket. Hasonlóan a magyar jogi előírásokhoz, az angol jogban az önvédelemre csak akkor lehet sikeresen hivatkozni, ha az egy közvetlenül fenyegető veszélyre adott válasz és az észlelt veszéllyel arányban álló a támadás. Ezért azok a folyamatos erőszaknak kitett asszonyok, akik egy 'biztonságos' pillanatra várnak azért, hogy partnerükre támadjanak – gyakran akkor, ha a partner alszik vagy részeg- nem hivatkozhatnak a közvetlenül fenyegető veszélyre sikeresen.

Feminista perspektívából szemlélve, ha a bíróság elfogadná és érzékeny lenne a nők speciális körülményeire, különösen az otthoni erőszakkal kapcsolatban, eltérő ítéletek születnének.

A muzulmán nők jogi helyzetére vonatkozóan, meg kell említenünk, hogy Nagy-Britanniában bevezették a Saria Bíróságok működését, amelyek hatásköre a családon belüli erőszakra, a válásra és a vagyoni jogi perekre terjed ki.⁵⁰ A bíróság határozata kötelező a peres eljárásban érintett felekre abban az esetben, ha magukra nézve kötelezően elfogadják a hagyományos iszlám jogot. A bíróság működését többen kritizálták azzal, hogy nem érvényesül a nemi esélyegyenlőség elve az eljárásában és a nők gyakran kedvezőtlenebb bánásmódban részesülnek.

c.) Ausztria

Szomszédunk a Duluth-modellt használta mintaként az 1996-ban elfogadott és 1997. májusában hatályba lépő „A nők védelméről a családon belüli erőszakkal szemben” törvény megalkotásához. A jogszabály célja, hogy mindenre kiterjedő védelmet nyújtson az áldozatnak. Alapvető rendelkezése, hogy az elkövetőt el kell távolítani a

⁵⁰www.dailymail.co.uk/news/article-1055764/Islamic-sharia-courts-Britain-legally-binding.html,2010.05.03.

sértett közeléből, ezzel biztosítva a bántalmazott jogait, illetve ne kelljen megszokott környezetét elhagynia a sértettnek és menedéket keresnie. A törvény jelentősége itt is mint a Duluth-modellnél abban fedezhető fel, hogy a problémát már nem magánügyként, hanem közügyként kezeli.⁵¹ Az eljárás a sértett magánindítványától függetlenül, a sértett érdekében, soron kívül megindul. A soron kívüli eljárásban távoltartó, korlátozó intézkedés történik. Lényeges momentum, hogy a magánindítványtól függetlenül megindul az eljárás, mivel az amerikai tapasztalatok, statisztikák is azt mutatják, hogy a családon belüli testi sértések többségét nem jelentik, illetve könnyű testi sértésként ítélik meg. Az áldozatok többsége a krízis vonalakat és a bántalmazott feleségeknek létrehozott intézményeket, menhelyeket veszik igénybe.

A jogalkotók négy alaptételt dolgoztak ki, ezáltal négy pillérre helyezték a családon belüli erőszak elleni küzdelmet. A pilléreken négy egymástól jól elkülöníthető szerv áll: a civil szervezetek, a rendőrség, a családjogi bíróság és a büntető igazságszolgáltatás. A rendszer elemei teljes mértékben egymásra épülnek, egymást támogatva látják el feladatukat és támaszkodnak a másokra. A civil szervezetek aktív részvételt kapnak, hiszen ezek a szervezetek állnak az első vonalban az erőszak elleni küzdelemben, ugyanis az elkeseredett, kiutat kereső nők nagyobb bizalommal fordulnak hozzájuk, mint bármely más állami apparátushoz. Ennél fogva jelentős tapasztalatuk van ezen a téren, így pontosan tudják, mire van szükségük az áldozatoknak.

A rendőrségnek azért jut jelentős szerep, mert ők azok, akik elsősorban segítséget is tudnak nyújtani. Feladata, hogy közbeavatkozzon és kitiltsa az agresszort a sértettel közösen használt lakásból. A beavatkozást követő 24 órán belül értesíti a családon belüli erőszak intervenciók központot, amely segít a kitiltott elhelyezésében, illetve a bántalmazó helyes párkapcsolati, családi életre történő nevelésében. A családjogi bíróság és a büntető igazságszolgáltatás feladata az elkövető felelősségre vonása.

Magyar szempontból azért lényeges az osztrák szabályozás, mert az Országgyűlés az osztrák törvény mintájára vezette be jogrendszerünkbe a távoltartást, mint büntetőeljárás kényszerintézkedést. A következőkben az osztrák szabályozás leglényegesebb rendelkezéseit tekintjük át.

A törvény az által biztosítja az áldozat védelmét, hogy a bántalmazót eltávolítja a közös lakásból. A jogszabály különbséget tesz eltávolítás vagy kitiltás, valamint ideiglenes távoltartó rendelkezés között.

⁵¹ Kemény Gábor: i.m.113-129.o.

Eltávolítás, kitiltás

Az osztrák rendvédelmi szervek (rendőrség, csendőrség) hivatali jogkörüknél fogva kötelesek beavatkozni, ha családon belül elkövetett erőszakos cselekmény vagy azzal való fenyegetés jut a tudomásukra, azonban eljárás csak a sértett indítványa alapján indítható.

Ha megalapozottan feltehető, hogy testi épség, emberi élet veszélybe kerül, engedély vagy hivatalos parancs nélkül beléphetnek a lakásba és ott intézkedhetnek. Ebben az esetben elsődleges feladat a veszélyben lévő személy védelme, amennyiben a védelem más eszközökkel nem biztosítható, akkor a rendvédelmi szerv azonnal eltávolítja a veszélyforrást jelentő személyt. A kitiltott személyt a hatóság tagja felszólítja a mindennapi életvitelhez szükséges tárgyak magához vételére és a lakás elhagyására. Az eltávolított személytől a rendvédelmi szerv tagja elveszi a lakáskulcsait, amelyeket csak a kitiltás megszűntetése után kaphat vissza. A kitiltás időtartama alatt a kitiltott személy csak a hatóság kíséretében keresheti fel az elhagyni rendelt lakást. A kitiltással egy időben a kitiltott személynek a hatóság részére meg kell hagynia elérhetőségét, új levelezési címét, amelyen értesíteni tudja a bíróság, illetve a rendvédelmi szerv a kitiltással kapcsolatos hivatalos ügyekben. Amennyiben a kitiltott ezt elmulasztja, az értesítéseket kézbesítési kísérlet nélkül letétbe helyezik.

Garanciális szabály, a kitiltással való visszaélések miatt, hogy a rendvédelmi szervek a kitiltó rendelkezést 48 órán belül kötelesek felülvizsgálni. A vizsgálat során kihallgathatnak tanúkat, felkereshetnek minden olyan szervezetet, amely az ügyvel kapcsolatos releváns információt tud nyújtani. A vizsgálat után döntenek a fenntartásról, vagy megszüntetésről.

A kitiltó rendelkezés betartását az első három napban legalább egy alkalommal ellenőrizni köteles a hatóság. A rendelkezést megszegőt pénzbírsággal büntethetik vagy őrizetbe vehetik.

A kitiltást 10 napra rendelheti el a rendvédelmi szerv, amelyet egy alkalommal meghosszabbíthatnak.

Ideiglenes távoltartó rendelkezés

Az ideiglenes távoltartó rendelkezést a bíróság rendeli el 3 hónapos időtartamra. Az ideiglenes távoltartás elrendelését kizárólag a közvetlen hozzátartozó indítványozhatja, abban az esetben, ha fizikai erőszakot, azzal való fenyegetést, vagy lelki abuzust követ el vele szemben a bántalmazó, ezáltal ellehetetlenítve a békés együttélést és a bántalmazott lakhatása másként nem megoldható. Az ideiglenes távoltartó rendelkezés iránti kérelemben a jogosult kérvényezheti a lakásból és annak közvetlen környezetéből való eltiltását vagy kitiltását, meghatározott helyek /pl. iskola, munkahely, vallásgyakorlásra szolgáló intézmény/ látogatásának megtiltását, a kapcsolat bármilyen módon történő felvételét vagy annak kísérletét.

Garanciális funkciója van annak, hogy a kérelemben az erőszak megtörténtét bizonyítani kell tanúvallomásokkal, orvosi látellellettel, rendőri jelentéssel és bármilyen más rendelkezésre álló bizonyítási eszközzel, amely kétséget kizáró bizonyosságot ad a bántalmazás megtörténtéről.

A bíróság a polgári eljárás szabályai szerint hozza meg döntését, amely azonnal végrehajtható. A végrehajtó szerv a bántalmazót kiutasítja a lakásból, a lakáshoz tartozó valamennyi kulcsot elveszi, amit a bíróságon letétbe helyeznek. A kiutasítottak lehetőséget kell adni, hogy a mindennapi élethez, munkájához szükséges tárgyakat magához vehesse.

Az ideiglenes távoltartó intézkedés szabályait megszegőt a hatóság, akár erőszak alkalmazásával is eltávolítja és pénzbírságot szab ki, többszöri szabályszegés esetén előzetes letartóztatás rendelhető el, vagy szabadságvesztés büntetést lehet kiszabni.

d.) Spanyolország

A spanyol kormány felismerve a családon belüli erőszak súlyosságát 1995-ben megkezdett egy összehangolt cselekvési programot a hozzátartozók közötti erőszak felszámolására. A programban szerepelt a spanyol büntető törvénykönyv és a büntető eljárási kódex módosítása illetve a legrégebbi közrendvédelmi szerv a Guardia Civil átalakítása és bevonása a probléma elleni küzdelembe.

A program célja a nők és gyerekek sérelmére, valamint a családon belül elkövetett bűncselekmények megelőzése. A Guardia Civil szervezeti keretén belül létrehoztak szakértő csoportokat Nők, Gyermek Hivatala néven. A csoportok feladata a családon belül elkövetett bántalmazások nyomozása, áldozatok fokozott, személyre szabott

segítése, felvilágosítás keretében a bántalmazottak átirányítása állami és civil védelmi szervezetekhez.

A jogi, pszichológiai végzettséggel rendelkező szakemberekből álló Nők, Gyermekek Hivatala központ feladata, a családon belüli erőszak alakulásának nyomon követése, nemzeti statisztikák készítése, elemzése, kiemelkedő bűncselekményekben való részvétel. A Hivatal tagjai szakértőként részt vesznek nemzeti és nemzetközi fórumokon, szervezik a témával kapcsolatos képzéseket. Évről évre egyre több szakembert képeznek ki, aminek köszönhetően már szinte minden városban megtalálhatók a Hivatal szakértői. Fontosabb feladataik közé tartozik a telefonos segítségnyújtás, kiemelt ügyekben vezetik a nyomozati tevékenységet, kiépítik és fenntartják a kérdéssel érintett közigazgatási szervekkel és civil szervezetekkel a kapcsolatot, az elvégzett munkákról, intézkedésekről tájékoztatják a központi Hivatalt.

Spanyolországban 1997-re kormányzati cselekvési programot dolgoztak ki, amelynek célja a következőkben foglalható össze:

- 1.) a családon belüli erőszak területén egységes rendőri fellépés kialakítása,
- 2.) éjjel-nappal működő mentőszolgálat, jelzőrendszer felállítása, amely képes azonnali segítséget nyújtani a veszélyeztetett nőknek,
- 3.) a társadalom közönyének megváltoztatása a témával kapcsolatban, ezzel közvetett módon törekszenek az erőszaktevő gondolkodásmódját átalakítani,
- 4.) a bírói és a rendvédelmi szervek közönyének megtörése,
- 5.) nők bizalmának elnyerése, hogy merjenek lépéseket tenni azért, hogy segítséget kaphassanak, a bántalmazott nők támogatása
- 6.) statisztikai adatok gyűjtése naprakész frissítése,
- 7.) mind a büntetőjog, mind a civil jog megreformálása.

A spanyol büntető törvénykönyv (Código Penal) módosításakor bekerült a családon belüli erőszak, ezt kétféleképpen oldották meg, egyrészt egyes, már meglévő bűncselekmények tényállását kibővítették, másrészt olyan új tényállásokat hoztak létre, amelyek kifejezetten ezeket a cselekményeket rendelik büntetni.

A Código Penal módosításai közül jelentős figyelmet érdemel, hogy 1999-ben bevezetésre került a kitiltás intézménye, de nem mint kényszerintézkedés, hanem mint önálló büntetési tétel. Akivel szemben kitiltás büntetést rendelnek, az köteles a sértett lakóhelyétől távol maradni, köteles tartózkodni a sértettel vagy a bíróság által

meghatározott más személyekkel való kapcsolatfelvételt kerülni, az ezen személyek által látogatott munkahelyet, illetve minden olyan helyet, ahová gyakran járnak elkerülni.

A spanyol büntető eljárási kódex (Código Procesal Penal) módosítása után, a bíróság jogot kapott arra, hogy a kódexben felsorolt bűncselekmények nyomozása során indokolt határozatában megtilthatja a terheltnek, hogy egy meghatározott helyen, helységben tartózkodjon, illetve meghatározott személyt megközelítsen vagy vele érintkezzen. Ha a terhelt a határozatban rögzített kötelezést megszegi, akkor ellene előzetes letartóztatást, védelmi rendelkezést, vagy más személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést lehet alkalmazni.

e.) Finnország

Finnországban a családon belüli erőszak ellen vívott küzdelem eszközeként 1998-ban vezették be a távoltartás intézményét. A távoltartást, az a helyi bíróság rendelheti el legfeljebb 3 hónapos időtartamra, amelyik illetékességi területén a sértett lakik. A távoltartó rendelkezésben megtiltja a bíróság a bántalmazónak, hogy a védett személlyel találkozzon, azaz semmilyen módon nem veheti fel vele a kapcsolatot, illetve ezekre kísérletet sem tehet. Ezeken kívül tilalmazott a rendelettel védett személy megfigyelése, követése is.

A rendőrség vagy a bíróság azonnal végrehajtandó ideiglenes távoltartó határozatot is kiadhat, abban az esetben, ha az élet, testi épség, egészség, személyi szabadság ellen irányuló bűncselekményt vagy ezekkel való fenyegetést tapasztal.

A finn jogalkotók a távoltartás elrendelését nem kötik magánindítványhoz, azaz a hatóság feljelentés vagy a sértett kérelme nélkül is, ha a tudomására jut, hogy családon belüli erőszak történt hivatalból eljárva elrendelheti a távoltartást.

A távoltartó rendelkezést legfeljebb 3 hónap időtartamra rendelhetik el, azonban egy alkalommal 3 hónappal meghosszabbítható. A távoltartó határozatba foglalt tilalmak megszegése pénzbüntetéssel, súlyosabb esetben legfeljebb egy évig tartó szabadságvesztéssel büntethető.

Összefoglalásként elmondható, hogy a bemutatott problémát kezelni kívánó módszereket közel egy időben, az ezredfordulóhoz közelítve dolgozták ki az adott jogrendszerek. Közös jellemzőjük, hogy mindenhol elismerik a családon belüli erőszak

súlyosságát valamint azt, hogy nem tűr további halogatást az ellene irányuló lépések megtétele.

Deklarálták, hogy az agresszió ezen formáját nem lehet magánügyként kezelni, hanem a köz érdekeit szem előtt tartva, mindig az adott ügyre vonatkozó beavatkozás szükséges.

Láttuk, hogy mindenhol a jogalkotók próbálták a kezükbe venni a megoldás kulcsát, figyelembe véve a nemzetközi ajánlásokat, dokumentumokat és a civil szervezetek tanácsait. Az egyes megoldások között sok hasonlóság fedezhető fel és nyilván hatással vannak egymásra, hiszen közös az a cél, amiért küzdenek. A koncepció mindenhol azonos, de saját jogrendszerükhöz és társadalmi berendezkedésükhöz igazodik.

Végezetül az egyébként sok esetben példaként szolgáló svéd joggyakorlatból a nőkkel szembeni erőszak adójának törvényjavaslatát kell megemlítenünk. A javaslatot a Baloldal Pártja az Amnesty International jelentése alapján nyújtotta be, amely megállapította, hogy Svédországban is évente több tízezerre tehető a nőkkel szembeni abuzusok száma. A törvényjavaslat szerint a férfiaknak kollektív pénzügyi felelőssége áll fenn, a probléma társadalmi kezelésének költségei tekintetében. A svéd parlament azonban 2004. december 2. napján a javaslatot elutasította⁵², amely álláspontunk szerint megalapozott döntés volt, mert egy ilyen típusú objektív felelősség megállapítása a teljes férfitársadalomra nézve ellentétes lett volna a jogállamiság alapelveivel.

IV/8. A távoltartás hazai szabályozása

A szabályozás előkészítése, intézkedések

A feleségbántalmazás elleni fellépést a civil mozgalmak és az egyre nagyobb számban megjelenő, egyre riasztóbb statisztikák motiválták. Valamint a nemzetközi dokumentumok aláírásából következő kötelezettségek nyomására is lépnie kellett a jogalkotónak.

A Kormány 1977-ben vállalt jogalkotási kötelezettséget a családon belüli erőszak törvényi szintű szabályozására. A társadalom elvárása nemcsak arra irányult, hogy jogot alkossanak, hanem arra is, hogy a jogalkalmazásban, gondolván itt elsősorban a rendőrségi eljárásra, reformokat vezessenek be.

⁵² www.sweden.gov.se/sb/d/3926/a/47455, 2008.10.25.

Az országos rendőrfőkapitány 2003. március 27-én kiadott 13/2003. sz. intézkedése szakított az „amíg vér nem folyik, nem avatkozunk be” tétellel, és ígéretet tett az áldozatok biztonságának garantálása és a rendőrségi intézkedések hatékonyabbá tétele mellett. A fenti utasítást a 32/2007. sz. ORFK utasítás hatályon kívül helyezte azzal, hogy a rendőrfőkapitány ezen új intézkedése útmutatóul szolgál, hiszen tisztázza a családon belüli erőszak fogalmát és a családon belüli erőszaknak minősülő, büntetendő magatartásokat.

Ezen kívül beszél a családon belüli erőszakkal kapcsolatos közbiztonsági feladatokról, bűnügyi és bűnmegelőzési feladatokról, részletezi a rendőri intézkedés mikéntjét, ha családi bántalmazáshoz kell kiszállniuk a járőröknek.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 2003. április 14-én elfogadta a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003/IV.16 /OGY. határozatot. A határozatban az Országgyűlés felkérte a Kormányt, hogy a családon belüli erőszak megelőzésével és visszaszorításával szembeni intézkedéseket tegye meg, valamint konkrét jogalkotási tevékenységre hívta fel.

Az Országgyűlés 2003. október 20-án elfogadott egy határozatot a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról. A stratégia öt célt jelölt meg, köztük a családon belüli erőszak megelőzését. A családon belüli erőszak elleni hatékony fellépést a megelőzéstől, az áldozatvédelemtől, illetve az elkövetők maradéktalan megbüntetésétől várták, amit a jogszabályi háttér megreformálásával, a társadalmi szervezetek, az önkormányzatok, a média együttműködésével láttak megvalósíthatónak. A stratégiához fűzött remények hamar szertefoszlottak, ugyanis nem született belőle jogszabály.

A Kormány 2004. elején dolgozta ki a családon belüli erőszak miatt alkalmazható távoltartás intézményét szabályozó törvényjavaslatát, amelyet osztrák mintára alkottak meg. Az Országgyűlés az elé került törvényjavaslatról általános vitát tartott. A vita során a bevezetni kívánt jogintézményt számos bíráló érte, ezért a Kormány azt visszakérte átdolgozásra. A Kormány 2004. novemberében új javaslatot terjesztett elő, amely szintén tartalmazta a távoltartás bevezetését, de ezt sem szavazta meg az Országgyűlés.

2006-ban a büntetőeljárás reform részeként került bevezetésre jogrendszerünkbe a távollattás, mint kényszerintézkedés⁵³. A Büntetőeljárásról szóló törvény 138/A. § (1) bekezdésének meghatározása szerint a távollattás a bíróság által elrendelhető a terhelt szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozó kényszerintézkedés. A távollattást a bíróság tiztől hatvan napig terjedő időszakra rendelheti el, meghosszabbítására nincs lehetőség. A távollattás elrendelésére jogosultak körét is meghatározza a törvény 138/B. § (2) bekezdése, e szerint a távollattást az ügyész, a sértett (magánvádló, pótmagánvádló, cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes sértett törvényes képviselője), valamint a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú törvényes képviselője indítványozhatja, de a bíróság hivatalból is elrendelheti.

A távollattás elrendelésének feltételeit csoportosíthatjuk /ld. 1. számú táblázat/ különbséget teszünk általános és különös feltételek között. Általános vagy együttes feltételek azok, amelyeknek maradéktalanul fenn kell állniuk az elrendeléshez.

Ez alapján a távollattás együttes feltételeit képezi az, hogy az elkövetett bűncselekmény szabadságvesztéssel legyen büntetendő, valamint kétirányú megalapozott gyanúnak kell fennállnia. Különös vagy vagylagos feltételeken belül különbséget teszünk pozitív feltétel, azaz letartóztatási okok és negatív feltétel, vagyis távollattást kizáró okok között. Letartóztatási ok a bűnisméttés veszélye és a kollúzió veszélye. A kollúziót a Be. a távollattással kapcsolatban úgy értelmezi, hogy az elkövető lakókörnyezetben hagyása esetén megghiúsíthatná a bizonyítást az által, hogy megfélemlíti, befolyásolná a tanúkat.⁵⁴ A negatív feltételek bármelyikének fennállása esetén a távollattó határozat nem rendelhető el, vagyis, ha a terhelt előzetes letartóztatásának van helye, illetve, ha a büntetőeljárás csak magánindítványra indítható és a magánindítványra jogosult sértett nem tett feljelentést.

⁵³ Beiktatta:2006. évi LI. Törvény 59.§. Hatályos:2006. VII. 1-től.

⁵⁴ Herke Csongor: Büntető eljárásjog, Dialóg Campus Kiadó 2007. 122.o.

1.számú táblázat

A távoltartás elrendelésének feltételei⁵⁵

Általános /együttes/ feltételek	Különös pozitív feltételek	Különös negatív feltételek
Az adott cselekmény szabadságvesztéssel büntetendő	1. kollúzió veszélye	1. a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges
Kétirányú megalapozott gyanú fennállása	2. bűnisméltés veszélye	2. magánindítvány hiánya

A bíróság által elrendelt és hatályos távoltartó határozatban rögzített szabályok értelmében a terhelt köteles:

- a) a meghatározott lakást elhagyni, és onnan távol maradni,
- b) a meghatározott személytől, illetve e személy, lakó- és munkahelyétől, az általa látogatott nevelési, oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől távol maradni,
- c) tartózkodni a meghatározott személlyel való közvetett vagy közvetlen érintkezéstől a bíróság által meghatározott /10-60 nap/ időtartamig.

A távoltartás elrendelése előtt a bíróságnak az elrendelés feltételein kívül vizsgálnia kell:

- a távoltartáshoz fűzött célt valóban kielégíti-e a kényszerintézkedés elrendelése,
- a bűncselekmény jellegét: annak szándékos vagy gondatlan voltát, kísérleti szakban maradt vagy befejezett,
- az elkövetés körülményeit: a sértetti közrehatást, kiskorúak sérelmére vagy kiskorúak előtti elkövetést, egyszeri elkövetést vagy annak gyakoriságát,
- a terhelt eljárás előtt és után tanúsított magatartását,
- a terhelt és a sértett viszonyát: figyelembe kell venni a sértett életkörülményeit, életviszonyát, kell-e valakit eltartania, visszaélések megelőzése érdekében.

A fentiek vizsgálata után a távoltartást csak bíróság rendelheti el, amelynek indoka,

⁵⁵Herke: i.m.121.o.

hogya a kényszerintézkedés, részben a terhelt személyi szabadságát és mozgási szabadságát, részben a személyes tulajdonához, illetve annak teljes körű gyakorlásához való jogát korlátozza. Ezeket jogokat a Magyar Köztársaság Alkotmánya alapjogként rögzíti.

Az Alkotmány 55.§-a értelmében a korábban megjelölt alapjogokat csak jogerős bírósági határozat alapján lehet korlátozni.

A nyomozás során a távoltartás kérdéséről nyomozási bíró határoz ülés tartásával.

A bírósági szakban a bíróság hoz határozatot előkészítő ülésen, amely döntés meghozható az ügyész, a védő és a vádlott távollétében is.⁵⁶

Magyarországon 2009. október 1-jén lépett hatályba a 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról. A törvény hosszú évtizedek után jól használhatóan szabályozza a távoltartást, az Ausztriában már alkalmazott Duluth-modell alapjait hasznosítva. A törvény célja a hozzátartozók közötti erőszak visszaszorítása érdekében lépéseket tenni, biztonságot, segítséget nyújtani a családon belüli erőszak áldozatai részére.

Eljárás indítható:

a) a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység,

b) a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető mulasztás (a továbbiakban együtt: hozzátartozók közötti erőszak)⁵⁷ esetében. Jelzési kötelezettséggel rendelkeznek az egészségügyi, családsegítő, gyermekjóléti szolgáltatók, közoktatási intézmények, nevelési tanácsadók, bíróság, rendőrség, ügyészség stb. a teljesség igénye nélkül. A jelzés értelmében a családvédelmi koordinációért felelős szervnek kell eljárnia, komoly hiányossága azonban a szabályozásnak, hogy az eljárási rendet nem rögzítették jogi normában, így a Regionális Közigazgatási Hivatalok Szociális és Gyámhivatalai próbálnak legalább megynként azonos eljárási rendet és szakmai összhangot kialakítani.

⁵⁶ Czine Ágnes: Új kényszerintézkedés: a távoltartás In: Tanulmányok Dr.Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére 2006. 27.o.

⁵⁷ 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról

A jogszabály 5.§. (1) bekezdése bevezeti a magyar jogrendszerbe az ideiglenes megelőző távoltartást, valamint a megelőző távoltartást, amelyek átmenetileg korlátozzák a bántalmazó tartózkodási szabadságát, a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogát, szülői felügyeleti jogát, valamint gyermekével való kapcsolattartási jogát.⁵⁸

72 órára rendelhetik el a megelőző távoltartást, mely idő alatt a bántalmazó köteles magát távol tartani a lakóhelytől, a bántalmazottól, közvetve sem léphet kapcsolatba a sértettel. A rendőrség a helyszínen hozza meg a határozatot a távoltartás elrendeléséről és tájékoztatja a bántalmazót az éjszakai szállást nyújtó intézmények helyéről, címéről és az igénybevétel feltételeiről.

Jelentős probléma, hogy jelenleg Magyarországon nincsenek meg azok a feltételek, melyek a bántalmazók elhelyezését biztosítanák. Csak a nagyobb városokban vannak hajléktalan ellátó intézmények és aki nem rendelkezik a közvetlen közelében természetes támasszal, rokonokkal, barátokkal, akiknél elhelyezést nyerhet, hajléktalanná válhat egy időre. Ennek ellenére természetesen pozitív változás a törvény megszületése, több évtizedes hiányt pótol, de mint külföldről átvett új joganyagnak, meg kell találnia a helyét a hazai jogalkalmazás területén is.

IV/9. A zaklatás

A magánszférához való jog és az autonómia védelme megköveteli az alkotmány 8. § (1) bekezdésében írt szempontok érvényesülését, azaz azt, hogy az állam az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tartsa tiszteletben és védelmezze. Tekintettel arra, hogy a nőkkel szembeni erőszak igen gyakori megnyilvánulása formája a zaklatás, így az államnak védeni kell a magánszférához való jogot, amelyet az alkotmány konkrét, szubjektív alapjogként nem nevez meg, de a magánélet szabadságához való jog kétségkívül az egyén autonómiájának, védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered, amelynek tehát az általános személyiségi jog - az emberi méltósághoz való jog - szubszidiárius alapjoga.

⁵⁸ 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról

Fentiek alapján sui generis bűncselekményként az 2007. évi CLXII.törvény 2008. január 1.napjától beiktatta a zaklatás törvényi tényállását⁵⁹. Ez alapján bűncselekményt követ el az, aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, rendszeresen vagy tartósan mást háborgat, így különösen mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekszik. Amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg a cselekmény egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Mindezek alapján a zaklatás szubszidiárius bűncselekmény. Megállapítására akkor kerülhet sor, ha az adott magatartás folytán egyben súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg.

A jogalkotó a családon belüli erőszakkal szembeni fokozott állami fellépés megerősítésére külön minősített esetet is bevezetett, így ha a bántalmazó félelemkeltés céljából mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyegeti, vagy annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Aki pedig a zaklatást volt házastársa, volt bejegyzett élettársa, vagy volt élettársa, illetve nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el, alapesetben két évig terjedő szabadságvesztéssel, a Btk.176/a.§ (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény a személyes jellegre tekintettel magánindítványra üldözendő, azaz büntetőeljárás csak a jogosult feljelentése alapján indulhat.

A cselekmény Btk-beli szabályozása mellett, meg kell említeni, hogy a szakirodalom a zaklatást alapvetően három típusba sorolja:

Elsőként említhető a munkahelyi szexuális zaklatás, amelynek leküzdésére az EU Bizottságának 1991. november 27-én kiadott, 92/131 (EGK) számú, a nők és a férfiak személyiségi jogainak munkahelyi védelméről szóló ajánlása gyakorlati kódexet nyújt. A diszkriminációval és a (szexuális) zaklatással kapcsolatos legújabb rendelkezéseket

⁵⁹ Btk.176/A. §

pedig az Európai Parlament és a Tanács közös, 2002. szeptember 23-án hozott, a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének a munkavállalás, a szakképzés, az előmenetel és a munkakörülmények terén történő végrehajtásáról szóló 76/207/EGK tanácsi irányelv módosításáról szóló 2002/73/EK irányelve fogalmazza meg.

A második típus a személyes indítékú zaklatás, amelynek jellemzően férfi az elkövetője. A zaklatás oly módon valósul meg, hogy az elkövető folyamatosan vagy visszatérően zaklatja áldozatát telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen keresve fel őt lakásán, munkahelyén, vagy követi őt nyilvános helyekre azért, hogy megfélemlítse, háborgassa.

Végezetül a dolgozat témájához ugyan szorosan nem kapcsolódik, de megemlítendő az etnikai, faji alapú zaklatást, amelyet az Európai Tanács 2000. június 29-én elfogadott, 2000/43/EK számú, a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló irányelve említ.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének tekinti a zaklatást, mint az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű olyan magatartást, amelynek célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása.

A törvény azonban csak bizonyos jogviszonyban (így különösen a munkaviszonyban), illetve az állami szervek eljárása, intézkedése során kapcsolatba kerülő személyek közötti viszonyokra irányadó. A kifejezetten személyes indíttatású zavaró magatartásokkal szemben ez a törvény nem biztosít ágazati védelmet, a családjogi és a hozzátartozók közötti viszonyokat pedig kifejezetten kizárja a törvény hatálya alól⁶⁰.

A jogalkotó a zaklatás korábban említett Btk.-beli szabályozásával az EB. törvényben foglaltakhoz képest súlyosabb jogsértéseket rendeli büntetni.

IV/10. A nemi alapú erőszak mérése

A társadalomban megjelenő erőszak precíz mérése problematikus. Több okból is nehéz statisztikailag vizsgálni a nőekkel szembeni erőszakot. Egyrészt azért mert nagyfokú a látencia ezen a területen, másrészt mivel a probléma szociológiai, kriminológiai

⁶⁰ 2003. évi CXXV. törvény 6. §-a (1) bekezdésének a. és b. pont

jelenségként mutatkozik meg. Mégis a számok tükrében egy olyan reprezentatív eredményt látunk az alábbiakban, amely tovább gondolkodásra készítheti a kutatókat.

Köztudott tény, hogy a nők elleni erőszak minden társadalomban megjelenik, akár szexuális erőszak, akár más formában. A nők nemcsak a férfiaktól szenvednek el erőszakot, de a jogrendszer is sújtja őket, például az olyan emberölés miatti büntető eljárásokban, ahol azért került sor az emberölésre, mert a nők nem tudták már tovább elviselni az ismétlődő erőszakot és meggyilkolták az erőszakoskodó partnert.

Az Egyesült Államok Egészségügyi és Humán Szolgáltatások Minisztériumához tartozó Közegészségügyi Központ adatai szerint⁶¹ a családon belüli erőszak komoly és megelőzendő közegészségügyi probléma, amely több kb. 2.350.000 embert érint évente. Angliában a Brit Bűnügyi Szemle adatai alapján⁶² a lakosságból a nők 13%-a, míg a férfiak 9%-a érintett sértettként az abuzusok területén. A fizikai-, lelki terror és gazdasági erőszak esteinek száma fentiekből, nők esetében 4%, míg férfiaknál pedig 2 %. Nem számolva a szexuális bántalmazást, évente átlagosan 12.9 millió nővel szembeni, míg 2.5 millió férfival szembeni családon belüli erőszakos ügy van Nagy-Britanniában. A nők 0,3%-a szenved el erőszakos közöselést évente, ami 47.000 sértettet jelent. A zaklatásos ügyek száma nők esetében 8%, míg férfiaknál 6% ,ami 1.200.000, illetve 900.000 áldozatot jelent évente.

Az Európa Tanács vizsgálata szerint minden negyedik nő szenved el családon belüli erőszakot, így évente a nők 6-10%-a válik ilyen erőszak áldozatává⁶³.

Az ENSZ minden tagállamától kér adatokat a nők elleni erőszakról, de megállapítható, hogy ez a - különösen az otthon elkövetett - a legkevésbé bejelentett bűncselekmény fajta.

Már a 90-es évek közepétől az ENSZ jelentései beszámolnak arról, hogy a nemi alapú nők elleni erőszak áttör minden kulturális, vallási határt és minden országban komoly problémát okoz.

Általánosságban elmondható, hogy a nemi alapú erőszakot leginkább a férj vagy a férfi partner követi el. Az ENSZ jelentésből kiderül, hogy a vizsgált tíz országban a nők 17-38 %-a már elszenvedett fizikai bántalmazást a partnerétől. Afrikai, Latin-amerikai és

⁶¹ www.cdc.gov/omhd/Highlights/2002&3/HOct2003.htm#1. /2009.09.02./

⁶² Sylvia Walby and Jonathan Allen: Domestic Violence, Sexual Assault and Stalking. Findings from the British Crime Survey /www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/hors276.pdf/ 2009.09.02./

⁶³ Virág György: Családon belüli erőszak In. Gönczöl-Kerezsi-Korinek Lévai: Kriminológia- Szakkriminológia, 2006. 383-384 o.

ázsiái vizsgálatok alapján megállapítható, hogy itt még magasabb ez az arány, a szexuális erőszak mért adatai alapján megállapítható, hogy az esetek 60 %-ában az áldozatot ismeri az elkövető.

Az ENSZ jelentés beszámol arról, hogy a szexuális erőszak 40-60 %-át 15 vagy annál fiatalabb lányok ellen követik el.

Ahogy az ENSZ jelentésből is kiderül, a családon belüli erőszak univerzális probléma.

A jelentés szerint tekintet nélkül nemzetiségre, osztályra, fajra, színre, kulturális, vallási különbségekre, a nők elleni erőszak egyetemesen felbukkanó jelenség.

Az ENSZ által a Nők Elleni Erőszak Eltörléséért kiadott Deklarációban megjelenik, a nők elleni erőszak eliminációja, mint általános emberi jog.

Magyarországi kutatásainkat Baranya, Tolna és Somogy megyében végeztük.

Baranya megyében 2009.évben 856 családon belüli erőszakra vonatkozó bejelentés érkezett a rendőrséghez. Az utóbbi évek számadatait vizsgálva megállapítható, hogy a távoltartás Be.-ben történő megjelenését követő évben ugyan jelentős mértékben csökkent a bejelentések száma, de az azt követő években nemhogy visszaállt a számadat a korábbi szintre, hanem 2008-ban 45%-al meghaladta azt. Az elmúlt évben regisztrált számokat figyelembe véve pedig igaz, hogy 6%-os csökkenés figyelhető meg, de ez a szám is meghaladja a négy évvel ezelőtti adatokat.

2. számú táblázat

Családon belüli erőszakról tett bejelentések Baranya megyében városok szerint

Város neve	2006	2007	2008	2009
Pécs	389	407	475	301
Komló	102	82	75	104
Mohács	48	37	44	89
Siklós	155	137	99	92
Szigetvár	103	29	220	270
Összesen:	797	629	913	856

A tárgykörben elrendelt nyomozások számát illetően hasonló megállapításokra juthatunk. A 2003-2006 közötti adatokhoz viszonyítva 2007.év fordulópontot jelentett, mivel közel 50%-al esett vissza az elrendelt nyomozások száma. A számokból jól látható, a következő években ismét jelentősen nőtt a bűncselekmények száma.

2003.év	117
2004.év	99
2005.év	115
2006.év	121
2007.év	64
2008.év	123
2009.év	129

2003-tól napjainkig a megyében összesen hat sértett hunyt el emberölés következtében, mely cselekmények elkövetői közeli hozzátartozók voltak.

A jellemző bűncselekmények a kezdeti évben elsősorban garázdaság formájában valósultak meg (2003 – 46, 2004 – 11, 2005 – 14, 2006 – 17, 2007 – 11, 2008 - 5, 2009 - 5). Ma ezzel a bűncselekmény típusal már csak elvétve találkozik a nyomozó hatóság. A súlyos sérüléssel járó bűncselekmények, azaz a súlyos testi sértések éveken magas számban voltak jelen (2003 - 36, 2004 -35, 2005 - 45, 2006 - 39, 2007 – 12, 2008 – 16, 2009 - 9). Mára ez a szám jelentősen mérséklődött⁶⁴.

A könnyű testi sértések ügyében indított eljárások száma a hatóság erőfeszítéseinek ellenére sem csökkentek.

További jellemző főbb bűncselekmény típusok a rablás, a rongálás, az erőszakos közösülés, a személyes szabadság megsértése bűncselekmények, kényszerítés, melyek évente jellemzően néhány alkalommal fordultak elő. Közülük a személyes szabadság megsértése érdemel külön említést, hiszen ezen bűncselekmény ügyében évről évre csökkenés figyelhető meg.

A zaklatás mint önálló törvényi tényállás bevezetése óta 2008. évben 53, míg 2009. évben 98 esetben fordult elő. A bűncselekmény a családtag sérelmére általában közvetlen fenyegetés útján valósul meg. Ezek között egy mozzanatos, illetve rendszeres fenyegetéssel egyaránt találkozott a nyomozó hatóság. A fenyegetések tartalma legtöbb esetben élet ellenes cselekedetre utalt, melytől komolyan tartani kellett. Telefonon már ritkábban, az esetek 20-25 %-ban fenyegetőztek az elkövetők. A zaklatás követéssel, leskelődéssel évi néhány esetben valósult meg. SMS-ben csak elenyésző számban vállalták fel mondanivalójukat, tekintettel arra, hogy ilyenkor számíthatnak arra, hogy az bizonyítékként szolgálhat ellenük az eljárásban.

A szabálysértési tapasztalatok tekintetében is folyamatos változásról beszélhetünk. Korábban kizárólag a veszélyes fenyegetés szabálysértését alkalmazta a rendőrség a

⁶⁴ A számok a kísérleti szakban maradt jogsértéseket is tartalmazzák

hozzátartozó sérelmére elkövetett cselekménynél, ezzel szemben az utóbbi években már a garázdaság, a csendháborítás és a rendzavarás szabálysértése napi szinten alkalmazott gyakorlattá vált ez elkövetővel szemben.

A közbiztonsági tapasztalatok tekintetében fontos megjegyezni, hogy a rendőri intézkedés jellemző helyszíne továbbra is a magánlakás (kb. 95 %). Emellett megjelentek a lakóhely előtti járdaszakaszon, az utcán és a szórakozóhelyen, illetve azok közvetlen közelében történt családi veszekedések.

A megye területén kis számban jellemző a tárgykörhöz tartozó bűncselekmények bűnismétlődésinek száma. Ezek között két csoportot különböztethetünk meg. Az elsőben rövid időn belül általában kétszer kell rendőrt hívni, aztán viszonylag hosszabb időre, akár évekre is lecsendesednek a felek. A másik csoportra az állandó, folyamatos ismétlődés jellemző. Általában időszakonként 10-12 család van Pécs városában, akik a fokozott figyelem középpontjában állnak a rendőrség részéről.

A távoltartás 2006.július 1.napjával való bevezetéséhez nagy reményeket fűztek a hatóságok. Az intézmény joggyakorlatára vonatkozóan megállapítható, hogy általában a sértettek kezdeményezik a 90 %-át a távoltartásoknak, míg a fennmaradó 10 %-ot előzetes indítványt követően az ügyészség viszi tovább. A távoltartást a gyakorlatban a családi összekötő tiszt is kezdeményezi írásban a megadott alegységnél.

3.számú táblázat

Távoltartás statisztikája Baranya megyében

Év	Távoltartásra irányuló kezdeményezések száma	Elrendelt távoltartások száma
2007	14	6
2008	29	22
2009	9	9

A rendőrség általános érvényű tapasztalata az, hogy egyre jobban, olajozottabban működik a távoltartás intézménye. Tekintettel arra, hogy a Be.-ben rögzített távoltartás nem gyors reagálású, így a probléma azonnali megoldásaként nem alkalmazható, ezért az ideiglenes megelőző és megelőző távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. Törvény 2009. október 01-i hatályba lépésével a jogalkotó megpróbálta felgyorsítani az eljárás kezdőlépéseit. Korábban aggályok merültek fel azzal kapcsolatban, hogy az érintettek visszaélhetnek a jogszabály adta lehetőségekkel, de Baranya megyében alaptalan kezdeményezés a jogszabály hatályba lépése óta nem volt.

Tolna megyében 2009. évben összesen 391, a családon belüli erőszak fogalmkörébe tartozó eset jutott a rendőrség tudomására⁶⁵. Az esetek száma 12-vel csökkent a 2008. évben tudomásra jutott 403 esethez képest. Ez meglehetősen szokatlan jelenség, hiszen korábban évről évre emelkedett a hatóság tudomására jutott esetek száma. A 2009-es évben 42 alkalommal (azaz az esetek 10,74 %-ában) fordult elő, hogy a család a tárgyévben többször is kérte a rendőrség segítségét. Ezen visszaeső családok egy része már a korábbi évekből ismert. A „visszaeső családokhoz” történő rendőri kivonulások számának alakulását tekintve elmondható még, hogy az egy családtól érkező segítségkérések maximuma 5 eset / család volt.

4.számú táblázat

	CSBE-k száma	Visszaeső családok				
		összes:	2x	3x	4x	5x
Szekszárd	58	3	2	-	1	-
Dombóvár	56	4	3	-	-	1
Paks	8	-	-	-	-	-
Tamási	28	2	2	-	-	-
Bonyhád	52	6	5	1	-	-
Összesen:	202	15	12	1	1	1

Sértettek nemi hovatartozása vizsgálatában megállapítható, hogy 391 esetből mindössze 72 esetben, azaz 18,41%-ban volt a sértett férfi. Ők általában apa–fia, apa–nevelt fia, férfi testvérek, sógorok, feleség/élettárs korábbi és jelenlegi férje/élettársa közötti konfliktus során váltak sértetté. 39 alkalommal fordult elő, hogy nő volt az elkövető és férfi a sértett. Ez jelentős emelkedést mutat a tavalyi évhez képest, hiszen akkor - bár az összes eset száma magasabb volt - az ilyen jellegű esetek száma mindössze 22 volt. Ezen esetek egy részében azonban nem bántalmazásról, hanem volt házastársak, élettársak közötti – tartalmát tekintve elsősorban a gyermek-elhelyezéssel kapcsolatos – vitáról beszélhetünk, melyben a nő akadályozza azt, hogy a férfi láthassa a közös gyermeket, illetve a bántalmazások java részében úgy tekinthetjük bántalmazottnak a férfit, hogy valójában kölcsönös bántalmazás történt, tehát a férfi is

⁶⁵ Robotzsaru Neo rendszer 2009.évi adata

és a nő is egyszerre sértett és elkövető. Azokról az esetekről, melyekben kizárólag férfi a sértett és nő az elkövető, adott esetben bántalmazó, többnyire elmondható, hogy a férfi kezdeményezett, vagy a több éven át húzódó, alkoholista életmód következményeként kialakult konfliktus végződött bántalmazással. (5. sz. táblázat)

5.számú táblázat

nő által bántalmazott férfi		
	összes CSBE	férfi sértett
Dombóvár	56	3
Szekszárd	58	3
Tamási	28	3
Paks	8	-
Bonyhád	52	4
Összesen:	202	13

A korábbi évek adataival összevetve aktuális statisztikákat megfigyelhető, hogy a segítség egyre inkább csak akkor érkezik ezekbe a családokba, ha azt maga az áldozat kéri – a 391 esetből 311 esetben maga a sértett kért segítséget. 11 esetben az elkövető értesítette a rendőrséget, 46 esetben hozzátartozók (szülő vagy idősebb gyermek, sógor, sógornő, testvér, esetleg közeli barátok), 2 esetben a sértettet ellátó orvos. További 21 esetben pedig egyéb módon (a település polgármesterétől, szomszédától, ismerőstől, stb.) jutott a rendőrség tudomására a családon belüli erőszak.

A fenti adatsorunkból is látható, hogy a jelzőrendszer nem működik ideálisan, hiszen nem volt olyan eset, amikor a családgondozó akut esetben riasztotta a rendőri szervet. A társadalom szociális érzékenységének csökkenése is megnyilvánul a fenti adatokban, hiszen a korábbi években sokkal gyakrabban előfordult, hogy pl. szomszédok, egyéb ismerősök kértek segítséget. (6. sz. táblázat)

6. számú táblázat

Ki kért segítséget (családon belüli abuzusok esetek száma szerint)							
	Össz.	sértett	elkövető	hozzátartozó	családgondozó	ellátó orvos	egyéb*
Dombóvár	56	46	-	5	-	2	3
Szekszárd	58	47	2	6	-	-	3
Tamási	28	23	-	4	-	-	1
Paks	8	6	-	2	-	-	-
Bonyhád	52	38	2	5	-	-	7
Összesen	202	160	4	22	-	2	14

A rendőrség bűnügyi tapasztalatai alapján a családon belüli erőszak kezelésében a legjellemzőbb, hogy házastársi, élettársi kapcsolatban élő – általában gyermeket nevelő – párok között az italozás, pénzügyi nehézségek, féltékenység miatt kialakult szóváltás vagy tettelegességgig fajult bántalmazás rendezéséhez, a lakásba való bejutáshoz, a lakásba be nem jelentett élettárs eltávolításához, vagy a verés megelőzése céljából hívják ki őket.

A körülmények feltárását nagyban nehezíti, hogy a sértettek sok esetben félnek a bántalmazótól, úgy érzik, nem kaphatnak megfelelő segítséget, támogatást, védelmet a különféle hivataloktól, szervezetektől. Általános tapasztalat, hogy a női sértettek bántalmazásukat szégyenként élik meg, így – ha egyáltalán tesznek feljelentést – gyakran több év is eltelik az első bántalmazástól addig, míg feljelentésüket megteszik. A nyomozást, a tényállás tisztázását azonban nagymértékben hátráltatja, hogy a bántalmazottak nem rendelkeznek orvosi látlelettel, valamint nem egy konkrét eset kapcsán tesznek feljelentést, hanem hosszú ideje fennálló folyamatos bántalmazás miatt. Valós problémaként jelenik meg még az, hogy az abuzusos ügyekben eljáró rendőröknek nincs – a munkavégzéshez elengedhetetlenül szükséges iskolai végzettségen túl – speciális pszichológiai, konfliktuskezelői képzettsége, tapasztalata. További hátrány, hogy a járőrök átlagéletkora a megyében meglehetősen alacsony (25 év alatti), maximum 2 évet töltöttek eddigi beosztásukban, „saját” családban még nem éltek. Alacsony életkorukból kifolyólag nem rendelkeznek – mert nem is rendelkezhetnek – több évtizedes élet- és munkatapasztalattal, gyakorlattal. Mindezek mellett a közbiztonsági tapasztalatok azt mutatják, hogy a körülmények feltárását nagyban nehezíti, hogy a sértettek – ahogy ezt korábban is említettem -sok esetben

félnek a bántalmazótól, illetve családon belüli erőszakban érintettek gyakorta csak a pillanatnyi probléma orvoslására kérnek azonnali segítséget. Több esetben előfordult az is, hogy mire a rendőrök a hívást követően a helyszínre értek, a sértettek már nem kértek rendőri intézkedést, mert a bántalmazóval az eltelt néhány perc alatt „kibékültek”, illetve a sértettek azt állították, hogy azért jelentettek be bántalmazást, mert házastársukkal, élettársukkal korábban összevesztek és most így akarták megtorolni az őket ért sérelmeket.

Az indított eljárások – mely az összes eset kb. 10%-a – alapján megállapítható, hogy Tolna megye lakossága országos viszonylatban nem tartozik a legvesélyeztetettebbek közé. Figyelemre méltó azonban, hogy az elmúlt évekhez viszonyítva az összes tudomásra jutott eset számában folyamatos emelkedés tapasztalható, ami jelezheti az erőszak emelkedését, a látencia csökkenését, valamint az erőszakos cselekményre vonatkozó hatékonyabb rendőri reagálást is.

Somogy megyében 2006-2009 között a családon belüli erőszak fogalmkörébe tartozó esetek fokozatos emelkedése, míg 2010. évben pedig azok csökkenése figyelhető meg.

7.számú táblázat

Családon belüli erőszak alakulása Somogy megyében 2006-2010. között:

	2006	2007	2008	2009	2010	Összesen
Kaposvár	43	120	155	148	138	604
Barcs	35	29	20	65	99	248
Fonyód	10	38	42	40	52	182
Marcali	5	24	57	79	53	218
Nagyatád	42	71	116	130	78	437
Siófok	14	40	87	75	86	302
Összesen	149	322	477	537	506	1991

Az érintett családok 20%-ánál fordul elő, hogy az adott tárgyévben többször kéri a rendőrség segítségét.

8. számú táblázat

A sértettek nemi hovatartozásának alakulása Somogy megyében

	Összes családon belüli erőszak	Férfi sértett
Kaposvár	604	82
Barcs	248	24
Fonyód	182	28
Marcali	218	24
Nagyatád	437	50
Siófok	302	17
Összes	1991	225

Abuzus esetében a sértett, illetve hozzátartozója 95%-ban, egyéb szerv, hatóság (jegyző, gyámhatóság) pedig 5%-ban kéri a rendőri intézkedést.

A járőrök átlagéletkora a megyében 32,7 év, emiatt ebben a régióban sem rendelkeznek a feladat megoldásához szükséges élettapasztalattal, szakmai, intézkedési rutinnal. Gyakran a „nem a rendőrség dolga” hozzáállást lehet tapasztalni az intézkedéseken.

Az országos statisztikai adatokat vizsgálva⁶⁶ megállapítható, hogy 2010. évben a helyi bíróságok távoltartással kapcsolatos eljárásaiban kiegyensúlyozott, folyamatos növekedés figyelhető meg. Az adatokból érdemes megjegyezni, hogy viszonylag magas a távoltartó határozatot megszegők száma, amely azt mutatja, hogy a pénzbírság, illetve az előzetes letartóztatás fenyegetettsége sem tartja vissza az elkövetők egyötödét.

⁶⁶ Forrás: OIT Hivatala

9. számú táblázat

Az eljárás tárgya	2010.év	
	I.negyedév	I-III.negyedév
Érkezett ügyek száma		
Ideiglenes megelőző távoltartó határozat bírósági felülvizsgálata	109	324
Megelőző távoltartás	412	1424
Távoltartó határozat szabályainak megszegése	107	360
Befejezett ügyek száma		
Ideiglenes megelőző távoltartó határozat bírósági felülvizsgálata	102	321
Megelőző távoltartás	405	1414
Távoltartó határozat szabályainak megszegése	89	312

LIAN csoport

A Pécsi Rendőrkapitányság és Pécs MJV Önkormányzatának Esztergár Lajos Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat 2009. novemberében elindította a LIAN csoportot, mellyel bántalmazók részére próbálnak segítséget nyújtani. A csoport átmenetet képez az önsegítő és a terápiás csoport között, 5-15 fő közötti létszámmal működő zárt csoport, mely kéthetente, másfél óra időtartamban ül össze, összesen 10 alkalommal. A jelentkezők előszűrésen vesznek részt, mely során megállapítja a pszichológus szakember, hogy személyiségzavara, olyan súlyos deficitje van-e, amely nem teszi lehetővé a csoporttal való együttműködését, viselkedése megváltozását. Fontos, hogy a család, mint támogató közeg részt vegyen a munkában, fogadja el a jelentkező a csoport szabályait és azt tartsa is be, továbbá nem lehet tagja a csoportnak, aki erőszakos közöszlést, szemérem sértést követett el. A csoport a következő témákat dolgozza fel: családi szerepek, erőszakmentes kommunikáció, önismeret fontossága, bántalmazás felelőssége, belső kontroll kialakítása, önértékelés növelése. A csoportnak komoly szerepe lehet a probléma orvoslásában, mivel a családok döntő többségében a bántalmazóval ritkán szakítják

meg a kapcsolatot a függőségi viszonyok miatt, melyek felülkerekednek a racionális gondolkodáson.

A bántalmazottak, akik a statisztikai adatok értelmében 95%-ban nők, általában anyagi függőség miatt, vagy félelemből, hűségből, kötelességnek érzett gondoskodásból, sajnálatból, a gyerekek miatt, büntudatból, önértékelési zavarok miatt, szégyenérzet, zavarodottság, megalázottság, vagy egyszerűen bizakodás miatt marad a bántalmazóval egy családban. A felsorolt okok készítették arra az érintett szerveket, hogy együtt próbáljanak meg segíteni a bántalmazók helyes értékrendjének kialakításában.

A rendőrség, az önkormányzat, a gyámhivatal, a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat között létrejött megállapodás jó példa a Pécs városában működő szakmai összefogásra.

A pozitív kezdeményezés ellenére megállapítható, hogy nincs elég jelentkező a csoport elindításához, amely azt jelzi, hogy az elkövetők nem akarnak megváltozni.

IV/11. A férfitársadalom szerepe

A Fehér Szalag-mozgalom a világ legfontosabb, férfiak által kezdeményezett kampánya a nők elleni erőszak leküzdésére. 1989-ben egy férfi Kanadában lemészárolt tizennégy diáklányt. Az eset után határozta el néhány kanadai férfi, hogy mozgalmat indít. E mozgalom azóta világméretűvé szélesedett.

1991 óta fehér szalagot visel minden férfi, aki tudatosan szembeszáll a nők elleni erőszakkal. A fehér szalag jelkép: személyes elkötelezettségről ad tanúbizonyságot, arról, hogy a viselője soha nem fog nő ellen erőszakos cselekményt végrehajtani, hogy ő maga soha nem keres menetséget más férfi számára, aki nő ellen követett el erőszakot, és sohasem hallgat az ilyen cselekedetéről. A fehér szalag viselői egy békés, a nők és a férfiak közötti tényleges egyenjogúságon alapuló társadalom kialakulását tekintik céljuknak.

IV/12. Férfiakkal szembeni erőszak

Az olvasó számára furcsának tűnhet, de az erőszak bizonyos formái a férfiakat is sújthatják. Az elmúlt évtizedek kedvező folyamatainak eredményeként egyre több nő

kerül olyan helyzetbe, hogy többet keres, mint partnere. Több nyugat-európai országban vizsgálatot folytattak, amelynek során kiderült, hogy azok a nők, akik jobban keresnek, mint férjük sok esetben bántalmazzák partnerüket. Ezen jelenséget ugyanaz jellemzi, mint a feleségbántalmazás kezdeti szakaszát. A női partner állandóan kritizálja kigúnyolja a férfit, eltiltja barátaitól, sőt sok esetben megüti, megkarmolja, vagy megrúgja partnerét. A jelenség azonban látens marad tekintettel arra, hogy a férfiak szégyenlik azt, hogy velük ilyen megtörténhet. Bár az is igaz, hogy a férjterrorizálás nem vezet el a poszttraumatikus stressz szindrómához.

A jelenség háttérben maradását elősegítette továbbá, hogy a férfi meghatározásának, a társadalomban élő férfi-képnek ellentmond a törékeny, sérülékeny férfi modellje. A közvélemény szerint férfi csak akkor lehet egy nő áldozata, ha már öreg, gyenge fizikumú. Szinte követelményként jelenik meg a férfival szemben, hogy ne mutassa ki érzelmeit, azt csak a nők tehetik meg. Mindezek alapján kevésbé elvárható, hogy a bántalmazott férfi segítségért forduljon a hatóságokhoz, talán senki nem is hinne neki, vagy, gúny tárgyává válna.

Felmerülhet még a kérdés, hogy ha segítséget nem is kér az erőszak áldozatává vált férfi, miért nem védi meg magát? A magyarázat a férfiak neveltetésében keresendő, hiszen egész életükben azzal szembesülnek, hogy a törékeny nőt védelmezni kell, a férfi a támasz szerepét tölti be az életükben, menedéket jelent a különböző konfliktusokban. Egy férfi nem bántalmazhatja partnerét, még akkor sem, ha az imádata már kissé megkopott. Nem is hagyhatja el az őt bántalmazó nőt, mivel felelősséget érez iránta és a közös gyermek/gyermek iránt, így ez a védelmező szerep az, ami meggátolja a férfit a cselekvésben.

IV/13. Összegzés

A nemi alapú erőszak elleni küzdelemben a jog szerepe kulturálisan és történelmileg meghatározott. A jogi normák csak korlátozott szerepet tudnak vállalni a családon belüli abuzusok megszüntetésében, de mégis elengedhetetlen, hogy következetesen fellépjenek a hatóságok a rendelkezésre álló jogi eszközökkel, amelynek speciál- és generál preventív hatása révén kevesebb férfi választaná a nőkkel szembeni erőszakos viselkedésmintát. Fontos lépés lehet ezen az úton az is, ha a társadalmi normákat

alkotó és alkalmazó intézmények, a bántalmazókkal és bántalmazottakkal foglalkozó szakemberek, jogászok, pszichológusok nem igazolnák az elkövetők magatartását.

Fentiek alapján álláspontunk szerint az abuzus elkövetőjével szemben azonnali, gyors és hatékony állami- és társadalmi fellépés szükséges. A feminista elemzés kimutatta, hogy a bántalmazó férfiak többsége képes uralkodni önmagán és elkerülni az erőszakot amennyiben olyan személy „provokálja” őket, aki erősebb vagy az övékéénél nagyobb hatalommal rendelkezik.⁶⁷ Ezek szerint alapvetően olyan elkövetőkkel állunk szemben, akiket ha következetesen szembesítenek a jogalkalmazó szervek tettük következményeivel, a már jelenleg meglévő büntetőjogi szankciókkal, akkor annak hatása meg fog jelenni náluk, a bántalmazási indikációk között. Bár álláspontunk szerint a nőkkel szembeni, illetve a tágabb körben érvényesülő hozzátartozók közötti erőszakot magában foglaló bűncselekményeknél külön minősített esetként, az alapesetnél súlyosabb szankcióval kellene szabályozni a Btk.-ban azon cselekményt, amikor az elkövető jogellenes magatartását hozzátartozójával szemben követi el. Az így bevezetésre kerülő új minősített tényállásoknak nagyobb speciál- és generál preventív hatása lenne az elkövetői körre.

Arra a felvetésre, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalmát sui generis bűncselekménnyé kellene nyilvánítani, egyetértünk az Alkotmánybíróság álláspontjával⁶⁸ abban, hogy a büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben ultima ratio és hazánk jogrendszere - a fentebb javasolt módosításokkal – tartalmazza azokat a szankciókat, amelyek a diszkriminációs tilalmat megszegőkkel szemben alkalmazhatók. Az államnak azonban a meglévő szankciók következetes alkalmazása mellett kiemelten kell támogatnia azokat a pszichoterápiás programokat is, amelyek az egyénre összpontosítva abból indulnak ki, hogy a személyiség torzulásait, az erőszakos viselkedésmódot felerősíthetik a gyermekkorban tanult erőszakos viselkedésminták. Fentiek miatt javasoljuk, hogy a nőkkel szembeni (valamint a hozzátartozók közötti)erőszak megállapítása esetén az elkövetőt kötelező kényszergyógykezelésnek vessék alá, amelynek során pszichoterápiás tréningen kellene résztvennie. Ezen kényszergyógykezelés pedig akkor is kiszabható legyen, amennyiben az elkövető az elméműködésének kóros állapota miatt nem büntethető.

⁶⁷ Szil Péter: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? Habeas Corpus Munkacsoport, 2005. 47 p.

⁶⁸ 41/2007 (VI.20.) AB. határozat

Mindezek alapján a bántalmazókkal szembeni állami fellépésben és egyéb terápiás eljárásokban következetesen meg kell jelennie annak, hogy az abuzus súlyosan jogellenes, az emberi jogokat sértő cselekmény.

Nyilvánvaló, hogy a „nőkkel szembeni erőszak” kifejezés nagyon összetett problémahalmazt takar. A problémakör komplexitására tekintettel a családon belüli abuzusok megoldása nem kizárólag a rendőrség feladata. A rendőrség mindössze annyit tehet, hogy bizonyos, erőszakos krízishelyzetekben határozott támogatást nyújt a segítségkérőknek. Figyelembe véve, hogy az abuzusos esetek mögött jellemzően hosszú, éveken át elhúzódó konfliktusok bújnak meg, illetve hogy a konfliktusok kiváltó okai nagyon sokrétűek, hatékony kezelésük mindenképpen több szervezet együttműködését igényli, illetve elengedhetetlenül szükséges a probléma kezelésében érintett társszervek nagyobb mértékű szerepvállalása.

Fontos, hogy a jelenség felismerésében és következményeinek orvoslásában az állami szervek világos egyértelmű hatáskörrel rendelkezzenek, ne legyenek átfedések az intézmények kompetenciájában és ezen szervek, személyek munkájukat tudatosan összehangoltan végezzék. Ezért a különböző szakterületeken dolgozó rendőrök, ügyészek, bírák, pszichológusok, állami tisztségviselők és a civil szervezetek képviselőinek szakszerű együttműködése elengedhetetlen az abuzusokkal szembeni hatékony fellépéshez. Magyarországnak napjainkban már rendelkezésére állnak azok a jogszabályok és egyéb nem jogi eszközök, amelyekkel megfékezhető lenne a nőkkel szembeni erőszak. Ugyan jogállami körülmények között az államnak tiszteletben kell tartania az egyén magánélethez való jogát, de csak addig a pontig, amíg a bántalmazó nem él ezzel vissza. Kiemelkedő szerepe van annak, hogy az állam nyíltan deklarálta a távoltartásról szóló törvényben a bántalmazók felé, hogy felfüggeszti a privát szféra beavatkozás-mentes világát akkor, ha csak így szavatolható a bántalmazottak biztonsága.

V. A prostitúció

V./1. Történeti bevezető

A feminista jogtudomány határozottan állítja, hogy a prostitúció a férfiak által a nők sérelmére elkövetett nemi erőszak egyik formája. Véleményük szerint a nők és gyermekek használatára irányuló igény nélkül a prostitúciós ipar nem lenne képes virágozni, és a nőkereskedelem sem folytatódhatna. A történelem folyamán azonban az embereket mindig is foglalkoztatta a szexualitás és szinte mindig, mindenütt akadtak, akik hivatásszerűen foglalkoztak vele. Mindezek alapján egy olyan több évezredes intézményt vizsgálunk, amellyel szemben a társadalom sohasem volt elfogulatlan, vagy közömbös. A történelem folyamán a jelenség végigvonul vallásos, túrt, vagy éppen legális prostitúció alakjában.

a.) Prostitúció az ókorban

Az ókor kezdeti időszakában a prostitúció általában vallás keretében jelenik meg, így például sumér birodalomban templomi kolostorokban éltek azok a papnők, akik prostitúciót gyakoroltak. Tevékenységüket nem tekintették erkölcstelennek, személyüket megbecsülés és tisztelet övezte.

Indiában a templomi ledéreket Isten szolgálóinak tartották. Egy-egy kolostornak több száz kurtizánja volt, akik az előírások szerint csak az istenek földi helytartóival, a királlyal és a bráhmín papokkal közösülhettek volna, ők azonban ennél szorgalmasabbak voltak és néha beérték egyszerű földi halandókkal is.

Az egyiptomi hölgyek is jó tanítványnak bizonyultak, mert igen hamar művi tökélyre fejlesztették a megvásárolható szerelmet, amelyet Ozírisz és Ízisz nevében folytattak a templomokban. Tevékenységük bevétele pedig a templomok hasznát növelte.

A prostitúció európai bölcsőjének számító Görögországban külföldi, művelt hetérák dolgoztak, akik megbecsült tagjai voltak a közösségnek, sőt versengtek értük a jómódú ifjak. I.e. 600-ban a vallásos prostitúciót felváltotta annak legális változata. Ekkor

Szolón⁶⁹ az emberiség történetében először szabályozta a nyilvános kéjűzést. Athénben felállításra került az első állami dikterion-porneion, valamint más városokban is létrejöttek a bordélyházak, de egyes kocsmák is nyújtottak ilyen jellegű szolgáltatásokat.

Végezetül a Római Birodalomban is megtalálható az intézmény. Fogadóknak, cirkuszban, fürdőkben folytatott prostitúció államilag elismert, adóköteles tevékenység volt.

b.) A középkori prostitúció

A korai középkorban a germán és frank népeknél is elterjedt a nyilvánosház rendszer. A kereszténység európai megerősödésével azonban az egyház parázna, erkölcstelen tevékenységnek minősítette a prostitúciót és nem ismerte el létjogosultságát, ezért az egyházi és világi fejedelmek a szakma kiirtását tűzték ki célul, természetesen sikertelenül. A középkor utolsó szakaszában az a szemlélet alakult ki a prostitúcióról, hogy az egyfajta szükséges rossz, ezért akadt olyan náción, ahol engedélyezték és olyan is, ahol a legmerevebben tiltották /pl. Spanyolország/. Találkozhatunk korlátozott mértékű engedéllyel is Hollandiában, ahol megtűrték a tevékenység gyakorlását.

Az Európán kívüli területről a japán gésákat kell kiemelnünk, akik professzionális vendéglátók. A gésák először a 11. században jelentek meg Japánban.

A hivatás legkorábbi művelői ugyan férfiak voltak, de a 17. századtól kezdve nők töltötték be ezt a szerepet. A 17. századi Japánban a szexuális szolgáltatást nyújtó hölgyek lehettek „játsszótársak” vagyis prostituáltak, vagy a luxusnak számító leggyönyörűbb „udvarhölgyek”. Státuszukat mutatja, hogy ezek a nők elől-kötös kimonót viseltek a prostituáltakkal ellentétben, mivel a japán hagyomány szerint az ilyen kimonó volt a feleség jele, és ezek a nők a megfáradt férfinak rangban és kötelességben feleségei voltak egy éjszakára.

c.) Prostitúció a polgári társadalmak időszakában

A XVII-XVIII. században ismételen előtérbe került a prostitúció tárgyköre és a jogalkotóknak nemcsak, mint komoly morális kérdést, de úgyis mint súlyos

⁶⁹ Kr. e. 638 – Kr. e. 558., ókori athéni politikus, hadvezér, költő

közegészségügyi problémát kellett szabályoznia az intézményt. A polgári jogalkotás felismerte, hogy a prostitúció szükséges rossz, de nélkülözhetetlen intézmény és a korlátozások ellenére is folyamatosan növekszik, ezért azt tűzte ki célul, hogy olyan társadalmi keretek közé szorítsa a jelenséget, amely csökkenti a káros hatását a polgári értékrendben és egyúttal közegészségügyi következményei is kezelhetők maradnak. Általánosságban megállapítható, hogy az európai államok jogi normái nem tiltották a prostitúciót. Ez a viszonylag konszolidált és szabályozott helyzet a XIX. és XX. század fordulóján élte virágkorát. A XX. század második felétől kezdve napjainkig megállapítható, hogy részben politikai kérdésnek is tekinti a regnáló kormányzat egy-egy államban a prostitúció kérdését, ezért vannak olyan országok, ahol teljes mértékben betiltották, mások eltúrik, megint mások szabályozzák eltérő formában.

d.) A magyar prostitúció története

A magyar prostitúció története a városiasodással kezdődött és olyan sikeressé vált, hogy még exportra is futotta. Prostitúáltjaink, a hungarák ellepték az egész kontinentst. A XIX. században létrehozták a fővárosi bordélyházakat. 1867-ben megjelent a „Bordélyházak és kéjhölgyek” iránti szabályrendelet, amely előírta, hogy iskolák és templomok közelében nem lehet örömtanya (vagy, ahogy akkoriban nevezték: tolerált ház).

A II. világháború után az államszocialista eszmerendszer mindenféle kizsákmányolást, így a szexuális célzatút is tiltotta. 1949-ben bezárták a bordélyházakat és 1955-ben Magyarország is ratifikálta az ENSZ 1950. évi New York-i egyezményét⁷⁰, ezzel felszámolták a korábbi megengedő regisztrációs szabályozást. Ezzel a lépéssel a prostitúció - legalábbis statisztikailag- megszűnt, ténylegesen azonban nem tűnt el. Az 1970-1980-as években hazánk egyre lazább, átalakuló társadalma már szemet hunyt az utcai prostitúció felett és a rendszerváltással országunk több szempontból is nyitottá vált. A prostitúció, valamint az ahhoz kapcsolódó élösdi cselekmények széles skálája az 1990-es években vált a hazai és a nemzetközi szervezett bűnözés részévé. Nem lebecsülendő azonban a prostitúciónak a szervezett bűnözés körén kívül eső hányada

⁷⁰ Az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában, New Yorkban, 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény (Kihirdetette az 1955. évi 34. törvényerejű rendelet)

sem. Nem ritkán a prostitúció a megélhetés kényszerű útjává válik a hátrányos helyzetű polgárok, családok életében.

A jelenség napjainkra az erre szakosodott bűnöző alvilág rentábilis üzletágává terebélyesedett.

V/2. A prostitúció jelensége

V/2/1. Mi a prostitúció?

A kérdésre a választ az 1999. évi LXXV. Törvény 4.§ e.) bekezdése adja meg, amely szerint a prostitúció, olyan szexuális szolgáltatás, amelyet a prostituált⁷¹ anyagi ellenszolgáltatásért nyújt, függetlenül az ellenszolgáltatás nyújtásának időpontjától, illetve attól, hogy az ellenszolgáltatás a szexuális szolgáltatás igénybe vevőjétől vagy - a szolgáltatásra tekintettel - más személytől származik.

Az ügyfelek változó, sőt, bizonyos határok között válogatás nélkül kiszolgálható volta a prostitúció egyik legfontosabb vonása. A prostituált a maga működési körén belül, előre meghatározott ár fejében mindenkit kiszolgál, persze a prostitúciós hierarchiában elfoglalt helyétől függően más és más igényeket azért támaszthat az ügyféllel szemben.

Az intézmény másik két szereplője a prostitútor és a kliens. A prostitútor, aki üzletszerű kéjelgésre kényszeríti a prostituáltat és aki részesedést követel a nő teste által megtermelt pénzből. A kliens szintén fontos szereplője az intézménynek, mivel ő teremti meg a fizetőképes keresletet. Ebből kifolyólag az ő igényei határozzák meg a prostitúció célját, módszereit, valamint a jelenség kiterjedését. A kliensekről azonban keveset lehet tudni, mivel kilétük sok esetben homályban marad. Az anonimitásuk biztosítása ugyanis a prostitúció által nyújtott szolgáltatásokhoz tartozik⁷².

A jelenség kínálati oldalán állnak a prostituáltak, akik zömmel nők, bár manapság egyre növekszik a férfiak és a gyermekek száma.

V/3. A prostitúció szabályozási modelljei

⁷¹ A prostituált szó a latin „prostere” igéből származik, jelentése: kiáll, árul, árulja magát.

⁷² Betlen Anna: Törvény és prostitúció, Vitairat /www.c3.hu/~szf/Szofi98/Sz98-02/Sz98-02-Area-3.htm, 2010. március 27./

A prostitúció jogi szabályozását illetően hagyományosan három koncepció alakult ki, ezek: a prohibicionista, a reglementációs és az abolicionista. Később neoreglementációs és neoabolicionista irányzatok is megjelentek.

V/3/1. A reglementációs modell

A reglementációs megközelítés a napóleoni időszaktól figyelhető meg. Célja az volt, hogy megvédje a császárság különböző gyarmatainak tartózkodó katonáit, a hadsereget a nemi betegségek elterjedésétől. A rendszer ideológiáját Parent-Duchatelet francia orvos dolgozta ki. Követőivel három fő megállapításra jutott:

1. a prostitúció olyan szükséges rossz, amelyet tanulmányozás és ellenőrzés alatt kell tartani annak érdekében, hogy megvédjék a társadalom egészséges részét;
2. a prostitúció a nemi betegségek fő oka;
3. a prostituáltak olyan antiszociális szubkultúrát képeznek, amely morális, társadalmi, egészségügyi kockázatokat rejt magában.⁷³

Tehát a prostitúciót egyszerre tekintették társadalmilag szükségesnek és egyben veszélyes jelenségnek, amit ellenőrzés alatt kell tartani, és szabályozni kell.

Egyrészt olyan zárt helyek, azaz nyilvánosházak létrehozását tartották szükségesnek, amelyek e tevékenységet „kulisszák” mögé kényszerítik, elrejtve a gyermekek és tisztességes nők elől. Másrészt úgy vélik, hogy a nyilvánosházak állandó, hatósági felügyeletére van szükség, ezért minden, ott tevékenykedő nőt regisztrálnak, és engedéllyel látnak el, emellett mindannyian orvosi felügyelet és rendszeres orvosi ellenőrzés alá kerülnek.

A bordélyházakat általában nem prostituáltak, hanem üzletasszonyok vezették, és a tulajdonosokat az állam megadóztatta.

A nyilvánosház aktív tagjai és a kliensek vonatkozásában megszorító előírások vannak. Pl. fiatalok, vagy beteg nem kaphat engedélyt a munkavégzéshez; valamint fiatalok, ittas vagy felfegyverzett személyek nem léphetnek be a „bordélyba”.

A rendszer kidolgozásának részletei természetesen különbözőek, de közös bennük a tolerancia és a felügyelet kettőssége.

⁷³ Fehér Lenke: A prostitúció szabályozásának európai modelljei, Állam- és jogtudomány 2006. 4.sz. 529.o.

A reglementációs rendszer azon alapszik, hogy a prostitúcióra vonatkozó teljes tiltás reménytelen és eredménytelen, ezért megpróbálja azt korlátok közé szorítani. Hátránya azonban, hogy ezzel a korlátozó jellegű szabályozással azt a benyomást kelti, hogy egy társadalmilag elfogadott jelenségről van szó, és ezzel a prostitúció háttérében álló harmadik személyek, a futtatók is legális szférába kerülnek.

A rendszer hátránya továbbá, hogy sokan a stigmatizáció, a szégyen elkerülése érdekében mégis inkább az illegális prostitúciót választják.

Ez a rendszer ebben a formájában már nagyon kevés országban létezik, mára a neo-reglementációs rendszer került előtérbe, amely tiltja a bordélyházak létesítését és működését, viszont engedélyezi a hivatalosan regisztrált prostitúciót.

V/3/2. Az abolicionista modell

A prostitúcióra vonatkozóan az abolicionista rendszer a reglementációs modell ellenzőjeként jött létre svájci és angol protestáns körökben.

A mozgalom előzménye volt egy 1866-ban a reglementációs rendszeren alapuló, a fertőző betegségekre vonatkozó törvény Nagy-Britanniában, amely kiváltotta többek tiltakozását. Josephine Butler, aki az abolicionista modell teoretikusának tekinthető, 1870. január 1-én tiltakozást tett közzé az Országos Nőegyesület Lapjában, melyben az említett törvény elleni fellépést kezdeményezte.

„Szerinte e törvény kétszeresen is veszélyes, mert egyrészt rabszolgává teszi a nőt, másrészt bátorítja a férfiak szabadosságát. Ennek következtében az a moralitást és a szabadságot egyaránt sérti, így interpretációja szerint, a legfontosabb alkotmányos alapelvek jegyében küzd tehát e rendszer ellen.”⁷⁴

Az abolicionista rendszer lényege, hogy a prostituált helyzetét a nyilvánosházakban a rabszolgáéhoz hasonlítja, valamint a prostitúcióval kereskedést emberkereskedelemnek tartja. Azonban magát a prostitúciót nem szünteti meg a rendszer, csak a hatósági kontroll ellen lép fel. Ellenzi nyilvánosházak kijelölését, a prostituáltak regisztrálását, és kötelező orvosi ellenőrzésüket.

Az abolicionista szellemiség fontos eleme, hogy a prostituáltakat áldozatnak tekinti és fellép a prostituált áruba bocsátása, harmadik személy által történő kizsákmányolása

⁷⁴ Fehér Lenke: i.m. 531-532.o.

ellen. E nézet szerint a prostituáltakat kihasználókat kell büntetni, valamint a köznyugalmat zavaró prostitúciót kell tiltani.

A modell későbbi változata, a neoabolicionista rendszer szerint is a prostitúció nem elfogadható életstílus, azonban a korábbihoz képest a változás az elutasítás okában mutatkozik meg, mely már nem morális alapon történik, ugyanis az egészséges életmód miatt nincs szükség prostitúcióra.

V/3/3. A prohibicionista modell

Az abolicionista rendszerhez hasonló, mert ellenzi a nyilvánosházak működtetését, a prostituáltak regisztrálását, és kizsákmányolásukat. Tiltja és bünteti azonban a prostitúciót magát is.

Hátránya, hogy a prostituált a büntetőjogi szankcióval fenyegetettség miatt illegálisba kényszerül, s ez által még védtelenebbé, és kiszolgáltatottabbá válik. A prostitúcióból hasznot húzóknak könnyebben tudják kihasználni, és erőszakot elkövetni vele szemben, hiszen a hatóságokhoz segítségért nem fordulhat, mert akkor őt is megbüntetik.

Bár a három rendszer sok kérdésben eltér egymástól, közös vonás bennük a gyermek,- és fiatalkorú prostitúció abszolút tiltása, valamint a prostitúciót kihasználó cselekmények, a prostitúcióra kényszerítés, és kerítés büntetése.

Két alapvető felismerés húzódik meg a prostitúció kezelésére hivatott modellek fejlődésében. Az egyik, hogy az egyénnek személyes szabadságában áll, szabad választása alapján magát prostituálni, azaz teste felett szabadon, saját döntése alapján rendelkezni. A másik szerint, a prostitúcióra kényszerítés elleni védelemhez mindenkinek joga van, akár személyek, akár a körülmények diktálják a kényszert. A szabad döntés alapján a felnőtt prostitúció (amely akceptálható) és a prostitúcióra kényszerítés (amely ellen fel kell lépni) az állam részéről két teljesen eltérő politikát feltételez.⁷⁵

⁷⁵ Fehér Lenke: A prostitúció valósága és a szabályozási modellek, Belügyi Szemle 1997. 4. sz. 17.o.

V/4. A prostitúció, mint férfierőszak a feminista jogtudományban

A feminista jogtudomány álláspontja szerint⁷⁶ az agresszió elválaszthatatlan eleme a prostitúciónak, mivel az intézmény résztvevői /strici és kliens/ erőszakot követnek el a prostituálttal szemben, ugyanis a prostituáltak nagy része bántalmazás hatására végzi tevékenységét, valamint nemi erőszakként értelmezhetünk minden olyan közeledést, amely nincs tekintettel a másik személy vágyaira.

A feministák álláspontja szerint a nemek közötti egyenlőtlenség mozgatórugója a szexualitás. Tulajdonképpen így a prostituált nem munkaerejét, hanem a rajta elkövetett erőszakot bocsátja áruba, ezért a prostitúció a nemi erőszak intézményrendszerébe tartozik.

A prostitúcióba kényszerítés módszerei és taktikái változóak, de a szándék a családon belüli erőszak férfi elkövetőinek szándékához hasonló, mivel mindkét esetben az áldozatok totális ellenőrzése és engedelmességre kényszerítése a cél.

Az angol szakirodalom nők prostitúcióba csalásának négy fázisát határozza meg⁷⁷:

Az első a törbe csalás szakasza, mikor a prostitútor célja, hogy lenyűgözze a fiatal nőt. Ekkor megpróbálja elnyerni a bizalmát, elhiteti vele, hogy a férfi az egyetlen, aki igazán megérti őt. Célja, hogy szerelmes legyen az áldozat a férfiba.

A második szakasz, a függőség kialakítása, Ilyenkor a prostitútor megpróbálja birtokolni és meggyőzni a nőt, hogy utasítsa vissza a hozzá közel állókat, amellyel célja, hogy elszigetelje az áldozatot rokonaitól, barátaitól.

A harmadik szakaszban a prostitútor megpróbálja kialakítani a teljes kontrollt a nő felett. Így például Ő dönteni el, hova menjen, kikkel találkozzon, mit vegyen fel a nő. Ennek eléréséhez lelki terrort és ha szükséges fizikai erőszakot alkalmaz. Többek között rákényszeríti jelentéktelen szabályok betartására, következetlen és megbízhatatlan módon viselkedik.

⁷⁶ Szerk. Jessica Spector: *Prostitution and Pornography*, Stanford University Press, 2006.164.o.

⁷⁷ Monica O'Connor, Grainne Healy: *The Linkis Between Prostitution and Sex Trafficking: A Briefing Handbook 2006.* /<http://blog.lib.umn.edu/globerem/main/Handbook%20excerpt.pdf>, 2011.11.11./

Végül a negyedik szakaszban kialakul a teljes dominancia. A prostitútor szolgálatkész áldozatot teremt, aki már készségesen alkalmazkodik a férfi kívánságaihoz. Ráveszi, hogy a nőt bezárhassa a lakásba. Meggyőzi, hogy a férfi alapvető szükséglete, hogy a nő pénzt keressen, és ennek a legjobb és legkönnyebb módja az, ha a nő prostituált lesz.

Fentiek alapján megállapítható, hogy a nőkkel szembeni erőszak fejezetében már leírt egyes abuzustípusok / szóbeli terror, fizikai erőszak, nemi erőszak/ a prostitúcióban szintén megjelennek.

V/5. Legalizálni, vagy sem /álláspontok a prostitúció szabályozására vonatkozóan/

A következőkben a prostitúcióhoz kapcsolódó legnagyobb hatású kérdéskörrel foglalkozom: a legalizáció problémakörével. A kérdés külföldön és Magyarországon is jelentős mértékben megosztja a közvéleményt.

a.) A legalizáció, dekriminalizáció

Az irányzat híveinek az az álláspontja, hogy az államnak biztosítani kell, hogy a prostitúció szabályozott formában, de legálisan gyakorolható legyen. A konkrét jogi normáknak pedig biztosítaniuk kell a prostituált emberi jogait, szabadságát és méltóságát.

A prostitúció, mint választási lehetőség

A prostitúció legalizálása mellett az egyik leggyakrabban hangoztatott érv, hogy a nők elegendő információval rendelkeznek a tevékenység jellemzőiről és alapos megfontolás után választják a prostitúciót. A döntési szabadságra és a személyes integritásra hivatkozva szorgalmazzák, hogy a prostitúciót választók szabadon gyakorolhassák választott „munkájukat” és szabadon élhessenek életük és testük feletti önrendelkezési jogukkal. Ha azonban figyelembe vesszük azt, hogy milyen „választási lehetőségeik” vannak valójában ezeknek a nőknek, akkor láthatjuk, hogy az elnyomás számos formája; a szegénység, a hajléktalanság, a drogfüggőség, a nemi egyenlőtlenség, a nemi és faji diszkrimináció, valamint a stricik szexuális, fizikai és lelki bántalmazása alkotják azokat a körülményeket, amelyek között a futtatók és az emberkekereskedők nőket vonnak be a prostitúcióba.

A világ legkülönbözőbb országaiban e témában végzett kutatások tanúsága szerint a prostituált nők és lányok többsége gyermekkorában szexuális erőszak áldozata volt. San Francisco városában 130 prostituált körében készült felmérés alapján a kutatók megállapították, hogy a megkérdezettek 57 százaléka volt gyermekkorában szexuális abuzus, 49 százaléka pedig fizikai bántalmazás áldozata. A Council of Prostitution Alternatives (Prostitúció Alternatívái Tanács) az oregoni Portland-ben készített, „Túlélő Tanú” kutatása hasonló megállapításokat tett: a megkérdezett nők 85 százaléka kislánként incesztus áldozatává vált, 90 százalékukat pedig fizikailag bántalmazták⁷⁸.

Érvként hangzik még el a legalizáció kapcsán, hogy a prostitúció választási lehetőség és egyben megoldás lehet azoknak a szegény nőknek, akik iskolázatlanságuk miatt nem tudnak elhelyezkedni a munkaerőpiacon. Fentiekkel szemben azonban megállapítható, hogy a prostitúcióra kényszerült nők a társadalom peremén rekedt olyan emberek, akiknek munkavállalásuk, lakhatásuk és egyéb életfeltételeik nem biztosítottak, így nincs valós választási lehetőségük.

A prostitúció, mint munka

A legalizáció híveinek második érve, hogy a prostitúciót önálló szakmaként ismerje el az állam, amelyre így vonatkozna az adott ország munkajogi szabályozása is. Ezen megoldással a prostituált gazdasági érvényesülésének törvényes formája is garantált lehet. Azt állítják, hogy a prostitúció nem különbözik a többi, hagyományosan rosszul fizetett női munkától, sőt még rugalmasabb, jövedelmezőbb és időtakarékosabb is az ipari vagy a szolgáltató szektor más kereső tevékenységeinél⁷⁹. Ezzel szemben felmérések⁸⁰ mutatják, hogy a nők 90 százaléka felhagyna a prostitúcióval, ha tehetné.

⁷⁸ Susan Kay Hunter: Prostitution is Cruelty and Abuse to Women and Children , Michigan Journal of Gender and Law, Volume 1, 1993

⁷⁹ ILO Sajtóközlemény, 1998. augusztus 19. (ILO/90/31), <http://www.prostitutio.hu/stockholm.2002.hu.pdf>, 2010.03.30.

⁸⁰ Melissa Farley, Isin Baral, Merab Kiremire & Ufuk Sezgin: „Prostitution in Five Countries: Violence and Post Traumatic Stress Disorder”: ,1998. 8 F & P 405-426 o.

b.) Legalizáció-contra

A napjainkban érvényesülő nemek közötti egyenlőtlenség, a szegénység, a migráció és a nők gazdasági stabilitásának összeomlása világszerte olyan tényezők, amelyek jelentősen elősegítik a nők prostitúció felé terelésének feltételeit.

A feminista jogtudomány álláspontja szerint⁸¹ egyrészt a prostitúciót nem szabad legalizálni, mivel nem más, mint pénzért vett erőszak, a nők kizsákmányolásának sajátos formája. Szerintük az önrendelkezési jogra való hivatkozása a legalizáció híveinek merő illúzió. Álláspontjuk szerint a bordélyházak és türelmi zónák sem jelentenek megoldást a problémára, mivel ezek nem, hogy segítenék a prostituáltakat a pálya elhagyásában, hanem pont, hogy konzerválja őket a prostitúció állapotában.

Másrészről álláspontjuk szerint az állam a kliensek érdekében megkönnyíti és elősegíti a folyamatos kínálat biztosítását, ezáltal, mint strici viselkedik, azt a látszatot keltve, hogy csupán az áldozatok jogait, egészségét és biztonságát védi. A tevékenységből származó adóbevételekkel pedig, az állam hasznot húz az iparágból. A prostitúció legalizálásával és szabályozásával az állam a prostitúciós iparágat támogatja, a fogyasztókat és nem az áldozatokat védi.

További érvük, hogy meg kell változtatni azt az álláspontot, amely a prostituáltakat elkövetőnek tekinti, mert ők igazában inkább áldozatok, ezért törekedni kell arra, hogy minél több embert lehessen kiragadni a prostitúcióból. Valós alternatívákat kell felmutatni számukra, amelyhez menekülési útvonalakat kell kiépíteni. Ez jelenthet tanácsadó-, mentálhigiénés- és jogvédő segítségnyújtást, valamint képzési-és átképzési lehetőségek biztosítását.

V/6. Nemzetközi kitekintés, a prostitúció szabályozása más államokban

Hollandia

⁸¹ Janice G. Raymond: Tíz érv a prostitúció legalizálása ellen /<http://www.prostitutio.hu/10.ok.htm>, 2011.11.11./

A kontinensen e terület úttörőjeként Hollandiában 2000-óta legálisan lehet prostitúciós tevékenységet végezni. Az állam GDP-jének öt százalékát teszi ki a megadóztatott szexipari tevékenységből származó állami bevétel⁸². A költségvetésnek pozitívumot jelentő adatot azonban beárnyékolja az a tény, hogy minden tíz prostituáltból kb. nyolcat-kilencet emberkereskedők révén juttatnak az országba a világ más tájairól. Akárhol is folytatják tevékenységüket a prostituáltak, a bordélyokban vagy az utcán, kilencven százalékukat rendszeresen bántalmazzák a futtatók és a kliensek.

A legalizált vagy dekriminalizált prostitúciós ipar az egyik legfőbb okozója a szexuális célú emberkereskedelemnek. Hollandiában a prostitúció legalizálásának egyik érveként azt hangoztatták, hogy a legalizáció véget fog vetni a prostituálás céljából emberkereskedők által külföldről behozott és eladott, kétségbeejtő helyzetben lévő nők kizsákmányolásának.

A Prágai Miniszteri Konferencia jelentése arról számolt be, hogy a hollandiai bordélyokban lévő nők nyolcvan százaléka emberkereskedelem révén, más országokból került az ottani bordélyokba.⁸³ 2000-ben a holland kormány olyan határozat meghozatalát kérte és kapta meg az Európai Bíróságtól, amely a prostitúciót gazdasági tevékenységként ismeri el és így lehetővé teszi az európai uniós országokból és a volt szovjet tömb államaiból származó nőknek, hogy szexmunkásként kapjanak munkavállalási engedélyt a holland szexiparban, amennyiben be tudják bizonyítani, hogy önálló vállalkozásuk van és saját magukat „alkalmazzák”. Hollandiában a bordélyok tilalmának feloldása óta eltelt években a civil szervezetek jelentése szerint növekedett az emberkereskedelem áldozatainak száma, de legalábbis a más országból származó áldozatok száma ugyanannyi maradt.

Összegzésül megállapítható, hogy Hollandia felismerte azt, hogy reménytelen a prostitúció prohibítív állami szabályozása. A realitás talaján állva a tevékenység megfelelő keretek közé történő korlátozása és ellenőrzése kivitelezhető.

⁸² Prostitúció az Erény Boldogságának földjén Hollandiai riport
[/www.kontextus.hu/hirvero/riport_2004_1201.html](http://www.kontextus.hu/hirvero/riport_2004_1201.html), 2004.12.01. /

⁸³ Tíz érv a prostitúció legalizálása ellen, Dr. Janice G. Raymond, <http://www.prostitutio.hu/10.ok.htm>, 2010.03.31.

Svédország

A skandináv jogállam a holland példa ellenpárjaként ismert általában a jogirodalomban, ahol a klasszikus jogállami alapelvek maradéktalanul érvényesülnek.

A holland példa ellensúlyozásaként Svédország világos megoldását mutatjuk be. A prostitúció 1999. óta teljes egészében tiltott, azt büntetik, aki a szolgáltatást igénybe veszi, nem a prostituáltakat. Hasonló rendelkezés született 2009-ben Norvégiában és Izlandon. Ezek a szabályozás típusok egyeznek meg a feminista jogtudomány álláspontjával. A svéd modellben az uniós értékek fejeződnek ki, a prostitúciót emberi jogi kérdésként kezelik. A törvény végrehajtásával a svédeknek is volt gondjuk, de amikor a rendőrséget átképezték, sikeres lett a program. A környező országok azonban nem követik ezt a modellt, így a prostitúció "határon kívülre" helyeződik.⁸⁴

A svéd törvény hadat üzen olyan mélyen gyökerező, a társadalmi nemekkel kapcsolatos beidegződésnek, amely szerint például a nőtől elvárható, hogy rendelkezésre álljon a férfi szexuális igényei és kívánságai kielégítése céljából. A svéd kormány és a parlament tehát e tekintetben is bebizonyította bátorságát. A világon egyedül Svédország tiltotta be a szexuális szolgáltatások vásárlását. A svéd álláspont szerint a prostitúció a nők elleni erőszak egyik formája; ha férfiak megvásárolhatnak nőket, ez akadályozza a nemek közötti egyenlőségen alapuló társadalom kialakulását. Általánosságban szólva ezen az alapon tiltották be a szex megvásárlását, amelynek büntetési tétele, legfeljebb hat hónapig terjedő szabadságvesztés kiszabása, vagy pénzbüntetés. Megállapítható azonban, hogy a kiszabott ítéletekben, eddig senkit sem ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre.⁸⁵

Németország

2002. januárjában Németországban a prostitúciót teljes mértékben elismerték legális munkaként, miután évekig törvényes tevékenységnek számított az úgynevezett erotikus, vagy türelmi zónákban. A prostitúció elősegítése, a futtatás és a bordélyok jelenleg legálisak Németországban. Már 1993-ban, a legalizáció irányába tett első lépések után elismerték (még a prostitúciót pártolók is), hogy Németország prostitúcióiparában

⁸⁴ www.attac.zpok.hu/cikk.php3?id_article=527, 2010.04.02

⁸⁵ www.dailyrecord.co.uk/news/editors-choice/2008/03/13/scotland-s-sex-trade-fight-looks-to-success-of-swedish-model-86908-20349217/, 2010. 04.02.

dolgozó nők 75 százaléka külföldi volt, egy 2009.évi felmérés szerint ez már csak 63 százalék⁸⁶.

Új-Zéland

2003-ban ebben az országban is dekriminalizálták a prostitúciót, amely nemcsak az utcai prostitúciót, de a bordélyházak működését is legalissá tette⁸⁷. A nyilvánosházak üzemeltetését az állam szigorú adózási, munkaügyi, közegészségügyi feltételekhez köti. A prostitúció szabadon gyakorolható, mint bármilyen egyéb foglalkozás és a szerzett jövedelmük után adót fizetnek a tevékenység folytatói.

Ázsiai országok

Az iparágnak kapcsolatai vannak a helyi és nemzetközi bűnözői csoportokkal, politikai erőközpontokkal és a rendőri szervekkel, amelyek nyíltan vagy hallgatólagosan segítik az iparág működését. Mindezekon túl a törvényes vállalkozásokkal is vannak kapcsolataik oly módon, hogy a vállalati szektor törvényes ágazatai gyakorlatilag bekebelezték azt, még hozzá internacionális kapcsolataival együtt. A szexipar beágyazódott az idegenforgalom, a szórakoztatóipar és szabadidős szolgáltatások, az utazási irodák és szállítási ágazat, a földalatti kábítószer-kereskedelem és a szervezett bűnözés rendszerébe⁸⁸. Például a szervezett szexuális szórakoztatás elválaszthatatlan részévé vált annak az idegenforgalomnak, amely az 1970-es évektől kezdve iparként fejlődött Délkelet-Ázsia bizonyos részeiben.

Indiában a probléma összetettségét mi sem jelzi jobban, mint az a sajnálatos tapasztalat, hogy az országban van néhány példa arra, hogy a prostitúcióban levő nők kisebb közösségekben élnek és folytatják működésüket külső kontroll és menedzselés nélkül, miután bezárták azokat a nyilvánosházakat, amelyekben ezek a nők korábban tevékenykedtek. Ez alapján megállapítható, hogy nem elég a tiltás és a bezárás, a prostitúciót társadalmi problémaként kell kezelni, a szegénység, képzetlenség, munkanélküliség egyik következményeként.

⁸⁶ www.amnestyforwomen.de/_notes/Final%20Report%20TAMPEP%208%20BRD%202009.pdf, 2010.04.02.

⁸⁷ www.prostitutionresearch.com/Report%20on%20NZ%2010-29-2008.pdf, 2011.11.11.

⁸⁸ Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities – a Critical Analysis, in www.prostitutio.hu/N3006.pdf

Oroszország

Oroszországban legális volt a prostitúció az 1900-as évek elején. Az 1917.évi forradalom után a kormány döntése értelmében a prostitúciót betiltották, és napjainkig jogellenes, pénzbírsággal büntetendő közigazgatási vétség maradt. A jogszabályi tiltás ellenére számos más országhoz hasonlóan a rendszerváltás óta jelentősen megerősödött a szexipar. Az Orosz Belügyminisztérium jelentései alapján egyértelműen megállapítható a prostitúcióval és futtatással kapcsolatos bűncselekmények ugrásszerű növekedése. Az Orosz Föderáció Belügyminisztériumának Központi Sajtószolgálatá által rendelkezésre bocsátott adatok szerint 30 000 személy ellen alkalmaztak különböző büntető intézkedéseket. Az Orosz Föderáció területén közel 20 olyan bűnszövetkezetet lepleztek le, amelyeknek tevékenysége szorosan kapcsolódott a prostitúcióhoz és gyakori volt bennük az erőszakos nemi közösülés, az emberölés és a kábítószer-kereskedelem⁸⁹.

Jelenleg közel 15 000 prostituált él Moszkvában, többségük nem moszkvai lakos. Moszkva teljes szexiparának becsült napi forgalma több mint félmillió amerikai dollár, a becsült évenkénti forgalom több mint 182 millió dollár. A kormányzat természetesen érdekelt abban, hogy ennek a bevételnek egy része az állami költségvetést gazdagítsa, s ez nyomós érv a prostitúció legalizálása mellett, amelynek számos támogatója van a kormány és a társadalom tekintélyes tagjai körében. Nem mellékesen azt is meg kell jegyeznünk, hogy jelentős számú orosz prostituált működik szerte a világon.

V/7. A prostitúció hazai szabályozása

V/7/1. A prostitúció szabályozásának hazai története

Megnyugtató módon kevés ország jogrendszere tudta a prostitúció problémáját szabályozni és ezáltal rendezni. Ez a megállapítás Magyarországra is nyilvánvalóan igaz. Hazánkban korábban a reglementációs rendszer volt hatályban, amely a tevékenységet egyfajta szükséges rossznak tekintette és megpróbálta kontrollálni. A XX. század második felétől azonban a politikai- és ideológiai szemléletváltás miatt megváltozott a prostitúcióhoz való társadalmi és hatalmi viszonyulás. Az új

⁸⁹ www.prostitutio.hu/stockholm.2002.hu.pdf,2010.04.06.

államszocialista rendszer ugyanis elítélte a kizsákmányolás minden formáját, így annak szexuális formáját is. Fentiek miatt a nyilvános házakat bezáratták, mivel a prostitúció teljes egészében jogellenes tevékenységgé vált.

1993-ig a prostituált szexuális szolgáltatását mind a büntetőjog, mind pedig a szabálysértési jog üldözte, attól függően, hogy szolgáltatását üzletszerűen avagy eseti jelleggel nyújtotta pénzért.

1993-ban ugyanakkor a jogalkotás már hajlott arra, hogy az egyéni prostitúciót - vélhetően az abolicionista szempontokat akceptálva - a bűnözés áldozataként tekintett prostituált „magánügyeként” minősítse: büntetőjogunk az üzletszerű kéjteljesítés 1993 májusi dekriminalizálásával így a vonatkozó, az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában 1950. március 21. napján New Yorkban kelt Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) szellemiségéhez közelített.

A jogi megoldás azonban „felemásnak” tekinthető, tekintettel arra, hogy az ellenérték fejében nyújtott szexuális szolgáltatás szabálysértési fenyegetettségét fenntartotta a jogalkotó.

Ezzel párhuzamosan módosítások történtek a prostitúcióhoz adhéziós jelleggel kapcsolódó járulékcselekményeket (így az üzletszerű kéjteljesítés elősegítése - Btk. 205. § - , a kitarottság - Btk. 206. § - és a kerítés - Btk. 207. § - tényállásait) érintően. A jogalkotó e módosításokkal még a tényállások szóhasználatában is azonosulni kívánt a prostituáltakat kizsákmányolókkal szembeni harcot hirdető Egyezmény ajánlásaival.

Ugyanakkor kétségtelen az is, hogy a prohibíció hatástalanságához az üzletszerű, illetve a tiltott kéjteljesítés jogi tényállásainak elégtelensége is jelentős mértékben hozzájárult.

A jog ugyanis a szexuális szolgáltatás nyújtásának azon „kései”, kizárólag a privátszférában folyó mozzanatait rendelte (illetve rendeli ma is) büntetni - nevezetesen a pénzért való közöszlés vagy fajtalanzkodás megtörténtét -, amelyek bizonyítása alig megoldható feladatot jelentett a jogalkalmazó hatóságok számára.

Az utcán járőröző rendőr ugyanis csupán a prostitúciónak az aktív avagy a passzív felajánkozásban megnyilvánuló „előkészületi” mozzanataival szembesülhet, ugyanakkor az időben később bekövetkező szabálysértés bizonyítékainak beszerzésére már aligha lehet esélye.

a.) A New York-i Egyezmény⁹⁰:

A prohibitív szellemiségű Egyezmény nem pusztán a prostitúciót kísérő, annak céljait szolgáló emberkereskedést, illetve a mások prostitúcióját kizsákmányoló, az ember méltóságával és értékeivel összeegyeztethetetlen, s az egyénre, a családra, a társadalom jólétére kockázatot jelentő cselekményeket tekinti veszélyesnek és rossznak, hanem magát a prostitúciót is.

A Egyezmény a prostitúcióra települő élősd cselekményeket illetően ezért az abszolút tiltás talaján áll, s a prostituáltat megsegítésre szoruló áldozatként tekinti.

Külön kiemelendő az Egyezmény 6. cikkelye. E cikkely - vélhetően a prostituáltak ellenőrzését ellehetetlenítő módon - határozottan elutasítja a prostituáltat stigmatizáló valamennyi hatósági eljárás lehetőségét.

A prostitúció ellen ajánlott stratégia azonban nem represszív, hanem éppen a prostitúciót megelőzni szolgáló, a prostituált reszocializációját elősegíteni hivatott olyan szociális, gazdasági, nevelési, egészségügyi stb. eszközök alkalmazását ajánlja /16.cikk/, amely az áldozatnak tekintett prostituált védelmét, segítségét is szolgálná.

Az 1950-ben született Egyezmény ajánlásainak érvényre juttatása az államok túlnyomó többségében azért ütközött megoldhatatlan nehézségekbe, mert a prostituált szociális, gazdasági megsegítésében kudarcot vallottak, de legalábbis tehetetlennek mutatkoztak a prostitúciót előidéző, a rendkívül bonyolult társadalmi és gazdasági struktúrában gyökerező okok felszámolásában, s a prostituált és a prostituálásban segítséget nyújtó, arra ösztönző személyek közötti, jórészt egzisztenciális eredetű érdekközösség feloldásában.

Összességében az Egyezmény a prostituált számára igen kevés biztosítékkal, segítséggel szolgált. Az Egyezmény cikkelyeiben írt ajánlások és az egyes nemzeti jogalkotás, joggyakorlat terén jelentkező megoldások közötti különbözőségek miatt számos, az Egyezményhez csatlakozó állam - s köztük hazánk is - a mai napig képtelen volt a nemzetközi norma szándékolt céljainak megvalósítására. 1993-ban az egyéni prostitúció legalizálását illetően a magyar jogalkotásban felemás megoldás született. Az 1993. évi XVII. törvény ugyan dekriminalizálta az üzletszerű kéjelgést, azonban az

⁹⁰ Az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában, New Yorkban, 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1955. évi 34. törvényerejű rendelet

ellenszolgáltatás ellenében gyakorolt akár egyszeri közösülés és fajtalankodás továbbra is szabálysértésként üldözött cselekmény maradt. A jogsértésnek ez a foka azonban mind a társadalom, mind az érintettek számára komolytalannak bizonyult; ugyanakkor a rendőrséget a bizonyítás nehézsége és a jelenség utcai változatának tömeges megjelenése, kezelhetetlensége gyakorlatilag tehetetlenségre, kudarcra kárhóztatta.

Fentiek alapján a prostituáltat üldöző prohibicionista, illetve a prostituált üldözését valamiképpen enyhítő, valójában az abolicionista szemlélet irányába mutató jogi konstrukciókra települő kriminálpolitikai stratégiák kudarcot vallottak.

E rendkívül kis hatékonysággal működő, represszív célzatú, s e jelenséget felszámolni nem képes szabályozási rendszerek hatásai jószerint abban mutatkoztak meg, hogy a prostitúciót, annak „holdudvarával” együtt a kulisszák mögé száműzték, így a jelenség kezelhetetlenné, s a prostitúcióval sújtott helyi polgárság számára elviselhetlenné vált. Mindezen indokok alapján új típusú jogi szabályozásra volt szükség, amely követelménynek az Országgyűlés 1999. évben új jogi norma alkotásával megpróbált eleget tenni.

V/7/2. A hatályos szabályozás

A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény / továbbiakban: Törvény/ rendezi a prostitúció gyakorlásának részletes szabályait.

A norma szabályozási céljai között szerepel az, hogy a prostitúciót kizsákmányoló, a prostituáltat csupán „termelőeszköznek” tekintő cselekményváltozatok büntetőjogi fenyegetettségéről a továbbiakban sem mond le a Magyar Állam. Ugyanakkor - a jelenség hatékonyabb kezelése érdekében - mellőzhetlenné vált a prostitúció szigorú feltételekhez kötött szabadságának lehetőségét biztosító különös szabályok megfogalmazása, azaz hatályos szabályozásunk a reglementáció és az abolicio vegyes modelljét alkalmazza, amely olyan működőképes konstrukció bevezetésére törekedett, melyet a prostitúció szereplői támogatnak.

A jogalkotói szándék középpontjában a közterületen és a nyilvános helyen folyó prostitúciós jelenségek korlátok közé szorítása áll, ezért megszüntette az intézmény általános tilalmát.

Tekintettel arra, hogy a hazai és a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy az abolíciós, illetve a prohibíciós szabályozási modellek alkalmatlanok a probléma kezelésére, lehetséges megoldásként, vegyes rendszert, a tevékenység feltételekhez kötött legalizálásában keresi a jogalkotás. Ennek keretében az utcai prostitúció lokalizálására törekszik a szabályozás, főként a jelenség eszkalációjának megakadályozása, a védett közterületek, nyilvános helyek rendjének fenntartása érdekében.

A konstrukció további célja, hogy hatékonyabban lépjen fel az üzletszerű szexuális szolgáltatást közvetítőkkel szemben, ezért meg kell szüntetni a prostituált és a kitarzott antibiózist. Lehetőséget kell adni a prostituálnak, hogy ebből a kényszerhelyzetből kiléphessen és a megélhetés más útját válassza.

A prostitúció folytatása közterületeken és nyilvános helyen térben és időben korlátozott a szabályozás alapján. Fentiek alapján, ha a szexuális szolgáltatás felajánlására a védett övezeten kívül vagy a helyi önkormányzat által kijelölt - német mintából átvett - türelmi zónában kerül sor a tevékenység jogi fenyegetettsége megszűnt.

A törvény értelmező rendelkezései között ezért már részletesen rendezte a jogalkotó a védett övezet definícióját, amely szerint az a közterületnek az adott jogszabályban, illetve a települési (Budapesten a fővárosi) önkormányzat képviselő-testülete rendeletében meghatározott azon része, ahol a prostituált a szexuális szolgáltatásra nem ajánlkozhat fel, szexuális szolgáltatást nem nyújthat, a védett övezetre vonatkozó tilalmakat a közterület e részén fekvő nyilvános helyre is alkalmazni kell. Így védett övezetnek minősül:

- a) a közútnak a közúti járművek közlekedésére szolgáló területe;
- b) az autópályától, az autóúttól, illetve lakott területen kívül az egy-, illetve kétszámjegyű főútvonaltól számított 100 méteren belüli terület;
- c) lakott területen a főútvonaltól számított 50 méteren belüli terület;
- d) a népképviselői, közigazgatási, bírósági, ügyészi szervek, valamint diplomáciai és konzuli képviseletek és az ezzel egy tekintet alá eső nemzetközi szervezetek és tagjaik elhelyezésére szolgáló épületek, köz- és felsőoktatási, köznevelési, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, szociális, közművelődési feladatok ellátására rendelt épületek, a személyforgalom célját szolgáló terminálok (repülőtér, pályaudvar, hajóállomások), a

nyilvántartásba vett egyházak szertartásaira szolgáló intézmények, a Magyar Honvédség objektumai, valamint a temetkezési és egyéb kegyhelyek területén, illetve a közterületen azoktól számított 300 m távolságon belüli terület;

e) az olyan mellékutcák, ahol a kiskorúak oktatását, nevelését, gyógyítását, tartós elhelyezését szolgáló, valamint gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmény működik.

f) a többlakásos ház közös tulajdonban vagy használatban álló területe, közterületen elhelyezett létesítmény, illetőleg jármű, valamint a védett övezeten belül a nem lakás céljára szolgáló helyiség.

g) az önkormányzat rendeletében az a-f. pontokban meghatározott védett övezeteken kívül a közterület más részein, illetve az ott működő egyes nyilvános helyeken is megtilthatja a prostituáltak tevékenységét.

Fenti területeken a prostituált mindennemű tevékenysége tiltott. A védett közterület sorsát osztják az ott működő nyilvános helyek is.

Nagy reményeket fűzött a jogalkotó, a Törvény 8. § (1) bekezdésében meghatározott türelmi zónák bevezetéséhez, amelyek célja, hogy az önkormányzatok a prostitúció tömeges megjelenése esetén rendeletükben egy olyan településrészt jelölhetnek ki, ahol a tevékenység legálisan folytatható. Ilyen zóna kijelölése akkor válik különösen célszerűvé, ha a helyi társadalom körében a jelenség közfelháborodást okoz, egyes közintézmények működését zavarja, illetve objektíve alkalmas arra, hogy a polgárok körében riadalmat váltson ki, s károsan hasson a fiatalabb korosztályok erkölcsi fejlődésére.

Amennyiben pedig a település lakosság száma az ötvenezer főt meghaladja és a közterületi prostitúció folyamatosan jelen van, akkor a türelmi zóna kijelölése nem mellőzhető. A szabályozás nyilvánvaló célja az volt, hogy olyan köztterekre „számúzzék” a tevékenységet, ahol az a település lakosságát nem zavarja, ilyenkor ugyanis prostituáltak szexuális szolgáltatásaikat kizárólag a zónában ajánlhatják fel.

Ugyan a zónák kijelölését elvileg az önkormányzat nem tagadhatja meg, de a jogszabály hatálybalépését követően számos helyi önkormányzat félve választópolgáraik negatív értékítéletétől nem, vagy csak visszasan tett eleget az előírásoknak.

Zászlóshajóként 2001. évben Miskolc teljesítette elsőként jogszabályi kötelezettségét azzal, hogy türelmi zónát jelölt ki. Dr. Pásztor Albert, a Miskolci Rendőrkapitányság vezetőjének álláspontja szerint a türelmi zónával előnyösebb helyzet alakult ki a korábbinál tekintettel arra, hogy egy helyre koncentrált a tevékenység és így jobban

tudta a hatóság ellenőrizni. A környéken lakók tiltakozása miatt azonban 2003-ban visszavonták a zónáról szóló rendeletet. A helyi lakosság részéről a 2001-ben a nyíregyházi Butykatelepén és 2006-ban Kecskeméten kijelölt türelmi zóna is hasonló társadalmi fogadtatásban részesült.

A helyi önkormányzatoknak a türelmi zónához való másik viszonyulása az, mikor nem jelölnek ki a jogszabályi előírás ellenére "vigalmi negyedek" és kérelemre sem nyilatkoznak arról, hogy melyik településrészt tekintik védettnek. Fentiek miatt a Magyar Prostituáltak Országos Egyesülete például a Főváros XI. és II. Kerület Önkormányzatai ellen peres eljárást kezdeményezett. A prostituáltak egyesülete a Fővárosi Bíróságon⁹¹ 2003-ban jogerősen pert nyert, így a kerületi önkormányzatoknak hatósági bizonyítványt kellett kiadniuk arról, hogy mely utcák védettek, illetve hol dolgozhatnak jogszerűen az örömlányok a kerületekben.

Az önkormányzatok hozzáállásából jól látható, hogy egyrészt ha meg is próbálták kijelölni a türelmi zónát, nem tudtak olyan településrészt találni, amely a lakosságnak megfelel másrészt pedig, hogy a védett övezetek kijelölését is addig halogatják, amíg arra bírósági határozatban nem kötelezik.

Az Alkotmánybíróság álláspontja ezzel szemben az, ha valamely tevékenységet magasabb szintű jogszabály legalizál, úgy az arra alkalmas területtel rendelkező önkormányzat Alkotmányt sért, ha ezt a tevékenységet - noha tehetné - abszolút módon tiltja a saját illetékességi területén⁹². Alkotmányt sért az önkormányzat joggyakorlata akkor is, amikor olyan helyen jelöli ki a türelmi zónát, amely eleve alkalmatlan a prostitúciós szolgáltatások „üzletkötési” teendőinek lebonyolítására; de ugyanígy alkotmányosértőnek tekinthető, ha az önkormányzat - a türelmi zónák kijelölésén túl - olyan speciális korlátozásokat alkalmaz, amelynek burkolt célja éppen a prostitúcióval szembeni teljes tilalom érvényesítése. Az önkormányzatok ilyen törekvése ellentétes a jogalkotónak a prostitúció korlátozott legalizálására irányuló eredeti célkitűzéseivel.

A szabályozás a prostituált másokat zaklató feljárnlkozását generálisan tiltja; a védett övezetben, illetve - türelmi zóna kijelölése esetén - a zónán kívül pedig a szolgáltatás nyújtására irányuló aktív és a ráutaló magatartásformában megnyilvánuló „passzív” feljárnlkozás egyaránt jogellenes. A prostituált szexuális szolgáltatását csak nagykorú

⁹¹ www.belfold.ma.hu/tart/rcikk/a/0/49065/1, 2010.05.01.

⁹² ld. 63/1991. (XI. 30.) AB határozat

személynek ajánlhatja fel és szintén kizárólag 18. életévét betöltött kliens ajánlat tételét fogadhatja el.

A szexuális úton terjedő betegségek /HIV, syphilis, gonorrhoea, chlamydia, hepatitis B/ megelőzése céljából a szabályozás előírja, hogy a prostitúció gyakorlásának feltétele a külön jogszabályban meghatározott orvosi igazolással való rendelkezés, amely három hónapig érvényes.

A szabályozás - a prostitúció korlátozott legalizációja mellett - a büntető jogszabályok érintetlenül hagyásával továbbra is kíméletlen marad azokkal prostitútorokkal szemben, akik hasznot húznak a prostituáltak szolgáltatásaiból. A jogi norma a szexuális szolgáltatás felajánlását, különösen a szexuális szolgáltatásnak hirdetés /írásban, kép- vagy hangrögzítő, illetve más berendezés / útján történő üzletszerű közvetítését - amely tulajdonképpen a kerítés büntetének előkészületi cselekményeként értékelhető - szintén jogsértésként fogalmazza meg.

Ha a sajtótevékenységet folytató, illetve egyéb tájékoztatást, hír- vagy műsorszolgáltatást nyújtó a jogszabályban foglaltakat megszegve közreműködik szexuális szolgáltatás reklámozásában, a szervezet üzemeltetője - ennek hiányában a szervezet - a szolgáltatás egyszeri hirdetését alapul véve reklámonként, a rendőrség által kiszabható ötszázezer forinttól egymillió forintig terjedő közrendvédelmi bírsággal sújtható. A rendelkezések ismételt megsértése esetén a rendbírság alkalmazása mellett elrendelhető a jogsértő reklámot közlétező sajtótermék vagy szabadtéri reklámhordozó jogsértő jellegétől való megfosztása, vagy - ha ez nem lehetséges - megsemmisítése. Megjegyezzük, hogy napjaink bulvárlapjaiban számos szexuális tartalmú hirdetés jelenik meg, amellyel kapcsolatban a rendőrség a jogszabályi tiltás ellenére nem tud fellépni tekintettel a bizonyítási kötelezettség nehézségeire.

A Törvény a védett övezetek háborítatlanságának következetes megóvása érdekében a magyar jogban eddig nem szereplő új alanyt von be a szabálysértés miatt felelősségre vonható személyek körébe: a szolgáltatást igénybe venni kívánó kliens jogi fenyegetettségének jogalapját teremti meg azzal, hogy a védett övezetben kiterjeszti az elkövetői kört, s megtiltja a kliens számára, hogy ajánlatot tegyen, illetve, hogy az ilyen irányú felajánkozást elfogadja.

A kliens szabálysértési felelősségének indoka az, hogy a védett övezetben a kivételt nem tűrő felajánlokási tilalom igazán akkor hatásos, ha ez - legalábbis a közterületen - a szolgáltatás igénybevevőjére is vonatkozik. Ha ugyanis tilalmazott a „kereslet” az

„áru” iránt, akkor e tény vitathatatlanul üzletrontó hatása miatt - nagyobb a valószínűsége annak, hogy az adott területen nem érdemes felajánlkozni sem.

A prostitúció és a hozzá kapcsolódó élősdi cselekmények szankcionálására vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket a Büntető Törvénykönyv, és a Szabálysértési Törvény tartalmazza.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

A feminista jogtudomány álláspontja szerint⁹³, fontos mérföldkőnek számít a prostitúció legalizálása felé az, hogy az Országgyűlés a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvénnyel hatályon kívül helyezte az üzletszerű kéjlegést a bűncselekmények köréből, így az utcai prostitúció, amennyiben a prostituált betartja az irányadó rendelkezéseket, legálisan gyakorolható. Véleményünk szerint azonban a jogalkotó felemás megoldást alkalmazott, mert az újonnan kialakított jogi konstrukcióban nem manifesztálódik maradéktalanul a feminista nézet - amely szerint ne büntessük a prostituáltat, mint az intézmény áldozatát - tekintettel arra, hogy a jogalkotó a nem jogszerűen folytatott cselekmény szabálysértési fenyegetettségét megtartotta.

A Btk. hatályban maradó rendelkezései a prostitúcióból hasznot húzó tevékenységeket szabályozza.

Az üzletszerű kéjlegés elősegítése⁹⁴ büntettét az valósítja meg, aki épületet vagy egyéb helyet üzletszerű kéjlegés céljára másnak a rendelkezésére bocsát, valamint az is aki bordélyházat tart fenn, vezet, vagy annak működéséhez anyagi eszközöket szolgáltat. Minősített esetként szabályozza a jogalkotó, ha a bordélyházban tizennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat üzletszerű kéjlegést és ugyancsak bűncselekményt követ el az aki más üzletszerű kéjlegésre rábír.

A kitartottság tényállásában⁹⁵ a Btk. pönalizálja azt az elkövetőt, aki üzletszerű kéjlegést folytató személlyel egészben vagy részben kitartatja magát, ezzel hazánk

⁹³ www.prostitutio.hu/cgi-bin/search.cgi?q=emberkereskedelem,2010.11.11.

⁹⁴ Btk. 205.§

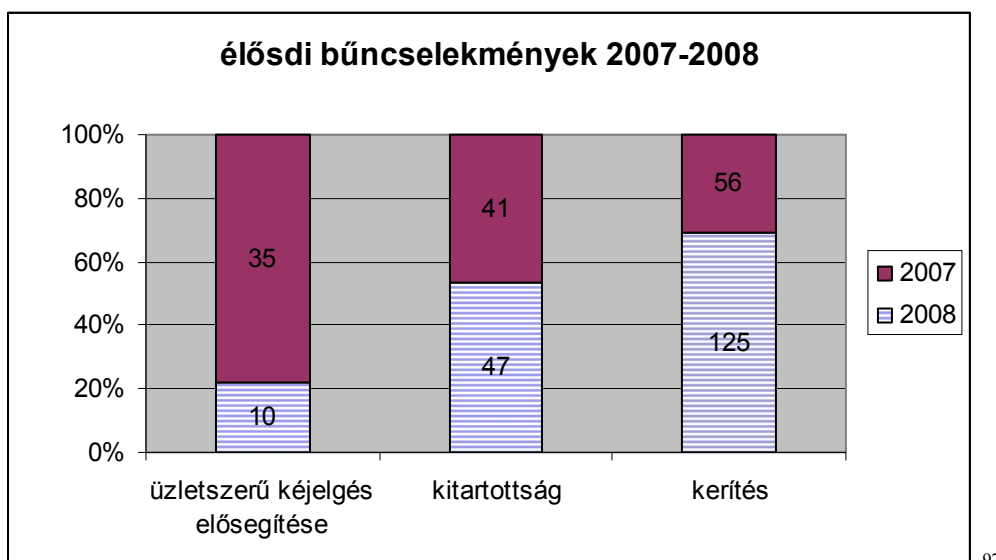
⁹⁵ Btk. 206.§

eleget tesz az 1955. évi XXXIV. sz. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában New Yorkban, 1950. március 21. napján kelt Nemzetközi Egyezmény 1. Cikkének 2. pontjában előírtaknak, miszerint az Egyezményben részes Felek kötelezik magukat arra, hogy mindazokat megbüntetik, akik más személy prostitúcióját kizsákmányolják, akár annak beleegyezésével is.

Kerítésnek⁹⁶ minősül, ha valaki haszonszerzés céljából mást közönsülésre vagy fajtalanságra harmadik személynek megszerez. Súlyosabban büntetendő a cselekmény, ha a kerítés üzletszerű, illetve az elkövető a cselekményt olyan személlyel szemben követi el, aki hozzátartozója, avagy nevelése, felügyelete vagy gondozása alatt áll, illetőleg tizennyolcadik életévét be nem töltött személy. Szintén minősített esete a kerítésnek, ha megfélemlítéssel, erőszakkal avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel valósítják meg.

A korábbi évek statisztikai adatai alapján megállapítható, hogy az ismertté vált cselekményeknél 2007-ben üzletszerű kéjelgés elősegítése 35, kitartottság 41, kerítés 56 esetben vált ismertté. Egy évvel később azonban a három bűncselekmény előfordulási aránya megváltozott. 2008-ban üzletszerű kéjelgés elősegítése 10, kitartottság 47, kerítés 125 esetben vált ismertté.

⁹⁶ Btk. 207.§

A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. Törvény

A jogszabály rögzíti a prostitúcióra vonatkozó közrendvédelmi szabályok megsértésének szankciórendszerét.

Tekintettel a korábban említett 1993. évi dekriminalizálásra a törvény a tiltott kéjelgést⁹⁸ szabálysértésnek minősíti, ha az elkövető a külön törvényben, vagy törvény felhatalmazása alapján hozott önkormányzati rendeletben a szexuális szolgáltatással összefüggő korlátozást, illetve tilalmat megszegi, valamint ha a szexuális szolgáltatásra való felajánlkozása zaklató jellegű, vagy ha nem rendelkezik a külön jogszabályban előírt orvosi igazolással. A cselekmény szankciója elzárás vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírság.

A kliens védett övezetben történő ajánlattételének, valamint az ajánlat elfogadásának tilalmát deklarálja a jogi norma a szexuális szolgáltatásra való felhívás tilalma tényállásában.⁹⁹ A szabálysértés elkövetője ötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.

⁹⁷ www.irm.gov.hu/irm.gov.hu/files/downloads/Fooldal/Jogszabalyok_tervezetek/Keszulo_eloterjesztesek/Velemenyezhető_eloterjesztesek/eloterj_emberker_honlap_09.05.04.doc, 2010.05.07.

⁹⁸ 1999. évi LXIX. Törvény 143.§

⁹⁹ 1999. évi LXIX. Törvény 144.§

A közerkölcsöt és a közszemérmert sértő hatása indokolja, hogy a szexuális szolgáltatás felkínálásának, hirdetésének tilalmában¹⁰⁰ a jogalkotó jogellenesnek minősíti, ha valaki a külön jogszabályban meghatározott tilalmat megszegve szexuális szolgáltatást írásban, kép- vagy hangrögzítés, illetőleg más berendezés útján felkínál, reklámoz vagy az ilyen cselekményben közreműködik, amelynek büntetési tétele százezer forintig terjedő pénzbírság.

Javaslatok, kritikai megjegyzések de lege lata és de lege ferenda

A leglizáció és a prohibíció közötti antinómia nehezen feloldható jogi problémává alakította át a prostitúció szabályozási területét.

1. A feministák megállapítása szerint helytelen a prostitúciót a szervezett bűnözésről szóló törvényben elhelyezni, mert annak nincs köze a szervezett bűnözéshez. Álláspontunk szerint ugyan nem minden esetben végzi a prostituált tevékenységét külső abuzus hatására, de az emberkereskedelem áldozatai között nagyszámban találhatunk prostitúcióra kényszerített áldozatokat, másrészt a prostitúció törvényi tényállásai végre kifejezett jogalkotói álláspontot rögzítenek ebben a korábban ex leként kezelt tárgykörben.

2. A hatályos rendelkezések pozitívuma a feministák álláspontja szerint, hogy a klienset is bevonja az elkövetői körbe és szabálysértéssel fenyegeti, ha tiltott övezetben hív fel valakit szexuális szolgáltatás nyújtására, illetve ha ilyen ajánlatot elfogad. Megállapításaik szerint azonban sérti a jogegyenlőséget az, hogy a kliens a prostituálttal szemben kiszabható 150.000 forintig terjedő pénzbírságához képest, csak 50.000 forintig terjedő pénzbírsággal sújtható és nem zárható el, nem utasítható ki.

3. A jövőre nézve feltétlenül szükséges, hogy a Magyar Állam segítse azon személyeket, akik ki szeretnének lépni a prostitúcióból, oly módon, hogy a kilépni szándékozók kapjanak ingyenes jogi védelmet és komplex állami támogatást - melyre attól függetlenül legyenek jogosultak, hogy tudnak-e, mernek-e terhelő vallomást tenni futtatóikra, klienseikre. A volt prostituáltak részére védett menedékházak fenntartása

¹⁰⁰ 1999. évi LXIX. Törvény 145.§

indokolt. A prostituáltak túlnyomórészt erőszak áldozatai, az őket büntető szabálysértési rendelkezések fokozzák a striciktől való függőségüket és ellentétesek a New York-i egyezményvel, ezért a prostituáltak büntetlensége elengedhetetlen szabálysértési minősítésben is.

4. A feminista jogtudomány álláspontja, hogy a prostitúció mindaddig létezni fog, amíg a prostituáltakat szexuális tárgynak tekintik és nem egyenrangú jogképességgel rendelkező személynek. Ezért meg kell szüntetni ezt a felfogást, amelynek fontos eszköze lehet a felvilágosítás és oktatás modern, nem szexista szemlélete. Emellett állami és civil támogatás szükséges a nők prostitúcióból való kijutását segítő programok beindítására és fejlesztésére, amelyben deklarációra kerül, hogy a társadalom támogatja a nők prostitúcióból való kikerülésének jogát.

Fentiekre vonatkozó kritikaként meg kell említenünk, hogy bármennyire is támogatja az állam és egyéb civil szervezetek a prostituáltak kilépését az intézményből, amíg kereslet van a szolgáltatásra, illetve lesznek olyan prostituáltak, akiknek kifejezetten örömet jelent a tevékenység folytatása, a jelenséget felszámolni nem lehet.

5. A rendszerváltás óta az egyes kormányzati ciklusokban eltérő jogpolitikai nézetek születtek a prostitúcióról, ami jelentősen megnehezíti a tárgykörre vonatkozó önálló, egységes szabályozás kialakítását.

A hatályos magyar szabályozást figyelembe véve a prostitúciónak elsősorban a területileg, időben és módjában korlátozott neoreglementációs-abolicionista szellemiségű szabályozására nyílt lehetőségünk, amellyel viszont élnie kell a területileg illetékes helyi önkormányzatoknak. Fenti javaslatnak ellentmond az a tény, hogy jelentős problémát okoz a védett övezetek kijelölése, mert a jogszabály előírásait betartva nehéz olyan területet találni egy-egy településen, amely alkalmas az üzletszerű kéjelgés folytatására. Tényként rögzíthetjük, hogy a türelmi zónák kijelölése önkormányzati részről sikertelen volt, mivel a tárgykörbe egymásnak feszülő partikuláris érdekek jelentkeznek, pl. nehéz olyan településrészt találni, amely maradéktalanul megfelelne a helyi lakosság számára.

Mіндеzek alapján a fenti problémák megoldásaként javasoljuk, a szükséges településrészi ingatlanok kisajátításával egy teljesen zárt környezet létrehozását, távol a lakóházaktól. Ezt az új típusú türelmi zónát pedig állami- és önkormányzati

támogatással életképesse kell tenni azaz, olyan infrastruktúrát /a terület közművesítése, az úthálózat kiépítése- és fejlesztése, megfelelő tisztálkodási lehetőség, illemhely és a tevékenység folytatásához szükséges helyiség/ kell kialakítani, amely a prostitúció gyakorlásához normális körülményeket teremt. Az önkormányzatoknak mindezek mellett még érdekeltté kellene tennie / pl. helyi adókedvezmény/ a prostituáltakat abban, hogy a kijelölt zónában és ne a védett övezetekben végezzék tevékenységüket.

A feminista jogtudomány álláspontja szerint azzal, hogy az önkormányzatok a tulajdonukban lévő közterületet biztosítják a zóna létrehozásához, sértik az Egyezményben foglalt követelményeket, valamint a büntetőjogi felelősség kérdése is felvethető. Erre vonatkozó kritikaként megjegyezhetjük, hogy az Egyezmény a prostitúció tudatos, üzletszerű támogatását tiltja, illetve a Btk. az üzletszerű kéjelgés elősegítésének tényállási elemként rögzíti azt, hogy az elkövetőnek technikai segítséget kell nyújtania a tevékenység folytatásához. Az önkormányzatok tulajdonában lévő településrészek zónaként való kijelölése azonban ezen sajátosságok egyikének sem felel meg, ugyanis hiányzik egyrészt a prostitúció tudatos támogatásának szándéka, másrészt az üzletszerűségi szempont is.

A türelmi zóna életképesse tétele más országokban azért sikerült, mert a helyi viszonyok rendezésében érdekelt önkormányzatok tényleges lépéseket tettek ennek irányába és nem a szegregáció új formáját hozták létre.

A feminista álláspont szerint nem lenne kívánatos, ha a Magyar Köztársaság élne a bordélytilalom talaján álló Egyezmény 25. cikkelyében biztosított felmondás lehetőségével. Álláspontunk szerint azonban a hatályos szabályozásban fontos látnunk, a jogalkotó felismerte, hogy a prostitúciós jelenséget úgy lehet megfelelően kezelni, szabályozni, ha kiemelik korábbi illegalitásából. A dekriminalizáció segíthet abban, hogy a prostituáltak emberhez méltó körülmények között dolgozzanak és leválhassanak az ezen tevékenységhez korábban szervesen kapcsolódó bűnözéstől.

VI. Az abortusz

VI/1. Bevezető

A nők lelkiismereti ügye és az ahhoz kapcsolódó önrendelkezési joguk, vagy a magzat élethez való joga előrébbvaló. Kevés olyan vitális kérdés foglalkoztatja időről-időre a jogászai társadalmat és a közvéleményt, mint az arteficialis abortusz, amelyre vonatkozó nézetek rendkívül sokrétűek, ebből adódóan heves viták tárgyát képezte a múltban, napjainkra pedig ez a folyamat erősödött, mivel a kérdés kapcsán egymással versengő alapjogok kerültek kollízióba. A modern természettudományi vizsgálatok megállapították, hogy a születés többé nem magától értetődő természetes és minőségi választóvonal a magzati és „emberi” lét között. Biológiai-genetikai szempontból az emberi élet nem a születés és halál, hanem a fogantatás és halál közötti egységes folyamat. A folyamatban különböző magzatfejlődési szakaszok különböztethetők meg. Az orvostudomány technikai fejlettsége a magzatról már pár hónapos kortól meg tudja állapítani nemét, fizikai tulajdonságait. A társadalomban felvetődik ezért a kérdés, hogy a biológia, vagy a jog határozza-e meg a magzat jogalanyiségének kezdő időpontját. Fentiekre vonatkozóan azt kategorikusan ki lehet jelenteni, hogy egységes álláspont nincs, és valószínű nem is lesz, hiszen olyan jogi szabályozást alkotni, mely a magzat, az anya és a társadalom érdekeit is egyenlő arányban védi, szinte lehetetlen.

VI/2. Az abortusz fogalma

Az abortusz a latin aborior igéből származik, jelentése elvetél, idő előtt világra jön. A szó általános értelmében a még életképtelen magzat eltávolítását, eltávolítását jelenti a méhből.

Így a terhesség korai megszakadását abortusznak vagy vetélésnek nevezzük, ha abból élő magzat nem jött a világra.

Eredete szerint beszélünk akaratlan vetélésről, abortus spontaneusról (amikor a vetélés valamilyen betegség, rendellenesség következménye), illegális abortusról (ez a tiltott magzatelhajtás) és legális abortusról, amelyet terhesség-megszakításnak nevezünk. A

terhesség-megszakítás legális körének meghatározása mindig vitatható. Az állásfoglalás kialakításakor alapvető jelentőségű kérdés, mikortól lehet „emberről” beszélni. Egyesek szerint a fogamzáskor, mások szerint a fogamzástól számított néhány hét vagy hónap elteltével kezdődik az emberi élet. Vannak, akik azt vallják, hogy az emberi élet a szülési folyamattal kezdődik, tehát az ezt megelőző időszakban magzatról és nem emberről beszélünk.

VI/3. Történeti bevezető

Az ókori társadalmak jogrendszere tiltotta az abortuszt, tekintettel arra, hogy a foetust az anyai test részét képező potenciális személynek tartotta. A Római Birodalomban szintén tilos volt a terhesség-megszakítás és Flavius Claudius Iulianus szerint „akik az anyaméhben vannak, teljes mértékben a polgári jogok alanyai, a természetjog alapján”, így jogi princípiumként fogadta el a magzat jogképességét már az anyaméhben is.

Ezt követően Európában az abortuszra vonatkozó jogfejlődést a keresztény vallásfelfogás determinálta, amely szerint a személy élethez való joga természetjogon alapuló, minden alkotmányt és állami törvényhozást megelőző, alapvető jog a fogantatástól a természetes halálig. A kánonjogi szabályozás alapja az ötödik parancsolat, így az ártatlan élet feltételek nélkül sérthetetlen, közvetlen és szándékos kioltása mindig súlyosan erkölestelen cselekedet és szándékos emberölésnek tekintendő kivéve akkor, ha a magzat élethez való jogával hasonló alapjog versenyez /pl. az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető indikáció/. Ezen az állásponton van napjainkban Lengyelország, Málta és Írország jogrendszere.

Fenti szabályozásnak létezik egy kevésbé radikális változata, amely szerint a magzat potenciális élet. A felfogás nem akceptálja a magzat teljes jogképességét, bár azt vallja, hogy az abortusznál emberi életet oltanak ki, de ezzel szemben az anyát, valamint annak önrendelkezési jogát védendőnek tartja meghatározott, szűkkörű terhesség-megszakítási okok esetében.

A kritikai jogelméleti irányzaton belül megjelenő feminista irányzat követői a XX. század második felétől léptek fel - a „Pro choice” mozgalom keretében - az abortuszjog korlátozásával szemben, mivel tagadták a foetus bármiféle önálló létét. Álláspontjuk szerint¹⁰¹ a magzat fogantatásától kezdve az anyai test része. A nő pedig szuverén

¹⁰¹ www.prochoice.com/abort_what.html,2010.11.11.

módon rendelkezhet saját testével, ezért korlátlan abortuszjog illeti meg, döntésébe sem az állam, sem az apa nem szólhat bele. Az 1960-as évek az amerikai abortuszlegalizációs mozgalmak létrejöttének évtizede volt. Jelszavuk kifejezi egyértelmű álláspontjukat a tárgykörben: „az abortusz a nők joga”.

Az abortuszlegalizáció negatív tapasztalatainak jelentkezését követően az 1970-es évektől alakult meg a „Pro life” mozgalom, amelynek középpontjában az abortusz jogi tilalma, illetve korlátozása áll. Álláspontjuk szerint az emberi magzat személynek minősül, akit megillet az élethez való jog, így elpusztítása etikailag helytelen. Véleményük szerint az abortuszlegalizáció igazi áldozatai a nők, mert egyrészt nem tudják felmérni, milyen testi-pszichikai károkat okoz számukra a szabadon felkínált abortusz, valamint a férfiközpontú társadalom alapvetően kizsákmányolja a nőket azzal, hogy a terhességükhöz kapcsolódó problémák megoldása helyett a szabad abortuszt kínálja fel.

Mérföldkőnek számít az abortusz szabályozásának történetében az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának a Roe v. Wade ügyben hozott ítélete¹⁰², amely az egyénnek a magánélethez való alkotmányos - szabad választásán alapuló - jogaként deklarálta az abortuszhoz való jogot. A testület döntése alapján alkotmányellenes az a jogszabályi rendelkezés, amelynek értelmében minden terhesség-megszakítás bűncselekmény, ha az nem az anya életének megmentését célozza. Az Eisenstadt v. Baird ügyben¹⁰³ hozott határozatban több bíró is rögzítette, hogy az abortuszra vonatkozó alkotmányos joggal összefüggésben a bíróság megállapította, hogy a magánélethez való jog a nőket megvédi egyrészt személyes döntésük bármiféle felülvizsgálatától, másrészt az indokolatlan állami beavatkozástól is.

Hazánk fejlődésben az abortusztilalom lényegében a magyar állam kialakulásától jelen volt jogunkban, s az orvosi tevékenységre vonatkozó legelső ismert jogszabályunk Könyves Kálmán első törvénykönyvének 58. fejezetében a "Magzatokat vesztő asszonyokról" szólt, s kimondta, hogy ők "főesperes előtt vezekeljenek". A középkori egyház az állammal összefonódva jelentős, alapvető jogszolgáltatási feladatokat is ellátott. Így a "vezeklés" korántsem jelentett erkölcsi hátrányt hiszen a katolikus egyház legszigorúbb büntetése, a kiközösítés, a középkorban az állami-emberi jogi keretek közül való kirekesztettséget jelentette, lényegében a világi jog száműzetésének felelt

¹⁰² Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973) 410 U.S. 113 in. <http://caselaw.lp.findlaw.com/cgi-bin/getcase.pl?court=us&vol=410&invol=113>,2010.02.29.

¹⁰³ Eisenstadt v. Baird, 405 U.S. 438 (1972).

meg. Itt kell megjegyezni azt a kevésbé ismert tény, hogy a hatályos egyházjog szerint: "Aki sikeresen magzatelhajtást végez, önmagától beálló kiközösítésbe esik."

Fentiek mellett Werbőczy István Tripartituma szintén deklarálja azt, hogy a magzat fogantatásától kezdve embernek minősül és ezért tilos az abortusz.

Az állam és egyház szétválasztását végző polgári társadalmak az egyházi jogszolgáltatást is visszaszorították. Az 1878. évi magyar Büntető Törvénykönyv, ennek ellenére szigorú börtönbüntetéssel fenyegeti a magzat elhajtóját, s az érintett nőt is.

Bár az 1930-as években az orvosok kezdeményezték egy szülészeti törvény kidolgozását, csak 1953-ban került sor először szülészeti jogszabályok megalkotására. A törvény alapja egy minisztertanácsi határozat volt az "Anya- és gyermekvédelem fejlesztéséről" címmel. Ennek VI. fejezete a „Küzdelem a magzatelhajtás ellen” címet viseli, s megállapítja, hogy a gyakori (illegális) magzatelhajtás "súlyosan veszélyezteti az egész nép egészségét, rombolóan hat az erkölcsi, a családi életre". E jogszabály végrehajtását alkotta egy egészségügy-miniszteri jogszabálycsomag. Ez a korábbi évszázadok elvileg teljes abortusztilalmát lényegében enyhítette. A jogszabály a terhesség-megszakítást - állami egészségügyi intézményben - lehetővé tette a mellékletben felsorolt 16 betegség esetében. Lehetségessé vált továbbá egészségügyi indikáció nélkül is a terhesség megszakítása a nő életkorára, s rendkívüli méltánylást igénylő személyi és családi körülményekre való tekintettel.

Ezt követte a Rákosi-rendszer alkotta 1956-os szabályozás. E jogszabályok továbbra is fenntartják a terhesség-megszakítás engedélyeztetését és kötelező gyógyintézeti végrehajtását. Az alapvető különbség abban áll, hogy ha a nő felvilágosítás ellenére is kéri terhessége megszakítását a kérelem elbírálására jogosult bizottságtól, akkor az engedélyt meg kell adni. Ez a minden előzmény, és indoklás nélküli jogszabály avatta az abortuszt "anyai joggá", tehát olyan intézménnyé, ahol sem az államnak, sem a magzatnak, sem az apának semmiféle jogi lehetősége, védelme sincs a befolyásolhatatlan anyai döntés ellen. Az abortusznak a Rákosi-rendszer általi kizárólagos anyai joggá emelése a világon egyedülálló volt. A jogszabály ekkor még példamutatóan élénk és éles ellenzést váltott ki a katolikus egyház részéről.

Az abortusz anyai joggá avatása hamarosan tükröződött a statisztikában is. Például az 1960-as években 200.000 körül mozgott az évi legális terhesség-megszakítások száma, miközben az élve születések körülbelül évi 100.000-rel csökkentek az ötvenes évekéhez képest. Ezzel a nemzetközi demográfiai irodalomban is rendkívül kétes értékű

világhírnévre tettünk szert; ugyanazon időszakban a szabadosnak tekintett Svédországban kb. 30.000 legális abortusz volt, míg hazánkban kb. 939.000.

VI/4. A terhesség-megszakítás során érdekelt felek jogi helyzete

Az abortusz jogi szabályozása nyilvánvalóan érint az életre, az emberi méltóságra, a személy szabad döntési jogára, a házastársak közös ügyekben történő döntési jogára vonatkozó lényeges összefüggéseket, érinti az egészséghez fűződő alkotmányos jogokat, valamint az orvosok és más egészségügyi alkalmazottak lelkiismereti szabadságának kérdését is.

A születés folyamán jól artikulálhatóan négy fél eltérő jogi helyzetét lehet megfigyelni. Ezek a magzat, az anya, az apa, és a társadalom. Fontos kiemelni, hogy ezen felek érdekei sokszor ütköznek, de a jogi rendszer feladata, hogy ezen érdekütközéseket tompítsa, s biztosítsa a lehetőség szerinti érdekösszehangolást.

A magzat

Ahhoz, hogy eldönthető legyen, hogy az Alkotmányban rögzített élethez való jog, vagy az anya önrendelkezési joga erősebb, állást kell foglalni a magzat jogi státusza tekintetében.

A legújabb genetikai vizsgálatok szerint a magzat a fogamzás pillanatától teljesen azonos a kész emberrel. Az ókortól kezdve ezt az álláspontot vallja a jog is: a magzat fogamzásától kezdve feltételesen jogképes. Így jogi helyzete függő, de emberi személyiség lehetőségét hordozza magában. Egyes feminista jogászok álláspontja szerint, semmiképpen nem tekinthető jogilag a női test részének, már csak azért sem, mert feltételes személyisége felerészben az apától származik. A magzat a büntetőjog számára is a fogantatástól létezik, hatályos törvényeink szerint az illegális magzatelhajtás bűncselekmény¹⁰⁴. Jogosan vetődik fel az életvédők oldaláról a kérdés, hogy a legális, állami keretek között végrehajtott abortusznál miért szűnik meg a védelem?

¹⁰⁴ Btk. 169.§

Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata 6. cikke szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogalanyiságát bárhol elismerjék. A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 16. cikke kimondja, hogy mindenkinek joga van arra, hogy jogképesnek ismerjék el.

Az emberi jogokra vonatkozó nemzetközi egyezmények - és ezekkel összhangban az Alkotmány is - azt mondják ki, hogy minden ember feltétlenül jogképes, azaz jogalany. A 20. század közepén emberi egyed ezt a jogi státuszt elnyerte. Ekkor még nem okozott feszültséget az ember jogi fogalma és biológiai fogalma közötti, ma nehézségeket okozó eltérés. A „természetes” ember-felfogáshoz igazították a jogi fogalmat, amelyet az „ember” erkölcsi értékéből vezették le azaz, hogy mindenkinek egyenlőképpen jogalanynak kell lennie.

Az ember biológiai és jogi fogalma közötti viszony az 1960-as években ismét problematikusá vált. Az egyenrangúan érvényesíthető erkölcsi nézetek sokfélesége miatt nem beszélhetünk általánosan elfogadott erkölcsi ember-fogalomról sem. Az emberi élet feletti rendelkezéssel kapcsolatos igen különböző törekvéseknek mind szembesülniük kell az ember jogi fogalmával.

A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága több határozatában is foglalkozott az abortusz kérdésével. A 64/1991. (XII.17.) AB határozat megállapította hogy a terhesség megszakítására vonatkozó szabályok rendeletben való meghatározása alkotmányellenes. Ezért az Alkotmánybíróság az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény 29. § (4) bekezdésének első mondatát, amely szerint „A terhesség megszakításának csak jogszabályban meghatározott esetekben és rendelkezések szerint van helye”, valamint ugyanazon törvény 87. § (2) bekezdését, továbbá a terhesség-megszakításról szóló 76/1988. (XI. 3.) MT rendeletet és az annak végrehajtására kiadott 15/1988. (XII. 15.) SZEM rendeletet alkotmányellenesnek mondta ki, és megsemmisítette. A határozat alapja az volt, hogy az Alkotmánybírósághoz több indítvány érkezett a terhesség-megszakításról szóló jogszabályok: az 1972. évi II. törvény 29. § (4) bekezdése, a 76/1988. (XI. 3.) MT rendelet, valamint a 15/1988. (XII. 15.) SZEM rendelet alkotmányellenességének, továbbá nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására és megszüntetésére, illetve mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására és megszüntetésére. A taláros testület leszögezte, hogy a művi terhesség-megszakításról azért kell mindig törvényben rendelkezni, mert bármely szabályozása magában foglalja a magzat jogalanyiságáról, és ebből folyóan a magzat élethez való alanyi jogáról való döntést. Ez a „vonatkozás” minden esetben

fennáll. A többi alapjog és az abortusz összefüggése viszont a konkrét szabályozástól függően kérdésessé tehető, s csak rájuk hivatkozva bármikor vitatható lenne, hogy milyen tartalmú szabályozásnál kell átváltani a rendeletiről a törvényi szintre.

Az Alkotmánybíróság az ember jogi helyzetét megalapozó legfontosabb alapjogok értelmezése alapján megállapította, hogy az Alkotmány szerint nem lehet semmit sem visszavenni az ember eddig elért jogi pozíciójából. Eszerint a jogalanyiség köre sem szűkíthető.

A testület álláspontja szerint a magzat jogalanyiségának kérdését az Alkotmány nem rögzíti és annak értelmezésével sem dönthető el. A magzat jogalanyiságáról való döntés az ember jogi státuszának újbóli meghatározása. Ezért az Alkotmánybíróság álláspontja ebben a határozatban az volt, hogy csak a magzat jogalanyiságáról való törvényhozói döntés után alkothat véleményt az abortusz adott szabályozásának alkotmányosságáról.

Az AB határozat indokolásának több pontjában is érződik a taláros testület egyes tagjainak elfogultsága a magzati élet védelmére. Így például az indokolás kimondja, hogy a magzat élethez - gyakorlatilag a megszületéshez - való jogát nem lehet a megszületés feltételétől függővé tenni. Véleményük szerint továbbá, napjainkban a magzat személyként való felfogását a közvélemény egyre inkább magától értetődővé teszi. Ezek a változások szerintük abba az irányba hatnak, hogy a mindennapi „természetes” ember-fogalom a magzatot is felölelje, azaz összhangba kerüljön azokkal a biológiai és erkölcsi nézetekkel, amelyek az embert fogantatásától kezdve embernek ismerik el.

Ezt követően az abortusz kérdéskörében született 48/1998. sz. AB. határozatban¹⁰⁵ a testület kifejtette, hogy az egyes emberek élethez való alanyi joga saját életük biztosítására szolgál. Az élethez való jogból az államnak nem csupán az a kötelessége keletkezik, hogy az egyes emberek élethez való alanyi jogát ne sértse meg, és hogy annak védelméről jogalkotással és szervezési intézkedésekkel gondoskodják, hanem általában az emberi életet és létfeltételeit is védenie kell. Az emberi élet védelme pedig nem korlátozható a jogalanyisággal felruházott, megszületett ember életére. Az egyedi emberi élet ugyanis a fogantatástól kezdve folyamatos. Ezért az állam objektív, intézményes életvédelmi kötelessége kiterjed a keletkezőben lévő emberi életre is. Ez a kötelesség - ellentétben az élethez való alanyi joggal - nem abszolút. Ezért lehetséges,

¹⁰⁵ 48/1998. (XI.23.) AB. határozat

hogy vele szemben más jogokat - így az anya egészséghez való, vagy önrendelkezési jogát - mérlegelje a törvényhozó.

Az anya

Az abortusz kapcsán az anya személyi joga a magzat személyi jogával kerül elsődlegesen kollízióba. A terhesség-megszakításra jelentkező nők nem akart, vagy nem szándékozott teherbe esni. Általánosan elfogadott az a felfogás, hogy a nemi érintkezést az esetek többségében a nő irányítja. A feminista jogi kutatások azonban nem támasztják alá ezen állítást, mivel álláspontjuk szerint a szexuális érintkezésről nem egyenrangú felek döntenek. A tradicionális heteroszexuális kapcsolatban, amely a férfiak általi kényszer dominanciáján alapul, a nők gyakran nem használnak fogamzásgátló szereket.

Magyarországon az Alkotmánybíróság a 64/1991. AB határozatban vizsgálta, hogy az abortuszhoz való jog mikor megalapozott. Ennek kapcsán megállapította, hogy az önrendelkezési jog mint a magzati élet feletti rendelkezés alapja eleve csak akkor merülhet fel, ha feltesszük, hogy a magzat jogilag nem ember. Ha a magzat jogalany, alanyi joga van az élethez. Ebben az esetben az anya önrendelkezési joga szabály szerint nem, hanem csupán néhány rendkívüli határesetben érvényesülhet. Ha tehát meg akarjuk mondani, hogy az abortusz szabályozása miatt érinti az anya önrendelkezéshez való jogát, nincs mód megkerülni azt a kérdést, hogy a magzat jogilag ember-e, van-e alanyi joga az élethez és méltóságához. Megállapítható, hogy igen közélről érinti az abortusz korlátozása az anya önrendelkezési jogát, s érintheti más alapjogait is, másrészt a magzati élet védelmére irányuló állami kötelezettséget korlátozhatja például az anya egészséghez való joga, vagy önrendelkezési joga.

Egyes amerikai jogászok szerint¹⁰⁶, a nők ugyan elnyerték a szaporodás ellenőrzésének jogát, amelyet azonban a férfiak, az orvosok és a mindenkori kormányzat ellenőriz. A magánélethez való jog a magánéletbe való beavatkozás lehetőségének korlátozásával a magánélet ellenőrzésének lehetőségét is kizárja. Meggyőződésük még, hogy a magánélethez való jog azon hatalmi és elosztási viszonyokat védelmezi, amelyek a magánszférában jelenleg érvényesülnek. Nem véletlen így, hogy a magánélethez való jog definíciója elsősorban azokra a tényezőkre (emberi kapcsolatok, szexuális

¹⁰⁶ Catharine A. Mackinnon: *Feminism Unmodified. Discourses on Life and Law*, Harvard University Press, 1994. 101-102.p.

érintkezés stb.) vonatkozik, amelyeket a feminista jogtudomány meghatározónak tekint a nők alávételében. Egyben így a magánélethez való jogra való hivatkozás tovább védelmezi a férfiuralmat a nők felett.

Kritikikai szemszögből nézve, a feminista jogirodalom álláspontjával nem tudok egyetérteni tekintettel arra, hogy a világ országainak többségében, így hazánkban is azzal, hogy a nők számára az állam biztosítja az abortuszhoz való önálló döntési jogot és emellett a jogrendszerek határozottan deklarálják azt is, hogy az államnak, milyen életvédelmi feladatai vannak a magzatra vonatkozóan megteremtik azt az alkotmányos egyensúlyt, ami egy modern jogállamban a női társadalom esélyegyenlőségét szavatolja. Az anyai pozíció elemzésekor meg kell említenünk, hogy milyen hátrányos következményei lehetnek a nőknek az abortusz kapcsán. Ezek fizikai oldalon a méhátfűródás, nyakcsatorna szakadás, peterész visszamaradása, különböző gyulladásozó folyamatok, illetve az abortuszon átesetteknél a nagyarányú meddővé válás. Pszichikai oldalon pedig kialakulhat a posztabortusz szindróma, amely a terhesség-megszakítás után jelentkező pszichikai- és pszichiátriai problémákban jelentkezik (depresszió különböző súlyú típusai, önértékelési zavarok, szexuális diszfunkcionalitás)¹⁰⁷.

Az apa

*Catharine A. Mackinnon*¹⁰⁸ álláspontja szerint, ha nem veszünk tudomást arról, hogy a férfiak számára mit jelent az abortusz, akkor nehéz megértenünk a problémakör politikai, gyakorlati és elméleti vonatkozásait, valamint félreértjük az abortusz ellenzésének okait.

Az úgynevezett apai jogok, hatályos jogunk szerint rendkívül korlátozottak. A szülést követő közös szülői felügyeleti jog ellenére, az apa nem tehet jognyilatkozatot az abortusz-eljárásban, holott egyértelmű, a gyermek megszületése esetén anyagi és nevelési kötelezettségei megoszlanak az anyával. A hatályos 1992. évi LXXIX. törvény 8.§ szerint a családvédelmi szolgálat munkatársa a terhesség-megszakítási kérelem bejelentését követően - lehetőleg a magzat apja jelenlétében -, tiszteletben tartva az állapotos nő érzéseit és méltóságát, a magzat megtartása érdekében tájékoztatja a nőt a gyermek vállalása esetén elérhető állami és nem állami anyagi és természetbeni

¹⁰⁷ Jobbágyi Gábor: A legális abortusz szövevényei /in. www.ujember.katolikus.hu/Archivum/2007.11.11/0901.html, 2010.06.07./

¹⁰⁸ Catharine A. Mackinnon: *Feminism Unmodified. Discourses on Life and Law*, Harvard University Press, 1994. 93-94.p.

támogatások lehetőségéről; az örökbeadás lehetőségeiről és feltételeiről; az esetleges válsághelyzet feloldására alkalmas állami, önkormányzati vagy társadalmi segítségnyújtási formákról; a terhesség-megszakítás veszélyeiről. A tájékoztatást követően a munkatárs a terhesség-megszakítás iránti kérelmet írásban rögzíti. A kérelmet a kérelmező, illetőleg - lehetőség szerint - a magzat apja aláírja. Fentiek alapján megállapítható, hogy a terhesség-megszakítás iránti eljárásban a férfi passzivitásra kényszerített. Fentiekre vonatkozóan Somfai Balázs álláspontja¹⁰⁹ szerint az apának a házasság ügyeiben való közös döntéshozatal során fennálló egyenjogúsága alapján, kötelezővé kellene tenni az apai aláírást az abortusz-kérőlapon, valamint részvételüket a tanácsadáson. Véleményünk szerint azonban azzal, hogy a férfi szexuális kapcsolatot létesít egy nővel, tudomásul veszi azt a tényt, hogy a nexusból gyermek születhet. Ezért a magzat fogantatását követően a nő önrendelkezési jogát az abortusz eljárásban az apa hozzájárulásának megtagadása nem korlátozhatja.

A társadalom

A társadalom szerepével kapcsolatban fontos kérdés, hogy beilleszthető-e egy ország jogrendszerébe a legális abortusz? Számos országban e pont körül csúcsosodnak ki a jogviták, ahol az "ellenzék" egyik fő érve, hogy a legális abortusz ütközik a jogrendszer bizonyos alapelveivel. A magzatelhajtást pl. a Btk. bűncselekménynek minősíti abban az esetben, ha az arra illetékes hatóság nem engedélyezte a terhesség megszakítását.

Az orvosi társadalom hivatásuk lényegénél fogva túlnyomórészt abortuszellenes. Erre kötelezi őket hippokratészi esküjük. Az esküszöveg kimondja, hogy "nem segíték hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához", s az esküszegéssel lényegében kizárták magukat az orvosi rendből az abortuszt végző orvosok. A hippokratészi eskü ma is az orvosi hivatásrend világszerte elismert etikai alapszabálya. Itt nincs lehetőségünk az orvosi etika és az orvosi jog alapvető különbségének kifejtésére: mégis jeleznünk kell, hogy a legsúlyosabb orvosetikai problémák egyikét jelenti a legális abortusz intézménye.

A társadalom abortusszal kapcsolatos hozzáállására vonatkozóan ismét meg kell említenünk a katolikus egyház álláspontját, amely létezésétől kezdve megengedhetetlennek tartotta az abortuszt. Megállapíthatjuk, hogy a világ egyetlen

¹⁰⁹ Somfai Balázs: Gondolatok az abortuszról, Magyar Jog, 1999/10. 618.o. és uő.: A nemek egyenjogúsága a családi kapcsolatokban, Magyar Jog 2001/3. 167.o.

egyháza sem abortuszpárti. Tekintettel arra, hogy Magyarország lakosságának közel 70%-a a nagy keresztény egyházakhoz kötődik valamilyen szinten, az egyház álláspontja természetesen jelentősen befolyásolhatja az emberek abortuszról való gondolkodásmódját.

Látunk kell, hogy a mai fejlett jogrendszerek a laikus, de a jogászai társadalomban is jelen lévő ellentétes abortusz-álláspontok kapcsán nem tudják elméletileg teljesen feldolgozni az terhesség-megszakítás széles körű megengedettségét, bár a törvényhozás több helyen, köztük hazánkban is lazította, liberálisabbá tette az abszolút tilalmat.

VI/5. Az abortusz okai

A indikációk négy csoportba sorolhatók:

- 1.) Az *egészségügyi indikáció* szerint az anya egészségének védelme jogszerű alapot ad a magzat megölésére. Morálisan kizárólag az anya életének megmentésére engedhető meg az abortusz. Minden esetben egyedileg kell a döntést meghozni orvosi és etikai szempontok alapján.
- 2.) Az *eugenikus indikáció* szerint, ha a magzatot súlyos testi vagy szellemi károsodással jönne a világra, megengedett az abortusz.
- 3.) A *szociális indikáció* a már említett, ma legtöbbször hangoztatott indok, mely az anya súlyos, aránytalan, rendkívüli, elviselhetetlen válsághelyzetére hivatkozva engedélyezi a terhesség-megszakítást.
- 4.) Az *erkölcsi indikáció* szerint, ha erőszakból vagy erkölcstelen kapcsolatból fogant egy élet, a belőle származó erkölcsi károk elkerüléséért szabad megölni a magzatot.

VI/6. Nemzetközi kitekintés

Az Európai Unióban a szabályozás sokféle a tekintetben, hogy a terhesség mely szakaszában és milyen körülmények fennállása esetén engedélyezhető az abortusz.

Németországban a Szövetségi Alkotmánybíróság a magzat saját, önálló jogát állapította meg az élethez. Emellett azonban az abortusz a terhesség első harmadában engedélyezett, amelyet azonban egy viszonylag hosszú várakozási idő előz meg, mivel

1995-óta jogszabály is deklarálja, hogy a magzatot fogantatásától kezdve védelem illeti meg. Ez a jogszabály a nőket tanácsadáson való részvételre kötelezi, amelynek az a célja, hogy lebeszélje a nőket a terhesség-megszakításról. Az egészségügyi biztosítás csak akkor fedezi az abortuszt, ha a nő alacsony jövedelemmel rendelkezik.

Franciaországban az abortusz csak a 10. hétig engedélyezhető 1975. óta. További feltételek a tanácsadáson való részvétel és az egyhetes várakozási idő. A 10. hét után csak akkor végezhető el az abortusz, ha a magzat súlyos testi fogyatékoságban szenved vagy a nő egészségét veszélyezteti a terhesség; ilyenkor két szakorvos véleményét kell kikérni.

Csehországban az abortusz a terhesség 12. hetéig legális, de 1993. óta a társadalombiztosítás csak az egészségügyi okok miatt végrehajtott terhesség-megszakítást fedezi.

Az angolszász területeken sincs egységes szabályozás. Angliában, Skóciában és Walesben – 1967. óta – elvégezhető az abortusz a terhesség 28. hetéig, ha a terhesség az anya életét, testi és lelki egészségét veszélyezteti, illetve ha a magzat valószínűsíthetően súlyos fogyatékosággal születne. Írország viszont csak kivételes lehetőségként ismeri el az abortuszt, csak akkor engedélyezhető, ha a terhesség kihordása a nő életét veszélyeztetné.

Az olasz szabályozás a terhesség első 90 napjában teszi lehetővé az abortuszt. A kórházakban ingyenesen hajtják végre, magánintézetek esetén viszont a beavatkozás elvégzése regionális egészségügyi hivatali engedélyhez kötött és egészségügyi, gazdasági vagy szociális okokból kérvényezhető.

Hollandiában nincs konkrétan szabályozva, hogy hányadik hétig legális a beavatkozás, csak egy intervallumot határozott meg a jogalkotó: a fogamzás és az életképesség elérése közötti időszakban. Az életképesség elérését általában a terhesség 24. hetéhez kötik, ugyanakkor a 22. hét után csak ritkán végeznek abortuszt. A beavatkozás elvégzését mindig megelőzi egy 5 napos várakozási idő.

Lengyelországban az abortusz törvény, három indikáció alapján engedélyezi a terhesség-megszakítást:

- orvosi jóváhagyással a nő egészségének veszélyeztetése vagy a magzat súlyos testi fogyatékosága esetén,

- ha a terhesség bűncselekmény eredménye (pl. nemi erőszak), amit az ügyésznek meg kell erősítenie,
- szülői hozzájárulással kiskorú esetében.

Többen felvetették, hogy szociális indikáció alapján is biztosítani kellene a nőknek az abortuszt, amelyre vonatkozóan a lengyel alkotmánybíróság 1997-ben hozott határozata megállapította, hogy az abortusz engedélyezése az állapotos nő nehéz gazdasági helyzete vagy nehéz szociális helyzete alapján sérti az alkotmányos értékek arányosságának elvét. Az indokolás szerint a nő szubjektív helyzetértékelésén alapuló érdekvédelme és az élethez való jog ütközése esetén az utóbbinak van elsőbbsége.

Svédországban 1974. óta egészen a 18. hétig garantált az terhesség mesterséges megszakításához való jog, eddig az időpontig bármilyen okból el lehet végezni. A 18. és a 22. hét között az abortuszhoz orvos hozzájárulása szükséges, és csak egészségügyi indokkal engedélyezhető elvégzése.

Ausztriában a kérelmezett abortusz akkor legális, ha az a nő életét, fizikai vagy lelki egészségét védi, vagy ha a magzat valószínűsíthetően súlyos fejlődési rendellenességgel születne meg. A szexuális erőszak eredményeként létrejött terhesség megszakítása, illetve a mesterséges terhesség-megszakítás szociális vagy gazdasági okból való engedélyezése csak a terhesség első harmadában törvényszerű.

Bulgáriában, Dániában és Szlovákiában megengedett az abortusz, ha a terhesség első harmadában kérvényezik, és emellett teljesül az alábbi feltételek valamelyike: – a nő szellemi egészsége megóvása érdekében –, ha gazdasági-társadalmi helyzete indokolja, vagy ha a magzat valószínűleg fejlődési rendellenességben szenved, illetve ha a várandósság nemi erőszak eredménye.

Romániában az abortusz a terhesség első 14 hetében törvényes.

Belgiumban az abortusz kérelemre legális. Észtországban, Görögországban, Lettországban, Litvániában, Szlovéniában szintén megengedett.

Cipruson, Luxemburgban és Spanyolországban a nő kérelmére nem kerülhet sor abortuszra, ugyanakkor engedélyezhető a nő egészségének megóvása érdekében, ha a magzatnak valószínűsíthetően valamilyen rendellenessége van, vagy ha a terhesség

nemi erőszak következménye, illetve ha a nő hátrányos társadalmi-gazdasági helyzetben van.

Az Egyesült Államokban a korábban már említett Roe v. Wade-ügyben hozott döntés alapján legális az abortusz, amely a terhesség viszonylag késői szakaszáig kérhető. Itt az anya döntési joga a terhesség megszakításáról a terhesség első harmadában alkotmányos jogként szilárdult meg. 1992-re azonban nyilvánvaló lett az 1980-as években már jelentkező változás, amely az első trimeszterben is elismeri az állam beavatkozását az anya magánszférához való jogába a magzat érdekében. A súlyos válsághelyzetre való hivatkozás kapcsán, az állami korlátozás nem jelenthet aránytalan terhet a nő döntési szabadsága tekintetében. A súlyos teher szerepe tehát az európainak éppen fordítottja: nem a terhesség rendkívüli nehézségei miatt nem várható el a nőtől, hogy teljesítse a kihordás és szülés kötelességét, amely a magzat élethez való jogából vagy az állam kötelességéből a magzati élet védelmére normális esetben rá hárulna, hanem alkotmányosan védett döntési szabadságát nem korlátozhatja az állam aránytalanul. Az aránytalan teher vonja meg a határát az (egyébként alkotmányosan megengedett) állami intézkedéseknek, köztük az olyan tanácsadásnak, amely a terhesség-megszakítás elkerülését célozza. A súlyos teher itt azonban nem a várandós nő (esetleg felülvizsgálhatatlan) állítása saját helyzetéről, hanem az alkotmánybíróság mércéje jogszabály alkotmányossági vizsgálatában.¹¹⁰

VI/7. Az abortusz statisztikája

A terhesség-megszakítások demográfiai vizsgálata során megállapítható, hogy hazánkban az abortuszt a születésszabályozás eszközének tekintették és annak engedélyezése, azaz 1956-tól kezdve körülbelül 6,8 millió terhesség-megszakítást végeztek el az orvosok, ebből nagyjából 700 ezer volt illegális. A terhesség-megszakítások számának az 1990-es évek elejétől megindult alapvetően csökkenő tendenciája. Az elmúlt két évtizedben megfigyelhető, hogy közel 40%-al esett a művi vetélések száma. Míg 1990-ben száz élveszületésre jutó abortuszok száma 71,9 volt,

¹¹⁰ Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey 505 U.S. 883, 112 S. Ct. 2791 (1992).

addig 2007-ban 45,1. Az is jól látható, hogy a Magzati élet védelméről szóló törvény 1992. évi megalkotása nem változtatott azon a folyamatosan csökkenő trenden.

10.számú táblázat¹¹¹

Év	A terhesség- megszakítások száma országosan	Száz élveszületésre jutó abortuszok száma
1957	123 383	73,8
1958	145 578	91,9
1960	162 160	110,7
1964	184 367	139,5
1968	201 096	130,2
1969	206 817	134,0
1970	192 283	126,7
1975	96 212	49,5
1980	80 882	54,4
1985	81 970	63,0
1990	90 394	71,9
1991	89 931	70,7
1992	87 065	71,5
1993	75 258	64,3
1994	74 491	64,4
1995	76 957	68,7
1996	76 600	72,8
1997	74 564	74,3
1998	68 971	70,9
1999	65 981	69,7
2000	59 249	60,7
2001	56 404	58,1
2002	56 075	57,9
2003	53 789	56,8
2004	52 539	55,2
2005	48 689	49,9
2006	46 324	46,4
2007	kb. 44 000	kb. 45,1
2009	43181	43

A terhesség-megszakítások engedélyezésének indokaiban döntő többségénél, 96–98 százalékánál, a súlyos válsághelyzet indikáció szerepel, és csak a maradék 2–4 százalék oszlik meg a nő egészségi állapota, a magzat egészségi károsodása, valamint a terhesség bűncselekmény következménye indokok között.

¹¹¹ www.valsagterhesseg.hu/abortusz05.html, 2010.06.07.

11.számú táblázat

A terhesség-megszakítások százalékos megoszlása az engedélyezés oka szerint¹¹²

Év	A nő egészsége	A magzat egészsége	Kriminalitás	Válsághelyzet	Ismeretlen	Összesen
1995	1,3	1,0	0,0	97,7	0,0	100,0
1996	1,3	1,0	0,1	97,5	0,1	100,0
1997	1,3	0,8	0,2	97,8	0,1	100,0
1998	1,0	0,7	0,1	98,2	0,1	100,0
1999	1,0	0,7	0,1	98,2	0,0	100,0
2000	1,1	0,8	0,0	97,9	0,1	100,0
2001	1,3	1,0	0,1	97,5	0,1	100,0
2002	1,4	0,1	0,1	97,7	0,0	100,0
2003	1,2	0,1	0,1	97,9	0,1	100,0
2004	1,7	0,2	0,2	96,7	0,1	100,0
2005	1,7	0,1	0,1	96,8	0,1	100,0
2006	1,4	0,1	0,1	97,2	0,0	100,0

Bár az elmúlt évtizedben jelentősen csökkent az abortuszok száma Magyarországon, az Európai Unióhoz képest még mindig nagy az abortuszok száma. A legutóbbi statisztikai adatok szerint 38,9%. A legkedvezőbb uniós adat egyébként Lengyelországnál (0,09%), valamint Portugáliánál (0,8%) található, szigorú abortuszellenes szabályozásuknak köszönhetően.

¹¹² www.portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/terhesmegsz06.pdf, 2010.06.08.

12. számú táblázat¹¹³**Abortusszal végződő terhességek aránya külföldön**

Ország	Év	%
Ausztrália	2006	21.3
Ausztria	2000	3.0
Belgium	2005	13.2
Bulgária	2006	33.5
Csehország	2006	27.4
Dánia	2006	18.8
Dél-Afrikai Közt.	2005	9.2
Észtország	2006	38.7
Fehéroroszország	2004	44.6
Finnország	2006	15.3
Görögország	2003	13.1
Hollandia	2006	13.3
Horvátország	2006	19.7
Írország	2006	7.3
Japán	2006	20.2
Kanada	2005	22.1
Kína	2006	31.5
Lengyelország	2006	0,09
Litvánia	2006	23.4
Nagy Britannia	2006	21.8
Németország	2006	15.1
Norvégia	2006	19.5
Olaszország	2004	19.6
Portugália	2005	0.8
Románia	2006	40.6
Spanyolország	2005	16.1
Svédország	2007	25.4
Szlovákia	2006	26.1
USA	2005	22.6

¹¹³ Percentage of Pregnancies Aborted by Country, compiled by Wm. Robert Johnston, 26 October 2008, www.johnstonsarchive.net/policy/abortion/wrjp333pd.html, 2010.06.07.

13. számú táblázat.

A terhesség-megszakítás törvényi szabályozása az európai országokban¹¹⁴

Ország	Egészségügyi indikáció	Erkölcsei indikáció	Eugenikus indikáció	Szociális indikáció	Az anya kérésére
Ausztria	+	+	+	+	+
Belgium	+	+	+	+	-
Bulgária	+	+	+	+	+
Csehország	+	+	+	+	+
Dánia	+	+	+	+	+
Egyesült Királyság	+	-	+	+	
Finnország	+	+	+	+	+
Franciaország	+	+	+	+	+
Görögország	+	+	+	+	+
Hollandia	+	+	+	+	+
Horvátország	+	+	+	+	+
Írország	+	-	-	-	-
Lengyelország	+	+	+	-	-
Litvánia	+	+	+	+	+
Magyarország	+	+	+	+	-
Németország	+	+	+	+	-
Norvégia	+	+	+	+	+
Olaszország	+	+	+	+	-
Portugália	+	+	+	-	-
Románia	+	+	+	+	+
Spanyolország	+	+	+	-	-
Svédország	+	+	+	+	+
Szlovákia	+	+	+	+	+
Vatikán	-	-	-	-	-

A statisztikai adatok vizsgálata során látható, hogy az abortusz szabályozása a skandináv országokban, illetve a volt szocialista országokban viszonylag liberális, míg a Vatikán a teljes prohibíció oldalán áll. Írországban és Lengyelországban és Portugáliában a terhesség-megszakítás engedélyezése igen szigorúnak mondható, mivel az előbbiben az anya életveszélye és fizikai vagy lelki egészségének

¹¹⁴Forrás:Nations Population Division Department of Economic and Social Affairs /www.un.org/esa/population/publications/abortion/,2010.11.11./

védelmében, míg az utóbbi országban az említett okok mellett erőszak, vagy vérfertőzés, illetve a magzat károsodása esetén adható csak meg.

VI/8. Az abortusz hatályos szabályozása

A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény (továbbiakban: Ab. tv.) határozza meg a terhesség-megszakítás feltételeit. Eszerint:

5. § (1) A terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg.

(2) Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz.

6. § (1) A terhesség a 12. hetéig szakítható meg, ha

a) azt az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok indokolja;

b) a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved;

c) a terhesség bűncselekmény következménye, valamint

d) az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén.

(2) A terhesség az (1) bekezdésben foglalt feltételek esetén a 18. hetéig szakítható meg, ha az állapotos nő

a) az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett nagykorú vagy a kiskorú;

b) terhességét neki fel nem róható egészségi ok, illetve orvosi tévedés miatt nem ismeri fel korábban, vagy az egészségügyi intézmény, illetve valamely hatóság mulasztása miatt haladta meg a terhessége az (1) bekezdésben foglalt időtartamot.

(3) A terhesség a 20. hetéig - a diagnosztikus eljárás elhúzódása esetén 24. hetéig - szakítható meg, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának valószínűsége az 50%-ot eléri.

(4) A terhesség az időtartamától függetlenül szakítható meg

a) az állapotos nő életét veszélyeztető egészségi ok miatt, illetve

b) a magzatnál a szülés utáni élettal összeegyeztethetetlen rendellenesség fennállása esetén.

7. § (1) A terhesség megszakítása, ha azt nem egészségi ok indokolja, az állapotos nő írásbeli kérelme alapján végezhető el.

(2) A terhesség megszakítását a 3. § (1) bekezdésében meghatározott személyeken kívül az a külföldi is kérheti

a) aki érvényes tartózkodási engedéllyel több mint 2 hónapja tartózkodik az ország területén,

b) aki menekültkénti elismerését kérelmezte,

c) akit a menekültügyi hatóság menedékesként vagy befogadottként elismert, valamint

d) aki nemzetközi szerződésben foglaltak alapján - a külön törvény szerint - az ország területéről nem utasítható ki, vagy nem irányítható vissza.

12. § (6) A súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő, illetve - ha az állapotos nő cselekvőképtelen kiskorú vagy olyan korlátozottan cselekvőképes nagykorú személy, akinek gondnokát a bíróság önálló eljárásra jogosította fel - törvényes képviselője a kérelem aláírásával igazolja. Ezekben az esetekben az érintett személy a terhesség-megszakítással kapcsolatos véleményének kifejtésére a családvédelmi szolgálat eljárásában lehetőséget kell biztosítani.

Látható, hogy a törvényhozó, milyen indikációk alapján engedi csak meg az abortuszt. Bizonyos kivételekkel, a terhesség 12. hetéig illeti meg az abortuszhoz való önrendelkezési jog az anyát. Amennyiben a művi vetélés nem a törvényben foglalt szabályozás alapján történik, az abortuszt illegálisnak kell tekintetni. A beavatkozás ilyenkor bűncselekmény, mely különösen akkor jár súlyos szabadságvesztéssel, ha az anyánál a műtéttel kapcsolatos egészségkárosodás lépett fel vagy az anya életét veszíti.

A jogszabály legneuralgikusabb pontja a 5.§ (1) bekezdés és a 6.§ (1) bekezdés d) pontja, amely lehetővé teszi a terhesség-megszakítást az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén. Az Ab. törvény megalkotását követően az Alkotmánybírósághoz számos indítvány érkezett, melyek támadták a fenti abortusz indikáció alkotmányosságát, mivel az véleményük szerint gyakorlatilag korlátlanul lehetővé teszi a terhesség-megszakítást. E mellett az egyik indítványozó azt is kérte a testülettől, hogy

állapítsa meg ember-e a magzat. Az Alkotmánybíróság 48/1998. sz. határozatában¹¹⁵ megállapította, hogy nem alkotmányellenes, ha törvény az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén lehetővé teszi a terhesség megszakítását. A súlyos válsághelyzet fennállásának vizsgálatáról a törvényhozó azonban alkotmányosan kizárólag akkor mondhat le, ha egyszersmind a magzati élet védelmére irányuló, megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket is megállapít.

A taláros testület álláspontja szerint nem kell külön vizsgálni a válsághelyzet indokoltságát, mert az Ab. törvény ama rendelkezése, hogy a súlyos válsághelyzet fennállását a nő a kéréslap aláírásával igazolja, már önmagában egyértelművé teszi ennek az indikációnak a jellegét, azt, hogy a válsághelyzet vizsgálatáról az állam lemond, és az abortuszt egyedül a nő kívánságától függően lehetővé teszi.

Az állapotos nő súlyos válsághelyzete az abortusz szabályozásában a nemzetközi jogirodalomban is használatos ismérv, jelentése és funkciója azonban más-más lehet. Generálisan megállapítható, hogy a súlyos válsághelyzet voltaképpen az arányosság kritériumának az abortusz sajátos tényállására alkalmazott konkretizálása. Ha valamely jog - mint az európai jogok általában - a magzati élet védelmére fennálló állami kötelességből vagy - kivételesen - a magzat élethez való saját jogából indul ki, amelyet azonban az anya önrendelkezési joga korlátozhat, akkor a magzat életvédelmének korlátozását az anya joga által az teszi arányossá, hogy a terhesség kihordása, vagyis a magzat védelmének érvényesítése olyan megterhelést jelentene a várandós nő számára, amely lényegesen nagyobb annál, mint ami normális esetben a terhességgel együtt jár, úgy hogy a terhesség folytatása a nőtől nem várható el.

A foetus jogalanyiságára vonatkozóan az AB. leszögezte, hogy noha az Ab. törvény nem rendelkezik kifejezetten a magzat jogalanyiságáról, a terhesség-megszakítás e törvényben foglalt szabályozásával a Parlament implicite azt juttatta kifejezésre, hogy a magzat jogilag nem ember. A testület ugyanis az 1991-ben hozott Abh.-ban részletesen kimutatta, hogy a művi terhesség-megszakítás bármely szabályozása magában foglalja a magzat jogalanyiságáról, és ebből folyóan a magzat élethez való alanyi jogáról való döntést¹¹⁶. Minden olyan szabályozásnak, amely a terhesség megszakítását az olyan eseteken túl is megengedi, amelyekre nézve a jog eltúri az emberi életek közötti

¹¹⁵ 48/1998. (XI. 23.) AB határozat

¹¹⁶ ABH 1991, 300-305

választást, szükségképpen azon kell alapulnia, hogy a magzat jogilag nem ember, nem jogalany. Nem változtatta meg tehát a Magzatvédelmi törvény a megelőzően hatályban volt jogszabályok által is képviselt állapotot; a magzat továbbra sem jogalany az Alkotmány 56. §-a értelmében. Életét és méltóságát nem illeti meg ezért az az abszolút védelem, ami az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből eredően a már megszületett embert megilleti.

Fentiek mellett fontos kihangsúlyozni, hogy a magzat jogalanyiségének el nem ismerése azonban nem jelenti azt, hogy a magzati élet nem élvez alkotmányos védelmet. Ugyanis ebben az esetben is megilleti a magzatot az a - nem abszolút - védelem, amelyet az élethez való jogból következően az állam a megfogant, keletkezőben lévő emberi életnek is nyújtani köteles. Az Ab. törvény ezért azzal szavatolja a védelmet, hogy a jogszabály preambulumban deklarálja azt, hogy „a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel”. Abban az esetben pedig, ha a magzat jogalanyiségát a jogrendszerünk nem ismeri el az következik, hogy a nő méltóságos és magánélethez való joga a magzati élet védelmére fennálló állami kötelességgel szembesítve kerüljön mérlegelésre. A nő jogaival szemben a mérleg másik oldalán mindig az állam életvédelmi kötelessége van, amelynek ez esetben az egyedi magzati élet szándékos megsemmisítése ellen kell védelmet nyújtania. Ilyen feladatot az állapotos nővel való együttműködés, a célzott és folyamatos tanácsadás, az érintett krízishelyzetben való megsegítése és más, a magzat megtartását segítő intézkedések együttese láthat el. A 48/1998. sz. AB. határozathoz fűződő párhuzamos indokolásában Ádám Antal alkotmánybíró álláspontja szerint az állam magzatvédelmi kötelezettségét az ember élethez való jogából származó állami életvédelmi kötelezettségen kívül alátámasztják és lényeges szempontokkal, fontos követelményekkel egészítik ki az Alkotmánynak a házasság és a család intézményének állami védelmére (15. §), az ifjúság létbiztonságának, oktatásának, nevelésének és érdekei védelmének állami feladatára (16. §), az anyának a gyermek születése előtti és utáni támogatására és védelmére (66. § (2) bek.) vonatkozó rendelkezései, valamint a gyermeknek az Alkotmányban (67. § (1) bek.) biztosított az a jogosultsága, hogy megkapja családjától, valamint az államtól és a társadalomtól mindazt a védelmet és gondoskodást, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

VI/9. Összefoglalás

Nincs olyan szakmai, társadalmi, politikai vagy egyházi közösség vagy tekintély, amely az abortuszt önmagában jónak minősítené. Ez az alapvetően egységes vélemény azonban abban a pillanatban megoszlik, amikor az abortusz "rossz" jellegének meghatározására kerül sor. Ha pedig egészen konkrétan merül fel a kérdés, hogy a megfogant magzati étellel mit szabad tenni, még szembetűnőbbé válnak az ellentétek.

Látható volt, hogy nincs egységes álláspont, és ebből következik, hogy az egységes jogi szabályozás kérdése is megoldhatatlan problémákat szül. Álláspontunk szerint jelen jogrendszerünkbe nehéz beilleszteni olyan abortusztörvényt, ami összhangban lenne az adott témáról vallott társadalmi felfogással, tekintettel arra, hogy a lakosság véleménye rendkívül megosztott a művi terhesség-megszakítás vonatkozásában¹¹⁷. A jogi szabályozás kialakításánál nem pusztán a biológia-genetika eredményeit kell figyelembe venni és az is megállapítható, hogy nem alkotmányos egy teljes abortusztilalom alapján álló szabályozás, valamint az a szabályozás sem, amely kizárólag az anya önrendelkezési jogán alapulva a teljesen szabad abortuszt engedélyezné.

Fentiek miatt a törvényhozóra óriási felelősség hárul, mivel végső soron neki kell értékelnie a magzattal kapcsolatos természettudományos és etikai álláspontokat, továbbá mérlegelnie a magzatról való gondoskodás kapcsán fennálló aktuális társadalmi igényeket és eldöntenie, hogy ezek alapján indokolt-e és mikor jogilag új szabályozást bevezetni.

Az abortuszra vonatkozó és alapvetően a keresztény vallás álláspontját követő terhesség-megszakítást korlátozó szabályozást napjainkban az EU tagállamainak többségében felváltotta a nők önrendelkezési jogát biztosító, de jogilag meghatározott indikációk alapján végrehajtható abortusz eljárás. Amennyire nyomon követhető, az abortusz korlátozására irányuló korábbi szabályok hatástalansága készítette a törvényhozókat új stratégia keresésére, valamint az Alkotmánybíróságokat¹¹⁸ ilyen út alkotmányosságának megerősítésére. A statisztikai adatokból jól látszik, hogy az elmúlt

¹¹⁷ GfK Hungária Piackutató Intézet 2008. évi felmérése alapján /www.pkm.hu/?id=cikk&cid=594,2010.11.11./

¹¹⁸ Ezen álláspontot például az 1993. évi német alkotmánybírósági ítélet kifejezetten tartalmazza is (BVerfGE 88, 264 kk.).

évtizedekben fokozatosan csökkent az abortuszok száma, amely a modern fogamzásgátló módszerek, a hatékonyabb védekezés elterjedésének köszönhető.

A terhességmegszakítások számának kedvező alakulása s a viszonylag liberális abortuszjog mellett azonban fokozott állami és társadalmi szerepet kell vállalni abban, hogy a terhes nők magzatuk megtartása mellett döntsenek. Ehhez pedig hatékony, célzott, megfelelő szakmai kompetenciával rendelkező komplex szociális, anyagi, valamint pszichikai és orvosi segítséget kell nyújtani az érintetteknek, amely a válságmegoldásra alkalmas. Fentiek mellett támogatni kell a fogamzásgátlási módszerek még hatékonyabb oktatását. Az abortusz megelőzéséhez szükséges ismeretek nyújtásában kiemelkedő szerepe van a médiáknak is, ezért szükségesnek tartjuk a minél hatékonyabb ismeretterjesztő reklámok és figyelemfelhívó dokumentumfilmek megjelenését tekintettel arra, hogy az utóbbi években ezeknek a száma jelentősen csökkent. Ahhoz, hogy a terhesség-megszakítások számának folyamatosan csökkenő trendje fenntartható legyen a születéskorlátozó módszerek használatát még gyakoribbá, rendszeresebbé és fegyelmezettebbé kell tennünk.

A születendő gyermek nevelésével járó anyagi terhekhez való hozzájárulás tekintetében pozitív változás következett be 2011-ben a családi adókedvezmény bevezetésével. Az új kormányzati lépés felismerte annak a szükségességét, hogy a korábbi jóval meghaladó összegű állami támogatás indokolt a gyermekneveléshez és a gyermekvállalás ösztönzéséhez. Ahhoz azonban, hogy az új támogatási rendszer mennyiben fog hozzájárulni a kedvezőtlen demográfiai adatok megváltoztatásához, valamint a terhesség-megszakítások számának csökkenéséhez, még nem áll rendelkezésünkre statisztikai adat, de a közeljövőben feltétlenül vizsgálandó területként tartjuk számon.

Végezetül nem kerülhetjük meg Kormányunk új alkotmánytervezetének harmadik, Szabadság és felelősség című fejezetében a 2.cikk szabályozását, amely kimondja, hogy a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. A normaszöveg nem tartalmazza a kisebbik kormánypárt azon indítványát, amely a magzat élethez való jogát deklarálta volna. Álláspontunk szerint az így elfogadásra váró Alkotmány alapján nem várható az abortusz szabályozásának szigorodása hazánkban. Amennyiben viszont a foetus élethez való joga bekerült volna az Alkotmányba, úgy erre vonatkozó indítvány esetén az Alkotmánybíróság kénytelen lett volna megállapítani a szociális indikáció alkotmányellenességét.

VII. A nők hátrányos munkahelyi megkülönböztetése

VII./1 Bevezető

Közismert tény, hogy sok esetben előfordul a nőket érintő hátrányos megkülönböztetés a munkaerőpiacon. A probléma orvoslására felvetődik a kérdés, hogy mennyire érvényesül az egyenlő elbírálás elve a gyakorlatban. A diszkriminációnak a különböző társadalmi rétegekhez kapcsolódóan eltérő formái léteznek. Ezek közül az egyik legszignifikánsabb hatással bíró szféra a foglalkoztatásban megjelenő diszkrimináció, mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. Tovább szűkítve a kört a nők hátrányos megkülönböztetésére pedig megállapítható, hogy a munkáltatók veszélyes munkaerőnek vélik a nőket tekintettel arra, hogy ha még nincs gyermekük, várhatóan hamarosan vállalnak és így huzamosabb ideig távol maradnak munkahelyüktől. Amennyiben pedig már van gyermekük, úgy általában ők maradnak otthon az utódok miatt. Fentiek miatt folyamatosan állami célként kell, hogy megjelenjen a munkavállalói korban lévő nők foglalkoztatásának javítása, annak elérése, hogy a gyermekek vállalása, nevelése ne rontsa a nők munkavállalási esélyeit.

VII/2. Feltárt és tényleges diszkrimináció

Hazánkban a rendszerváltást megelőzően – hasonlóan a többi kelet-európai országhoz – a közel teljes női foglalkoztatottság volt jellemző. Ez az arány 1990-es évektől jelentősen visszaesett, miközben az EU tagállamokban és az Egyesült Államokban, ennek éppen a fordítottja történt: folyamatosan növekedett a nők foglalkoztatása. Ezzel szemben Magyarországon, a foglalkoztatott nők egy része munkanélkülivé vált, s e státusztól sokak számára nem a foglalkoztatottság, hanem az inaktivitás jelentette és jelenti ma is a kilépési irányt. A munkavállalási korú nők ma a férfiaknál kisebb arányban vannak jelen a munkaerőpiacon, és ez a jelenlét mind a fejlett országok többségéhez, mind a közép-kelet-európai országokhoz képest is alacsony¹¹⁹.

¹¹⁹ Szerk.: Lindnerné dr. Eperjesi Erzsébet: Nők és férfiak kereseti esélyegyenlősége a statisztikai adatok tükrében, Budapest 2007. 3.o. /www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&doc, 2010.08.01./

Az utóbbi évtizedekben számos jogszabály került elfogadásra az egyenjogúság érdekében, ám ezek ellenére sok olyan munkavállaló nő található, akik végzettségük, képességeik ellenére akadályokba ütköznek a munka világában. Az okok a nemi alapú szegregációra vezethető vissza. A nők többsége az úgynevezett nőies, feminizálódott szakmákban dolgozik, (például: pedagóguspálya, egészségügyi ápolók, kozmetikusok stb.). A szegregáció két típusát különböztethetjük meg. *Horizontális szegregáció* alatt a férfiak és a nők más-más gazdasági területen, szektorokban, foglalkozásokban való elhelyezkedését értjük. A *vertikális szegregáció* a foglalkozási hierarchián való előrejutási lehetőségeket foglalja magába, azt a jelenséget, hogy a beosztási szinteken egyre feljebb haladva, akkor is jelentősen csökken a nők aránya. A nők azonos szakmai felkészültség esetén is lényegesen kisebb eséllyel futnak be munkahelyi karriert, mint a férfiak. Az elmúlt évtizedekben jelentősen nőtt a női vezetők aránya a fejlett országok gazdaságában. Az is tény, hogy ez a változás kevéssé érte el a felső szintű vezetői pozíciókat, ahová a nők továbbra is csak szórványosan képesek bekerülni. A feminista jogi szakirodalom által leírt üvegplafon-jelenség¹²⁰ szerint a nők munkahelyi előmenetele a férfiakéval szemben eleve korlátozott és azzal is magyarázható, hogy a róluk alkotott kép (pl. az érzelmesség és a nagyfokú empátia) alkalmatlanná minősíti őket a vezető pozíciók elfogadására. Az üvegplafon jelenség nem más, mint azon láthatatlan akadályok, amelyek főként a nők, mint hátrányba szorított munkavállalók előrejutása előtt tornyosulnak. Ezt a kifejezést először 1970-ben használták, azon szervezeti előítéleteknek összességére, amelyek nem nyíltan jelentkeznek, de megakadályozzák a nőket az előrejutásban.

Az Európai Unió csatlakozási követelményeként megvalósított jogharmonizáció a munkajogi normák területén számos, a diszkrimináció ellen ható változást hozott. Az elemzésekből azonban kitűnik, hogy a munkaerőpiacon a nők egyes csoportjai (szülőképes korúak, kisgyermekesek, idősebbek) tekintetében megfigyelhető bizonyos fokú diszkrimináció.

A munkaerő túlkínálata miatt a munkavállalók kiszolgáltatottsága fokozódik, így a nők a meglévő jogi eszközökkel sem mernek élni munkahelyük elvesztésétől való félelmükben. Talán ez a magyarázata annak, hogy a hazai bírósági gyakorlatban kevés kivételtől eltekintve szinte teljességgel hiányoznak a diszkriminációval kapcsolatos

¹²⁰ Glass ceiling theory

perek. Feltehető, hogy a hátrányos megkülönböztetésből fakadó sérelmek száma a feltártnál sokkal több.

14. számú táblázat¹²¹

Nemi diszkrimináció miatti ügyek 2006-2008. évben									
	2006			2007			2008		
	érkezett	befejezett	folyamatban maradt	érkezett	befejezett	folyamatban maradt	érkezett	befejezett	folyamatban maradt
Megyei Bíróságok									
Fővárosi Bíróság	7*	5*	2*	10*	4*	6*	16*	10*	6*
Baranya Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bács-Kiskun Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Békés Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság	0	0	0	2	0	2	1**	1	1**
Csongrád Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fejér Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajdú-Bihar Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Heves Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Komárom-Esztergom Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nógrád Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pest Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Somogy Megyei Bíróság	0	0	0	0	0	0	0	0	0

A táblázatban szereplő adatokkal kapcsolatban azonban meg kell jegyeznünk, hogy a Fővárosi Bíróság - ahol az elmúlt években országos szinten a legtöbb diszkriminációs per volt folyamatban, nem csupán a nemi alapú diszkriminációs eseteket tartalmazzák,

¹²¹ Forrás: OITH

hanem az összes hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos munkaügyi per adatait. Az ezen bíróságon kívüli egyéb megyei bírósági adatokra nézve a táblázatból megállapítható, hogy - a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság és a Fővárosi Bíróság kivételével - 18 megyei bíróság előtt az elmúlt három évben nem volt folyamatban nemi alapú diszkrimináció jogcímen indított peres eljárás¹²².

A munkaerőpiacon akkor beszélhetünk diszkriminatív, megkülönböztető munkáltatói viselkedésről, ha az azonos minőségű munkaerőt a munkáltatók eltérő módon értékelik. A diszkrimináció megnyilvánulhat közvetlen, vagy közvetett formában. Közvetlen diszkriminációról beszélünk akkor, amikor megkülönböztető magatartás jogszabály által tilalmazott ok (esetünkben nemi alapú megkülönböztetés) miatt következik be. Azaz nem a személyes tulajdonságok, képességek, vagy objektív mérlegelés alapján bánnak valakivel hátrányosan, hanem azért, mert a munkavállaló nő. Közvetett diszkrimináció valósul meg, ha a hátrányos megkülönböztetés nem közvetlenül a nemi /életkori, faji stb./ hovatartozásra tekintettel történik, mégis egy adott intézkedés az egyik nemet, vagy munkavállalói csoportot hátrányosan sújtja¹²³. Leggyakoribb formája, amikor a részmunkaidőben foglalkoztatottak óradíja alacsonyabb a teljes munkaidőben foglalkoztatottakétól¹²⁴. Mivel Magyarországon átlagosan kétszer, az Európai Unióban pedig négyszer annyi nő választja a részmunkaidőt, ezért e megkülönböztetés elsősorban őket érinti¹²⁵. Egy másik sokszor előforduló formája az

¹²² A hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos munkaügyi bírósági döntések száma statisztikailag ugyan elenyésző, azonban említethetők nagy hatású diszkriminációs alapozású munkajogi jogviták. A Pécsi Munkaügyi bíróság ilyen jogviták során fordult az Alkotmánybírósághoz, a munkaerő-kölcsönzés keretében foglalkoztatott gyeseen lévő női munkavállalókra nézve indítványozta annak megállapítását, hogy diszkriminatív a Munka Törvénykönyvének az a szabálya, mely szerint ezekre a munkavállalókra nem kell alkalmazni az egyébként más munkavállalókra alkalmazandó felmondási tilalmakat. A tárgyan született alkotmánybírósági határozatról lásd Bankó Z.: Az atipikus munkajogviszonyok. Pécs, 2010, Dialóg Campus, 148–154 pp.

¹²³ Azokban a jogrendszerek, amelyek elismerik a közvetett diszkriminációt a U.S. Supreme Court *Griggs v. Duke Power Co.*, 401 U.S. 424 (1971) ügyben kifejtett indokaira támaszkodnak

¹²⁴ Európai Bíróságnak a Helga Nimz kontra Freie und Hansestadt Hamburg ügyben hozott 189/89. sz. alatti ítélete megállapította, hogy a férfiak és nők egyenlő bérezésről szóló 75/117/EGK irányelvet sérti, ha a részmunkaidős munkavállalókat a besorolás szempontjából kollektív szerződés kedvezőtlenebbül bírálja el, mint a teljes munkaidőben foglalkoztatottakat abban az esetben, ha a részmunkaidősök közé szignifikánsabban több nő tartozik, mint férfi, feltéve, hogy a munkáltató nem tudja a megkülönböztetést egyéb objektív tényekkel alátámasztani.

¹²⁵ European Commission: *Employment in Europe 2005, Recent Trends and Prospects*, T, Brussels, p. 39,40 / <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1033&context=intl>, 2010.08.01./

indirekt diszkriminációnak, amikor olyan feltételt követelnek meg egy új munkakörre vonatkozó álláshirdetésnél, amely az adott állás betöltéséhez nem szükséges.

A munkahelyi nemi alapú diszkriminációnak álláspontunk szerint az alábbi főbb területei vannak:

- eltérő jövedelmezés a munkavállalók neme alapján,
- Gyes-ről, Gyed-ről visszatérőket érintő diszkrimináció,
- álláshirdetéseken, állásinterjúkon alkalmazott nemi diszkrimináció,
- egyenlő bánásmód az atipikus munkajogviszonyoknál.

VII/3. Női-férfi kereseti különbségek

A nemek közötti bérrés csökkentése éppúgy kiemelt fontosságú a nők és a férfiak közötti egyenlőtlenségek visszaszorításában. A bérrés, mint mérőszám azt jelzi, hogy a munkaerőpiac egészen diszkrimináció és egyenlőtlenség áll fenn, ami gyakorlatilag elsősorban a nőket érinti.

Hazánkban a munkahelyi hátrányos megkülönböztetés, mint jelentős jogi kérdés megjelenésének a háttérében az utóbbi évtizedekben bekövetkezett társadalmi-gazdasági változások állnak.

A női és férfi munkabérek jelentős eltérést mutatnak nemcsak hazánkban, de a nemzetközi gyakorlatban is, melynek aránya 5-26 % között mozog. Ez a szám nagyjából azonos az Európai Unióban tapasztalt bérkülönbségeknek. Megállapítható, hogy az EU-ban nemek közötti legkisebb bérkülönbség Olaszországban van, ahol 4,9%, Szlovéniában 8,5%, Belgiumban 9%. A legnagyobb eltérés pedig a nemek jövedelmei között a Cseh Köztársaságban, Görögországban és Szlovákiában található közel azonos 20-25%-al. Összességében a nemek közötti bérkülönbség átlagosan 18% az Európai Unióban.¹²⁶

¹²⁶ www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/236&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en, 2010.12.23.

15. számú táblázat

A nők órabére a férfiak órabérének százalékában az EU egyes tagállamaiban¹²⁷

Ország	A nők órabére a férfiak órabérének százalékában
Belgium	91
Bulgária	86,4
Cseh Köztársaság	73,8
Magyarország	82,5
Görögország	78
Olaszország	95,1
Szlovénia	91,5
Szlovákia	79,1

Magyarországon a rendszerváltás első évtizedében a női keresete gyorsabban nőtt, mint a férfiaké, aminek következtében kereseti hátrányuk mérséklődött. 1989 előtt átlagosan 25%-al volt alacsonyabb a nők javadalmazása a férfiakénál, míg 1990. után kedvező változásként az eltérés 15%-ra csökkent, majd nagyjából ezen a szinten megállapodott.

16. számú táblázat

Havi kereseti átlagok nemenként és korcsoportonként a nemzetgazdaságban (forintban)¹²⁸

Életkor	Bruttó kereset (férfi)	Bruttó kereset (nő)	Átlagbér	Különbség női szempontból (%)
20 alatt	101 429	101 923	101 585	+0,5
21-30	173 726	172 955	173 391	-0,4
31-40	230 488	188 926	212 451	-21,9
41-50	227 031	185 680	205 382	-22,2
51-55	218 223	191 627	203 704	-13,8
55 felett	247 964	216 931	234 208	-14,3
Összesen	218 041	188 147	203 859	-15,9

17. számú táblázat

Havi kereseti átlagok nemenként és korcsoportonként a versenyszférában (forintban)¹²⁹

¹²⁷ Forrás: Eurostat, Gender pay pap www.epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/printTable.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsiem040&printPreview=true#, 2010.11.29/

¹²⁸ Forrás: Állami Foglalkoztatási Szolgálat bérstatisztika (2009)

Életkor	Bruttó kereset (férfi)	Bruttó kereset (nő)	Átlagbér	Különbség női szempontból (%)
20 alatt	104 316	105 090	104 561	+0,76
21-30	173 178	177 491	174 907	+2,43
31-40	230 976	197 308	218 929	-17,0
41-50	225 489	182 406	208 170	-23,6
51-55	215 384	181 891	201 220	-18,4
55 felett	231 877	207 030	223 906	-12,0
Összesen	215 427	187 206	204 615	-15,0

A nemek közötti bérrés hatással van a járulékalapot képező keresetekre, ami azt jelenti, hogy a nők kevesebb nyugdíjat kapnak majd. Ennek eredményeként a nőket a férfiaknál jobban érinti a tartós és súlyos szegénység: 65 éves vagy annál idősebb életkorban a nők 22 %-át fenyegeti szegénység, míg ez az arány a férfiaknál 16 %.¹³⁰

Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a nemek közötti kereseti különbségeket nemcsak a korábbi sztereotípiák generálják, ugyanis a jövedelmeket befolyásoló ismérvek két nagy csoportra bonthatók. A munkáltató jellemzőire (gazdasági ága, mérete, gazdálkodási formája, területi elhelyezkedése), valamint a munkavállaló személyes jellemzőire (életkora, iskolai végzettsége, foglalkozása). Ezért a nők kereseti hátránya éppúgy fakadhat kedvezőtlenebb munkaerő-piaci tulajdonságaikból, mint munkaerő-piaci diszkriminációból. Az azonban megállapítható, hogy gyermekvállalás esetén a nők azt kockáztatják, hogy szakmai előretörésük megtorpan és a Gyed-ről, Gyes-ről való visszatérésük után nem helyezik őket vissza korábbi munkakörükbe, illetve sokan közülük az állásukat is elvesztik.

VII/4. Gyes-ről, Gyed-ről visszatérőket érintő diszkrimináció

A Gyes-ről, Gyed-ről visszatérők esetében rendkívül magas a munkahelyi diszkrimináció alkalmazása. Számos érintett nincs tisztában a rá vonatkozó szociális- és munkajogi rendelkezésekről. Közismert, hogy minél régebben ment el a kismama Gyes-re, annál valószínűbb, hogy nincs reális esélye visszatérnie eredeti munkahelyére. Amennyiben mégis sikerül a visszajövedele, úgy általában eredeti munkakörét nem kapja vissza. Bevált munkáltatói gyakorlat az is, hogy úgy próbálják elkerülni a

¹²⁹ Forrás: Állami Foglalkoztatási Szolgálat bérstatisztika (2009)

¹³⁰ www.jogiforum.hu/hirek/22670#ixzz15FXmP18v, 2010.11.14.

felmondást - és ezzel a felmondási idő felének, illetve a végkielégítésnek a kifizetését -, hogy olyan munkakört vagy olyan munkaidő beosztást ajánlanak fel, amit a kisgyermekes munkavállaló nem tud elfogadni, így közös megegyezéssel a munkaviszony megszüntetését szorgalmazzák.

Összességében megállapítható, hogy munkáltatók valójában nem tesznek eleget a Munka Törvénykönyvében, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 33.cikkében foglalt kötelezettségüknek¹³¹ és vonakodnak kisgyermekes munkavállalókat foglalkoztatni. Fenti okok miatt hangsúlyos állami feladatként jelentkezik a gyermeket nevelő nők munkaerőpiacra való visszatérésének támogatása. Nagy szerepe és felelőssége van ebben a kérdésben a jogalkotónak. Megoldást kell találni a munkahelyi, illetve önkormányzati gyermekellátások (bölcsődék) alacsony hozzáférhetőségére, a családbarát munkahelyek nem kellő elterjedtségére, a dolgozókkal szembeni rugalmas hozzáállás (rugalmas munkaidő) problémáira, ugyanis az EU tagországok között hazánkban a legalacsonyabb a legalább egy kiskorú gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája.¹³²

A Gyes és a Gyed miatt igénybe vehető kettő, illetve hároméves távollét jelentősen oldja a nők munkaerő-piaci kötődését és csökkenti az újbóli munkába állás esélyét. Ez különösen akkor jelentkezik, ha több gyermek után, folyamatosan használják ki ezt a lehetőséget. A probléma leküzdésére több intézkedés született pl. támogatás az iskolarendszerű vagy munkaerő-piaci képzéshez a gyermekgondozási szabadság ideje alatt; a „nagyszülői gyes” bevezetése a szülők kapacitásának munkavégzés céljából történő felszabadítására. Emellett 2005-től a gyermek másfél éves koráról egy évre szállították le azt az életkort, amikortól az őt gondozó szülő munkát vállalhat. Így 2006-tól Gyes mellett akár teljes munkaidős állást is lehet vállalni, szemben az azt megelőző időszakokkal, amikor ezt az érintettek csak részmunkaidőben tehették. A foglalkoztatás azonban a gyermekgondozási díj igénybevétele mellett nem engedélyezett, ami azzal jár, hogy a szülés előtt legalább 180 nap biztosítási időt felmutatni képes szülő csak a gyermeke második életévének betöltését követően mehet dolgozni, ellentétben a gyermekgondozási segélyre jogosultakkal, akiknek ez már gyermekük egy éves korától

¹³¹ 33. Cikk (2) A család és a munka összeegyeztetése érdekében mindenkinek joga van a védelemre a gyermekvállalással összefüggő okból történő elbocsátás ellen, valamint joga van a fizetett szülési és szülői szabadságra, ha gyermeke születik, vagy gyermeket fogad örökbe.

¹³² Magyarország VI. kormányzati jelentése az ENSZ számára a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről, 47.o.
[/www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16407](http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16407), 2010.08.01./

megengedett. Korábban a gyermekgondozási szabadságról a munkába visszatérők 90 napos felmondási védeltséget élveztek, melyet 30 napra rövidítettek.

A Gyes-en, Gyed-en lévő nők munkaerő-piaci reintegrálása miatt egy jól működő gyermekintézményi rendszer megléte, elérhetősége és megfizethetősége kiemelkedően fontos. A családi és munkahelyi kötelezettségek összehangolását megkönnyítené, ha a gyermekintézmények nyitva tartása jobban igazodna a munkaidő-beosztáshoz. A gyermekintézmény-hálózat fejlesztése, rugalmasabb nyitvatartási rend kialakítása, alternatív gyermekgondozói szolgáltatások, mint a családi napközi, vagy házi gyermekfelügyelet működtetése és igénybevételének elérhetővé tétele hozzájárulhat ahhoz, hogy minél kevesebb kisgyermekes nő adja fel a munkavállalást, a gyermekfelügyelet megoldatlansága miatt, és válassza kényszerből a gyermekgondozási szabadság meghosszabbítását.

A gyermekvállalás kapcsán a nőket ért megkülönböztetés kiküszöbölésére, az Unió jogszabályok is kimondják, hogy a nőket nem érheti hátrány a terhesség és az azt közvetlenül követő időszak alatt, a gyermekvállalás miatt.

VII/5. Az álláshirdetéseken, állásinterjúkon alkalmazott nemi- és életkor alapján történő diszkrimináció

Sajnos napjainkban is fennálló probléma az, hogy mielőtt új munkavállalót vesz fel, számos munkáltató átgondolja, hogy amennyiben nő kerül az adott munkakörbe akkor fennáll a közeljövőben annak a lehetősége, hogy Ő gyermeket fog vállalni¹³³. Tekintettel arra, hogy a gyermekekkel, valamint az idős, beteg hozzátartozókkal kapcsolatos gondozási feladatok tradicionálisan a nőket terhelik, így próbálják elkerülni azt, hogy munkavállalóik esetleg évekig távol legyenek a cégtől annak ellenére, hogy a gyermekek elhelyezésének ma már számtalan módja van.

A 40-45 év feletti nők esetében az életkor szerinti hátrányos megkülönböztetés is jelentősen érezteti hatását, pedig a munkáltatóknak kellene felismerniük azt a tényt, hogy pont ez az a női korosztály, ahol a családtagok már kisebb mértékű kööttségeket jelentenek, mialatt az érintett női munkavállalók szakmai tudása már igen magas szintű.

¹³³ 177/88. Elisabeth Johanna Pacifica Dekker v. Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen /1990/ ECR I-3941.

Fenti indokok miatt megfigyelhető, hogy már az álláshirdetésekből is nyíltan nemi diszkriminációt alkalmaznak a munkáltatók, amely gyakorlat sérti a diszkriminációtól mentes élethez való alkotmányos jogokat. Precedens értékű ítélet¹³⁴ született azonban a Monori Városi Bíróság előtt hasonló jogesetben. A rendszerváltást követő mind gátlástalanabb és egyre tömegesebb álláshirdetési gyakorlattal szemben ebben a peres eljárásban kifogásolta először egy magánszemély azt a jogellenes gyakorlatot, amely hatályos jogszabályainkat figyelmen kívül hagyva, leplezetlenül és következmények nélkül alkalmazza a kor és nem szerinti nyíltan diszkriminatív munkáltatói eljárást.

Az Mt. 5. § (1) bekezdése szerint az egyenlő bánásmód követelményét tiszteletben kell tartani, míg az ítélethozatalkor hatályos jogszabályi hely alapján a munkaviszonnyal kapcsolatosan tilos hátrányos megkülönböztetést alkalmazni a munkavállalók között nemük, koruk, nemzetiségük, fajuk, származásuk, vallásuk, politikai meggyőződésük, munkavállalói érdekképviselői szervezethez való tartozásuk, vagy ezzel összefüggő tevékenységük, továbbá minden egyéb, a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény miatt.” A perbeli ítélet megállapítása szerint azonban az adott eljárásban az Mt.-nek a diszkriminációt tiltó idézett rendelkezései nem voltak alkalmazhatók, mert a felperes petitumában nem annak megállapítását kérte, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy munkáltató jogsértést követett el azzal, hogy nem létesített vele munkaviszonyt. Mindezek alapján a bíróság a keresetet kizárólag az Alkotmány, ill. a Polgári törvénykönyv rendelkezései alapján látta elbírálhatónak és nem foglalkozott a jogsérelem orvoslásának munkajogi lehetőségeivel.

Az ítélet rögzíti, hogy ugyan a munkáltató szabadon választja ki az alkalmazottait azonban Ő már a hirdetés feladásával korlátozta szerződési szabadságát azzal, hogy megjelölte milyen képességű jelöltet fog felvenni a munkakörbe. A munkáltató döntése szabad azonban a tekintetben, hogy a több azonos képességű jelentkező közül kit alkalmaz. Egy valamit nem tehet meg a munkáltató. Álláshirdetésében a nemre és az életkorra vonatkozóan olyan indokolatlan és önkényes megjelölést nem tehet, amellyel a nők, és bizonyos életkorú személyek csoportját hátrányosan megkülönbözteti azzal, hogy eleve elzárja őket attól, hogy munkaviszony létesítése céljából jelentkezzenek.

Mindezek alapján a bíróság megállapította, hogy a munkáltató egyik országos napilapban közzétett fizetett hirdetésének a ‘csak férfi’ és ‘25–35 év közötti életkor’

¹³⁴ Monori Városi Bíróság 3.P.21.321/1997/13. számú ítélete

szövegezésű kitételeivel megsértette a munkára jelentkező magánszemély hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozó alkotmányos és polgári jogait.

VII/6. Egyenlő bánásmód az atipikus munkajogviszonyoknál

A feminizmus, mint polgári jogi mozgalom több évszázados megjelenése óta klasszikus problémaként kezeli a családba szerep és a karrier összeegyeztethetőségét. Megoldási módként a szakirodalom a családbarát munkahelyek kialakítását, valamint az atipikus munkaviszony keretében /részmunkaidő, távmunka/ való női foglalkoztatást ajánlja. A részmunkaidő fajtái közül a nőket érintően a státuszmegosztás¹³⁵, valamint a gyermeknevelés alatti részmunkaidős foglalkoztatás emelhető ki. A részmunkaidős foglalkoztatással kapcsolatosan elsőként jelentkező dilemma az volt, hogy az ilyen típusú atipikus munkaviszonyban dolgozók fajlagosan kevesebb bért kaptak, mint a teljes munkaidőben foglalkoztatottak¹³⁶. Ezen túlmenően a nemzeti jogok munkavállaló-védelmi szabályai, egyes szociális juttatásai sokszor csak a teljes munkaidős munkavállalókra vonatkoztak, kizárva ezzel a rövidebb munkaidőben foglalkoztatottakat.¹³⁷ Fentiekre tekintettel a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 1994-ben megszületett 175. számú egyezménye,¹³⁸ valamint a szervezet kapcsolódó 182. számú ajánlása¹³⁹ és a Tanács 97/81/EK irányelve¹⁴⁰ tartalmaz standardokat a részmunkaidőben foglalkoztatottak számára. Az ILO egyezmény és ajánlás előírja, hogy ugyanazon védelmet kell biztosítani a részmunkaidőben foglalkoztatottakra, mint a teljes munkaidőben foglalkoztatottaknál a munkavállalói részvétel, a kollektív szerződés-kötés, a munkahelyi egészség és biztonság tekintetében. Az ajánlás alapján pedig a részmunkaidőben foglalkoztatottakat legalább munkaidejük arányában részesíteni kell a más munkavállalókat megillető szociális ellátásokban, illetve hogy a részmunkaidőben foglalkoztatottakat, illetve érdekeiket a munkaügyi kapcsolatokban figyelembe kell venni. Az Európai Unióban a részmunkaidő szabályozása közvetlenül nem a nők és férfiak közti esélyegyenlőség biztosításáról szól, de minden a kérdést

¹³⁵ Ennél a típusnál a teljes munkaidő két munkavállaló közötti megoszlik

¹³⁶ 96/80. J. P. Jenkins vs. Kingsgate (Clothing Productions) Ltd. [1981] ECR 911

¹³⁷ Bankó Zoltán: Az atipikus munkajogviszonyok, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, PTE-ÁJK, 2010. 81.o.

¹³⁸ Convention No. 175. Convention concerning Part-Time Work.

¹³⁹ Recommendation No. 182. Recommendation concerning Part-time Work.

¹⁴⁰ Council Directive 97/81/EC of 15 December 1997 concerning the Framework Agreement on part-time work concluded by UNICE, CEEP and the ETUC – Annex: Framework agreement on part-time work.

érintő jogalkotás elsősorban a nőket érinti, mivel a részmunkaidőben foglalkoztatottak túlnyomó többsége nő.¹⁴¹ Ez alapján az EU irányelvek az egyenlő bánásmód követelményét írják elő az atipikus- és a hagyományos munkaviszonyban foglalkoztatott munkavállalók vonatkozásában. A Tanács 97/81/EK irányelvének mellékletét képező keretmegállapodás negyedik szakasza deklarálja a diszkrimináció tilalmának alapelvét, amely alapján a foglalkoztatási feltételek szempontjából a részmunkaidőben foglalkoztatottak nem részesülhetnek kedvezőtlenebb bánásmódban, mint a velük összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatottak, csupán azért, mert részmunkaidőben dolgoznak, kivéve ha az eltérő bánásmód objektív alapon igazolható. Az Unió másodlagos joganyaga mellett ezen a területen kiemelkedő az Európai Közösségek Bíróságának az ítélkezési gyakorlata is.¹⁴²

Hazánkban ugyan folyamatosan nő a részmunkaidőben foglalkoztatottak száma, de még így is igen alacsonynak nevezhető az 5,2% arányuk az uniós átlaghoz képest.¹⁴³ A munkáltatók foglalkoztatási hajlandóságát a részmunkaidős munkavállalók tekintetében nagyban növelné Magyarországon, ha az állam a részmunkaidős foglalkoztatás feltételeit javítaná azaz annak alacsonyabb munkaerőköltségei lennének és az ehhez szükséges munka- és társadalombiztosítási normákat módosítanák.

A részmunkaidő mellett a távmunka¹⁴⁴ is fontos szerepet tölthet be a női foglalkoztatás növelésében. Távmunka esetén a munkavállaló a munkáltatótól térben elkülönülve (pl. otthon gyermeknevelés mellett) számítástechnikai, valamint telekommunikációs eszközök útján végezheti a munkáját.¹⁴⁵ Annak ellenére, hogy ez az egyik legflexibilisebb foglalkoztatási forma csak 4,5-5% közötti a távmunkát végzők aránya hazánkban¹⁴⁶ /amely csupán harmada az Uniós átlagnak/. Az Európai Unió joganyagát vizsgálva, a távmunkavégzés vonatkozásában az ETUC, az UNICE/UEAPME és a CEEP által 2002. július 16-án megkötött Európai Távmunka keret-megállapodás tartalma szolgál iránymutatással, mely az ilyen módon történő munkavégzés speciális jellemvonásaival kapcsolatosan tartalmaz rendelkezéseket. A megállapodással kapcsolatosan hangsúlyozandó, hogy az az európai szociális partnerek megállapodása, a részmunkaidejű foglalkoztatással és a határozott idejű foglalkoztatással kapcsolatos

¹⁴¹ Bankó i.m. 83.o.

¹⁴² Kording v. Senator für Finanz 100/95. [1997] ECR I-5289., Gerster v. Freistadt Bremen 1/95. [1997] ECR I- 5253.

¹⁴³ KSH éves jelentés, [http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QLI/2010.10.22./](http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QLI/2010.10.22/)

¹⁴⁴ Az Mt.-ben 2004 óta szerepel a távmunkát végző munkavállaló definíciója

¹⁴⁵ Magyarországon hivatalosan 160.000 munkavállaló dolgozik távmunka keretében

¹⁴⁶ www.tavmunka.org/content/view/674/236/, 2010.10.24.

keretmegállapodásokat követő harmadik ilyen. Az eltérés az első két megállapodáshoz képest, hogy míg azokat később irányelvbe foglalták, ebben az esetben a hatályosulás a nemzeti szinten a szociális partnerek eszközeivel történik.¹⁴⁷ A keret-megállapodás 4.pontja a diszkrimináció tilalmának elvét rögzíti a távmunkát végzők foglalkoztatási feltételeire vonatkozóan, így a távmunkát végzőknek a munkáltató telephelyén dolgozó munkavállalókkal azonos jogosultságai vannak.

Összességében megállapítható, hogy a hazánkban lassan terjed ezen atípusú foglalkoztatási forma és továbbra is sokkal kevesebb ilyen állás van Magyarországon, mint az EU tagállamaiban annak ellenére, hogy a családanyak számára rendkívül rugalmas munkalehetőséget jelent. Előrelépést hozott már az, hogy 1998. évben elindult a távmunka program, amely a megváltozott munkaképességűek mellett kiemelten támogatja a gyermekgondozáson lévő, valamint gyermeküket egyedül nevelő nőket, illetve pozitív jogalkotói szándék mutatkozik meg fentiek mellett abban is, hogy a 2010. évi költségvetés 500 millió forintot szán a távmunka támogatására.

VII/7. Nemi alapú munkahelyi diszkrimináció az Európai Unióban

Európa nyugati felében a női esélyegyenlőség fogalma hosszú ideje létezik, köszönhetően a több évtizedes, néhol több mint egy évszázados mozgalmaknak. Az egyenlő bánásmód és az esélyegyenlőség biztosítása az EU szociális dimenziójának legrégebbi, leghangsúlyosabb és legkidolgozottabb területe.¹⁴⁸ A térségbe tartozó országokban a nők politikai (például választó- és választhatósági) jogait gazdasági és szociális jogok követték.

A nemek közötti egyenlő bánásmód elve Európai Közösség joganyagát képezte már az 1957-ben elfogadott Római Szerződéstől (továbbiakban: Szerződés), amelynek 119. cikkében lett deklarálva az egyenlő munkáért egyenlő bér elve. Fentiek mellett az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke és az Európai Közösségek Bíróságának ítélezési gyakorlata¹⁴⁹ is már alapelveként megfogalmazza azt, hogy az Unió az emberi

¹⁴⁷ Bankó i.m.155.o.

¹⁴⁸ Szerk.: Gyulavári Tamás: Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség, OFA Kht. 2004. 131.o.

¹⁴⁹ A nemek közötti egyenlő bánásmód területét érintő legfontosabb ügyek: Gabrielle Defrenne v Belgian State Case 80/70; Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena Case 43/75; Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena Case 149/77; Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v Land Nordrhein-Westfalen Case 14/83; Bilka-Kaufhaus GmbH v Karin Weber von Hartz Case 170/84; Douglas Harvey Barber v Guardian Royal Exchange Assurance Group

méltóság tiszteletben tartásán és többek között a nők és férfiak közötti egyenlőség biztosításán alapul. Ugyanezt erősíti meg a Szerződés 3. cikkének (3) bekezdése is.¹⁵⁰

Az Európai Közösség megalapítása óta az egyenlő bánásmódra vonatkozó jogalkotás területén három jól elkülöníthető periódus figyelhető meg.

- Az első periódusba tartozó EU irányelvek a nemek közötti egyenlő bánásmód kapcsán a munkavállalásra és szakképzésre vonatkozóan tartalmazott előírásokat.

- Az irányelvek második generációja a fentiekre vonatkozó járulékos kérdéseket (pl. a bizonyítási teher kérdése; a várandós, a gyermekágyas, a szoptató munkavállalók egészségvédelme) szabályozta.

- A harmadik generációs irányelvek pedig az áruk és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, valamint a munkavállalás és szakképzés területén, az egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség modernizációjára vonatkozó új rendelkezéseket tartalmazza.

További joganyagként az Unió működésére vonatkozó szerződés (továbbiakban: EUMSZ) 8. cikke rögzíti, hogy az Unió tevékenységeinek folytatása során törekszik az egyenlőtlenségek kiküszöbölésére, valamint a férfiak és nők közötti egyenlőség előmozdítására. Ennek kapcsán a 10.cikkben foglaltak szerint politikái és tevékenységei meghatározása és végrehajtása során az Unió küzd mindenfajta nemi, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés ellen. Fenti célok eléréshez a Tanács az Európai Parlament egyetértését követően, különleges jogalkotási eljárás keretében, egyhangúlag megfelelő intézkedéseket tehet a nemi, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, koron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés leküzdésére.¹⁵¹

Case C-262/88; Helga Nimz v Freie und Hansestadt Hamburg Case C-184/89; Eckhard Kalanke v Freie Hansestadt Bremen Case C-450/93; Hellmut Marschall v Land-Nordrhein-Westfalen Case C-409/95; Angela Maria Sirdar v The Army Board and Secretary of State for Defence Case C-273/97; Rijkdsdienst voor Pensionen v Elisabeth Brouwer Case C-577/08.

¹⁵⁰ Az Unió küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen, és előmozdítja a társadalmi igazságosságot és védelmet, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a nemzedékek közötti szolidaritást és a gyermekek jogainak védelmét (Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2010.03.30, C83/13).

¹⁵¹ EUMSZ 19. cikk (1) bekezdés (Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2010.03.30, C83/47).

Az EUMSZ. szociálpolitikai fejezetében szintén deklarálásra került, hogy az EU támogatja és kiegészíti a tagállamok tevékenységeit a férfiak és nők munkaerő-piaci egyenlősége és az egyenlő munkahelyi bánásmód területén.¹⁵² Az egyenlő, vagy egyenlő értékű munkáért egyenlő díjazás elve az EUMSZ 157.cikkébe került rögzítésre, amely közvetlenül alkalmazható közösségi norma és alapelv is egyben. A jogszabályhely alkalmazásában „díjazás” a rendes alap- vagy minimálbér, illetve illetmény, valamint minden egyéb olyan juttatás, amelyet a munkavállaló a munkáltatójától közvetlenül vagy közvetve, készpénzben vagy természetben a munkaviszonyára tekintettel kap.

A nemen alapuló megkülönböztetés nélküli egyenlő díjazás azt jelenti, hogy teljesítménybér esetén az azonos munkáért járó díjazást azonos mértékegység alapján állapítják meg, míg időbér esetén azonos munkakörben azonos díjazás jár.

A 157. cikk (4) bekezdése pedig pozitív diszkriminációra is lehetőséget biztosít, mivel az egyenlő bánásmód elve nem akadályozza a tagállamokat abban, hogy bizonyos előnyöket nyújtó intézkedéseket tartsanak fenn vagy fogadjanak el abból a célból, hogy az alulreprezentált nem számára a szakmai tevékenységek folytatását megkönnyítsék, vagy hogy a szakmai előmenetelükben őket érő hátrányokat megakadályozzák vagy kiegyenlítsék.

Fenti célok megvalósítása érdekében az Európai Parlament és a Tanács intézkedéseket fogadhat el.

Tekintettel arra, hogy a Szerződés 6.cikkének (1) bekezdése alapján az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának¹⁵³ 2000. december 7-i, Strasbourgban 2007. december 12-én kiigazított szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket, a Charta szabályanyagát is vizsgálnunk kell. A diszkrimináció tilalmának alapelve a Charta 21.cikkében szerepel, így tilos minden megkülönböztetés, különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.

A joganyag 23. cikkében foglalt nők és a férfiak közötti egyenlőség elve alapján, a nemek közötti egyenlőséget minden területen, így a foglalkoztatás, a munkavégzés és a

¹⁵² EUMSZ 153.cikk (1) bekezdés i) pont (Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2010.03.30, C83/47).

¹⁵³ 2010/C 83/02, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2010.03.30. C 83/389.

díjazás területén is biztosítani kell. Az egyenlőség elve azonban nem akadályozza, hogy az alulreprezentált nem számára különleges előnyöket biztosító rendelkezéseket tartsanak fenn vagy hozzanak meg az Unióban.

Az Európai Közösség alapítását követő időszakban az egyenlő bánásmód elvének tagállami szinten történő gyakorlati megvalósítása és az erre vonatkozó jogharmonizáció azonban nem járt átütő sikerrel, amelynek az lett a következménye, hogy az azonos munkakörben dolgozó nők és férfiak bére közötti „olló” tovább nyílt.¹⁵⁴ A problémát felismerve 1970-es évek második felétől az Unió változtatott gyakorlatán és elfogadásra kerültek az egyenlő bánásmód hatékonyságát növelő alábbi irányelvek:

- Az Európai Tanács 1975. február 10-én elfogadott 75/117/EGK irányelve a tagállamok által a férfiak és nők egyenlő bérezése elvének alkalmazására kibocsátott jogi előírások összehangolásáról.¹⁵⁵

- Az Európai Tanács 1976. február 9. napján elfogadott 76/207/EGK irányelve a férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a munkavállalás, a szakképzés, az előmenetel és a munkakörülmények terén történő végrehajtásáról.¹⁵⁶

Az Európai Tanács 79/7/EGK irányelve¹⁵⁷ a férfiakkal és a nőkkel való egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósítását szabályozza. A norma célját rögtön az 1. cikkely tartalmazza: „ az irányelv célja , hogy a szociális biztonság és a társadalombiztosítás egyéb területein fokozatosan megvalósuljon a férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmódjának az elve”. Az irányelv személyi hatálya alá tartoznak a foglalkoztatottak, beleértve az önálló vállalkozókat és azokat a munkavállalókat valamint önálló vállalkozókat, akiknek tevékenységét betegség, baleset vagy kényszerű munkanélküliség szakította meg, valamint a munkát keresők, továbbá a nyugdíjasok és a rokkant munkavállalók. A direktíva

¹⁵⁴ Szerk.:Nyárádi Gáborné dr.:Egyenlőség, egyenlő bánásmód, A hátrányos megkülönböztetés felismerése és kezelése a helyi közigazgatásban, KSZK ROP 3.1.1. Programigazgatóság, Budapest 2008. 160.o.

¹⁵⁵ Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L/45. 19. old., hatályon kívül helyezte a Tanács 2006/54/EK irányelve 2009.augusztus 15-i hatállyal

¹⁵⁶ Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L 39/40, 1976.2.14, hatályon kívül helyezte a Tanács 2006/54/EK irányelve 2009.augusztus 15-i hatállyal

¹⁵⁷ Az Európai Tanács 79/7EGK számú irányelve ,1978.12.19., EK Hiv. Lap:L/6.szám 24.o.

alkalmazhatósága azokra a törvényileg szabályozott rendszerekre terjed ki, amelyek a következő kockázatok ellen nyújtanak védelmet:

1. betegség,
2. rokkantság,
3. idős kor,
4. munkahelyi balesetek és foglalkozási megbetegedések,
5. munkanélküliség;
6. a szociális segélyre, amennyiben kiegészíti vagy helyettesíti 1-5. pontokban említett rendszereket.

Fentiek alól kivételt jelent a jogosult túlélő hozzátartozóinak az ellátásaira, illetve a családi ellátásokra vonatkozó rendelkezések, kivéve abban az esetben, amikor a családi ellátásokat az 1. pontban említett kockázatok pótlékeként nyújtják.

Az irányelv meghatározása szerint az egyenlő bánásmód elve azt jelenti, hogy semmilyen nemi megkülönböztetés nem állhat fenn, sem közvetlenül, sem közvetetten, különös tekintettel a családi állapotra és a családi jogállásra történő hivatkozással a következő területeken:

- a rendszerek hatálya és a rendszerekhez való hozzáférhetőség feltételei tekintetében,
- a járulékfizetési kötelezettség és a járulék számításának tekintetében,
- a juttatások kiszámítása tekintetében, ideértve a házastársnak és az eltartottnak járó pótlékokat, valamint a juttatásokra való jogosultság tartamára és fenntartására vonatkozó feltételeket.

A jogszabály külön hangsúlyozza, hogy az egyenlő bánásmód elve nem sérti a nők anyasági védelmére vonatkozó rendelkezéseket.

Ezt követően a 7.cikk felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy ennek az irányelvnek a hatálya alól kizárják az alábbi tárgyköröket:

- a) az öregségi és egyéb nyugdíjjogosultság szempontjából a nyugdíjkorhatár, illetve a nyugdíjkorhatárnak az egyéb juttatásokra vonatkozó esetleges következményeinek a meghatározását;
- b) az öregségi nyugdíjrendszer keretében azoknak a személyeknek biztosított előnyöket, akik gyermekeket neveltek; a munkavégzés gyermeknevelés miatti megszakításainak időszakai utáni jogosultság megszerzését;
- c) az öregségi vagy rokkantsági nyugellátásra való jogosultság biztosítását a feleség származékos joga alapján;

d) tartós rokkantság, öregség, munkahelyi balesetek és foglalkozási megbetegedések miatt az eltartott feleségnek járó pótlékokat;

e) a választási jog ezen irányelv elfogadását megelőző gyakorlásának a következményét, miszerint törvényileg szabályozott biztosítási rendszerek keretei között a személy nem kíván jogokat szerezni, illetve kötelezettségeket vállalni.

A tagállamok kötelezettsége, hogy időről-időre megvizsgálják a fentiekben meghatározott kivételt képező területeket, és határozzanak afelől, hogy az érintett területekkel kapcsolatos társadalmi fejlődés indokolja-e a kivételek további fenntartását.

A területet érintő további irányelvek és javaslatok:

-a Tanács 92/85/EGK irányelve a várandós, a gyermekágyas vagy szoptató munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről;

- a Tanács 96/34/EK irányelve a szülői szabadságról, amelyet hatályon kívül helyezett a Tanács 2010/18 irányelve;

- a Tanács 2000/78/EK irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról;

- Az Európai Parlament és a Tanács 2006/54/EK irányelve a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról;

- a Tanács 2004/113/EK irányelve a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint azok értékesítése, illetve nyújtása tekintetében történő végrehajtásáról;

- az Európai Parlament és a Tanács 2010/41/EU irányelve az önálló vállalkozói tevékenységet folytató férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról és a 86/613/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről;

- Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság javaslata a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő elbánás elvét a foglalkoztatás és a munka területén megvalósító európai parlamenti és tanácsi irányelvre.¹⁵⁸

¹⁵⁸ COM(2004) 279 final -2004/0084 (COD) (2005/C 157/14) 2004.

Az Európai Unió fent megnevezett másodlagos joganyagából kiemelendő a 2006/54/EK irányelv¹⁵⁹, amely a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósítását szabályozza és egyben 2009. augusztus 15. napjával hatályon kívül helyezi a 75/117/EGK, a 76/207/EGK, a 86/378/EGK és a 97/80/EK irányelveket.

A direktíva megalkotását több indok is szolgálta. Egyrészt az, hogy férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a munkavállalás, a szakképzés, az előmenetel és a munkakörülmények terén történő végrehajtásáról szóló 76/207/EGK tanácsi irányelvet, valamint a férfiak és a nők közti egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatási szociális biztonsági rendszerekben történő megvalósításáról szóló 86/378/EGK tanácsi irányelvet jelentősen módosították másrészt, hogy a terület jogfejlődését érintő főbb változások és az Európai Közösségek Bíróságának ítélezési gyakorlatából fakadó egyes fejlemények is manifesztálódjanak egy új Uniós irányelvben.

A joganyag megalkotásával a foglalkoztatás és a munkavégzés területén az esélyegyenlőség, valamint a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének végrehajtását kívánták biztosítani, az előmenetelt is magában foglaló munkavállalás és a szakképzés, a díjazást is magában foglaló munkafeltételek és a foglalkoztatási szociális biztonsági rendszerek területén.

Az irányelv a jogellenes diszkrimináció alapintézményeit definiálja. Többek között közvetlen megkülönböztetésnek kell tekinteni, ha egy személlyel szemben neme miatt kevésbé kedvezően járnak el, mint ahogyan egy másik személlyel szemben hasonló helyzetben eljárnak, eljárak vagy eljárának. A közvetett megkülönböztetés ezzel szemben az az eset, amikor egy látszólag semleges rendelkezés, feltétel vagy gyakorlat az egyik nemhez tartozó személyeket a másik nemhez tartozó személyekhez képest hátrányosan érint, kivéve ha ez a rendelkezés, feltétel vagy gyakorlat jogszerű céllal objektív módon igazolható, továbbá e cél megvalósításának eszközei megfelelőek és szükségesek.

Zaklatás valósul meg, ha egy személy nemével kapcsolatos nemkívánatos magatartásra kerül sor olyan céllal vagy hatással, amely sérti az adott személy méltóságát, és amely megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy sértő környezetet teremt.

A szexuális zaklatás pedig olyan természetű nemkívánatos szexuális magatartás, amely vagy szóbeli, vagy nem verbális úton, illetve fizikai módon valósul meg, olyan céllal

¹⁵⁹ Recast Directive, L 204/23

vagy hatással, amely sérti az adott személy méltóságát és különösen amennyiben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy sértő környezetet teremt.

A Római Szerződés 141. cikkének alkalmazása során számos probléma merült fel, mert annak pontatlan, nem egyértelmű megfogalmazása rendkívül megnehezítette az alkalmazást. Az egyenlő, vagy egyenlő értékű munkáért egyenlő bér elvének alkalmazása során díjazásnak kell tekinteni a rendes alap- vagy minimálbért, illetve illetmény és minden egyéb olyan ellátást, amelyet a munkavállaló a munkáltatójától közvetlenül vagy közvetve, készpénzben vagy természetben a munkaviszonyára tekintettel kap. A 4.cikk előírja, hogy az azonos munkáért vagy azonos értékűnek tekintett munkáért járó díjazás minden vonatkozásában és minden feltételében meg kell szüntetni a nemi alapon történő közvetlen és közvetett megkülönböztetést.

Fontos terület még a nemi diszkriminációnak a foglalkoztatási szociális biztonsági rendszerek köre, ahol szintén nem állhat fenn semmilyen közvetlen vagy közvetett nemi alapon történő diszkrimináció. Tárgyi hatály tekintetében az alábbi foglalkoztatási szociális biztonsági rendszerekre vonatkozik a tilalom:

- a betegség, rokkantság, idős kor (beleértve a karkedvezményes nyugdíjazást), munkahelyi balesetek, foglalkozási megbetegedések és a munkanélküliség kockázatai ellen védelmet nyújtó tárgykörök;
- az egyéb pénzbeli vagy természetbeli szociális ellátások, amelyeket a munkáltató által a munkavállalónak a munkaviszonyára tekintettel fizetnek ki;
- a munkavállalók egy adott csoportját (például a köztisztviselőket) érintő nyugdíjrendszerek, amennyiben a rendszer értelmében fizetendő juttatások kifizetését a munkavállaló állami munkáltatóval fennálló munkaviszonya indokolja.

A tárgyi hatály alól kivételt képez pl. a munkavállalók esetében azok a biztosítási szerződések, amelyeknél a munkáltató nem szerződő fél.

A joganyag megpróbálja elősegíteni az irányelv hatékony alkalmazását, ezért taxatívan nevesíti azokat az intézkedéseket, amelyek sértik az egyenlő bánásmód elvét. Így például ide tartozik az eltérő nyugdíjkorhatárok megállapítása és különböző feltételeket megszabása az ellátások teljesítésére, vagy az ilyen ellátásokat valamelyik nemhez tartozó munkavállalókra korlátozása.

A fentiek mellett jogellenes megkülönböztetés még minden nemi alapú közvetlen vagy közvetett megkülönböztetés a köz- és magánszférában, az egyes személyek nemi alapon

történő megkülönböztetésére felszólító utasítás adása és a nő kevésbé kedvező bánásmódban részesítése terhességével, szülési szabadságával, vagy azt követően munkahelyére való visszatérésben való akadályozása.

A Szerződés 141. cikkének (4) bekezdése alapján a direktíva megengedi a pozitív diszkrimináció alkalmazását is. Ennek értelmében a tagállamok fenntarthatnak vagy elfogadhatnak intézkedéseket annak érdekében, hogy a munka világában biztosítsák a férfiak és nők közötti gyakorlati teljes egyenlőséget.

Azért, hogy az irányelv rendelkezéseinek megsértése esetére hatékony jogorvoslati eszköz álljon a sértettek rendelkezésére a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy miután az esetleges egyéb jogorvoslati lehetőségek kimerítését követően, az ebből az irányelvből eredő igények érvényesítésére bírói út is rendelkezésre álljon. A jogérvényesítés megkönnyítése érdekében ehhez az *actio popularis* intézményét is biztosítani kell a tagállamoknak.

A jogellenes nemi diszkrimináció esetében kiszabott szankciónak hatékonynak, azaz az elszenvedett kárral arányosnak és visszatartó erejűnek kell lennie.

A 19.cikkben rögzített bizonyítási teher megfordulásának ismételt deklarálásával¹⁶⁰ a jogalkotó az igényérvényesítést kívánta megkönnyíteni azzal, hogy az alperesre (munkáltatóra) helyezte a bizonyítási kötelezettséget az egyenlő bánásmód megsértése iránt indított eljárásokban. Az Európai Tanács ezen eljárásjogi intézményt már a 97/80 irányelvben bevezette, amely azért volt indokolt, mert a diszkrimináció körülményeiről túlnyomórészt csak az alperes munkaadó rendelkezik szóbeli vagy írásbeli bizonyítékokkal, ami lehetetlenné teszi a felperesi bizonyítást. A bizonyítási teher megfordítása rákényszeríti pernyertességének érdekében a munkaadót arra, hogy minden rendelkezésére álló adatot, tényt, körülményt feltárjon a bíróság előtt, hiszen csak így mentesülhet a felelősség alól.¹⁶¹

A 24.cikk a viktimizáció tilalmával foglalkozik és előírja a tagállamok számára, hogy tegyenek intézkedéseket arra az esetre, ha a munkavállalóval szemben megtorlásként alkalmaznának elbocsátást, amikor az egyenlő bánásmód elvének betartása érdekében korábban panaszt tettek vagy egyéb jogi eszközzel éltek. A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a munkavállalók minden megfelelő eszköz útján,

¹⁶⁰ A bizonyítási teher megfordulását elsőként az Európai Tanács 97/80/EC irányelve tartalmazta.

¹⁶¹ Szerk.:dr.Nyárády Gáborné: Egyenlőség, Egyenlő bánásmód, www.kszk.gov.hu/data/cms41638/Es_lye_gyenl_s_g_egenl_b_n_sm_d.pdf, 2010.10.03.

tájékoztatást kapjanak az irányelv alapján hozott rendelkezésekről, valamint jogaikról és jogorvoslati eszközeikről.

A gender mainstreaming előírását követve az irányelv a tagállamok kötelezettségévé teszi, hogy figyelembe vegyék a férfiak és nők közötti egyenlőség célkitűzését ezekre a területekre vonatkozó jogszabályok, és politikák kialakítása, végrehajtása során, egyben négyévente jelentést is kell tenniük az Európai Bizottságnak a megtett intézkedésekről.

VII/8. A nemi diszkrimináció tilalmának jogszabályhelyei a Magyar Köztársaságban

Napjainkban a nőekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának tilalmát nemzetközi egyezmények és a hazai törvények is védik. Emellett az egyenlő bánásmód elvének a megfogalmazása kettős természetű. Egyrészt alkotmányos alapjogként kerül rögzítésre, másrészt közvetlenül összekötődik a diszkrimináció tilalmával is.

A hatályos magyar jog

Legmagasabb jogforrási szinten az *Alkotmány* 70/A. § (1) rendelkezik a diszkrimináció tilalmáról.¹⁶² Amely alapelv megsértést a törvény szigorúan bünteti. Hazánk a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése az 54. § (1) bekezdésében biztosított emberi méltósághoz való joggal összefüggésben az egész jogrendszer tekintetében az állam kötelezettségévé teszi minden személy egyenlő méltóságának tiszteletben tartását és védelmét. Ahogyan azt az Alkotmánybíróság először a 61/1992. (XI. 20.) AB határozatban megfogalmazta, „az állam mint közhatalom és mint jogalkotó köteles egyenlő elbánást biztosítani a területén tartózkodó minden személy számára. Ebben az összefüggésben nem tehet különbséget közöttük faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi

¹⁶² Alkotmány 70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerint. Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében foglalt tilalom nem csak az emberi, illetve az alapvető állampolgári jogokra irányadó, hanem e tilalom - amennyiben a különbségtétel sérti az emberi méltósághoz való jogot - kiterjed az egész jogrendszerre”.¹⁶³

Az Alkotmánybíróság szerint az a megkülönböztetés sérti az emberi méltóságot, amely önkényes, vagyis „nincs tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indoka”.¹⁶⁴ Az Alkotmány 8. § (1) bekezdése szerint az alapjogok tiszteletben tartása és védelme az állam elsődrendű kötelessége. Az Alkotmánybíróság határozott álláspontja az, hogy az alapjogok védelmének parancsa azt a kötelezettséget rója az államra, hogy „gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről”.¹⁶⁵ Ennek megfelelően az egyenlő emberi méltóságában sérelmet szenvedett személy számára az államnak megfelelő jogvédelmet kell biztosítania.

Az Alkotmány 70/B. § (2) bekezdése kimondja az egyenlő munkáért egyenlő bér elvét az alábbiak szerint: „az egyenlő munkáért mindenkinek, bármilyen megkülönböztetés nélkül, egyenlő bérhez van joga”. A Munka Törvénykönyvének 2001. évi jogharmonizációs célú módosításával a munkajogi szabályok közé is bekerült az egyenlő értékű munkáért egyenlő bér elve.¹⁶⁶ Emellett a munkáltató ugyanolyan elvek alapján köteles előléptetni a különböző nemű munkatársait, nem tehet különbséget férfiak és nők között akkor sem, amikor a képzéshez való hozzájárásról kell döntenie. Ugyanazokat a munkafeltételeket kell biztosítania a nőknek, mint a férfiaknak. Ez érintheti a rugalmas munkaidőt, az elbocsátás feltételeit vagy éppenséggel az öltözködési szabályokat.

A magyar jogban a nemek közötti hátrányos megkülönböztetés tilalmát az Alkotmány 66. § (1) bekezdése rögzíti kimondván, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében. A hátrányos megkülönböztetés minden formája tilos, beleértve a nemek szerinti megkülönböztetést is.

¹⁶³ Alkotmánybíróság 1992. 280, 281.sz. határozata

¹⁶⁴ 35/1994. (VI. 24.) AB határozat

¹⁶⁵ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat

¹⁶⁶ Mt. 142/A. §

Az Alkotmány rendelkezése értelmében a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához.

A 66. § (3) bekezdése szerint a munka végzése során a nők és a fiatalok védelmét külön szabályok is biztosítják, így a Munka Törvénykönyve tartalmaz rendelkezéseket a terhes nők és a kisgyermekes anyák védelmében.

A *Munka Törvénykönyve* 5. §-a rögzíti, hogy az egyenlő bánásmód követelményét a munkaviszonnyal kapcsolatosan meg kell tartani. Az egyenlő bánásmód követelmény megsértésének következményeit megfelelően orvosolni kell, amely nem járhat más munkavállaló jogainak megsértésével, illetve csorbításával. Az Mt. 5. §-ába ütköző egyenlő bánásmód követelményének megsértése esetén a sérelmet szenvedő munkavállaló egyik perjogi lehetősége a nem vagyoni kártérítés megfizetésére irányuló kérelem. A munkaviszonyra vonatkozó, az egyenlő bánásmód követelményével kapcsolatos részletes szabályokat, valamint azt, hogy mi minősül az egyenlő bánásmód követelmény megsértésének a magyar antidiszkriminációs jog reformjaként megalkotott, *Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény* (továbbiakban EB. tv.) tartalmazza tekintettel arra, hogy a korábbi szabályozás nélkülözötte az egységes fogalomhasználatot, és nem biztosított megfelelő eszközöket a jogsértésekkel szembeni fellépéséhez, ezért szükséges volt egy olyan általános antidiszkriminációs törvény megalkotása, amely egyrészt a már meglévő szabályokat koherenssé tette, másrészt kitöltötte azokat a réseket, amelyek a szabályozásban mutatkoztak, harmadrészt pedig megfelelő eljárási rendelkezéseket biztosít a jogsértésekkel szembeni fellépéshez. A jogi norma emellett elvégzi az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó közösségi jogi normák teljes körű harmonizációját.

Az EB. tv. a jogrendszer egészére, általános jelleggel határozza meg a diszkrimináció tilalmát, definiálja az alapfogalmakat, részletezi az egyes speciális területekre vonatkozó (foglalkoztatás, szociális biztonság és egészségügy, lakhatás, oktatás és képzés, áruk forgalma és szolgáltatások igénybevétele) szabályokat, valamint nevesíti az esélyegyenlőség megsértése miatt indítható eljárások körét.

A jogszabály tárgyi hatálya kiterjed a tág értelemben közfeladatot ellátó szervezetek¹⁶⁷ jogviszonyaira, valamint azokra a jogviszonyokra ahol valaki előre meg nem határozott személyek számára szerződés kötésre ajánlatot tesz vagy ajánlattételre felhív; az ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségeiben szolgáltatást nyújtókra vagy árut forgalmazókra; az állami támogatás felhasználása során létrejövő jogviszonyai tekintetében az állami támogatásban részesülő egyéni vállalkozóra, jogi személyre, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetre az állami támogatás igénybevételeitől kezdődően mindaddig, amíg az állami támogatás felhasználását az arra jogosult szerv a rá vonatkozó szabályok szerint ellenőrizheti, valamint a munkáltatóra a foglalkoztatási jogviszony, az utasításadásra jogosult személyre a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony, illetve az ezekkel közvetlenül összefüggő jogviszonyok tekintetében. Így az egyenlő bánásmód követelményét a munkaviszony létesítésénél (pl. nyilvános álláshirdetésnél), a munkaviszony tartalma alatt a jogok és kötelezettségek meghatározásánál, a munkabér megállapításában és biztosításában, a felelősség érvényesítésénél valamint a munkaviszony megszüntetésénél is alkalmazni kell.

Az EB. tv. ezt követően meghatározza azokat jogviszonyokat, amelyekre nem alkalmazható egyenlő bánásmód követelménye. Ezek többek között a családjogi jogviszonyok, a hozzátartozók közötti jogviszonyok, valamint egyes esetekben a szervezetek belső jogviszonyai olyan szorosan függenek össze a természetes személyek vagy a szervezetek privátautonómiájával, hogy e jogviszonyok tekintetében az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülésénél nagyobb érdek fűződik a privátautonómia által védett szféra háborítatlanságához, kivéve a köztestületek, a munkavállalók és munkáltatók érdekképviselői szerveinek tagsági és részvételi jogok gyakorlását, valamint a pártokat.

A törvény - az Alkotmánybíróság gyakorlatával összhangban¹⁶⁸ - általános mentesülési okként határozza meg, az olyan magatartást, intézkedést, feltételt, mulasztást, utasítást vagy gyakorlatot, amely a hátrányt szenvedő fél alapvető jogát másik alapvető jog

¹⁶⁷ A Magyar Állam, a helyi és kisebbségi önkormányzatok, ezek szervei, a hatósági jogkört gyakorló szervezetek, a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek, a közalapítványok, köztestületek, valamint munkavállalók és munkáltatók érdekképviselői szervezetei, a közszolgáltatást végző szervezetek, a közoktatási és a felsőoktatási intézmények, a szociális, gyermekvédelmi gondoskodást, valamint gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó személyek és intézmények, a muzeális intézmények, a könyvtárak, a közművelődési intézmények, az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak, a magánnyugdíj pénztárak, az egészségügyi ellátást nyújtó szolgáltatók, a pártok, valamint a fentiek alá nem tartozó költségvetési szervek.

¹⁶⁸ 9/1990. AB határozat

érvényesülése érdekében, elkerülhetetlen esetben korlátozza, feltéve, hogy a korlátozás a cél elérésére alkalmas és azzal arányos, valamint azon rendelkezéseket, amelyek a tárgyilagos mérlegelés szerint az adott jogviszonnyal közvetlenül összefüggő, ésszerű indoka van. E generálklauzula ad lehetőséget arra, hogy az általános antidiszkriminációs törvény rendelkezéseit a jogalkalmazás az egyes jogterületekre megfelelően tudja alkalmazni.

Az EB. tv. alapján az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti: a közvetlen hátrányos megkülönböztetés, a közvetett hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés és a megtorlás.

A törvény szerint közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan megkülönböztetés, amelynek eredményeként egy személy, illetve csoport valós vagy vélt neme, faji hovatartozása, bőrszíne, nemzetisége, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozása, anyanyelve, fogyatékosága, egészségi állapota, vallási vagy világnézeti meggyőződése, politikai vagy más véleménye, családi állapota, anyasága (terhessége) vagy apasága, szexuális irányultsága, nemi identitása, életkora, társadalmi származása, vagyoni helyzete, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselőhez való tartozása, továbbá egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült, vagy részesülne. Nyílt nemi diszkrimináció ezért témánk szempontjából a nem, a családi állapot, az anyaságon (terhességen) vagy apaságon alapuló hátrányos megkülönböztetés.

Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a - közvetlen negatív diszkriminációnak nem tekintendő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő - rendelkezés, amely a közvetlen hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatban meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat (pl. nem, anyaság, terhesség, apaság, szexuális irányultság, életkor, a foglalkoztatási jogviszony részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama) lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben lévő személy vagy csoport volt, van vagy lenne. A közvetett hátrányos megkülönböztetés lényege, hogy a megkülönböztetés látszólag semleges feltételen alapul, mégis, egyes védett tulajdonságokkal rendelkező személyeket lényegesen nagyobb számban érint. Ebben az esetben a követelmény

megsértése alóli mentesüléshez az adott rendelkezésnek a védett tulajdonsággal rendelkező személyek tekintetében ki kell állnia az ésszerűségi tesztet. Azaz a rendelkezésnek tárgyilagos mérlegelés szerint a munkaviszonnyal közvetlenül összefüggő ésszerű indokának kell lennie (pl. részmunkaidős munkavállalók kizárása bizonyos munkáltatói juttatásokból jogszerűtlen lehet, mert hátrányosabb helyzetbe hozza a nőket a férfiakkal szemben tekintettel arra, hogy nagyobb a nők aránya a részmunkaidős foglalkoztatottaknál).

A közvetlen és a közvetett hátrányos megkülönböztetés mellett az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti a zaklatás. Az EB. tv. átveszi a 43/2000/EK irányelv 2. cikk (3) bekezdésében és a 78/2000/EK irányelv 2. cikk (3) bekezdésében szereplő közösségi jogi meghatározást és a szexuális zaklatás fogalmánál szélesebb meghatározást tartalmazva azt mondja ki, hogy a zaklatás az az emberi méltóságot sértő magatartás, amely az érintett személynek az EB. törvényben megjelölt tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszegényítő vagy támadó környezet kialakítása.

A fentieknél konkrétan az Európai Parlament és a Tanács 2006/54/EK irányelvének 2.cikk (1) bekezdés d.pontja szabályozza a szexuális zaklatást.

A jogellenes elkülönítés elsősorban faji-etnikai alapon történő diszkriminációban jelentkezik, míg a megtorlás viszont szorosan összefügg a nem diszkriminációval, ugyanis igen gyakran azért nem mer fellépni és eljárást indítani egy sérelmet szenvedett személy, mert fél attól, hogy ezzel összefüggésben további jogsérelmet szenvedhet.

Az előnyben részesítés lehetőségét az EB. tv. 11.§-a tartalmazza, mint a diszkrimináció tilalma alóli általános kimentési normát. Az egyenjogúság részét alkotó megkülönböztetés-tilalom, illetve az alapjogok között szoros összefüggés van. Nem minden megkülönböztetés tiltott, sőt: az előnyös megkülönböztetés egyenesen elvárható az államtól. Az Alkotmány is rögzíti a pozitív diszkriminációt, mint az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket és a 70/A. § (3) bekezdésében állami feladatként határozza meg. A pozitív diszkrimináció valamely meghatározott formájára azonban alanyi jogként hivatkozni nem lehet, arra alkotmányosan követelés, vagy igény nem alapítható¹⁶⁹.

Az Európai Unióban terminológiai viták miatt nem használják a pozitív diszkrimináció kifejezést, helyettesítésére a positive action intézménye szolgál. Az EU elsődleges

¹⁶⁹ 650/B/1991. AB határozat

jogforrásai között az alapító szerződés 157. cikkének (4) bekezdése és a 2006/54/EK irányelv 3.cikke alapján a tagállamok annak érdekében, hogy ténylegesen biztosítsák a teljes egyenlőséget a férfiak és nők között a munka világában, az egyenlő bánásmód elve nem akadályozza őket abban, hogy bizonyos előnyöket nyújtó intézkedéseket tartsanak fenn vagy fogadjanak el abból a célból, hogy az alulreprezentált nem számára a szakmai tevékenységek folytatását megkönnyítsék, vagy hogy a szakmai előmenetelükben őket érő hátrányokat megakadályozzák vagy kiegyenlítsék.

Az Európai Közösségek Bíróságának gyakorlata¹⁷⁰ alapján azok a pozitív intézkedések nem sértik a közösségi jogot, amelyek nem automatikusan, feltétel nélkül biztosítanak elsőbbséget a nőknek azonos képzettségi szint esetén, valamint ha a pályázókat objektív szempontok alapján értékelik oly módon, hogy figyelembe veszik speciális adottságaikat is.

A 2000/43/EK irányelv 13.cikke alapján tagállamoknak kötelezettsége volt létrehozni 2003. év közepéig egy olyan testületet, amelynek feladata az egyenlő bánásmód elvének megvalósítása. Ez alapján került felállításra az EB.törvényben az Egyenlő Bánásmód Hatóság, amely kérelemre vagy hivatalból vizsgálhatja, hogy megsértették-e az egyenlő bánásmód követelményét, majd ez alapján határozatot hoz és a Ptk. személyiségi jogi szankciórendszeréhez hasonló jogkövetkezményeket szabhat ki. A Hatóság pert indíthat a jogaikban sértett személyek és csoportok védelmében, a jogalkotási mechanizmusban pedig konzultatív, véleményező szereppel bír, különös tekintettel az uniós jogszabályok harmonizációjára vonatkozásában. Emellett tájékoztatási kötelezettséggel rendelkezik a közvélemény és – elsősorban az éves jelentéstétel útján – a kormány irányába és köteles együttműködni a társadalmi, érdek-képviselői szervezetekkel valamint az érintett állami szervekkel. Az Egyenlő Bánásmód Hatóság jogsértés megállapítása esetén a következő intézkedéseket hozhatja: elrendelheti a jogsértő állapot megszüntetését, megtilthatja a jogsértő magatartás további folytatását, a jogsértést megállapító határozatát nyilvánosságra hozhatja, ötvenezer forinttól hatmillió forintig terjedő bírságot szabhat ki.

A törvény - a 2006/54/EK irányelv 19. Cikkével és a Tanács 2000/78/EK irányelvének 10. cikkével összhangban - speciális bizonyítási szabályokat állapít meg az egyenlő

¹⁷⁰ pl. Hellmut Marschall v land-Nordrhein-Westfalen Case C-409/95

bánásmód követelményének megsértése miatt indított eljárásokban. A törvény előírja, hogy a jogsérelmet szenvedett fél vagy a közérdekű igényérvényesítésre jogosult bizonyítja, hogy a jogsérelmet szenvedő személyt vagy csoportot hátrány érte, és a jogsérelmet szenvedő személy vagy csoport rendelkezik a törvény 8. §-ában diszkriminációs okként meghatározott valamely tulajdonsággal. A sértetti oldal sikeres bizonyítása esetében azonban a másik felet terheli annak bizonyítása, hogy a jogsérelmet szenvedett fél vagy a közérdekű igényérvényesítésre jogosult által valószínűsített körülmények nem álltak fenn, illetve hogy az egyenlő bánásmód követelményét megtartotta, vagy az adott jogviszony tekintetében nem volt köteles megtartani. Fenti szabály alól kivételt képeznek a büntető- és szabálysértési eljárások.

Az EB. tv. az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatti eljárásokban biztosítja az *actio popularis* intézményét, így perindítási jogot biztosít mind a személyiségi jogi, mind a munkajogi per tekintetében az ügyésznek, a hatóságnak, valamint a társadalmi és érdek-képviselői szervezetnek abban az esetben, ha a jogsértés személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érinti. A perindítás további feltétele, hogy az egyenlő bánásmód követelményének megsértése olyan tulajdonságon alapuljon, amely a személyiség lényegi vonásának tekinthető, vagyis a személyiség lényegéhez közvetlenül kapcsolódjon.

A törvény harmadik fejezetében foglalt ágazati szabályok között elsőként a foglalkoztatás területére vonatkozó diszkriminációs rendelkezéseket tartalmaz. Így az egyenlő bánásmód követelményének sérelmét jelenti különösen, ha a munkáltató a munkavállalóval szemben közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést alkalmaz, különösen a következő rendelkezések meghatározásakor, valamint azok alkalmazásakor: munkához való hozzájutás, különösen nyilvános álláshirdetésben, a munkára való felvételben, az alkalmazási feltételekben; a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesítését megelőző, azt elősegítő eljárással összefüggő rendelkezésben; - a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony létesítésében és megszüntetésében; a munkavégzést megelőzően vagy annak folyamán végzett képzéssel kapcsolatosan; a munkafeltételek megállapításában és biztosításában; a foglalkoztatási jogviszony vagy a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony alapján járó juttatások, így különösen a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 142/A. § (3) bekezdésében

meghatározott munkabér megállapításában és biztosításában, a tagsággal vagy részvétellel kapcsolatban a munkavállalók szervezeteiben, az előmeneteli rendszerben, a kártérítési, valamint a fegyelmi felelősség érvényesítése során.

Az EB. tv. 7.§ (2) bekezdésében foglalt általános kimentési norma mellett kifejezetten a foglalkoztatást szabályozó 22. §-ban találunk speciális ágazati kimentési lehetőséget is. Ez alapján nem jelenti az egyenlő bánásmód követelményének megsértését egyrészt a munka jellege vagy természete alapján indokolt, az alkalmazásnál számba vehető minden lényeges és jogszerű feltételre alapított arányos megkülönböztetés, másrészt a vallási vagy más világnézeti meggyőződésen, illetve nemzeti vagy etnikai hovatartozáson alapuló, a szervezet jellegét alapvetően meghatározó szellemiségből közvetlenül adódó, az adott foglalkozási tevékenység tartalma vagy természete miatt indokolt, arányos és valós foglalkoztatási követelményen alapuló megkülönböztetés, kivéve a munkabér jellegű jövedelmek esetében, amikor a nemi alapon történő közvetlen hátrányos megkülönböztetés minden esetben sérti az egyenlő bánásmód követelményét.

Az egyenlő bánásmód követelményét megfogalmazó rendelkezésén felül, a terhes nők védelmére vonatkozóan az Mt. külön rendelkezéseket is tartalmaz.

Az Mt. 121. § (1) bekezdése az éjszakai munkavégzéssel kapcsolatban tilalmakat, és a munkavégzés éjszakai jellegére tekintettel speciális szabályokat tartalmaz.

A gyermeket váró, illetve a gyermekét nevelő nőt, gyermekét egyedül nevelő férfit a gyermek egyéves koráig éppen a gyermekkel való törődés érdekében nem lehet éjszakai munkára még beleegyezésével sem igénybe venni.

Az Mt. 138. szakasz (1) bekezdése kimondja, hogy a terhes, illetve szülő nőt 24 hét szülési szabadság illeti meg. Ezt úgy kell kiadni, hogy négy hét lehetőleg a szülés várható időpontja elé essen.

A szülési szabadság idejére a nőt terhességi-gyermekágyi segély illeti meg amelynek összege a napi átlagkereset 70%-a.¹⁷¹ Ennek lejártát követően fizetés nélküli szabadságot lehet igényelni, a gyermek otthoni gondozása céljából a gyermek 3., 10.

¹⁷¹ 1997.évi LXXXIII.tv. 42.§ (1) bekezdés

illetve 12. életévig. A gyermek gondozása miatt igényelt fizetés nélküli szabadságot a munkavállaló kérelmére biztosítani kell. A terhességi-gyermekágyi segély lejártá után a munkavállaló nő biztosítási jogviszonyára tekintettel, gyermekgondozási díjat lehet igényelni a gyermek két éves koráig. A Gyed. összege a naptári napi átlagkereset 70%-a, de legfeljebb havonta a mindenkori minimálbér kétszeresének a 70 %-a lehet. Gyermekgondozási segélyt lehet igényelni gyermek harmadik életévének betöltéséig, illetve a gyermek otthoni gondozása esetén tizedik életévének betöltéséig. A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény alapján a gyermek 1 éves koráig a Gyes-ben részesülő kereső tevékenységet nem folytathat, míg a gyermek egyéves kora után heti harminc órát meg nem haladó időtartamban folytathat, vagy időkorlátozás nélkül, ha a munkavégzés az otthonában történik. Tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermek egyéves kora után időkorlátozás nélkül, végezetül ikergyermekek esetében a gyermekek egyéves kora után szintén időkorlátozás nélkül folytatható kereső tevékenység azzal a megkötéssel, hogy a gyermekgondozási segélyben részesülő személy ikrek esetében egy gyermek után jogosult a gyermekgondozási segélyre.

A kisgyermekes munkavállalóknak jelentős érdeke fűződik munkaviszonyuk megtartásához, hiszen ha biztosított számukra a munkakörbe visszatérés, akkor nyugodt légkörben tudják nevelni gyermekeiket. Az Mt. 90. § (1) bekezdése szerint a munkáltató nem szüntetheti meg rendes felmondással a munkaviszonyt az alábbi időtartamok alatt:

- a betegség miatti keresőképtelenség, legfeljebb azonban a betegszabadság lejártát követő egy év, továbbá az üzemi baleset vagy foglalkozási megbetegedés miatti keresőképtelenség alatt a táppénzre való jogosultság,
- a beteg gyermek ápolására táppénzes állományba helyezés,
- a közeli hozzátartozó otthoni ápolása vagy gondozása céljából kapott fizetés nélküli szabadság,
- a külön törvény szerinti emberi reprodukciós eljárással összefüggő kezelés, a terhesség, a szülést követő három hónap, illetve a szülési szabadság.

Alapvető fontosságú jogszabályi rendelkezés a Munka Törvénykönyv 142/A. §-a, amely – a 75/117/EGK irányelvnek megfelelően – rögzíti az egyenlő munkáért egyenlő bér elvét. Ez alapján egyenlő, illetve egyenlő értékűként elismert munka díjazásának

meghatározása során az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani. Hazánk Alkotmányának 70/B. § (2) bekezdése is kimondja, hogy az egyenlő munkáért mindenkinek, bármilyen megkülönböztetés nélkül, egyenlő bérhez van joga. Az egyenlő értékű munka elismeréséhez számos körülményt kell figyelembe venni, amelynek megítéléséhez támpontot nyújt a jogszabály. Így a munka egyenlő értékének megállapításánál különösen az elvégzett munka természetét, minőségét, mennyiségét, a munkakörülményeket, a szükséges szakképzettséget, fizikai vagy szellemi erőfeszítést, tapasztalatot, illetve felelősséget kell figyelembe venni.

A munkaügyi ellenőrzésről szóló 1996. évi LXXV. törvény 3. § (1) bekezdés d.) pontja szerint a munkaügyi ellenőrzés kiterjed az egyenlő bánásmód követelményének betartására. A kiszabható munkaügyi bírság mértéke az alábbi:

- amennyiben a megállapított egy jogsértés egy munkavállalót érint - harmincezer forinttól kétmillió forintig,
- amennyiben a megállapított több jogsértés egy munkavállalót érint - harmincezer forinttól négymillió forintig,
- amennyiben a megállapított egy jogsértés több munkavállalót érint - harmincezer forinttól hatmillió forintig,
- amennyiben a megállapított több jogsértés több munkavállalót érint - harmincezer forinttól nyolcmillió forintig terjedhet.

Fentiekén túl a munkaügyi bírság mértéke százezer forinttól húszmillió forintig terjedhet, ha a korábbi munkaügyi ellenőrzés eredményeként meghozott bírságot kiszabó közigazgatási határozat jogerőre emelkedésétől számított három éven belül legalább egy, a korábbival azonos jogsértés megállapítására kerül sor.

Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII.28.) Kormányrendelet Munkaügyi Szabálysértések fejezete alatt tartalmazza a munkavállaló hátrányos megkülönböztetésének tényállását. A rendelet 93. §-a alapján 100.000 Ft-ig terjedő pénzbírsággal sújtható az a munkáltató, aki a munkavállalók között nemre, korra, nemzetiségre, fajra, származásra, vallásra, politikai meggyőződésre, munkavállalói érdekképviseleti szervezethez való tartozásra vagy ezzel összefüggő tevékenységre való tekintettel, továbbá minden egyéb a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény miatt hátrányos megkülönböztetést alkalmaz, illetve a munkavállaló alkalmazását a fentiekre tekintettel jogellenesen megtagadja.

A rendelet 94. §-a pedig 100.000 Ft-ig terjedő pénzbírással sújtja azt a munkáltatót, aki a munkaviszony létesítésére, megszüntetésére és a munkabérre vonatkozó rendelkezéseket megszegi. Ide tartoznak a nőkkel, a fiatalokkal és a megváltozott munkaképességűekkel kapcsolatos szabályok is.¹⁷²

Végezetül a polgári jog területén is találunk a jogérvényesítést szolgáló intézményt. A *Polgári Törvénykönyv* 76. §-a a személyhez fűződő jogok megsértésének minősíti a magánszemélyek bármilyen hátrányos megkülönböztetését, így a nemek szerint történőt is. Jogellenes diszkrimináció esetén a sérelmet szenvedett fél az alábbi polgári jogi igényeket támaszthatja:

- követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
- követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállt dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását;
- kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

Azt hogy a jogvédelem területén a hagyományos polgári jogi eszközöknek még komoly szerepük van jól mutatja, hogy a korábban említett Monori Városi Bíróság előtt lezajlott diszkriminációs próbaperben is alapvetően polgári jogi igényt támasztott a felperes az alperessel szemben.

Pozitív diszkrimináció

A korábbiakban már említésre került az előnyben részesítés lehetősége a diszkriminációs ügyekben bizonyos korlátok között megengedett. Tekintettel arra, hogy ez a jogorvoslati mód hatékony eszköz lehet a hosszú évtizedek alatt kialakult hátrányos helyzetek felszámolására, ezért az intézménnyel részletesen is foglalkoznunk kell. Az eleve hátrányos helyzetben levő személyek formálisan egyenlőként való kezelése a hátrányos helyzet konzerválásával jár. Ahhoz, hogy a hátrányos helyzetben levő személyek ezt a hátrányukat ledolgozhassák, nem elegendő annak biztosítása, hogy őket

¹⁷² 218/1999. (XII.28.) Kormányrendelet 94. § (1) bekezdés c.) pont.

a többiekkel azonos jogok illessék meg, hanem olyan pozitív intézkedésekre van szükség, amelyek lehetővé teszik, hogy a helyzetükből fakadó hátrányaikat csökkenteni, illetve megszüntetni lehessen. A nemek szerinti eltérő bánásmód alkalmazása akkor elfogadott, ha annak célja kizárólag az, hogy kiküszöbölje a múltban elszenvedett hátrányos megkülönböztetés hatásait.

A pozitív diszkrimináció egyik új formáját jelenti az ún. statisztikai kvóta vagy arányossági egyenlőség alkalmazása. A kvótákat a hetvenes évek elején kezdték alkalmazni az Egyesült Államokban, amikor a munkavállalás területén előírták, hogy egyes etnikai, életkori, vallási csoportokat, a nőket és a testi fogyatékosokat az összlakosságon belüli arányuknak megfelelő mértékben kell alkalmazni.¹⁷³ Az Egyesült Államokban a „McDonnell Douglas formula” alapján például az alábbi pozitív diszkriminációra van lehetőség egy munkakör betöltése kapcsán. Amennyiben egy női vagy/és színes bőrű személy bizonyítani tudja, hogy a) jelentkezett egy állásra, amely üres volt, b) megfelelt az állásra előírt követelményeknek, c) jelentkezését elutasították, d) ezt követően azonban mást felvesznek az adott munkakörbe, akkor a munkáltató részéről fennálló jogellenes diszkriminációs célzatot a bírói gyakorlat bizonyítottnak tekinti.¹⁷⁴

A szóban forgó kérdésre - a nemek közötti egyenjogúság, illetve megkülönböztetés tilalma kapcsán - egy másik, az amerikaitól eltérő választ ad az európai joggyakorlat. Ennek a lényege az esélyegyenlőségi egyenjogúság. Eszerint a női pályázókat előnyben kell részesíteni, ha az adott beosztásban a nők aránya a férfiakénál alacsonyabb, feltéve, hogy a női pályázó szakmai minősítése a férfi jelentkezőével legalább azonos, s feltéve, ha a férfi oldalán nem állnak fenn olyan speciális körülmények, amelyek az egyensúlyt az ő javára billentik. Az amerikai, illetve az európai uniós megoldások közötti különbségről megállapíthatjuk, hogy az amerikai jogban a nemek szerinti diszkrimináció tilalma döntően politikai, polgárjogi aspektusból kapott figyelmet, ezzel szemben az Európai Unió joga ezt hangsúlyozottan szociális kérdésként kezeli.¹⁷⁵

¹⁷³ Tausz Katalin: Esélyegyenlőség és különleges bánásmód, Fundamentum, 1998. 1-2. 100. o.

¹⁷⁴ McDonnell Douglas Corp. v. Green. Supreme Court of the United States, 1973. 411 U.S. 792. 93 S.Ct. 1817, 36 L.Ed.2d.668./ In: Mack A. Player: Employment Discrimination Law. Second Edition, American Casebook Series, Westlaw, 1984./

¹⁷⁵ Lehoczkyne Kollonay Csilla: Amerikai sikertörténet, európai váltások. In: A hátrányos megkülönböztetés tilalmától a pozitív diszkriminációig. Budapest, AduPrint-INDOK, 1999. 190. o.

A pozitív diszkrimináció az alapvetően hátrányosabb helyzetben lévők érdekében történik. Az előnyben részesítés legtipikusabb formái közé tartozik az az eset, mikor egy adott munkahelyre jelentkező, azonos képességű nő és férfi közül a nemek közötti egyenlő részvételre hivatkozással az előbbit veszik föl. Mindez természetesen addig tekinthető megfelelő döntésnek, amíg az előnyben részesítés nem abszolút és feltétlen¹⁷⁶, valamint a nemek aránya egy adott munkahelyen nem éri el az azonos szintet, hiszen ezt követően a hölgyek ilyen formában való előnyben részesítése már a férfiakkal szemben lenne hátrányos megkülönböztetés.

Fentiek alapján a diszkrimináció tilalma nem jelenti azt, hogy minden, még a végső soron nagyobb társadalmi egyenlőséget célzó megkülönböztetés is tilos. A megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként (egyenlő méltóságú személyként) kell kezelnie, azaz az emberi méltóság alapjogán nem eshet csorba, azonos tisztelettel és körültekintéssel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni.

Az Alkotmány 70/A. § (3) bekezdése az esélyegyenlőség előmozdításának alkotmányjogi alapjait teremti meg, amikor kimondja, hogy „A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti”. Ezt az alkotmányi rendelkezést az Alkotmánybíróság az esélyegyenlőség előmozdítását szolgáló állami cselekvés alapjának tekinti. Ennek megfelelően mondta ki a testület, hogy „Az Alkotmány a pozitív diszkriminációt mint az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket, a 70/A. § (3) bekezdésében állami feladatként határozza meg. Ebből egyértelműen következik, hogy a pozitív diszkrimináció valamely meghatározott formájára alanyi jogként hivatkozni nem lehet, arra alkotmányosan követelés vagy igény nem alapítható”.¹⁷⁷

Az Alkotmánybíróság a 9/1990. (IV. 25.) AB határozatában azt is deklarálta, hogy az azonos személyi méltóság jogából esetenként következhet olyan jog is, hogy a javakat és esélyeket mindenki számára (mennyiségileg is) egyenlően osszák el. De ha valamely - az Alkotmányba nem ütköző - társadalmi cél, vagy valamely alkotmányos jog csakis úgy érvényesíthető, hogy e szűkebb értelemben vett egyenlőség nem valósítható meg, akkor az ilyen pozitív diszkriminációt nem lehet alkotmányellenesnek minősíteni.

¹⁷⁶ Eckhard Kalanke v. Freie Hansestadt Bremen case, C-450/93.

¹⁷⁷ 650/B/1991. AB határozat, ABH 1992. 660, 661.

VII/9. Statisztika

Hiába lépett hatályba 2003 decemberében az antidiszkriminációs törvény, s hozott az elmúlt évben a foglalkoztatás és a nemi diszkrimináció területein 27 elmarasztaló határozatot az Egyenlő Bánásmód Hatóság, a megkülönböztető álláshirdetések, a nemek közötti bérkülönbségek előfordulási gyakorisága nem csökken. Megállapíthatjuk, hogy a jogérvényesítés lehetősége ugyan biztosított, az intézményrendszer működik, de nem elég hatékonyan különösen, ha azt nézzük, hogy az EB. tv. egyik legfontosabb célja az eljárások számának növelése volt.

18. számú táblázat

A megalapozott kérelmek diszkrimináció fajtája szerinti megoszlása százalékban az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt¹⁷⁸

Közvetlen hátrányos megkülönböztetés	85,4%
Közvetett hátrányos megkülönböztetés	2,1%
Megtorlás	4,2%
Zaklatás	8,3%

A korábbiakban a bírósági gyakorlatra vonatkozó statisztikai adatokat vizsgálva szintén megállapíthattuk, hogy ilyen típusú jogvitákban rendkívül alacsony hazánkban a pereskedési hajlam. Szűkebb kutatási területünket nézve rögzíthetjük, hogy a Pécsi Munkaügyi Bíróságon még nem indítottak keresetet nemi alapú diszkriminációra hivatkozva.

A női és férfi bérek közötti szakadék nő a munkában eltöltött évek számával¹⁷⁹, így Magyarországon átlagosan 13 százalékkal keres kevesebbet egy nő, mint egy férfi munkavállaló, és a pályán eltöltött évek számával a nemek közötti bérszakadék egyre szélesebb. A pályakezdők esetében a férfi és a női bérek közötti különbség 8 százalék,

¹⁷⁸ Forrás:EBH. Tájékoztatója a 2009. évi tevékenységéről /Budapest, 2010.május/

¹⁷⁹ <http://www.mti.hu/cikk/468918/>, 2010. március 30.

addig több mint 6 éves szakmai tapasztalattal a hátuk mögött a nők már átlagosan 16 százalékkal kevesebbet keresnek. A fizetési olló a topmenedzserek között nyílik a legszélesebbre: itt átlagosan 27 százalékos a különbség a férfiak javára.

A pénzügyi menedzserek körében a nők átlagosan 45 százalékkal keresnek kevesebbet, mint a férfiak, az ügyvezető igazgatóknál a különbség 43, a gazdasági- és pénzügyi igazgatók esetében 39 százalék. A HR és marketing igazgatók között a nők fizetési hátránya átlagosan 35 százalék. Hasonlóan éles a megkülönböztetés az érettségi nélküli munkavállalók körében is, a jövedelmi különbség itt 22 százalék. Érettségivel és egyetemi diplomával az átlagos eltérés 14 százalék.

Az állami alkalmazottak körében a legkisebb a nemek közti bérkülönbség: a rendőröknél átlagosan 9, a tanároknál 5 százalékkal keresnek kevesebbet a hölgyek. Az iskolaigazgatók körében nincs számottevő különbség a két nem között, míg az orvosok esetében a nők átlagosan 3 százalékkal többet keresnek a férfiaknál.

Bár kevés területen, de előfordul, hogy a női munkavállalók magasabb bérré számíthatnak: az asszisztensek körében átlagosan 8, az érettségivel rendelkező pénztárosok esetében 10, a szintén érettségivel rendelkező termékmenedzsereknél 4 százalék, az egyetemi diplomával rendelkező könyvelőknél 5, az ugyanilyen végzettséggel rendelkező gyógyszerészeknél és pszichológusoknál 9, illetve 11 százalék a nők bérelőnye a férfiakkal szemben.

VII./10. Összegzés

Az 1990-es évektől pozitív változás indult el a magyar társadalomban a női- és férfiszerepekről való tradicionális gondolkodásmód átalakításában. A nők azonban a család szerkezetének átalakulása miatti új pozíciójuk helyzetértékelésében gyakran bizonytalanok.

Fontos előrelépést jelentett, hogy a jogharmonizáció révén hazánk jogrendszerébe a nemzetközi- és Európai Unió joganyag adaptálására került.

A fejezet lezárásaként fontos azt kihangsúlyozni, hogy a jogi lehetőségek ismertetése, az EU vonatkozó joganyagának beépítése a magyar jogrendszerbe önmagában soha sem

elég, szükség van a munkavállalók bátorításra, hogy az érintettek tudatosan is lépni merjenek jogos érdekeik védelmében, azaz fokozni kell a munkavállalói réteg és a jogalkalmazók (ügyvédek, bírák) diszkriminációra való érzékenységet, csak így alakulhat ki hatékony jogérvényesítés. Fentiekhez nélkülözhetetlen, hogy a sértettek a munkaügyi jogvita kezdetén tisztában legyenek jogi lehetőségeikkel és pontos ismereteik legyenek arról, hogy munkahelyükön az azonos vagy azonos értékű munkát végző másik nem képviselőinek mekkora a jövedelme. Fentiek miatt javasoljuk, hogy a munkáltatók részére kötelező munkaügyi előírás legyen – az adatvédelmi elvek betartása mellett - az, hogy közöljék a munkavállalókkal az azonos munkakörbe tartozók bérezését.

Fontos annak a jelzése, hogy a diszkriminatív munkaadói gyakorlatok visszaszorításában a bíróságok aktív szerepet játszhatnak. Megállapítható, hogy a munkahelyi diszkrimináció terén a legkihátráltabbak, az alacsony iskolai végzettségű, rossz érdekérvényesítő képességgel rendelkező női munkavállalók, akik közül sokan nincsenek tisztában a rájuk vonatkozó munkajogi szabályokkal, és számos munkavállaló még a felismert jogsérelem esetén sem fordul szembe munkáltatójával a megtorlástól, az elbocsátástól való félelmében. Fentiek miatt javasoljuk, hogy a munkaszerződések kötelező elemeként kellene feltüntetni az Mt. 5.§-át. A Gyed-ről és Gyes-ről visszatérőket érintő szociális- és munkajogi rendelkezésekről történő kötelező munkáltatói tájékoztatás, szintén kötelező munkajogi előírása kellene, hogy legyen az Mt.-nek.

Sajnálatos tény, hogy a Munka Törvénykönyvében a diszkrimináció tilalmával kapcsolatban biztosított jogok tekintetében bírói gyakorlat tulajdonképpen nem alakult ki. A statisztikákat figyelembe véve azonban a látencia igen magas hátrányos megkülönböztetés terén.

A munkajogi normák jogvédelmi rendszerének alapvető irányultsága helyes, alkalmazása mégis alacsony szintű.

A jogkövető magatartás növelése érdekében javasoljuk, hogy az Egyenlő Bánásmód Hatóság által kiszabható bírság összegét a jogalkotó ötszázezer forinttól húszmillió forintig terjedő összegre emelje fel abban az esetben, ha a korábbi jogsértés eredményeként meghozott bírságot kiszabó közigazgatási határozat jogerőre emelkedésétől számított három éven belül legalább egy, a korábbival azonos jogsértés megállapítására kerül sor ismételten az elkövetővel szemben.

Hazánknak, mint Uniós tagállamnak folytatni kell a nemek közötti erőteljes megkülönböztetés problémájának kezelését olyan eszközök segítségével – mint például a munkaidő hosszának rugalmas szabályozása –, amelyek a férfiak és a nők számára egyaránt lehetővé teszik a munkahelyi és a családi kötelezettségek jobb összehangolását. Ez magában foglalhatná a megfelelő szülői szabadság biztosítását, valamint az elérhető és anyagilag megengedhető gyermekgondozó létesítményeket, és az eltartott személyek gondozását.

Fontos lépés volt a munkahelyi diszkrimináció leküzdésében a Szociális és Családügyi Minisztérium által is támogatott családbarát munkahelyek létrehozása. Nemzetközi felmérések bizonyítják ugyanis, hogy a családi kötelezettségeket tiszteletben tartó munkahely nemcsak a családos alkalmazottak számára előnyös, hanem hatékonyan képes növelni a vállalat versenyképességét is. Ott, ahol vállalatvezetési szempont a család és a munka összeegyeztetése, nő az alkalmazottak motivációja, munkavégzési hatékonysága és megelégedettsége, kevesebb a stressz, csökken a fluktuáció, illetve a betegség miatti távolmaradás. A jól kvalifikált, elkötelezett munkaerő megtartása pedig hosszú távon nyereséges minden távlati céllal rendelkező vállalat számára.

Az Európai Unió és Magyarország jogrendszere ugyan kiemelt jogalkotási célként kezeli a munkahelyi diszkrimináció leküzdését, de ahhoz, hogy a családon belüli feladatok a XXI. században igazságosan legyenek elosztva valamint, hogy a családanya és karrier szerep megfelelően összeegyeztethető legyen, továbbra is komoly társadalmi szemléletváltásra van szükség. Ennek elérésében segíthet véleményünk szerint, ha a gyermekgondozási időszak egy bizonyos részében ideiglenesen támogatná a kormányzat azt, hogy az apák maradjanak otthon a gyermekükkel.

Fentiek mellett álláspontunk szerint addig, amíg a munkaerőpiacon a tradicionális női- és férfifoglalkozások közül a nők az előbbi állásokat részesítik többnyire előnyben, meg fog maradni a bérkülönbség, ugyanis az egyes foglalkozásokra vonatkozó jövedelmeket mindig a piac szabályozza és nem a jogi normák.

Következtetések

Áttekintve a feminista jogtudomány főbb területeit megállapítható már az ókori görög gondolkodásban számos olyan felvetés megjelent, melyek a későbbiekben is szerephez jutott a politikai- és jogi gondolkodásban, mint például a köz- és magánélet megkülönböztetetheisége, a nemek szerinti egyenlőség, a nők feletti uralom kérdése. *Platon* álláspontja szerint habár a férfiaknak és nőknek különböző a természetük, vitathatatlanul képesek ugyanazokat a funkciókat betölteni. Korát meghaladó véleménye mellett azonban szintén hozzá kapcsolódik az a későbbiekben több évszázadon át uralkodó nézet, hogy a nő tulajdon. A középkori jogbölcseletben (*Morus*, *Campanella*) egy utópisztikus társadalomban vizsgálják a szerzők a nők szerepét. Az ideális államban a feleségnek engedelmeskednie kell férjének és a klasszikus családayai szerepeket is el kell látnia, ugyanakkor az oktatás és a nevelésből a nők nincsenek kizárva. Álláspontunk szerint az említett jogfilozófusok műveikben már felfigyeltek arra, hogy a nők társadalomban betöltött szerepével igenis foglalkozni kell és ennek során az ideális államban a nők jogait – tekintettel azonos képességeikre - fejleszteni kell.

A feminista jogtudomány képviselőinek álláspontja szerint¹⁸⁰, a feminizmusnak nem államelmélete, hanem hatalomelmélete van, ezért a feminista ismeretelmélet elválaszthatatlan a hatalom feminista kritikájától. Szerintük az életnek alig van olyan oldala, amely mentes a férfihatalomtól, hiszen a patriarchátus a történelem egyik legrégebbi, folyamatosan érvényesülő uralmi rendszere. Mindezek alapján pedig az állam formális szabályai a férfiak érdekei alapján, férfi-nézőpontból került megalkotásra.

A kritikai jogelméleti irányzaton belül ezért a feminista jogtudomány sok esetben eredményesen vette és veszi fel a harcot annak érdekében, hogy a nemek közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elve a modern jogállamokban megvalósuljon. El kell ismernünk azt a tényt, hogy a posztmodern társadalmak jogrendszereiben valóban hiányzott az irányzat fellépéséig, a női érdekek hangsúlyos képviselete és napjainkra

¹⁸⁰ Catherine MacKinnon: *Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda for Theory* 1982 The University of Chicago Press.

elkészült az az elméleti bázis, amely alapján a jogi reformok kikényszeríthetők, illetve megvalósíthatók.

Fentiek alapján a nemi diszkrimináció helyzete a XX. század második felétől gyökeresen megváltozott. A folyamatban jelentős szerepe volt a nemzetközi egyezményeknek és az Európai Unió jogforrásainak, amelyekben nyomon követhető a nemek közötti egyenlőtlenségek leküzdésének irányába történő jogfejlődés.

A hozzátartozók közötti erőszak kapcsán megállapíthatjuk, hogy a nőkkel szembeni erőszak a nemi diszkrimináció egyik legsúlyosabb formája, azonban napjainkra komoly áttörés figyelhető meg ezen a területen. A jogalkotó és a jogalkalmazók is felismerték, hogy szakítani kell azzal az elavult állásponttal, hogy amíg vér nem folyik nem avatkoznak be a családon belüli ügyekbe. A magyar kormányzati stratégia¹⁸¹ a nők elleni erőszakot – összhangban a nemzetközi emberi jogi egyezményekkel és az Európai Unió országainak demokratikus normáival – emberi jogi jogsértésként kezeli, és a felszámolásához vezető lépéseket is ennek szellemében irányozza elő. Az ilyen típusú jogsértések minden ember veleszületett jogait sértik (pl. jog az élethez, a testi épséghez, és az emberi méltósághoz), alapja pedig a nők hagyományosan kisebb társadalmi súlyában, alacsonyabb társadalmi státuszában keresendő. Az erőszak ilyen, emberi jogi sérelmet megvalósító formái – beleértve a nők elleni erőszakot is – tehát strukturálisan épülnek bele egy társadalom szövetébe, ennek megfelelően csakis stratégiailag átgondolt, és strukturálisan megvalósított változások bevezetésével szüntethetők meg.

A nők elleni erőszak tipikus fajtájának tekintjük a lelki- és fizikai terrort, a nemi erőszakot, a szóbeli abuzust és a gazdasági erőszakot.

A magyar állam felismerte, hogy a hozzátartozók közötti erőszak kezelése és felszámolása csak az érintett állami- és civil szervek szinergiájával lehetséges.

A feministák álláspontja szerint a nemek közötti egyenlőtlenség mozgatórugója a szexualitás, az agresszió pedig elválaszthatatlan eleme a prostitúciónak, mivel az abban résztvevők erőszakot követnek el a prostituálttal szemben. A nemi egyenlőtlenség, a férfidominancia leképeződik a prostitúcióban is, mivel tükrözi az alapvető férfi-nő kapcsolatot, azt a hatalmi mechanizmust, amelyben a nő kiszolgáltatott és alárendelt a férfinak.

¹⁸¹ 1004/2010. (I. 21.) Korm. határozat

Megállapíthatjuk a prostitúció szabályozási modelljei nem váltották be a történelem folyamán a hozzá fűzött reményeket.

A prostitúcióra vonatkozóan „Az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása” tárgyában, New Yorkban, 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény alapján – és az annak kihirdetéséről szóló 1955. évi 34. törvényerejű rendelet alapján Magyarország is kötelezettséget vállalt arra, hogy a prostitúció megelőzésére, valamint a prostitúció és az Egyezményben említett bűncselekmények áldozatainak társadalomba történő reintegrálására megfelelő intézkedéseket tesz vagy elősegíti az ilyen intézkedéseket. Álláspontunk szerint ezért a prostitúció területén is komplex és hatékonyabb állami segítségvállalás szükséges ahhoz, hogy azok a személyek, akik szeretnének kilépni a prostitúcióból, kapjanak ingyenes jogi védelmét és komplex állami /anyagi-, pszichológiai-, mentálhigiéniai- és egyéb álláslehetőséget biztosító / támogatást.

A feminista jogtudomány álláspontja a prostitúcióra vonatkozóan mindaddig illuzórikus ideál marad, amíg ezen a területen a társadalmi szemléletváltás ki nem alakul és amíg kereslet lesz a prostituáltak tevékenységére.

Az abortusz kapcsán leszögeztük, hogy a kérdés jogi szabályozása nyilvánvalóan érinti az életre, az emberi méltóságra, a személy önrendelkezési jogára, a házastársak közös ügyekben történő döntési jogára vonatkozó lényeges összefüggéseket. A XXI. századi jogállamok külső és belső jogi kultúrájában jelen lévő ellentétes abortusz-álláspontok kapcsán, az adott országok nem tudják elméletileg teljesen feldolgozni a terhesség-megszakítás széles körű megengedettségét¹⁸², bár a törvényhozás több helyen, köztük hazánkban is lazította, liberálisabbá tette az abszolút tilalmat.

Álláspontunk szerint az abortusz indikációk meghatározása egy országban az adott társadalom és a jogalkotó politikai- és vallási irányultsága által determinált.

A terhesség-megszakításra vonatkozóan egyetértünk az Alkotmánybíróság 48/1998. sz. határozatával, amely megállapította, hogy nem alkotmányellenes, ha törvény az

¹⁸² Meg kell jegyeznünk, hogy 2010. novemberében a Parlament alkotmány-előkészítő eseti bizottsága támogatta azt a kereszténydemokrata felvetést, hogy az új alaptörvénybe valamilyen formában kerüljön be, hogy az élethez és az emberi méltósághoz való jog a magzati életet is megilleti. Álláspontom szerint az Alkotmány fenti módosítása egyértelmű abortusz szigorítást jelentene, mivel a súlyos válsághelyzet indikációját alkotmányellenessé teszi és növelné az illegális terhességmegszakítások számát, ami szignifikánsan veszélyezteti az érintett nők egészségét.

állapotot súlyos válsághelyzete esetén lehetővé teszi a terhesség megszakítását. A súlyos válsághelyzet fennállásának vizsgálatáról a törvényhozó azonban alkotmányosan kizárólag akkor mondhat le, ha egyszersmind a magzati élet védelmére irányuló, megfelelő ellensúlyt képező rendelkezéseket is megállapít. A taláros testület fenti határozata és a magyar jogszabályok így kellő garanciát jelentenek a feminista jog által igényelt női önrendelkezési jog biztosítására, amellet, hogy azokban megjelenik a magzati jogok tiszteletben tartásának elve is.

A nőket érintő hátrányos megkülönböztetés a munkaerőpiacon általános gyakorlat. A XX. század második felétől kezdve nemzetközi és hazai szinten is több olyan jogi norma került elfogadásra, amelyek célja az egyenlő bánásmód garantálása, ám ezek ellenére a nemi diszkrimináció még mindig jelen van a munka világában. A munkahelyi nemi alapú szegregáció az üvegplafon-jelenség, a nők és férfiak közötti eltérő bérezés leküzdésére már rendelkezésre állnak a jogi eszközök. A munkaügyi bíróságok gyakorlata azonban azt mutatja, hogy a sérelmet szenvedettek nem érvényesítik jogaikat peres eljárás keretében, valószínűleg a munkaerő piaci helyzet okozta kiszolgáltatottságuk és a munkáltató általi megtorlástól tartva.

A Gyes-en, Gyed-en lévő nők munkaerő-piaci reintegrálásához a jelenleginél rugalmasabb, hatékonyabb gyermekintézményi rendszer megléte, elérhetősége és megfizethetősége és az atipusos foglalkoztatási formák aktív állami támogatása szükséges, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a családaya szerep akceptábilis módon összeegyeztethető legyen a karrierrel.

A nők és férfiak egyenlő mértékű gazdasági függetlenségének megteremtéséhez, nélkülözhetetlen a nemek közötti esélyegyenlőség megteremtése.

A nők személyes és szakmai kiteljesedésének útját állja az a sztereotípiák és gyakorlat, miszerint a háztartás és a gyermeknevelés elsődlegesen a nők feladata, ezért a feminista jogtudomány kiemelt szerepet tulajdonít a szakmai, a magán- és a családi élet összeegyeztethetőségének támogatására.

A magyar nők munkahelyi a családon belüli kettős leterheltsége enyhítéséhez nagyfokú társadalmi szemléletváltásra van szükség, mivel a nők és a férfiak egyaránt alkalmasak a számos állás, valamint a gyermeknevelési szerepek betöltésére ez alapján, pedig mindkét nem teljes értékű szereplőnek minősül a társadalmi és magánélet minden területén.

Felvethető a kérdés. Miért vizsgálja az adott témát egy férfi? Válaszként rögzítenünk kell, hogy az emberi méltóság és az alapvető emberi jogok sérelme álláspontunk szerint nemre, korra, felekezetre, vallásra, valamint bármilyen egyéb körülményre tekintettel is elfogadhatatlan. Amennyiben megpróbáljuk a feminista jogtudományt objektív nézőpontból analizálni, látnunk kell azt, hogy valóban számos helyen fogalmaznak meg olyan problémákat, amelyekre a hagyományos elméletek nem tudtak jogorvoslatot biztosítani.

Nekünk férfiaknak nem szabad hallgatnunk ebben a témában, hanem inklinálisak kell, hogy legyünk és mint a társadalom tagjainak fel kell vállalnunk az esélyegyenlőség megvalósításának célját. A modern XXI. századi jogállam megteremtéséhez nélkülözhetetlen a nemek kölcsönös elismerésének garantálása valamint az, hogy ezen szemléletváltás mögött a férfitársadalom is felsorakoztatható legyen. Természetesen ehhez a férfiaknak is meg kell fogalmazniuk véleményüket a tárgykörben, így a nemi esélyegyenlőség megvalósulásának pozitív kicsengése lesz a társadalomban.

Az Európai Unió joggyakorlatában megfigyelhető, hogy napjainkban már a férfiak hátrányos megkülönböztetése ellen emelik fel a hangjukat. Mindez az Európai Közösségek Bíróságának a gyakorlatában is megjelent. A Barber v. Guardian Royal Exchange Assurance Group ügyben¹⁸³ a bíróság férfiak terhére fennálló diszkriminációt minősített jogszerűtlennek, míg a nők előnyben részesítésével kapcsolatban pedig egyre visszautasítóbb a Bíróság, azaz ki kell hangsúlyoznunk, hogy az egyenlő bánásmód megvalósítása során a nemek közötti különbségekre vonatkozó kérdéseket, anélkül kell kezelni, hogy bármelyik nem elnyomására törekednénk.

Fontos még kiemelnünk, hogy a gender mainstreaming által megfogalmazott célok eléréséhez nélkülözhetetlen a fiatal generáció nemi sztereotípiáktól mentes, az egyenlő bánásmód elve alapján történő nevelése.

Miután megvizsgáltuk a feminista jogtudomány törekvéseit, főbb problémaköreit megállapítható, hogy sok minden megvalósult már a feminizmus, mint polgárjogi mozgalom célkitűzéseiből, azonban a nemi alapú egyenlőség és az egyenlő bánásmód érvényesítése az ebbe az irányba történő pozitív elmozdulás ellenére még nem általános

¹⁸³ European Court of Justice decision / Case 262/88./ Barber v. Guardian Royal Exchange Assurance Group

gyakorlat. Az elmúlt két évszázadban a feminizmus hatására jelentős jogszabályi változások következtek be a nemi esélyegyenlőség területén, azt azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a jog nem mindenható, hiszen a jogelmélet tradicionális álláspontja, hogy a jognak vannak lehetőségei ér korlátai. A jogrendszerrel szemben felhozott feminista jogi kritika sokszor megalapozott, de szem előtt kell tartani, hogy vannak olyan feminista törekvések, amelyek illuzórikusak, mert nincsenek összhangban a mindennapi élettel, a valós társadalmi gyakorlattal. Egyetértünk Acsády álláspontjával¹⁸⁴ abban, hogy a feminizmus sikerének társadalmi és kulturális akadályát abban kell látnunk, hogy annak ellenére, hogy célja a nemi esélyegyenlőség elérése, mégsem vált teljes mértékben vonzóvá az adott közösség nőtagjai többségének számára. Az egyenlő bánásmód megvalósulása ugyanis mindig az adott ország, valamint régió társadalmi, kulturális, vallási és erkölcsi hagyományaitól függ. A nemek területén az igazság és egyenlőség problematikája felveti azt a kérdést is számunkra, hogy miért bukott el a matriarchális társadalom és miért volt sikeres társadalmi berendezkedés a patriarchizmus több évezreden keresztül. Egyesek szerint az ilyen típusú nemi különbségek keresése már önmagában olyan szexista törekvést feltételez, amely mindenáron a nők háttérbe szorítottságának a fenntartására törekszik. Ez a fajta megközelítés távol áll tőlünk, azonban álláspontunk szerint el kell fogadnunk azt a tényt, hogy több területen is biológiai adottságaink által behatároltak vagyunk, így annak ellenére, hogy fokozottan támogatjuk a családon belüli munkamegosztást, el kell fogadnunk, hogy az anyai pozíció a családban, mint mikroközösségben megváltoztathatatlan. A munka világában, pedig mindig is lesznek női és férfi foglalkozások, annak ellenére, hogy mind az előbb említett családi környezetben, mind a munkahelyen, természetesen előfordulnak nem is csekély számban kivételek. Az újkori társadalmak jogfejlődésében ezért az egyenlőség és az igazság vonatkozásában megállapíthatjuk, hogy a formális igazságkonceptió „a különbözőeket kezeld különbözőképpen” útmutatása lehet a jövőre nézve irányadó a nemi esélyegyenlőség területén.

A dolgozat bevezetőjében megfogalmazott kérdésekre válaszolva megállapítható, hogy vannak olyan területei a feminista jogtudománynak, ahol pozitív nemi diszkriminációra van még szükség ahhoz, hogy a nők esélyegyenlősége és az egyenlő bánásmód

¹⁸⁴ Acsády Judit: Kellett-e nekünk feminizmus? 2000.c. folyóirat, HVG Rt. Kiadó, 2001/9. 12.o.

követelménye biztosított legyen. A hazai és nemzetközi jogfejlődés azt mutatja, hogy erőteljes pozitív elmozdulás következett be a modern jogállamok jogrendszerében azzal, hogy ezen országok jelentősen függetlenedtek a férfiérdekektől, sőt számos esetben kifejezetten nőpártiak lettek (pl. női kvóta törvény elfogadása Franciaországban, a nők öregségi nyugdíjazásának lehetősége 40 év munkaviszony után Magyarországon)¹⁸⁵. Megállapítható azonban az is, hogy ezen országok jogszabályaiban, politikai irányvonalában – ha nem is nyíltan - a férfiérdekek /pl.nők közéleti szerepvállalása kapcsán/ még mindig szignifikánsan jelentkeznek.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy az eddig megtett jogalkotási út helyes, de továbbra is jelentős lépéseket kell tenni a nők társadalmi egyenlőségének előmozdításáért, valamint a nemi sztereotípiák felszámolásáért.

¹⁸⁵ Meg kell jegyeznünk, hogy egyes feminista álláspontok a kormányzat nők számára előnyös intézkedéseit nőellenesnek vélelmezi, mert álláspontjuk szerint a nemi egyenlőtlenség vezérli őket. Például a kedvezményes nyugdíjazás a gyakorlatban kényszernyugdíjaztatáshoz vezethet annak ellenére, hogy tudásuk, tapasztalatuk révén jelentős értéket képviselnek ezek a munkavállalók a munkaerőpiacon, illetve a GYES meghosszabbítása visszafogja a női munkavállalói hajlandóságot.

Melléklet

A nők esélyegyenlőségét szabályozó hatályos jogforrásaink

-1949.évi XX. Törvény, A Magyar Köztársaság Alkotmánya

2.§ (1) bekezdés,
7.§ (1) bekezdés,
8.§ (1) bekezdés
54.§ (1) és (2)bekezdése
59.§ (1) bekezdése
66.§ (1), (2), (3) bekezdése
70/A. § (1), (2), (3) bekezdése
70/B. § (2) bekezdése
70/D. § (1) bekezdése

-1982. évi 10. törvényerejű rendelet, A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről

-1993. évi XXXI. Törvény Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

1. Cikk - Kötelezettség az emberi jogok tiszteletben tartására
3. Cikk - Kínzás tilalma
5. Cikk - Szabadsághoz és biztonsághoz való jog
8. Cikk - Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog
13. Cikk - Hatékony jogorvoslathoz való jog
14. Cikk - Megkülönböztetés tilalma

-Negyedik kiegészítő jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez az Egyezményben és első kiegészítő jegyzőkönyvben már benne foglaltakon felüli egyes jogok és szabadságok biztosításáról

2. Cikk - Mozgásszabadság

-Hetedik kiegészítő jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez

5. Cikk - Házastársak egyenjogúsága

-A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 76. §

-A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

emberölés (Btk. 166. §),
erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 167. §),
öngyilkosságban közreműködés (Btk. 168. §),
magzatelhajtás (Btk. 169. § (2) bekezdésének b) pontja),
testi sértés (Btk. 170. §),
gondozás elmulasztása (Btk. 173. §),
kényszerítés (Btk. 174. §),
lelkiismereti és vallásszabadság megsértése (Btk. 174/A. §),
személyi szabadság megsértése (Btk. 175. §),
emberrablás (Btk. 175/A. §),
emberkereskedelem (Btk. 175/B. §),
magánlaksértés (Btk. 176. §),
zaklatás (Btk. 176/A. §),
visszaélés személyes adattal (Btk. 177/A. §.),
levéltitok megsértése (Btk. 178. §),
magántitok jogosulatlan megismerése (Btk. 178/A. §),
rágalmazás (Btk. 179. §),
becsületsértés (Btk. 180. §),
közúti veszélyeztetés (Btk. 186. §),
családi állás megváltoztatása (Btk. 193. §),
kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (Btk. 194. §),
kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §),
tartás elmulasztása (Btk. 196. §),
a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet II. cím),
közveszélyokozás (Btk. 259. §),
terrorcselekmény (Btk. 261. §),
garázdaság (Btk. 271. §),
önbíraskodás (Btk. 273. §),
visszaélés kábítószerrel (Btk. 282/B. §),
lopás (Btk. 316. §.),
rablás (Btk. 321. §),
zsarolás (Btk. 323. §)
rongálás (Btk. 324. §),

-A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény:

becsületsértés (Sztv. 138. §),

magánlaksértés (Sztv. 139. §),
gyermekkel koldulás (Sztv. 146. §),
veszélyes fenyegetés (Sztv. 151 §).

**-A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény
5. §**

**-2001. évi LX. Törvény, a nőikkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden
formájának kiküszöböléséről szóló, 1979. december 18-án, New Yorkban
elfogadott Egyezmény Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről**

**-Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi
CXXV. törvény**

**-305/2002. (XII. 27.) Korm. rendelet: A gyermek születése esetén az apát megillető
munkaidő-kedvezményrel összefüggő költségek megtérítéséről**

-33/1992. (XII. 23.) NM rendelet: A terhesgondozásról

-Országgyűlési határozatok:

115/2003. (X. 28.) OGY határozat. A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról
45/2003. (IV. 16.) OGY határozat: A családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony
kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról

-Kormányhatározatok:

1059/1999. (V. 28.) Korm. határozat: A Nőképviselői Tanács létrehozásáról

2174/1997. (VI. 26.) Korm. határozat A Nők IV. Világkonferenciáján elfogadott
Nyilatkozatban megfogalmazott feladatok magyarországi megvalósítását szolgáló
cselekvési programról

1009/2004. (II. 26.) Korm. határozat: A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája
rövid, közép- és hosszú távú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati
feladatokról

1004/2010. (I. 21.) Korm. Határozat, A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét
Elősegítő Nemzeti Stratégia - Irányok és Célok 2010-2021

1008/2009. (I. 28.) Korm. Határozat, A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlősége Tanács
működtetéséről

1095/2010. (IV. 21.) Korm. Határozat, A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét
Elősegítő Nemzeti Stratégia I. Intézkedési Tervéről (2010-2011)

Irodalomjegyzék

- Acsády Judit: Kellett-e nekünk feminizmus? 2000.c.folyóirat, HVG Rt. Kiadó, 2001/9. 12.o.
- Ádám Antal Az Alkotmányba illő alapértékekről, Magyar Jog 2002/4. 193-203 o.
- Arisztotelész: Politika, Gondolat Kiadó, Budapest 1984. 78.o.
- Allasino, E – e. Reyneri – A. Venturini – Zincone, G.: Labour Market Discrimination against workers in Italy. International Working Papers ILO, Geneve 2004.
- Bacchi, C.: Women, policy and politics. The construction of policy problems. Sage: London 1999.
- Bankó Zoltán – Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György (szerk.) Az Európai Bíróság munkajogi esetjoga. Az egyenlő bánásmód elve. Budapest: KJK. 2003.
- Bankó Zoltán: Az atipikus munkajogviszonyok, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, PTE-ÁJK, 2010.
- Beauvoir Simone : A második nem, Gondolat Kiadó, Budapest 1969.
- Bender Leslie: A lawyer's primer on feminist theory and tort, 1988, 38 J Legal Educ 3, p 9.
- Betlen Anna: A képmutatás törvényi útja avagy egy lépés a prostitúció legalizálása felé. Fundamentum 4/1998: 159-166.o
- Bieback, K.: Indirect sex discrimination within the meaning of Directive 79/7 in the social security law of the Member States. Brussels: Official Publication of the European Communities, 1996.
- Bitskey, Botond – Gyulavári, Tamás: Kell-e antidiszkriminációs törvény? Jogtudományi Közlöny, 2002/12. sz.
- Bitskey, Botond – Gyulavári, Tamás: Kell-e anti-diszkriminációs törvény? Jogtudományi Közlöny, 2003/1.sz.
- Borai Ákos: „Türelmi zóna”, ki okolható a kudarcért? Ügyvédek Lapja 2/2001. 47-50.o
- Borai Ákos: A prostitúció jogi szabályozásának anomáliái: a jelenség hazai kezelésének alternatívái, Kriminológiai Közlemények 55.sz. 1997. 43-93.o
- Borai Ákos: A prostitúció szabályozásának anomáliái: a jelenség hazai kezelésének alternatívái, Országos Rendőr-Főkapitánysági Tájékoztató 1-2/1996. 3-22.o

- Borai Ákos: A prostitúció szabályozásának koncepciójáról 1.rész; Belügyi Szemle 11/1996. 3-11.o
- Borai Ákos: A prostitúció szabályozásának koncepciójáról 2.rész; Belügyi Szemle 12/1996. 3-11.o
- Borai Ákos: Gondolatok a prostitúció kezelését szolgáló egyes közigazgatási szabályokról. Főiskolai Figyelő 4/99. 40-55.o
- Borai Ákos: Kommentár a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvénynek a prostitúció kezelését szolgáló egyes rendelkezéseire, Magyar Közigazgatás 12/1999. 682-689.o
- Bragyova András: Egyenlőség és Alkotmány. Az alkotmányos egyenlőségi szabály jelentése és alkalmazása. Tanulmány. Emberi jogok. Szerk.: Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.
- Campanella Tommaso: Napváros, Vitás kérdések a legjobb köztársaságról, Nippon Kiadó, Budapest, 1996.
- Carol Smart: The Ties That Bind: Law Marriage and the Repruduction of Patriarchal Relations, Routledge and Kegan Paul, London 1984.
- Carol Smart: Feminsm and the Power of Law, Routledge and Kegan Paul, London 1989.
- Catharine MacKinnon: Towards a Feminist Theory of the State, Cambridge, Mass: Harvard UP, 1989.
- Czine Ágnes: Új kényszerintézkedés: a távoltartás In: Tanulmányok Dr.Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére 2006. 27.o.
- Csóka G. – Pataki E. – Fehér L. – Nagy B. (szerk.) Magyarország IV. és V. kormányzati jelentése az ENSZ számára a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium, 2000.
- Dobash R. and Dobash R.: The Nature and Antecedents of Violent Events, 1984, 24 Br J Crim 269
- Duncan, Simon: Az esélyegyenlőség politikájának gátjai az Európai Unióban. Esély, 1998/1.sz.
- Edwards Susan: Sex and Gender in the Legal Process, London, Blackstone, 1996. 180 p.
- Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

- Faludi Susan: Backlash: The Underclared War Against Women, Vintage, London, 1992. 67. p.
- Farley Melissa, Baral Isin, Kiremire Merab & Sezgin Ufuk: „Prostitution in Five Countries: Violence and Post Traumatic Stress Disorder”, 8 F & P, 1998. 405-426 p.
- Fehér Lenke: A migrációval kapcsolatos büntetőjogi tényállások. Migráció, prostitúció, emberkereskedelem. Kriminológiai Közlemények 60.sz. 2002. 113-124.o
- Fehér Lenke: A prostitúció szabályozásának európai modelljei, Állam- és jogtudomány 4/2006: 523-542.o
- Fehér Lenke: A prostitúció valósága és a szabályozási modellek, Belügyi Szemle 4/1997: 14-27.o
- Fehér Lenke: Nemzetközi törekvések az emberkereskedelem ellen, Kriminológiai Közlemények 55.sz. 1997. 26-42.o
- Fehér Lenke: Prostitúció – prostitúcióra kényszerítés – nőkereskedelem; Acta Humana. 14.sz. 1994. 19-30.o
- Fehér Lenke: Prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem, Belügyi Szemle 3/1998:32-38.o
- Fenwick, H. – Tamara, K.: Sex Equality in the Single Market: New Directions for the European Court of Justice. Common Market Law Review 32., 1995.
- Firestone,S: The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution, New York Bantam, 1972.
- Fitzpatrick, B.–Gregory, J.–Szyszczak, E.: Sex Equality litigation in the Member States of the European Community. Luxembourg: Commission of the European Communities, 1994.
- Forrai Judit: Szegénység és bűnözés különös formája a budapesti utcákon: a férfi- és női prostitúció; Belügyi Szemle 2/1999. 91-101.o
- Gelles, R. J.: Spouse abuse: theoretical explanations./ Ponzetti, J. Jr. (szerk.): International Encyclopedia of Marriage and Family. USA, 2003.
- Gilligen Carol: In a Different Voice: Psychological Theory and Women’s Development, Cambridge, Mass; Harvard UP, 1982.
- Gyulavári, Tamás (szerk.): Egyenlő esélyek és jogharmonizáció. Budapest: MÜM–ISM, 1997.
- Gyulavári, Tamás – Kardos Gábor (szerk.): Szociális jogok az Európai Unióban I–II. Európai Tükör Műhelytanulmányok 45–46. sz., Budapest: 1998.
- Gyulavári, Tamás – Könczei, György: Európai szociális jog. Budapest: Osiris 1999.

Gyulavári Tamás (szerk.): Az Európai Unió szociális dimenziója. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium, 2000.

Gyulavári Tamás (szerk.): Az Európai Unió szociális dimenziója. Budapest: OFA, 2004.

Gyulavári Tamás (Szerk.): Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség, OFA Kht., 2004. 107.o.

Gyulavári Tamás: Az egyenlő bánásmód elvének dogmatikai és gyakorlati jelentősége In: Kiss György (szerk.) Az Európai Unió munkajoga. Osiris: Budapest, 2000. 57–168.o.

Gyulavári Tamás: Az EU szociális joga: érdekek kereszttüzében. Jura, 2003/1. sz.

Gyulavári Tamás – Krémer Balázs: Európai Szociális Modell? Esély, 2004/3. sz.

Gyulavári Tamás – Bitskey Botond: Az antidiszkriminációs jog reformjáról. Acta Humana, 2005/1. sz.

Gyulavári Tamás: A nemek közötti esélyegyenlőség az Európai Unióban. Esély, 1/1999

Halmi Gábor: Hátrányos passzivizmus. Fundamentum, 2000/4. sz.

Halmi Gábor (szerk.): A hátrányos megkülönböztetés tilalmától a pozitív diszkriminációig – A jog lehetőségei és korlátai, Budapest AduPrint-INDOK 1998.

Hart Herbert: Are There Any Natural Rights? Philosophical Review 64. no. 2, Duke University Press 1955. 184.p.

Hell Judit: „Egy-testvér lesz minden ember!” A nemek viszonya a globalizálódó világban. In: Magyar Tudomány. 2002. 3. sz.

Herke Csongor: Büntető eljárásjog, Dialóg Campus Kiadó 2007. 122.o.

Hunter Susan Kay: Prostitution is Cruelty and Abuse to Women and Children, Michigan Journal of Gender and Law, Volume 1, 1993

Kántás Péter: Kérdőjelek a prostitúció körül; Magyar jog 6/1994. 357-363.o

Kardos Krisztina: A pozitív diszkrimináció külföldi gyakorlata. In. Gereben Ágnes – Kardos Krisztina – Nemes Dénes: A pozitív diszkrimináció elmélete és gyakorlata. Budapest, Minoritás Alapítvány, 1996.

Kemény Gábor: Piros lap az erőszaknak Ausztriában. Belügyi Szemle, 2006/3. 113-129.o.

Koncz Katalin: Nők a parlamentben – a változás iránya. Statisztikai Szemle, 80. évf. 2002.

- Kránitz Mariann: Prostitúció – múlt és jelen, Kriminológiai Közlemények 55.sz. 1997. 5-25.o
- Lehoczkyné Kollonay Csilla: Árnyak és árnyalatok az egyenlő bánásmód európai uniós elvének alkalmazása közül. Fundamentum, 1998/1–2. sz., 88–93.o.
- Lehoczkyné Kollonay Csilla: Kezdeti lépések a foglalkoztatási diszkrimináció bírósági gyakorlatában. Fundamentum, 1998/4. sz., 91–95. o.
- Lehoczkyné Kollonay, Csilla: Rossz-e, ami jó? A nők munkajogi jogairól. Munkaügyi Szemle, 1998/2. sz., 31–36. o.
- Lévai Katalin: A nő szerint a világ, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Lévai Katalin és Tóth István György /szerk./: Szerepváltozások, jelentés a nők helyzetéről, 1997.
- Mackinnon Catherine: Feminism Unmodified. Discourses on Life and Law, Harvard University Press, 1994. 101-102.o.
- MacKinnon Catherine: Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda for Theory, The University of Chicago Press 1982.
- MacKinnon Catherine: Toward a Feminist Theory of the State, Cambridge, Mass, Harvard UP, 1989.
- Mike Gyula: A hátrányos megkülönböztetés tilalmának értelmezése a nemzetközi dokumentumok és az Alkotmány tükrében, különös tekintettel a nemek közötti diszkriminációra. Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar OTDK-kötete. Győr, 2007.
- Mike Gyula: Férfi . Nő. Egyenlő? A nemek közötti pozitív diszkrimináció. KHEOPS Tudományos Konferencia, 2008.
- Morus Tamás: Utópia, Európa Könyvkiadó, Bp., 1989.
- Morvai Krisztina: Terror a családban, Kossuth Kiadó, Budapest, 1998.
- Naffine Ngaire: Law and the Sexes, Allen & Unwin, Sydney 1990.
- Nagy Henrietta: Holtomiglan? A családon belüli erőszak, Tanítómester Kft., Nyíregyháza 2005.
- Nagyné Ritter Ágnes /szerk./: A prostitúció kezelését szolgáló jogi szabályozás és az ORFK normák gyűjteménye, valamint a témával összefüggő jogi bibliográfia. 1999. aug. 13., Országos Rendőr-Főkapitánysági Tájékoztató 5/1999. 3-39.o
- Németh Zsolt: Új jelenségek a bűnözésben; Belügyi Szemle 10/1997. 49-58.o

- Nyárádi Gáborné (szerk.): Egyenlőség, egyenlő bánásmód, A hátrányos megkülönböztetés felismerése és kezelése a helyi közigazgatásban, KSZK ROP 3.1.1. Programigazgatóság, Budapest 2008. 160.o.
- O'Donovan K.: Sexual Divisions in Law, Weidenfeld and Nicolson, London 1985. 107 p.
- Pálné Kismarton Annamária - Futó Sándor: A prostitúció története és szabályozásának alternatívái, Tóth Tamás – emlékkönyv 2000. 135-142.o
- Pap András László: Az esélyegyenlőség logikája. Fundamentum. 2001/2. sz.
- Parti Katalin: Szexuális szolgáltatások és büntetőjogi tilalmak; Ügyészek Lapja 2/1998. 46-63.o
- Petróczi Gabriella: Megélhetési perspektíva a prostitúcióban. Rendészeti Szemle 3/2007. 80-96.o
- Pichault, C. – De Vos, D. – Herbert, F. – Jacqmain, J.: Equality in law between men and women in the European Community. Belgium. Brussels: Martinus Nijhoff Publishers – Office for Official Publications of the European Communities, 1998.
- Pizzey Erin: Scream Quietly or the Neighbours Will Hear, London, Penguin, 1974.
- Platon: Az állam /ford. és a jegyzeteket írta Jánosy István/ Gondolat, Budapest, 1988.
- Ranschburg Jenő: A meghitt erőszak. Saxum Kiadó, Budapest, 2006.
- Sándor Bea: Diszkrimináció a munkahelyen. Fundamentum, 2002/3–4. sz.
- Sári János: Alapjogok. Alkotmánytan II., 2. átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.
- Sólyom László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- Somfai Balázs: Gondolatok az abortuszról, Magyar Jog, 1999/10. 618.o.
- Somfai Balázs: A nemek egyenjogúsága a családi kapcsolatokban, Magyar Jog 2001/3. 167.o.
- Sonnevend, Pál: Az alapjogi bíráskodás és korlátai. Fundamentum, 1998/4. sz.
- Szil Péter: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? Habeas Corpus Munkacsoport, Budapest, 2005.
- Spector Jessica (Szerk.): Prostitution and Pornography, Stanford University Press, 2006. 164.o.

Szöllősi Gábor: A családon belüli bántalmazás és a szociális szakma viszonyáról. In: Család, Gyermek, Ifjúság. 2003. 1. sz.

Tamási Erzsébet: Bűnös áldozatok. A családon belüli erőszak férfi szereplői. Budapest, BM Kiadó 2005.

Tóth Olga: Erőszak a családban. TÁRKI Társadalompolitikai tanulmányok 12., Budapest, 1999.

Tóth Olga: A családon belüli, partner elleni erőszak. In: Századvég, 2003. 1. sz.

Virág György: Családon belüli erőszak In:Gönczöl-Kerecsi-Korinek Lévai:Kriminológia-Szakkriminológia, 2006. 383-384 o.

Virág György szerkesztő: Családi iszonyok: A családi erőszak kriminológiai vizsgálata Budapest, KJK-Kerszöv Kiadó 2005.

Visegrády Antal: Modern jogbölcseleti irányzatok, JPTE ÁJK, Pécs, 1995.

Visegrády Antal: Jog- és állambölcselet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2003.

Online irodalom

- Az Európai Unió iránymutatásai a nők elleni erőszakról, valamint a nőkkel szembeni megkülönböztetés valamennyi formája elleni küzdelemről.

<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/16173.hu08.pdf> (2009.03.01.)

-CEDAW Egyezmény 1992.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (2009.03.01.)

-CEDAW Bizottság a nők elleni erőszakról szóló, 1992-ben elfogadott 19. számú általános ajánlása.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom19>

-Betlen Anna: Törvény és prostitúció, Vitairat /www.c3.hu/~szf/Szofi98/Sz98-02/Sz98-02-Area-3.htm, 2010. március 27./

-Bodnár Béla: A magzat alkotmányjogi helyzete,

www.communio.hu/meh/ao990209.htm

-Bozi Eszter: Hollandia: törvény az örömlányokért; Kitekintő 2008. december 21.

http://kitekinto.hu/europa/2008/12/11/hollandia_torveny_az_oromlanyokert/

-Cs. Kádár Péter: A prostitúció nem legalizálható! Népszabadság | 2006. február 17.

<http://nol.hu/archivum/archiv-394488>

-Daphne Programme.http://ec.europa.eu/justice_home/funding/2004_2007/daphne/funding_daphne_en.htm

- Fehér Lenke: Bűnözés és prostitúció. [www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/](http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/Feherlenke-97.html)

[Feherlenke-97.html](http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/Feherlenke-97.html)(2009.03.01.)

- Hell Judit: Nők a tudományban, „Egy testvér lesz minden ember” /A nemek viszonya globalizálódó világban, Magyar Tudomány, 2002.március,

www.epa.oszk.hu/00700/00775/00040/322-332.html, 2010.10.15.

-Inter-Parliamentary Union. 2004., „Woman in National Parliaments.” Forrás:

<http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

-Janice G. Raymond: Tíz érv a prostitúció legalizálása ellen

<http://www.prostitutio.hu/10.ok.htm>

-Jobbágyi Gábor: Abortusz és jog, www.communio.hu/meh/abjog.htm

-Jobbágyi Gábor: A legális abortusz szövődményei /in.

www.ujember.katolikus.hu/Archivum/2007.11.11/0901.html, 2010.06.07./

-Kunstár Csaba: A türelmi zónák rendezését kéri az ombudsman; Népszabadság | 2004. július 17. <http://nol.hu/archivum/archiv-136339>

- Kunstár Csaba: Zöld út a pirolámpás házaknak? Népszabadság | 2004. július 16.
<http://nol.hu/archivum/archiv-120174>
- Lábady Tamás a magzat jogállásáról. www.magazin.ujember.katolikus.hu/Archivum/2002.03/14_p.html
- Juhász Géza: Hogyan hátráltatja a nőkereskedelem felszámolását a nők emberi jogai iránt érzéketlen magyar büntetőjogi szemlélet?
<http://www.prostitutio.hu/juhasz.geza.hogyan.hatraltatja.htm>
- Lévai Katalin–Kiss Róbert, Nők a politikában, Népszabadság, 1997. augusztus 18.
www.noikarrier.hu.
- Lindnerné dr. Eperjesi Erzsébet (szerk.): Nők és férfiak kereseti esélyegyenlősége a statisztikai adatok tükrében , Budapest 2007. 3.o. www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&doc, 2010.08.01./
- Morvai Krisztina: Megnyitóbeszéd a Prostitúció Nélküli Magyarországért Mozgalom 2004. május 28-i Konferenciáján;
<http://www.prostitutio.hu/morvai.krisztina.megnyitobeszed.2004.05.28.htm>
- Nők esélyegyenlősége az Unióban. In: Consultation Magazin, 2003/5. szám.
Elektronikus forrás: <http://www.consultationmagazin.hu/index.php?menu=cikk&id=285>
- Nyárády Gáborné (szerk.): Egyenlőség, Egyenlő bánásmód, www.kszk.gov.hu/data/cms41638/Es_lye_gyenl_s_g_egenl_b_n_sm_d.pdf, 2010.10.03.
- O'Connor Monica, Healy Grainne: The Linkis Between Prostitution and Sex Trafficking: A Briefing Handbook 2006. www.blog.lib.umn.edu/globerem/main/Handbook%20excerpt.pdf, 2011.11.11./
- Platón: Az állam /Fordította Jánosy István,
<http://mek.oszk.hu/03600/03629/03629.doc/>
- Pekingi Cselekvési Platform. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/>
- 6th Periodic Report of the Republic of Hungary to the United Nations on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/402/22/PDF/N0640222.pdf?OpenElement> (2009.03.01.)
- Szil Péter: Prostitúció, férfuralom; Népszabadság | 2004. július 17.
<http://nol.hu/archivum/archiv-318670>
- Tóth Olga: A családon belüli, partner elleni erőszak, www.equalgender.eu/img/HU/file/tothoszerk.pdf 2-3.o.,2011.01.21./
- Tájékoztató a bűnözésről. 2007. év. www.mklu.hu/repository/mkudok1884.pdf

-Walby Sylvia and Allen Jonathan: Domestic Violence, Sexual Assault and
Stalking. Findings from the British Crime Survey
[/www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/hors276.pdf](http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/hors276.pdf)/2009.09.02./

Summary

EQUAL TREATMENT AND FEMINIST JURISPRUDENCE – PRAGMATICAL EMERGENCE OF WOMEN'S RIGHTS

The concept of discrimination has used in very broad sense, but it is very hard to appoint the certain content of it. Therefore we have to clarify the legal background of discrimination.

First of all one has to limit the concept of equal treatment and equal opportunity. To guarantee equal treatment for women and man means the prohibition of discrimination against woman. Beside this term the equal opportunity policy requires from the EU member states to take steps to achieve equal rights for women in different fields of life. Discrimination in broad sense can consists both previous concepts, because we have to use them to solve this problem.

The probition of gender based discrimination does not forbid only discrimination against women, but it concerns generally for discrimination between genders. Thus men can use this right also, but de facto we have to accept that there are less discrimination case against men, than women.

Critical Legal Studies and inside this feminist jurisprudence is one of the most interesting new trend of legal philosophy. It has many objects of inquiry, and seeks to answer many difficult, sometimes intractable, questions about law and society.

There were only a few topic which stired storm such as feminism. Feminism movements went through all over the world and it attacked the previous stabile values rendering anxious changes.

Feminism causes stired temper everywhere because it touches the relationships of power.

Feminism wants equal opportunity for women.

According to my standpoint, there are five main topics of feminist jurisprudence:

- 1.Traditional jurisprudence and its feminist critics;
- 2.Abuse and molestation against women;
- 3.Prostitution;
- 4.Abortion;
- 5.Discrimination in the place of work and social protection.

Traditional Jurisprudence and its feminist critics

Since the ancient greek one has been studying the stucture of society and legal system which is part reflective , in part constitutive and in part protect of the social structure¹⁸⁶.Theorists described the subject of law in two ways.The first is when legal subject is a genderless individual. In the second they treated with woman as inferior to man.

Plato uses the ideal state in order to illustrate the right structure of society in *The Republic*.In this work Plato is looking for the role of woman and family.Primary state has to ensure equality between men and women. The appropriate role of women is determined, not by biological charasteristics, but by abilities.

Aristotle in *The Politics* argues that private property should remain the favoured arrangement, and that in relation to the family the husband and the father has absolute power. The female's primary natural function is reproduction and the maintenance of the family home.

Domestic Violence /Abuse and molestation against women/

Violence against women in family sphere is not an isolated phenomenon. It is not bounded only to certain cultures, social groups or individual life situations, but the most extremest form of the discrimination against women⁴ .

The main point of the abuse in family is that man treats women as subject under his power and he does not respect her. Violence is tool what serves the contol and strengthen of the power⁵ .

Types of abuse:

- 1.Psychical terror;
- 2.Physical abuse;
- 3.Rape.

³ Hilaire Barnett: Intoduction to Feminst Jurisprudence Published by Cavendish Publishing Limited, London 1998.

¹⁸⁶ Hilaire Barnett i.m. 1998.

⁴ 4 Interjú a családon belüli erőszokról /Bűnügyi Tudományok, 1998.november 16.in 11.page./

⁵ 5 Katalin Lévai: A nő szerint a világ in 134.page, , Osiris, Budapest, 2000.

4. Verbal abuse

5. Economic abuse

To achieve real results in the field of abuses, there are several institutions who have to work together. These organs are:

- police,
- criminal jurisdiction,
- civil courts,
- offices to protect children,
- institutions to support women.

In order to insure the effectivity of the co-operation, the state has to divide exactly and unambiguously the competence of these organs.

Prostitution

Prostitution became the part of organized delinquency in the period of 1990-ies political transformation. Although we have to emphasize that prostitution is the way of constrained subsistence in the life of disadvantageous social background family.

This phenomenon are regulated by the prohibitive or the abolitionist ways nowadays, but both criminal political strategies had failed.

The repressive aim of these regulations could not liquidate the symptom. It only exiles the problem with its paraselene behind the wings, thus prostitution became unmanageable and unbearable for the local people.

Critics of Feminists

There are a lot of debate about legal policy on prostitution and trafficking in many countries today. Several governments are promoting legalization as an answers to the specific problems of prostitution. Feminists say that legalization, however, has failed in the European countries. It has failed to protect the women in prostitution, it has failed to control the enormous expansion of the sex industry in these legalized countries. From feminist point of view legalizing prostitution means legalization of sexual slavery for women and children. The state has the chance to reject the old and failed policies of legalized prostitution that make inequality of women and men legal and also has the chance instead to promote equality by giving women in prostitution the chance for a

real future - by assisting them to get out of prostitution. Legalization keeps women in prostitution.

In 1999, the Hungarian Parliament started the process of legalization of prostitution by making prostitution legitimate in so-called "tolerance zones." According to feminists the Hungarian law permitting tolerance zones is a very harmful law. The main standpoints of feminist jurisprudence about the legal regulation of prostitution the following.

1.The root of the problem is childhood socialization, which leads someone to prostitution and the abuse against girls¹⁸⁷.

Prostitution does not mean sexuality, but the incapacity for equal rank relation¹⁸⁸.

2.The Act of 1999/LXXV. legalizes tolerance zone but feminists have many problems with it. The biggest is the NIMBY ("Not in My Back Yard) problem. No neighborhood wants prostitution to be zoned there, so it gets pushed into backwater or industrial areas, areas that dangerous for women to be in, or poorer districts of the city where residents don't have the financial and political clout of more economically advantaged areas¹⁸⁹.

3.According to Raymond if prostitution is legalized, control is taken out of the hands of the police and given to the local governments. The local councils do not have the resources to investigate illegal brothel operators. Many localities or municipalities don't want any prostitution in their areas, yet in countries where legalization or decriminalization is a state law, they can't reject brothels.

In Hungary 99% of local governments did not point out tolerance zones although they had to do it within six months after entering into force the Act. But they have to see that the phenomenon is doggedly and unmasked existing. Those few local municipalities who determined tolerance zones didn't give appropriate infrastructure to these areas, thus they condemned to death such districts themselves.

In several countries, women in prostitution point out that legalization or decriminalization of the prostitution does not erase the stigma of prostitution. Because they must register and lose their anonymity, women are more vulnerable to being stigmatized as "whores," and this identity follows them everywhere. Thus, the majority of women in prostitution still operates illegally and underground.

¹⁸⁷ Katalin Lévai: A prostitúciós csapda, Népszabadság 2000.09.29., Page:10

¹⁸⁸ Péter Szil: Válasz Grád Andrásnak, www.prostitutio.hu

¹⁸⁹ Janice G. Raymond: The Consequences of Legal Policy on Prostitution and Trafficking in Women, lecture in Budapest, 28 May, 2004, www.prostitutio.hu

Conclusion from critical point of view

Summarizing our opinion about the feminist point of view of prostitution is that the „Rule of law” can control prostitution only if it creates clear rules and if the state enforces the legal regulations and / contrary to the feminist’s standpoint / allows to practice prostitution in restricted way. In these case local governments can get financial support to develop infrastructure. Prevention, enlightenment, health protection and the education of prostitutes would be the obligation of the state. If they can start undertaking it solves the tax and social security problems. To achieve these goals would be to denounce certain points of the New York Treaty then we must think about it. The lack of regulation and prohibition are not solution because it does not conduce to the end of the problems but it accumulates them.

Abortion

Abortion is very controversial issue these days. Some are very strictly against it whereas some sees it as freedom for women to make their own decision about their own bodies and future.

Short History of Abortion

The legal system of antique societies served the protection of the pregnant mothers and it considered the embryo as potential person which belongs to the part of the mothers body, therefore it prohibited the abortion.

Roman law also forbade procured abortion but not in favour of the foetus but because it looked abortion such act what jeopardizes the health of the mother and what offends the right of the father and morality.

Further on the development of abortion was influenced by christian perception and tradition in the european countries. According to this standpoint the right to life behooves every person from the conception the embryo belongs to the concept of man. Right to life is absolute, it cannot be restrained and only a similar right can compete with it. So procured abortion allowed only when the moters life is in danger. The embryos rights are equal with the borned man. Consequently procured abortion is voluntary homicide. The catholic church and Ireland follow this theory nowadays.

There is a less radical version of this opinion, which says that foetus is a potential life. It does not acknowledge full legal capacity of the embryo, but it supports the protection of the mother and her self-determination right in case of certain indications.

Feminist "Pro-choice" movement rebels against this judgement in the 1960-ies. They deny the substantive existence of foetus. In their opinion embryo is the part of the mother's body from conception to the moment of birth. Woman can command of her body in sovereign way, so she has unlimited right to abortion. Right of abortion is elemental part of self-determination right, it cannot be restricted by the state or the father.

"Pro-life" the anti-abortion movement started substantially later in the 1970-ies, after when began assemble the negative criticisms of legislation. They stated that the real victims of abortion legislation are women, who do not know the disadvantageous physical-psyhical effects of this right. In a point of fact society exploits women, when it offers free abortion instead of solving their problems. It is interesting that women played an important role in this movement too.

As we see men could not decide such a way in this question that it would be proper for all woman. I wonder whether a female committee can make a decision which adequate for everybody.

Indications

Now I would like to continue with the motives of abortions. There are four indications of abortion: medical, eugenical, social and moral.

Medical indications means the protection of mother's life empowers us to kill the foetus. 1% of abortion was done through this reason in Hungary,

According to eugenical indication the embryo can be killed if he suffers from serious physical impairment or he will be bodily injured,

Social indication is the most frequent reason what is used by women who refers the financial situation of the family. 97% of abortion was done on this motive. In Sweden was a doctor who proposed to the mother who turned to him on this basis to kill her older 10 years old child because he consumes more,

With moral indication mothers can ask abortion if the foetus was conceived by rape or from immoral connection. 0,2% is the number of abortion on this ground.

In Hungary there are four periods evaluating the embryo's situation.

The first period started 1000-1875 when foetus had absolute and indisputable right for protection.

The second period 1875-1945 allowed of abortion in a very narrow way.

The third came with the socialist legal system 1945-1990. First they denied the right of the foetus. After 1953-1956 it was changed and there was absolute prohibition because of population policy and after 1956 legal practice was liberalized again and the legislator regulated abortion in decree form.

Finally after 1990 in the fourth period the 64/1991 Decision of the Constitutional Court said that abortion must in each case be regulated on the level of an Act of the Parliament. By regulating abortion, the legislature decides, at the same time, on the legal subjectivity of the foetus - and this may only be done in an Act of the Parliament.

In 1992 Hungarian Parliament accepted the Act on the Protection of the Foetus¹⁹⁰. This Act regulates the conditions of abortion similar like most of the EU countries.

SECTION 6 para. (1) Abortion may be procured until the 12th week of pregnancy if

- a) it is justified by a cause seriously endangering the pregnant woman's health;
- b) it is medically probable that the foetus suffers from a serious deficiency or any other damage;
- c) the pregnancy is the result of a criminal act, and
- d) the pregnant woman is in a situation of serious crisis.

(2) Abortion may be procured until the 18th week of pregnancy subject to the criteria specified in paragraph 1 if the pregnant woman

- a) is of restricted disposing capacity or is incapacitated;
- b) did not realise her pregnancy earlier due to a medical error or a health-related cause beyond her scope of responsibility, or if exceeding the period of pregnancy specified in paragraph 1 was caused by the default of a healthcare institution or an authority.

SECTION 12 para. (6) A situation of serious crisis is one which causes physical or mental breakdown or a subsequent impossible situation in social terms.

The pregnant woman verifies the existence of the situation of serious crisis by signing the application form.

¹⁹⁰ Act LXXIX/1992 on the Protection of Foetal Life

One can ask does State has to control the situation of serious crisis.

If we analyse the legal regulations the nature of the indication in question is clear from the provision of the Act on the Protection of the Foetus itself, specifying that the existence of a situation of serious crisis is justified by the woman's signing the application form, namely that the State abandons the right to examine the state of crisis and allows abortion solely at the request of the woman seeking it.

The other problem is whether the foetus is human or not. If he is human then he is subject of law, i.e. whether the legal concept of man should include the foetal phase back to conception. The Constitution do not contain any express rule regarding the legal subjectivity of the foetus, nor can it be determined by interpreting the Constitution. It does not follow from the Constitution that the foetus must be recognised as a subject of law or that it is legally impossible to accord it as a human¹⁹¹ but Civil Code declares that only those person has legal capacity who has borned alive.

On 23 March, 1993 the Parliament adopted Act XXXI of 1993 on the promulgation of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed in Rome on 4 November 1950 and the related eight Additional Protocols (European Convention on Human Rights, hereinafter: the "Convention").

According to Article 2 paragraph (1) of the Convention, "Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally (...)". When interpreting the words of the Convention, one may face the same problem as in the case of Article 54 para. (1) of the Constitution, namely, whether it can be stated beyond any doubt that the term "everyone" ("toute personne" in the French version and "jeder Mensch" in the official German translation - "all men" in the Hungarian Constitution) obligatorily covers the foetus as well; in other words, does the Convention protect the foetus' right to life the same way as in the case of a man born. The practice of the European Human Rights Commission has been consistent in addressing this issue in several concrete cases: it has, namely, not taken a stand. In the Case X v United Kingdom [No 8416/79, 19 DR 244 (1980)] it stated concerning Article 2 paragraph (1) of the Convention the following: "It seems that the term "everyone" cannot be applied to an unborn child". It was added in the decision that even if supposing that the

¹⁹¹ ABH 1991, 312.

provision concerned secured for the foetus the right to life from the moment of conception, this right may be restricted - including by abortion - in order to protect the mother's life and health. The Commission adopted a statement with a similar content in the Case H v Norway [No 17004/90 73 DR 155 (1992)]. The Commission repeated its former statement concerning the subject of the right, explaining that it could not judge whether or not the foetus was entitled to protection based on Article 2 paragraph (1) of the Convention; the Commission, however, did not explicitly exclude that - in certain circumstances - this may be the case. Therefore, in the opinion of the Commission, the Member States have certain discretion on the basis of the Convention in regulating abortion.

The arguments of the Commission have the same results as the reasoning found in the Decision of the Constitutional Court. Neither the Constitution, nor the Convention contain any provision concerning the legal subjectivity or the right to life of the foetus; it cannot be undoubtedly determined whether the terms "all men" or "everyone", as the subjects of the right to life, include the foetus in addition to men born. Therefore, based on the Convention, the Member State Parties have certain discretion in extending to the foetus the legal subjectivity securing absolute protection, and if they do not do so, they are free to choose the way of securing protection for foetal life and to regulate abortion.

Although in Hungary the Act on the Protection of the Foetus does not contain an explicit provision on the legal subjectivity of the foetus - the Act in question regarding abortion expresses the implicit opinion of the Parliament on the foetus not being a human in legal terms. Therefore the foetus is still not a subject of law in terms of Article 56 of the Constitution. Thus, the life and dignity of the foetus do not enjoy the absolute protection applicable to men born based on Article 54 para. (1) of the Constitution.

However, the lack of granting legal subjectivity for the foetus does not mean that foetal life is not protected by the Constitution. This protection is also not questioned by the Act on the Protection of the Foetus when legislator stated in the Preamble of the Act that "foetal life which starts in the moment of conception must be respected and protected". Hence, the State's objective and institutionalised duty to protect human life extends to lives which are in their formation. This duty, in contrast with the right to life, is not absolute. This is why the legislature may consider other rights - such as the mother's right to health or self-determination - against it. But it is the duty of legislator to balance between these rights with regard to the constitutional boundaries and find

the constitutionally required minimum protection either to the mother's right or to the foetus' life. Accordingly, if the foetus' legal capacity is not recognised, the legislature - when called upon to designate conditions authorising abortion - may not ignore the sometimes conflicting rights and obligations determining the contents of regulation: this way, it must weigh both the woman's right to self-determination, to life and to physical integrity as well as the State's duty to protect life - including foetal life - that follows from the right to life.

Pro-life or Pro-choice movements?

A complete ban on abortion would be unconstitutional. It would likewise not be constitutional if regulations would favour exclusively the mother's right to self-determination. The State has a duty to protect human life from the moment of conception, and hence, the mother's right to self-determination cannot prevail alone even in the earliest stages of pregnancy. This objective duty to protect life means that the State may not constitutionally permit unjustified abortion.

The pregnant woman's "situation of serious crisis" is a criterion used in the legal systems of several countries when regulating abortion, although it may have different meanings and functions. It can be established in general that the situation of serious crisis is practically a concrete application of the condition of proportionality to the particular statutory definition of abortion. If a legal system - as most of the European legal systems - applies the State's obligation to protect foetal life or - exceptionally - the foetus' own right to life, which can nevertheless be restricted by the mother's right to self-determination, restricting the protection of foetal life by the mother's right becomes proportionate on the ground of assuming that bearing the child, i.e. enforcing the protection (in other legal systems: the right) of the foetus, would put a burden on the pregnant woman which is far bigger than the usual burden of pregnancy, and this way, the continuation of pregnancy cannot be expected from the woman. In a broad sense, all classically accepted indications are "situations of serious crisis": medical and ethical indications as far as the mother and genetic-teratological ones as far as the foetus are concerned. However, in a narrow sense, the term "situation of crisis" is a social indication, which is a more recent concept subject to many debates.

After the famous *Roe v. Wade* case¹⁹² the American law approaches in a different way the conflict between the pregnant woman and the foetus. There, for the last two decades, the mother's right to decide on abortion in the first trimester of pregnancy has been accepted as a constitutional right. However, it became clear by 1992 that due to changes first occurring a decade ago, the State's right to intervene into the mother's right to privacy in the foetus' interest should be accepted even in the first trimester. Although no majority opinion has been accepted concerning the constitutional standard of intervention, a concept that seems to correspond to the "situation of serious crisis" is presented in the opinions of three judges: restrictions by the State cannot unduly burden the woman's freedom of decision. Thus, the function of undue burden is exactly the opposite as in Europe: it is not the exceptional burden of pregnancy why a woman cannot be expected to perform the obligation - that would normally result from the "foetus' right to life" or the State's duty to protect foetal life - of bearing the foetus and giving birth to the child, but her constitutionally protected freedom of decision is protected from being "unduly" restricted by the State. It is the concept of "undue burden" that limits (constitutionally allowed) intervention by the State, including consultations aimed at preventing abortion, useless medical examinations etc. However, in this case, "serious burden" is justified by the standard set by the Constitutional Court in the constitutional review of a legal norm [*Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey* 505 U.S. 883, 112 S. Ct. 2791 (1992)] rather than by the (potentially uncontrollable) representation of the pregnant woman concerning her own state.

Another problem could be the regulation which establishes the pregnant woman verifies the existence of a situation of serious crisis by signing the application form. According to Section 9 para. (3) of the Implementing Decree, the staff member of the Family Protection Service - who is in charge of verifying the statutory indication of abortion - has no discretionary powers concerning the contents and the validity of her representation.

In compliance with the provisions referred to above, abortion based on a situation of serious crisis must be implemented solely on the grounds of the pregnant woman's statement - without specifying and controlling the causes. The above approach of the

¹⁹² *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973)

Act on the Protection of the Foetus is in line with one of the main contemporary trends which - when examined in itself - undoubtedly strengthens the pregnant woman's rights to the detriment of foetus protection.

It is a fact that in the law of many European countries, there has been a shift from the objective and professionally controlled social indication to a subjective and uncontrollable "general situation of crisis" based on a statement by the pregnant woman. The most significant shift may be seen in the German Federal Constitutional Court's decisions on abortion adopted between 1975 and 1993 and the resulting changes in legislation¹⁹³. The first decision allowed the legislature to declare that the pregnant woman may not be expected to continue pregnancy in case it represents an extreme burden similar to the weight of a state seriously endangering the pregnant woman's life or health, which is another legitimate indication of abortion. The existence of this indication of abortion, called a general state of emergency or social indication, had to be verified. However, the decision of 1993 and the amendments of the Act that followed it in 1995 expressly renounce verification of the indication by a third party, and what is more, it is not necessary to reveal the mother's identity during the obligatory consulting session.

A similar indication has been introduced by the Belgian Act on Abortion in 3 April, 1990. Accordingly, abortion is legitimate in the first 12 weeks of pregnancy if there is a state of emergency and it is the firm will of the pregnant woman to have an abortion. However, as stated in the reasoning of the draft of the Act, there is practically no difference between these two conditions: the woman's determined and constant reluctance to have a child is, in fact, the state of emergency. The proponents of the Act were determined not to specify the state of emergency by objective criteria as this would entail control, which could result in "arbitrariness"; therefore, the state of emergency must be a subjective concept to be determined by the woman herself based on her personal situation, and consequently, this concept cannot be specified in general terms (Draft Act, Documents, Senate B.Z./S.E. 1988, Nr. 247/1, 9; Nr. 247/2, 83; and Documents, House of Representatives, 1989-90, Nr. 950/9, 4).

According to the Norwegian Act of 1975 on Abortion, abortion may be requested by the woman in the first 12 weeks if her pregnancy entails "serious complications". Abortion may be implemented even after the 12th week if the pregnancy, the birth or caring for

¹⁹³ BVerfGE 39, 1, and BVerfGE 88, 203

the child would result in a "difficult situation of life" for the woman, but in such cases, the causes of abortion must be presented to a committee (Section 2, 5, 7, 8).

It is only a decision made by the Polish Constitutional Court in 1997 that follows a contrary approach. Accordingly, allowing abortion on the basis of the pregnant woman's financial or social difficulties violates the principle of proportionality of constitutional values. As stated in the reasoning of the decision, in the conflict of protecting the woman's interests on the basis of her subjective evaluation of the situation and the right to life, the latter has primacy (Decision of 5 May, 1997).

The approaches presented above - with the exception of the decision of the Polish Constitutional Court cited above - consummate the woman's right to self-determination, similarly to the Act on the Protection on the Foetus.

As far as it can be traced back, it was the inefficiency of the former regulations aimed at restricting abortion that had led the legislature to look for a new strategy or the constitutional courts to establish in advance the constitutionality of such a new way. This was expressly stated in a 1993 decision by the German Constitutional Court¹⁹⁴.

But with maintaining the statutory requirement of a serious, extraordinary, unbearable etc. situation of crisis in the field of legitimate causes of abortion - as the most important and in constitutional terms most sensitive point of the former legal regulation of abortion - is aimed at demonstrating that the State, at least in principle and on constitutional grounds, does not give a free way to abortion, an act acknowledged by the law only in exceptional cases: abortion may only be legally implemented in case there is a serious conflict related to conscience or to a personal situation of life, and if the woman's rights to life, health and self-determination are violated to a great extent.

Therefore in 1998 the Hungarian Constitutional Court established that it is not unconstitutional to enact an Act of the Parliament permitting abortion in case the pregnant woman is in a situation of serious crisis. However, the legislature may only dispense, in a constitutional way, with the examination of the existence of a serious crisis situation if, at the same time, it establishes provisions creating adequate counterbalance with a view to protecting foetal life /DECISION 48/1998 (XI. 23.)/

¹⁹⁴ BVerfGE 88, 264

Morally everybody accepts that abortion is bad, but we have to divide moral and law in this subject.

One can ask is there a compromise between pro-life and pro-choice views. In my opinion faith and political orientation decide in this question.

We can see that the Hungarian and most of the EU countries' Acts regulate abortion in a restricted but liberal way, what puts decision on the mothers hand.

Discrimination at the Workplace

It is a well-known fact that discrimination against women in many cases occurs in the labor market. In order to remedy this problem, the question arises of how to apply the principle of equal treatment in practice. Discrimination has different forms related to different social groups. One of the most significant impact is discrimination against women.

In recent decades, numerous pieces of legislation have been adopted to ensure equality, but in spite of these there are a lot of woman workers who have qualifications, skills but they have obstacles in the working world. The causes can be traced back to gender-based segregation. The majority of women work in so-called feminine professions (eg, teaching profession, health nurses, beauticians etc). There are two types of segregation what can be distinguished. Horizontal segregation means that men and women work in different economic fields, sectors, occupations. The vertical segregation consists opportunities for advancement of the occupational hierarchy, the phenomenon that when one goes higher and higher in the roster levels we see that significantly decreasing the proportion of women. Over the past decades, the proportion of female managers has significantly increased in the economy of developed countries. It is also a fact that this change hardly reached the top level management positions, where women are still only sporadically able to get into. According to the feminist legal literature this is the glass ceiling phenomenon. It means that the progress of women in the workplace compared to men inherently limited and can be explained that the image (eg. a high level of emotionality and empathy) classifies them as unfit for leadership positions to adopt. The glass ceiling phenomenon is nothing more than the invisible barriers, which are mainly standing against women.

Accession to the European Union implemented a requirement of harmonization of labor standards in a number of changes to the act against discrimination. However, the

analyses show that the labor market for certain groups of women (childbearing age, young children, older) observed different type of discrimination.

The vulnerability of workers increases because of the oversupply of manpower, so women did not dare to live with the existing legal instruments in fear of losing their jobs. Perhaps this explains the fact that in the domestic judicial practice – aside from a few exceptions - almost entirely lacking in discrimination lawsuits.

We can talk about the employers' discriminatory behavior in the labor market, if employers treats in different way the same quality workforce. Discrimination can manifest in direct or indirect form. Direct discrimination means where an employee or prospective employee is less favourably treated because of their race, sex, marital status (including civil partnerships), religion, sexual orientation, gender reassignment, age, disability, pregnancy or maternity. This tends to be obvious discrimination, for example, a female candidate with the best qualifications and experience does not get an interview, but a male candidate with less qualifications does.

Indirect discrimination is a less obvious form of discrimination. This occurs where the effect of certain requirements, conditions or practices imposed by an employer has an adverse impact disproportionately on one group or other. The most common form is the discrimination against part-time employees compare with full-time employees. Another frequently occurring form of indirect discrimination, where a condition required for a new job advertisement, which is not necessary for the specific post.

There are the following key areas of gender-based discrimination at workplace in our standpoint:

- Different salary on the basis of sex among employees
- Discrimination against those who returning from maternity leave, child care
- Sex discrimination against candidates in job interviews
- Equal treatment for atypical jobs.

Conclusions

The managing of women's social problem cannot be separated from complete politics of society, therefore mens have to draw their opinion in this topic. We don't need to hold ourselves apart when we hear this issue, there is a bad habit if a man tells his

viewpoint about the topic, he will be considered feminist or antifeminist. We have to develop and follow a meaningful debate among the representatives of the two genders.

The self-reliance of women nowadays, their extended liberty could not be possible if men did not stand beside feminism movement from the beginnings, because lot of man accept that we need femist jurisprudence. I approve that women maintain theirs rights. It is very important there will be a positive appearance of the result of this effort in society, because we do not need fight among the two genders, but co-operation.

The goal of gender mainstreaming is to put in equal opportunity policy in the main currant of society and with this viewpnts of equal treatment will be the part of our decision-making. But from man point of view I have to emphasize that when we use gender mainstream we must take into account the different interests and demands of women and men. Briefly we have to guarantee for men and women that they could be equal and at the same time different.

A dolgozat témájához kapcsolódó publikációi és konferencia előadásai a szerzőnek

- 2004 Feminist Jurisprudence in the 21.st Century /In.Közjogi Intézmények a XXI.században c. konferencia kötetsorozata, Jogfilozófiai és politikatudományi Szekció, PTE ÁJK 2004. 55-69. o./
- 2005 Prostitution /As a Paradoxical Problem Between Legal Regulation and Reality/In.Pravni vjesnik, 21-2005- 3-4 – Osijek 327-330 p. /
- 2007 Abuse against women /in Pandectele Romane, Wolters Kluwer, Romania 2007. 271-277 p./
- 2009 Equal Rights and Equal treatment in Feminist Jurisprudence From Man's Point of View /Gendered Based Discrimination/ Humanitas Journal of European Studies III.2009. UCLAN Lancashire Law School University of Central Lancashire and Chair of Legal Theory and Philosophy of Law University of Silesia, Katowice 2009. 67-76 p./

Konferencia előadások

- 2003 Feminist Jurisprudence in the 21.st Century /Jog és jogászok a 21.század küszöbén,
Nemzetközi konferencia PTE ÁJK,Pécs/
- 2004 The Problem of Prostitution from Feminist Point of View /University of Osijek, Eszék/
- 2005 Discrimination at the workplace /University of Graz/
- 2006 Abuse Against Women /Biennial International Conference of West University of Timisoara/
- 2009 Equal Rights and Equal treatment in Feminist Jurisprudence From Man's Point of View /Central and Eastern European Forum of Young Legal, Social and Political Philosophers Katowice/
- 2010 Feminist Legal Theory /Current Problems of Legal Theory and Comparative Law Conference, Pécs/

Egyéb publikációk

- 1996 Két új jegyzet a jogbölcselet oktatásában /Magyar Jog 1996. 12. szám 763-767 o./
1997. Monográfia a jog hatékonyságáról /Magyar Jog, 1997. 10. szám 634-637 o. /
1999. „A jog hatékonysága” Visegrády Antal doktori értekezésének védeése az Akadémián /Magyar Jog, 1999. 9. szám 572-576. o./
2000. "New ventures in Transitional Economies Comparative Legal Systems in America and Hungary"/Megjelent:The Significance of the Last Decade/Papers to

commemorate the thirtieth anniversary of the Pécs Faculty of Business and Economics/Edited by Gábor Rekettye 2000. 373-399.oldal/

2001. Hatályos szerződéskötési útmutató és iratmintatár /Fejezetek:Legfontosabb illetékfajták és mértékük; A szerződések általános szabályai; Az adásvételi és csereszerződések/2.2.;6.;7.fejezet/ /, Szerkesztette és lektorálta:Dr.Wellmann György/ Verlag-Dashöfer Szakkiadó Kft. és Bt./Alapmű 2001.július/Aktualizálás és kiegészítés:2001 október/
2004. Konferencia az Európai Közösségek versenyjogáról /JURA, 2004. 2.szám 156-158.o./.
2007. Bevezetés a jogi ismeretekbe / Baranya Megyei Vállalkozói Központ, 2007. 1-93./
2008. Krisztics Sándor (1890-1966) / in Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008) Antológia pp. 93-99.,szerk:Kajtár István, Pécs,2008. PTE ÁJK/
2008. Szotáczky Mihály (1928-1998) / in Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008) Antológia pp. 101-107. szerk: Kajtár István, Pécs,2008. PTE ÁJK/